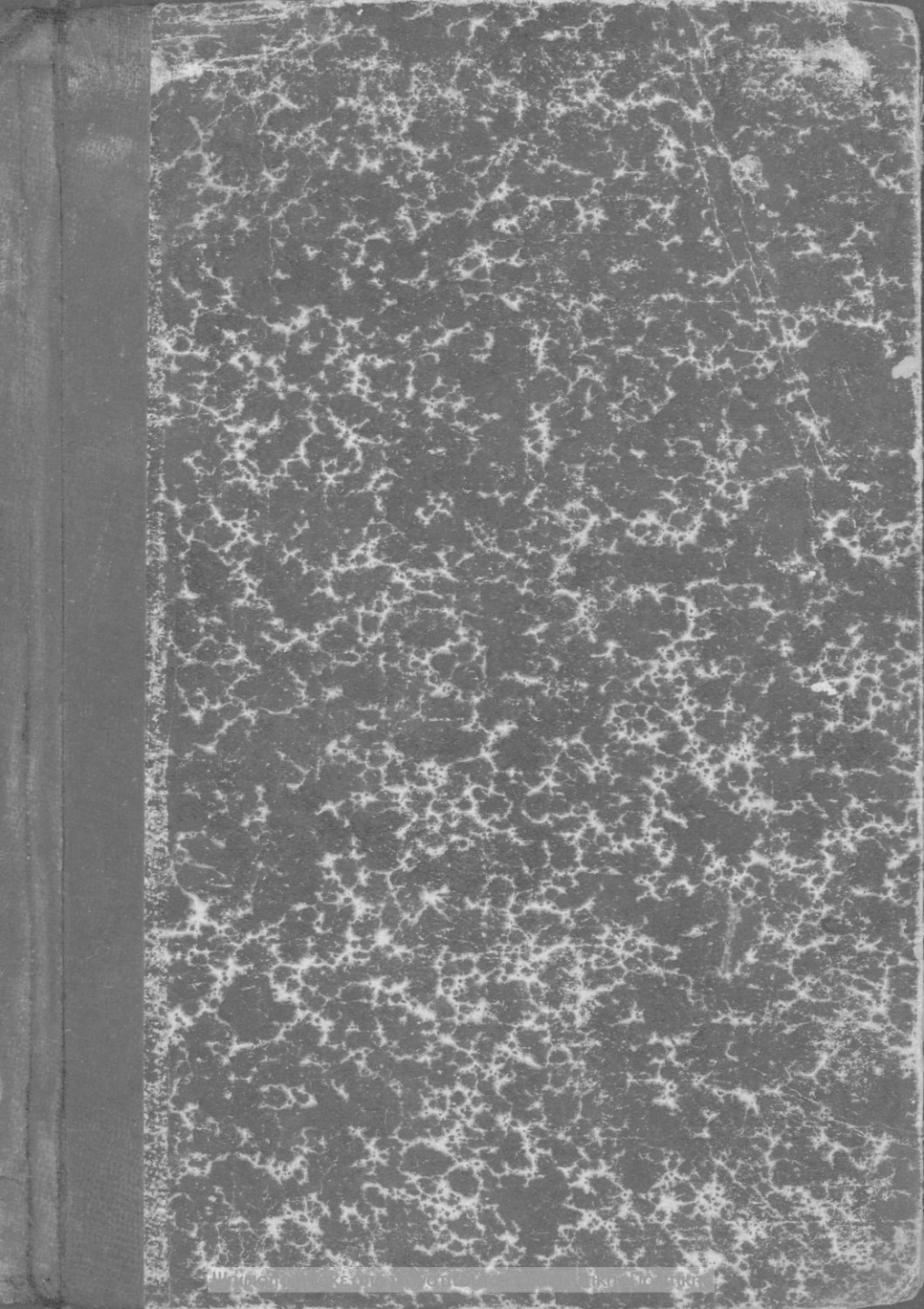

Λήτω !!!!!

ο

Παυλοβλακός !!!!!!!!

Κάτω!

co

Απρίλ! Κάτω!

Σ

Αρ. 45189

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΩΝ
ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ

Διφροντιστήριο

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΟΣ

*Εγκριθεῖσα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 27967 ἀποφάσεως τοῦ
Ἑπουργ. τῆς Παιδείας τῆς 6 Ὀκτωβρίου 1917.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ
12 — Ὀδὸς Σταδίου — 12

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

[Α.]

Πολλάκις ἐθαύμασα τίσι ποτὲ λόγοις Ἀθηναίους 1
ἐπεισαν οἱ γραψάμενοι Σωκράτη ὥς ἄξιος εἶη θανάτου
τῇ πόλει. ἡ μὲν γὰρ γραφή κατ' αὐτοῦ τοιάδε τις ἦν·
ἄδικεῖ Σωκράτης οὐς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ
νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων ἄδικεῖ δὲ
καὶ τοὺς νέους διαφθείρων.

Πρῶτον μὲν οὖν ὥς οὐκ ἐνόμιζεν οὐς ἡ πόλις νο- 2
μίζει θεοὺς ποῖω ποτ' ἐχρήσαντο τεκμηρίω; θύων τε
γὰρ φανερός ἦν πολλάκις μὲν οἴκοι, πολλάκις δὲ ἐπὶ
τῶν κοινῶν τῆς πόλεως βωμῶν, καὶ μαντικῇ χρώμενος
οὐκ ἄφανής ἦν· διετεθρύλητο γὰρ ὥς φαίη Σωκράτης
τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ σημαίνειν· ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα μοι
δοκοῦσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν.
ὁ δ' οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων, ὅσοι μαν- 3
τικὴν νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρώνται καὶ φήμαις καὶ
συμβόλοις καὶ θυσίαις. οὗτοί τε γὰρ ὑπολαμβάνουσιν
οὐ τοὺς ὄρνιθας οὐδὲ τοὺς ἀπαντῶντας εἰδέναι τὰ
συμφέροντα τοῖς μαντευομένοις, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς διὰ
τούτων αὐτὰ σημαίνειν, κακεῖνος δὲ οὕτως ἐνόμιζεν.
ἀλλ' οἱ μὲν πλεῖστοί φασιν ὑπὸ τε τῶν ὄρνιθων καὶ 4
τῶν ἀπαντῶντων ἀποτρέπεσθαι τε καὶ προτρέπεσθαι·

Σωκράτης δ' ὥσπερ ἐγίνωσκεν, οὕτως ἔλεγε· τὸ δαι-
 μόνιον γὰρ ἔφη σημαίνει· καὶ πολλοῖς τῶν συνόντων
 προηγόρευε τὰ μὲν ποιεῖν, τὰ δὲ μὴ ποιεῖν, ὥς τοῦ
 δαιμονίου προσημαίνοντος· καὶ τοῖς μὲν πειθομένοις
 αὐτῷ συνέφερε, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις μετέμελε.
 5 καίτοι τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειεν αὐτὸν βούλεσθαι μήτ'
 ἡλίθιον μήτ' ἄλαζόνα φαίνεσθαι τοῖς συνοῦσιν; ἐδόκει
 δ' ἂν ἀμφοτέρα ταῦτα, εἰ προαγορεύων ὥς ὑπὸ θεοῦ
 φαινόμενα [καί] ψευδόμενος ἐφαίνετο· δῆλον οὖν ὅτι
 οὐκ ἂν προέλεγεν, εἰ μὴ ἐπίστευεν ἀληθεύσειν· ταῦτα
 δὲ τίς ἂν ἄλλω πιστεύσειεν ἢ θεῷ; πιστεύων δὲ θεοῖς
 6 πῶς οὐκ εἶναι θεοὺς ἐνόμιζεν; ἀλλὰ μὴν ἐποίει καὶ
 τάδε πρὸς τοὺς ἐπιτηδεύουσιν· τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα
 συνεβούλευε καὶ πράττειν, ὥς νομίζοιεν ἄριστ' ἂν
 πραχθῆναι· περὶ δὲ τῶν ἀδήλων ὅπως ἀποβήσοιτο μαν-
 7 τευσομένους ἔπεμπε, εἰ ποιητέα· καὶ τοὺς μέλλοντας
 οἴκους τε καὶ πόλεις καλῶς οἰκῆσειν μαντικῆς ἔφη
 προσδεῖσθαι· τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικὸν ἢ
 γεωργικὸν [ἢ ἀνθρώπων ἀρχικὸν] ἢ τῶν τοιούτων
 ἔργων ἔξεταστικὸν ἢ λογιστικὸν ἢ ἱκονομικὸν ἢ στρα-
 τηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ
 8 ἀνθρώπου γνώμη αἰρετὰ ἐνόμιζεν εἶναι· τὰ δὲ μέγιστα
 τῶν ἐν τούτοις ἔφη τοὺς θεοὺς ἑαυτοῖς καταλείπεσθαι,
 ὧν οὐδὲν δῆλον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις. οὔτε γὰρ τῷ
 καλῶς ἀγρὸν φυτευσαμένῳ δῆλον ὅστις καρπώσεται,
 οὔτε τῷ καλῶς οἰκίαν οἰκοδομησαμένῳ δῆλον ὅστις
 ἐνοικήσει, οὔτε τῷ στρατηγικῷ δῆλον εἰ συμφέρει
 στρατηγεῖν, οὔτε τῷ πολιτικῷ δῆλον εἰ συμφέρει τῆς
 πόλεως προστατεῖν, (οὔτε τῷ καλὴν γῆμανεῖ, ἢ εὐ-
 φραίνηται, δῆλον εἰ διὰ ταύτην ἀνιάσεται,) οὔτε τῷ
 δυνατοῦς ἐν τῇ πόλει κηδεστάς λαβόντι δῆλον εἰ διὰ

τούτους στερήσεται τῆς πόλεως, τοὺς δὲ μηδὲν τῶν 9
 τοιούτων οἰομένους εἶναι δαιμόνιον, ἀλλὰ πάντα τῆς
 ἀνθρωπίνης γνώμης, δαιμονᾶν ἔφη· δαιμονᾶν δὲ καὶ
 τοὺς μαντευομένους ἃ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκαν οἱ θεοὶ
 μαθοῦσι διακρίνειν, οἷον εἴ τις ἐπερωτῇ πότερον
 ἐπιστάμενον ἡνιοχεῖν ἐπὶ ζεύγος λαβεῖν κρεῖττον ἢ μὴ
 ἐπιστάμενον, ἢ πότερον ἐπιστάμενον κυβερνᾶν ἐπὶ
 τὴν ναῦν κρεῖττον λαβεῖν ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ ἃ ἔξ-
 εστιν ἀριθμήσαντας ἢ μετρήσαντας ἢ στήσαντας εἰδέναι,
 τοὺς τὰ τοιαῦτα παρὰ τῶν θεῶν πυνθανομένους ἀθέ-
 μιτα ποιεῖν ἡγεῖτο· ἔφη δὲ δεῖν, ἃ μὲν μαθόντας ποιεῖν
 ἔδωκαν οἱ θεοί, μανθάνειν, ἃ δὲ μὴ δῆλα τοῖς ἀνθρώ-
 ποις ἐστί, πειρᾶσθαι διὰ μαντικῆς παρὰ τῶν θεῶν πυν-
 θάνεσθαι· τοὺς θεοὺς γὰρ οἷς ἂν ὧσιν ἴλεφ σημαίνειν.

✕ Ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνός γε ἀεὶ μὲν ἦν ἐν τῷ φανερῷ· 10
 πρῶτε γὰρ εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τὰ γυμνάσια ἦει
 καὶ πληθούσης ἀγορᾶς ἐκεῖ φανερός ἦν, καὶ τὸ λοιπὸν
 ἀεὶ τῆς ἡμέρας ἦν ὅπου πλείστοις μέλλοι συνέσεσθαι.
 καὶ ἔλεγε μὲν ὥς τὸ πολὺ, τοῖς δὲ βουλομένοις ἔξῃν
 ἀκούειν. οὐδεὶς δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς 11
 οὐδὲ ἀνόσιον οὔτε πράττοντος εἶδεν, οὔτε λέγοντος
 ἤκουσεν. ✕ οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως ἤπερ
 τῶν ἄλλων οἱ πλείστοι διελέγετο σκοπῶν ὅπως ὁ κα-
 λούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει καὶ τίσιν
 ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μωραίνοντας ἀπεδείκνυε. καὶ 12
 πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐσκόπει πότερά ποτε νομίσαντες
 ἱκανῶς ἤδη τὰνθρώπινα εἰδέναι ἔρχονται ἐπὶ τὸ περὶ
 τῶν τοιούτων φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπινα παρέν-
 τεσ, τὰ δαιμόνια δὲ σκοποῦντες ἡγοῦνται τὰ προσ-
 ἦκοντα πράττειν, ἑθαύμαζε δ' εἰ μὴ φανερόν αὐτοῖς·

- ἔστιν ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εὐρεῖν. ἔπει καὶ τοὺς μέγιστον φρονοῦντας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν οὐ ταῦτὰ δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς μαι-
- 14 νομένοις ὁμοίως διακεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους. τῶν τε γὰρ μαινομένων τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι, καὶ τοῖς μὲν οὐδ' ἐν ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχροὺς εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὅτιοῦν, τοῖς δὲ οὐδ' ἐξιτητέον εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν, καὶ τοὺς μὲν οὐθ' ἱερὸν οὔτε βωμὸν οὔτ' ἄλλο τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τὰ τυχόντα καὶ θηρία σέβεσθαι· τῶν τε περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως μεριμνώντων τοῖς μὲν δοκεῖν ἐν μόνον τὸ ὂν εἶναι, τοῖς δ' ἄπειρα τὸ πλῆθος, καὶ τοῖς μὲν αἰεὶ πάντα κινεῖσθαι, τοῖς δ' οὐδὲν ἂν ποτε κινήσθαι, καὶ τοῖς μὲν πάντα γίνεσθαι τε καὶ ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ οὔτ' ἂν γενέσθαι ποτὲ οὐδὲν οὔτε ἀπολέσθαι.
- 15 ἔσκόπει δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τάδε, ἄρ' ὥσπερ οἱ τάνθρωπεια μανθάνοντες ἡγοῦνται τοῦθ' ὃ τι ἂν μάθωσιν ἑαυτοῖς τε καὶ τῶν ἄλλων ὅτῳ ἂν βούλωνται ποιήσιν, οὕτω καὶ οἱ τὰ θεῖα ζητοῦντες νομίζουσιν, ἐπειδὴν γινῶσιν αἷς ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται, ποιήσιν, ὅταν βούλωνται, καὶ ἀνέμους καὶ ὕδατα καὶ ὥρας καὶ ὅτου ἂν ἄλλου δέωνται τῶν τοιούτων, ἢ τοιοῦτον μὲν οὐδὲν οὐδ' ἐλπίζουσιν, ἄρκεϊ δ' αὐτοῖς γινῶναι μόνον ἢ τῶν
- 16 τοιούτων ἕκαστα γίγνεται. περὶ μὲν οὖν τῶν ταῦτα πραγματευομένων τοιαῦτα ἔλεγεν· αὐτὸς δὲ περὶ τῶν ἀνθρωπείων αἰεὶ διελέγετο σκοπῶν τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί δίκαιον, τί ἄδικον, τί σωφροσύνη, τί μανία, τί ἀνδρεία, τί δειλία, τί πόλις, τί πολιτικός, τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικὸς ἀνθρώπων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοὺς μὲν εἰδότας ἡγεῖτο

καλοὺς καγαθοὺς εἶναι, τοὺς δ' ἀγνοοῦντας ἀνδραπο-
δώδεις ἂν δικαίως κεκληθῇται.

Ὅσα μὲν οὖν μὴ φανερὸς ἦν ὅπως ἐγίνωσκεν, 17
οὐδὲν θαυμαστὸν ὑπὲρ τούτων περὶ αὐτοῦ παραγνώ-
ναι τοὺς δικαστάς· ὅσα δὲ πάντες ᾗδεσαν, οὐ θαυμα-
στὸν εἰ μὴ τούτων ἐνεθυμήθησαν; βουλευσας γάρ 18
ποτε καὶ τὸν βουλευτικὸν ὄρκον ὁμόσας, ἐν ᾧ ἦν κατὰ
τοὺς νόμους βουλεύσειν, ἐπιστάτης ἐν τῷ δήμῳ γενό-
μενος, ἐπιθυμήσαντος τοῦ δήμου παρὰ τοὺς νόμους [ἐν-
νέα στρατηγοὺς] μιᾷ ψήφῳ τοὺς ἀμφὶ Θράσυλλον καὶ
Ἑρασινίδην ἀποκτεῖναι πάντας, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιψη-
φίσαι, ὀργιζομένου μὲν αὐτῷ τοῦ δήμου, πολλῶν δὲ καὶ
δυνατῶν ἀπειλούντων· ἀλλὰ περὶ πλείονος ἐποιήσατο
εὖορκεῖν ἢ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ παρὰ τὸ δίκαιον καὶ
φυλάξασθαι τοὺς ἀπειλοῦντας. καὶ γὰρ ἐπιμελεῖσθαι 19
θεοὺς ἐνόμιζεν ἀνθρώπων οὐχ ὃν τρόπον οἱ πολλοὶ νο-
μίζουσιν· οὗτοι μὲν γὰρ οὔονται τοὺς θεοὺς τὰ μὲν
εἰδέναι, τὰ δ' οὐκ εἰδέναι· Σωκράτης δὲ πάντα μὲν
ἠγεῖτο θεοὺς εἰδέναι, τὰ τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα
καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρεῖναι καὶ ση-
μαίνειν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπείων πάντων.

Θαυμάζω οὖν ὅπως ποτὲ ἐπείσθησαν Ἀθηναῖοι 20
Σωκράτη περὶ θεοὺς μὴ σωφρονεῖν, τὸν ἀσεβὲς μὲν
οὐδὲν ποτε [περὶ τοὺς θεοὺς] οὔτ' εἰπόντα οὔτε πρά-
ξαντα, τοιαῦτα δὲ καὶ λέγοντα καὶ πράττοντα [περὶ
θεῶν] οἷά τις ἂν καὶ λέγων καὶ πράττων εἴη τε καὶ
νομίζοιτο εὖσεβέστατος.

Θαυμαστὸν δὲ φαίνεται μοι καὶ τὸ πεισθῆναι τι II
νας ὥς Σωκράτης τοὺς νέους διέφθειρεν, ὃς πρὸς τοῖς
εἰρημένοις πρῶτον μὲν ἀφροδισίῳ καὶ γαστρὸς πάν-
των ἀνθρώπων ἐγκρατέστατος ἦν, εἶτα πρὸς χειμῶνα

- καὶ θέρος καὶ πάντας πό^{νο}ους καρτερικώτατος, ἔτι δὲ
 πρὸς τὸ μετρίων δεῖσθαι πεπαιδευμένος οὕτως ὥστε
 πᾶν μικρὰ κεκτημένος πᾶν ῥαδίως ἔχειν ἀρκοῦντα.
- 2 πῶς οὖν αὐτὸς ὢν τοιοῦτος ἄλλους ἂν ἢ ἀσεβεῖς ἢ
 παρανόμους ἢ λήγνους ἢ ἀφροδισιῶν ἀκρατεῖς ἢ πρὸς
 τὸ πονεῖν μαλακοὺς ἐποίησεν; ἀλλ' ἔπαυσε μὲν τούτων
 πολλούς, ἀρετῆς ποιήσας ἐπιθυμεῖν καὶ ἐλπίδας πα-
 ρασχών, ἂν ἑαυτῶν ἐπιμελῶνται, καλοὺς καγαθοὺς
- 3 ἔσεσθαι· καίτοι γε οὐδεπώποτε ὑπέσχετο διδάσκαλος
 εἶναι τούτου, ἀλλὰ τῷ φανερὸς εἶναι τοιοῦτος ὢν ἐλ-
 πιζειν ἐποίει τοὺς συνδιατρίβοντας ἑαυτῷ μιμουμέ-
- 4 νους ἐκείνους τοιούτους γενήσεσθαι. ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ
 σώματος αὐτός τε οὐκ ἡμέλει, τοὺς τ' ἀμελοῦντας οὐκ
 ἐπὶ γὰρ τὸ μὲν οὖν ὑπερεσθίοντα ὑπερπονεῖν ἀπεδοκί-
 μαζε, τὸ δέ, ὅσα ἡδέως ἢ ψυχὴ δέχεται, ταῦτα ἱκανῶς
 ἐκπονεῖν ἐδοκίμαζε· ταύτην γὰρ τὴν ἕξιν ὑγιεινὴν τε
 ἱκανῶς εἶναι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν οὐκ ἐμποδί-
- 5 ζειν ἔφη. [ἀλλ' οὐ μὴν θρυπτικός γε οὐδὲ ἀλαζονικός ἦν
 οὗτ' ἀμπεσχόνη οὐθ' ὑποδέσει οὔτε τῇ ἄλλῃ διαίτῃ.] οὐ
 μὴν οὐδ' ἐρασιχρημάτους γε τοὺς συνόντας ἐποίει. τῶν
 μὲν γὰρ ἄλλων ἐπιθυμιῶν ἔπαυε, τοὺς δὲ ἑαυτοῦ ἐπιθυ-
- 6 μῶντας οὐκ ἐπράττετο χρήματα. τούτου δ' ἀπεχόμενος
 ἐνόμιζεν ἐλευθερίας ἐπιμελεῖσθαι· τοὺς δὲ λαμβάνον-
 τας τῆς ὀμιλίας μισθὸν ἀνδραποδιστὰς ἑαυτῶν ἀπεκά-
 λει διὰ τὸ ἀναγκαῖον αὐτοῖς εἶναι διαλέγεσθαι παρ'
- 7 ὢν [ἂν] λάβοιεν τὸν μισθόν. ἐθαύμαζε δ' εἴ τις ἀρετὴν
 ἐπαγγελλόμενος ἀργύριον πρᾶττο καὶ μὴ νομίζοι τὸ
 μέγιστον κέρδος ἕξιν φίλον ἀγαθὸν κτησάμενος, ἀλλὰ
 φοβοῖτο μὴ ὁ γεγόμενος καλὸς καγαθὸς τῷ τὰ μέγιστα
- 8 εὐεργετήσαντι μὴ τὴν μεγίστην χάριν ἔξοι. Σωκράτης
 δὲ ἐπηγγέειλατο μὲν οὐδενὶ πώποτε τοιοῦτον οὐδέν,

ἐπίστευε δὲ τῶν συνόντων ἑαυτῷ τοὺς ἀποδεξαμένους
ἅπερ αὐτὸς ἐδοκίμαζεν εἰς τὸν πάντα βίον ἑαυτῷ τε καὶ
ἀλλήλοις φίλους ἀγαθοὺς ἔσεσθαι. πῶς ἂν οὖν ὁ τοι-
οῦτος ἀνὴρ διαφθείροι τοὺς νέους; εἰ μὴ ἄρα ἡ τῆς
ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορά ἐστίν. X

X Ἀλλὰ νῆ Δία, ὁ κατήγορος ἔφη, ὑπερορᾶν ἐποίει 9
τῶν καθεστώτων νόμων τοὺς συνόντας, λέγων ὥς μῶ-
ρον εἴη τοὺς μὲν τῆς πόλεως ἄρχοντας ἀπὸ κυάμου
καθιστάναι, κυβερνήτῃ δὲ μηδένα ἐθέλειν χρῆσθαι κυ-
μευτῷ μηδὲ τέκτονι μηδ' αὐλητῇ μηδ' ἐπ' ἄλλα τοι-
αῦτα, ἃ πολλῷ ἐλάττονας βλάβας ἁμαρτανόμενα ποιεῖ
τῶν περὶ τὴν πόλιν ἁμαρτανομένων. τοὺς δὲ τοιού-
τους λόγους ἐπαίρειν ἔφη τοὺς νέους καταφρονεῖν τῆς
καθεστώσης πολιτείας καὶ ποιεῖν βιαίους. ἐγὼ δ' οἶμαι 10
τοὺς φρόνησιν ἀσκοῦντας καὶ νομίζοντας ἱκανοὺς ἔσε-
σθαι τὰ συμφέροντα διδάσκειν τοὺς πολίτας ἥκιστα
γίγνεσθαι βιαίους, εἰδότας ὅτι τῇ μὲν βίᾳ πρόσεισιν
ἔχθραι καὶ κίνδυνοι, διὰ δὲ τοῦ πείθειν ἀκινδύνως
τε καὶ μετὰ φιλίας ταῦτα γίνεται· οἱ μὲν γὰρ βια-
σθέντες ὥς ἀφαιρεθέντες μισοῦσιν, οἱ δὲ πεισθέντες ὥς
κεχαρισμένοι φιλοῦσιν. οὐκ οὖν τῶν φρόνησιν ἀσκοῦν-
των τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἰσχὺν ἄνευ γνώμης ἐχόν-
των [τὰ τοιαῦτα πράττειν] ἐστίν. ἀλλὰ μὴν καὶ συμ- 11
μάχων ὁ μὲν βιάζεσθαι τολμῶν δέοιτ' ἂν οὐκ ὀλίγων,
ὁ δὲ πείθειν δυνάμενος οὐδενός· καὶ γὰρ μόνος ἡγοῖτ'
ἂν δύνασθαι πείθειν. καὶ φρονεῖν δὲ τοῖς τοιούτοις
ἥκιστα συμβαίνει· τίς γὰρ ἀποκτεῖναί τινα βούλοιτ'
ἂν μᾶλλον ἢ ζῶντι πειδομένῳ χρῆσθαι;

Ἀλλ', ἔφη γε ὁ κατήγορος, Σωκράτει ὁμιλητὰ γε 12
νομένῳ Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης πλεῖστα κακὰ τὴν
πόλιν ἐποίησάτην. Κριτίας μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρ-

- χία πάντων πλεονεκτίστατός τε καὶ βιαίотος [καὶ φο-
 νικώτατος] ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὖ τῶν ἐν τῇ δημο-
 κρατία πάντων ἀκρατέστατός τε καὶ ὑβριστότατος [καὶ
 13 βιαίотος]. ἐγὼ δ', εἰ μὲν τι κακὸν ἐκείνω τὴν πόλιν
 ἐποίησάτην, οὐκ ἀπολογήσομαι· τὴν δὲ πρὸς Σωκράτη
 14 συνουσίαν αὐτοῖν ὥς ἐγένετο διηγέσομαι. ἐγενέσθην
 μὲν γὰρ δὴ τῷ ἄνδρι τούτῳ φύσει φιλοτιμοτάτῳ πάν-
 των Ἀθηναίων, βουλομένῳ τε πάντα δι' ἑαυτῶν πράτ-
 τεσθαι καὶ πάντων ὀνομαστοτάτῳ γενέσθαι. ἤδεσαν
 δὲ Σωκράτη ἀπ' ἐλαχίστων μὲν χρημάτων αὐταρκέ-
 στατα ζῶντα, τῶν ἡδονῶν δὲ πασῶν ἐγκρατέστατον
 ὄντα, τοῖς δὲ διαλεγόμενοις αὐτῷ πᾶσι χρώμενον ἐν
 15 τοῖς λόγοις ὅπως βούλοιτο. ταῦτα δὲ ὁρῶντε καὶ ὄντε
 οἷω προεῖρησθον, πότερόν τις αὐτῷ φῆ τοῦ βίου τοῦ
 Σωκράτους ἐπιθυμήσαντε καὶ τῆς σωφροσύνης, ἣν
 ἐκεῖνος εἶχεν, ὀρέξασθαι τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, ἣ νομί-
 σαντε, εἰ ὁμιλησαίτην ἐκείνῳ, γενέσθαι ἂν ἱκανωτάτῳ
 16 λέγειν τε καὶ πράττειν; ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι, θεοῦ
 διδόντος αὐτοῖν ἣ ζῆν ὅλον τὸν βίον ὥσπερ ζῶντα
 Σωκράτη ἐώρων ἣ τεθνάναι, ἐλέσθαι ἂν μᾶλλον αὐτῷ
 τεθνάναι· δήλω δ' ἐγενέσθην ἐξ ὧν ἐπραξάτην· ὥς
 γὰρ τάχιστα κρείττονε τῶν συγγιγνομένων ἡγησάσθην
 εἶναι, εὐθύς ἀποπηδήσαντε Σωκράτους ἐπραττέτην τὰ
 πολιτικά, ὧν περ ἕνεκα Σωκράτους ὠρεχθήτην.
 17 Ἴσως οὖν εἴποι τις ἂν πρὸς ταῦτα ὅτι ἐχρῆν τὸν
 Σωκράτη μὴ πρότερον τὰ πολιτικὰ διδάσκειν τοὺς
 συνόντας ἣ σωφρονεῖν. ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ
 ἀντιλέγω· πάντας δὲ τοὺς διδάσκοντας ὁρῶ αὐτοὺς
 δεικνύντας τε τοῖς μανθάνουσιν ἥ περ αὐτοὶ ποιοῦσιν
 18 ἃ διδάσκουσι καὶ τῷ λόγῳ προσβιβάζοντας. οἶδα δὲ
 καὶ Σωκράτη δεικνύντα τοῖς συνοῦσιν ἑαυτὸν καλὸν

καγαθὸν ὄντα καὶ διαλεγόμενον κάλλιστα περὶ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων· οἶδα δὲ κακεῖνῳ σωφρονοῦντε, ἔστε Σωκράτει συνήστην, οὐ φοβουμένῳ μὴ ζημιοῖντο ἢ παίοιντο ὑπὸ Σωκράτους, ἀλλ' οἰομένῳ τότε κράτιστον εἶναι τοῦτο πράττειν.

Ἵσως οὖν εἵποιεν ἂν πολλοὶ τῶν φασκόντων φι- 19
λοσοφεῖν ὅτι οὐκ ἂν ποτε ὁ δίκαιος ἄδικος γένοιτο, οὐδὲ ὁ σώφρων ὑβριστής, οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ὧν μάθησις ἐστὶν ὁ μαθὼν ἀνεπιστήμων ἂν ποτε γένοιτο. ἐγὼ δὲ περὶ τούτων οὐχ οὕτω γιγνώσκω· ὁρῶ γὰρ ὥσπερ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα ἀσκοῦντας οὐ δυναμένους ποιεῖν, οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσκοῦντας οὐ δυναμένους· οὔτε γὰρ αἱ δεῖ πράττειν οὔτε ὧν δεῖ ἀπέχεσθαι δύνανται. διὸ καὶ τοὺς υἱεῖς οἱ πατέρες, καὶ ὧσι σώφρονες, ὅμως 20 ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἴργουσιν, ὥς τὴν μὲν τῶν χρηστῶν ὁμιλίαν ἀσκησιν οὖσαν τῆς ἀρετῆς, τὴν δὲ τῶν πονηρῶν κατάλυσιν. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τῶν ποιητῶν ὅ τε λέγων·

Ἑσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ' ἐσθλὰ διδάσσει· ἦν δὲ κακοῖσι
συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον,
καὶ ὁ λέγων·

Αὐτὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακός, ἄλλοτε δ' ἐσθλός.
καγὰρ δὲ μαρτυρῶ τούτοις· ὁρῶ γὰρ ὥσπερ τῶν ἐν μέ- 21
τρῳ πεπονημένων ἐπῶν τοὺς μὴ μελετῶντας ἐπιλαν-
θανομένους, οὕτω καὶ τῶν διδασκαλικῶν λόγων τοῖς
ἀμελοῦσι λήθην ἐγγιγνομένην. ὅταν δὲ τῶν νουθε-
τικῶν λόγων ἐπιλάβηται τις, ἐπιλέλησται καὶ ὧν ἡ
ψυχὴ πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπεθύμει· τούτων δ'
ἐπιλαθόμενον οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ τῆς σωφροσύνης
ἐπιλαθέσθαι. ὁρῶ δὲ καὶ τοὺς εἰς φιλοποσίαν προα- 22

- χθέντας καὶ τοὺς εἰς ἔρωτας ἐγκυλισθέντας ἦττον δυναμένους τῶν τε δεόντων ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῶν μὴ δεόντων ἀπέχεσθαι· πολλοὶ γὰρ καὶ χρημάτων δυνάμενοι φρίδεσθαι, πρὶν ἔρᾶν, ἐρασθέντες οὐκέτι δύνανται καὶ τὰ χρήματα καταναλώσαντες, ὧν πρόσθεν ἀπείχοντο κερδῶν, αἰσχροῖα νομίζοντες εἶναι, τούτων
- 23 οὐκ ἀπέχονται. πῶς οὖν οὐκ ἐνδέχεται σωφρονήσαντα πρόσθεν αὐτοῖς μὴ σωφρονεῖν καὶ δίκαια δυνηθέντα πράττειν αὐτοῖς ἀδυνατεῖν; πάντα μὲν οὖν ἔμοιγε δοκεῖ τὰ καλὰ καὶ τὰγαθὰ ἀσκητὰ εἶναι, οὐχ ἥκιστα δὲ σωφροσύνη. ἐν τῷ γὰρ αὐτῷ σώματι συμπεφυτευμένα τῇ ψυχῇ αἱ ἡδοναὶ πείθουσιν αὐτὴν μὴ σωφρονεῖν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἑαυταῖς τε καὶ τῷ σώματι χαρίζεσθαι.
- 24 Καὶ Κριτίας δὴ καὶ Ἀλκιβιάδης, ἕως μὲν Σωκράτει συνήστην, ἐδυνάσθην ἐκείνῳ χρωμένῳ συμμάχῳ τῶν μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· ἐκείνου δ' ἀπαλλαγέντε, Κριτίας μὲν φυγὼν εἰς Θετταλίαν ἐκεῖ συνὴν ἀνθρώποις ἀνομία μᾶλλον ἢ δικαιοσύνη χρωμένοις, Ἀλκιβιάδης δ' αὖ διὰ μὲν κάλλος ὑπὸ πολλῶν καὶ σεμνῶν γυναικῶν θηρώμενος, διὰ δύναμιν δὲ τὴν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς συμμάχοις ὑπὸ πολλῶν καὶ δυνατῶν [κολακεύειν] ἀνθρώπων διαθρυπτόμενος, ὑπὸ δὲ τοῦ δήμου τιμώμενος καὶ ῥαδίως πρωτεύων, ὥσπερ οἱ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἀθλῆται ῥαδίως πρωτεύοντες ἀμελοῦσι τῆς ἀσκήσεως, οὕτω καὶ ἐκεῖνος ἡμέλησεν αὐτοῦ
- 25 τοιούτων δὲ συμβάντων αὐτοῖν, καὶ ὠγκωμένῳ μὲν ἐπὶ γένει, ἐπηρμένῳ δ' ἐπὶ πλούτῳ, πεφυσημένῳ δ' ἐπὶ δυνάμει, διατεθρυμμένῳ δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις [διεφθαρμένῳ] καὶ πολὺν χρόνον ἀπὸ Σωκράτους γεγονότε, τί θαυμαστόν εἰ ὑπερηφάνῳ
- 26 ἐγενέσθην; εἴτα, εἰ μὲν τι ἐπλημμελησάτην, τούτου

Σωκράτη ὁ κατήγορος αἰτιᾶται; ὅτι δὲ νέω ὄντε αὐτῷ, ἡνίκα καὶ ἀγνωμονεστάτω καὶ ἀκρατεστάτω εἰκὸς εἶναι, Σωκράτης παρέσχε σῶφρονε, οὐδενὸς ἐπαίνου δοκεῖ τῷ κατηγόρῳ ἄξιος εἶναι; οὐ μὴν τὰ γε ἄλλα οὕτω 27 κρίνεται. τίς μὲν γὰρ αὐλητής, τίς δὲ κιθαριστής, τίς δὲ ἄλλος διδάσκαλος ἱκανοὺς ποιήσας τοὺς μαθητάς, ἐὰν πρὸς ἄλλους ἐλθόντες χεῖρους φανῶσιν, αἰτίαν ἔχει τούτου; τίς δὲ πατήρ, ἐὰν ὁ παῖς αὐτοῦ συνδιατρίβων τῷ σωφρονῇ, ὕστερον δὲ ἄλλῳ τῷ συγγενόμενος πονηρὸς γένηται, τὸν πρόσθεν αἰτιᾶται, ἀλλ' οὐχ, ὅσῳ ἂν παρὰ τῷ ὑστέρῳ χείρων φαίνηται, τοσοῦτ' ἄλλῳ ἐπαινεῖ τὸν πρότερον; ἀλλ' οἳ γε πατέρες αὐτοὶ συνόντες τοῖς υἱέσι, τῶν παίδων πλημμελούντων, οὐκ αἰτίαν ἔχουσιν, ἐὰν αὐτοὶ σωφρονῶσιν. οὕτω δὲ 28 καὶ Σωκράτη δίκαιον ἦν κρίνειν· εἰ μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως ἂν ἐδόκει πονηρὸς εἶναι· εἰ δ' αὐτὸς σωφρονῶν διετέλει, πῶς ἂν δικαίως τῆς οὐκ ἐνούσης αὐτῷ κακίας αἰτίαν ἔχοι;

Ἄλλ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς πονηρὸν ποιῶν ἐκείνους 29 φαῦλα πράττοντας ὁρῶν ἐπῆνει, δικαίως ἂν ἐπιτιμῶτο. [Κριτίαν μὲν τοίνυν αἰσθανόμενος ἐρῶντα Εὐθυδήμου καὶ πειρῶντα χρῆσθαι, καθάπερ οἱ πρὸς τάφροδίσια τῶν σωμάτων ἀπολαύοντες, ἀπέτρεπε φάσκων ἀνελευθερόν τε εἶναι καὶ οὐ πρόπον ἀνδρὶ καλῷ καγαθῷ τὸν ἐρώμενον, ὃ βούλεται πολλοῦ ἄξιος φαίνεσθαι, προσαιτεῖν ὥσπερ τοὺς πτωχοὺς ἱκετεύοντα καὶ δεόμενον προσδοῦναι, καὶ ταῦτα μηδενὸς ἀγαθοῦ. τοῦ δὲ Κριτίου 30 τοῖς τοιούτοις οὐχ ὑπακούοντος οὐδὲ ἀποτρεπομένου, λέγεται τὸν Σωκράτη ἄλλων τε πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ Εὐθυδήμου εἰπεῖν ὅτι ἕκον αὐτῷ δοκοίη πάσχειν ὁ Κριτίας, ἐπιθυμῶν Εὐθυδήμῳ προσκνησθαι ὥσπερ

- 31 τὰ ὕδια τοῖς λίθοις. ἔξ ὧν δὴ καὶ ἐμίσει τὸν Σωκράτη ὁ Κριτίας, ὥστε καὶ ὅτε τῶν τριάκοντα ὧν νομοθέτης μετὰ Χαρικλέους ἐγένετο, ἀπεμνημόνευσεν αὐτῷ καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἔγραψε λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν, ἐπηρεάζων ἐκείνῳ καὶ οὐκ ἔχων ὅπῃ ἐπιλάβοιτο, ἀλλὰ τὸ κοινῇ τοῖς φιλοσόφοις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπιφέρων αὐτῷ καὶ διαβάλλων πρὸς τοὺς πολλούς· οὐδὲ γὰρ ἔγωγε οὔτ' αὐτὸς τοῦτο πώποτε Σωκράτους ἤκουσα οὔτ' ἄλλου του φάσκοντος ἀκη-
- 32 κοέναι ἡσθόμην.] ἐδήλωσε δέ· ἐπεὶ γὰρ οἱ τριάκοντα πολλοὺς μὲν τῶν πολιτῶν καὶ οὐ τοὺς χειρίστους ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ προετρέποντο ἀδικεῖν, εἶπέ που ὁ Σωκράτης ὅτι θαυμαστόν οἱ δοκοῖη εἶναι, εἴ τις γενόμενος βοῶν ἀγέλης νομεὺς καὶ τὰς βοῦς ἐλάττους τε καὶ χεῖρους ποιῶν μὴ ὁμολογοίη κακὸς βουκόλος εἶναι, ἔτι δὲ θαυμαστότερον, εἴ τις προστάτης γενόμενος πόλεως καὶ ποιῶν τοὺς πολίτας ἐλάττους τε καὶ χεῖρους μὴ αἰσχύνεται μηδ' οἶεται κακὸς εἶναι προστάτης τῆς
- 33 πόλεως. ἀπαγγελθέντος δὲ αὐτοῖς τούτου, καλέσαντε ὁ τε Κριτίας καὶ ὁ Χαρικλῆς τὸν Σωκράτη τόν τε νόμον ἐδεικνύτην αὐτῷ καὶ τοῖς νέοις ἀπειπέτην μὴ διαλέγεσθαι. ὁ δὲ Σωκράτης ἐπήρετο αὐτῷ, εἰ ἔξειη πυνθάνεσθαι, εἴ τι ἀγνοοῖτο τῶν προαγορευομένων. τῷ
- 34 δ' ἐφάτην· Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, παρεσκεύασμαι μὲν πείθεσθαι τοῖς νόμοις· ὅπως δὲ μὴ δι' ἀγνοίαν λάθω τι παρανομήσας, τοῦτο βούλομαι σαφῶς μαθεῖν παρ' ὑμῶν, πότερον τὴν τῶν λόγων τέχνην σὺν τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις εἶναι νομίζοντες ἢ σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς ἀπέχεσθαι κελεύετε αὐτῆς. εἰ μὲν γὰρ σὺν τοῖς ὀρθῶς, δῆλον ὅτι ἀφεκτέον ἂν εἴη τοῦ ὀρθῶς λέγειν· εἰ δὲ σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς, δῆλον ὅτι πειρατέον ὀρθῶς λέγειν.

καὶ ὁ Χαρικλῆς ὀργισθεὶς αὐτῷ· Ἐπειδὴ, ἔφη, ὦ Σώ- 35
 κρατες, ἄγνοεῖς, τάδε σοι εὐμαθέστερα ὄντα προαγο-
 ρεύομεν, τοῖς νέοις ὅλως μὴ διαλέγεσθαι. καὶ ὁ Σω-
 κράτης· Ἴνα τοίνυν, ἔφη, μὴ ἀμφίβολον ἦ [ὥς ἄλλο
 τι ποιῶ ἢ τὰ προηγορευμένα], ὀρίσατέ μοι μέχρι πό-
 σων ἐτῶν δεῖ νομίζειν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους.
 καὶ ὁ Χαρικλῆς· Ὅσουπερ, εἶπε, χρόνου βουλευεῖν οὐκ
 ἔξεστιν, ὥς οὐπω φρονίμοις οὔσι· μηδὲ σὺ διαλέγου
 νεωτέροις τριάκοντα ἐτῶν. Μηδ' ἐάν τι ὦνῶμαι, ἔφη, 36
 ἦν πωλῇ νεώτερος τριάκοντα ἐτῶν, ἔρωμαι ὀπόσου
 πωλεῖ; Ναὶ τά γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς· ἀλλὰ τοι
 σύγε, ὦ Σώκρατες, εἰώθας εἰδὼς πῶς ἔχει τὰ πλεῖ-
 στα ἐρωτᾷ· ταῦτα οὖν μὴ ἐρώτα. Μηδ' ἀποκρίνωμαι
 οὖν, ἔφη, ἂν τίς με ἐρωτᾷ νέος, ἐὰν εἰδῶ, οἷον ποῦ
 οἰκεῖ Χαρικλῆς ἢ ποῦ ἐστι Κριτίας; Ναὶ τά γε τοιαῦτα,
 ἔφη ὁ Χαρικλῆς. ὁ δὲ Κριτίας· Ἀλλὰ τῶνδὲ τοί σε 37
 ἀπέχεσθαι, ἔφη, δεήσει, ὦ Σώκρατες, τῶν σκυτέων
 καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν χαλκέων· καὶ γὰρ οἶμαι αὐ-
 τοὺς ἤδη κατατετριφθαι διαθρυλουμένους ὑπὸ σοῦ.
 Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῶν ἐπομένων τούτοις,
 τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ ὀσίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν
 τοιούτων; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Χαρικλῆς· καὶ τῶν βου-
 κόλων γε· εἰ δὲ μή, φυλάττου ὅπως μὴ καὶ σὺ ἐλάτ-
 τους τὰς βοῦς ποιήσης. ἔνθα καὶ δῆλον ἐγένετο ὅτι 38
 ἀπαγγελθέντος αὐτοῖς τοῦ περὶ τῶν βοῶν λόγου ὥρ-
 γίζοντο τῷ Σωκράτει.

Οἷα μὲν οὖν ἡ συνουσία ἐγεγόνει Κριτία πρὸς
 Σωκράτη καὶ ὥς εἶχον πρὸς ἀλλήλους, εἴρηται. φαίην 39
 δ' ἂν ἔγωγε μηδενὶ μηδεμίαν εἶναι παιδευσιν παρὰ τοῦ
 μὴ ἀρέσκοντος. Κριτίας δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης οὐκ ἀρέ-
 σκοντος αὐτοῖς Σωκράτους ὤμιλησάτην ὃν χρόνον ὤμι-

- λείτην αὐτῷ, ἀλλ' εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὀρμηκότε προεστάναι
 τῆς πόλεως. ἔτι γὰρ Σωκράτει συνόντες οὐκ ἄλλοις
 τισὶ μᾶλλον ἐπεχείρουν διαλέγεσθαι ἢ τοῖς μάλιστα
 40 πρᾶττουσι τὰ πολιτικά. λέγεται γὰρ Ἀλκιβιάδην, πρὶν
 εἴκοσιν ἔτων εἶναι, Περικλεῖ ἐπιτρόφῳ μὲν ὄντι ἑαυ-
 τοῦ, προστάτῃ δὲ τῆς πόλεως, τοιαύδε διαλεχθῆναι περὶ
 41 νόμων· Εἰπέ μοι, φάναι, ὦ Περικλεῖς, ἔχοις ἄν με
 διδάξαι τί ἐστὶ νόμος; Πάντως δήπου, φάναι τὸν Πε-
 ρικλέα. Δίδαξον δὴ πρὸς τῶν θεῶν, φάναι τὸν Ἀλ-
 κιβιάδην· ὥς ἐγὼ ἀκούων τινῶν ἐπαινουμένων, ὅτι
 νόμιμοι ἄνδρες εἰσίν, οἶμαι μὴ ἂν δικαίως τούτου
 42 τυχεῖν τοῦ ἐπαίνου τὸν μὴ εἰδότα τί ἐστὶ νόμος. Ἀλλ'
 οὐδέν τι χालεποῦ πράγματος ἐπιθυμεῖς, ὦ Ἀλκιβιάδη,
 φάναι τὸν Περικλέα, βουλόμενος γινῶναι τί ἐστὶ νόμος·
 πάντες γὰρ οὗτοι νόμοι εἰσίν, οὓς τὸ πλῆθος συνελ-
 θὼν καὶ δοκιμάσαν ἐγράψε, φράζον, ἃ τε δεῖ ποιεῖν
 καὶ ἃ μὴ. Πότερον δὲ τὰγαθὰ νομίσαν δεῖν ποιεῖν ἢ
 τὰ κακὰ; Τὰγαθὰ νῆ Δία, φάναι, ὦ μειράκιον, τὰ δὲ
 43 κακὰ οὐ. Ἐὰν δὲ μὴ τὸ πλῆθος, ἀλλ', ὥσπερ ὅπου
 ὀλιγαρχία ἐστίν, ὀλίγοι συνελθόντες γράψωσιν ὃ τι χρὴ
 ποιεῖν, ταῦτα τί ἐστι; Πάντα, φάναι, ὅσα ἂν τὸ κρα-
 τοῦν τῆς πόλεως βουλευσάμενον, ἃ χρὴ ποιεῖν, γράψῃ,
 νόμος καλεῖται. Κἂν τύραννος οὖν κρατῶν τῆς πό-
 λεως γράψῃ τοῖς πολίταις, ἃ χρὴ ποιεῖν, καὶ ταῦτα
 νόμος ἐστί; Καὶ ὅσα τύραννος ἄρχων, φάναι, γράφει,
 44 καὶ ταῦτα νόμος καλεῖται. Βία δέ, φάναι, καὶ ἀνομία
 τί ἐστίν, ὦ Περικλεῖς; ἄρ' οὐχ ὅταν ὁ κρείττων τὸν
 ἥττω μὴ πείσας, ἀλλὰ βιασάμενος, ἀναγκάσῃ ποιεῖν
 ὃ τι ἂν αὐτῷ δοκῇ; Ἐμοιγε δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα.
 Καὶ ὅσα ἄρα τύραννος μὴ πείσας τοὺς πολίτας ἀναγ-
 κάσει ποιεῖν γράφων, ἀνομία ἐστί; Δοκεῖ μοι, φάναι

τὸν Περικλέα· ἀνατίθεται γὰρ τό, ὅσα τύραννος μὴ
 πείσας γράφει, νόμον εἶναι. Ὅσα δὲ οἱ ὀλίγοι τοὺς 45
 πολλοὺς μὴ πείσαντες, ἀλλὰ κρατοῦντες γράφουσι, πό-
 τερον βίαν φῶμεν ἢ μὴ φῶμεν εἶναι; Πάντα μοι δοκεῖ,
 φάναι τὸν Περικλέα, ὅσα τις μὴ πείσας ἀναγκάζει τινα
 ποιεῖν, εἴτε γράφων εἴτε μὴ, βία μᾶλλον ἢ νόμος εἶναι.
 Καὶ ὅσα ἄρα τὸ πᾶν πλῆθος κρατοῦν τῶν τὰ χρήματα
 ἔχόντων γράφει μὴ πείσαν, βία μᾶλλον ἢ νόμος ἂν
 εἴη; Μάλα τοι, φάναι τὸν Περικλέα, ὃ Ἀλκιβιάδῃ, καὶ 46
 ἡμεῖς τηλικοῦτοι ὄντες δεινοὶ τὰ τοιαῦτα ἦμεν· τοι-
 αῦτα γὰρ καὶ ἐμελετῶμεν καὶ ἐσοφίζόμεθα οἷά περ καὶ
 σὺ νῦν ἐμοὶ δοκεῖς μελετᾶν. τὸν δὲ Ἀλκιβιάδην φά-
 ναι· Εἶθε σοι, ὃ Περικλείς, τότε συνεγενόμην ὅτε δει-
 νότατος ἑαυτοῦ [ταῦτα] ἦσθα.

Ἐπεὶ τοίνυν τάχιστα τῶν πολιτευομένων ὑπέλαβον 47
 κρεῖττονες εἶναι, Σωκράτει μὲν οὐκέτι προσῆσαν· οὔτε
 γὰρ αὐτοῖς ἄλλως ἤρεσκεν, εἴ τε προσέλθοιεν, ὑπὲρ
 ὧν ἡμάρτανον ἐλεγχόμενοι ἤχθοντο· τὰ δὲ τῆς πόλεως
 ἔπραττον, ὧν περ ἔνεκεν καὶ Σωκράτει προσῆλθον.
 ἀλλὰ Κρίτων τε Σωκράτους ἦν ὁμιλητὴς καὶ Χαιρεφῶν 48
 καὶ Χαιρεκράτης καὶ Ἑρμογένης καὶ Σιμμίας καὶ Κέβης
 καὶ Φαιδῶνδας καὶ ἄλλοι, οἱ ἐκείνῳ συνῆσαν, οὐχ ἵνα
 δημηγορικοὶ ἢ δικανικοὶ γένοιντο, ἀλλ' ἵνα καλοὶ τε
 καὶ ἀγαθοὶ γεγόμενοι καὶ οἴκῳ καὶ οἰκέταις καὶ οἰκείοις
 καὶ φίλοις καὶ πόλει καὶ πολίταις δύναιντο καλῶς χρῆ-
 σθαι. καὶ τούτων οὐδεὶς οὔτε νεώτερος οὔτε πρεσβύ-
 τερος ὧν οὗτ' ἐποίησε κακὸν οὐδὲν οὗτ' αἰτίαν ἔσχεν.

Ἀλλὰ Σωκράτης γ', ἔφη ὁ κατήγορος, τοὺς πα- 49
 τέρας προπηλακίζειν ἐδίδασκε, πείθων μὲν τοὺς συν-
 όντας ἑαυτῷ σοφωτέρους ποιεῖν τῶν πατέρων, φάσκων
 δὲ κατὰ νόμον ἐξεῖναι παρανοίας ἐλόντι καὶ τὸν πατέρα

- δῆσαι, τεκμηρίω τούτῳ χρώμενος, ὥς τὸν ἁμαθῆστα-
 50 ρον ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου νόμιμον εἶη δεδέσθαι. Σω-
 κράτης δὲ τὸν μὲν ἁμαθίας ἔνεκα δεσμεύοντα δικαίως
 ἂν καὶ αὐτὸν ᾤετο δεδέσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισταμένων ἃ
 μὴ αὐτὸς ἐπίσταται· καὶ τῶν τοιούτων ἔνεκα πολλάκις
 ἐσχόπει, τί διαφέρει μανίας ἁμαθία· καὶ τοὺς μὲν μαι-
 νομένους ᾤετο συμφερόντως ἂν δεδέσθαι καὶ ἑαυτοῖς
 καὶ τοῖς φίλοις, τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους τὰ δέοντα
 51 δικαίως ἂν μανθάνειν παρὰ τῶν ἐπισταμένων. ἀλλὰ
 Σωκράτης γε, ἔφη ὁ κατήγορος, οὐ μόνον τοὺς πατέρας
 ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς ἐποίει ἐν ἀτιμίᾳ εἶναι
 παρὰ τοῖς ἑαυτῷ συνοῦσι, λέγων ὥς οὔτε τοὺς κάμνον-
 τας οὔτε τοὺς δικαζομένους οἱ συγγενεῖς ὠφελοῦσιν,
 ἀλλὰ τοὺς μὲν οἱ ἱατροί, τοὺς δὲ οἱ συνδικεῖν ἐπιστά-
 52 μενοί. ἔφη δὲ καὶ περὶ τῶν φίλων αὐτὸν λέγειν ὥς
 οὐδὲν ὄφελος εὔνους εἶναι, εἰ μὴ καὶ ὠφελεῖν δυνη-
 σονται· μόνους δὲ φάσκειν αὐτὸν ἀξίους εἶναι τιμῆς
 τοὺς εἰδότας τὰ δέοντα καὶ ἐρμηνεῦσαι δυναμένους·
 ἀναπείθοντα οὖν τοὺς νέους αὐτὸν ὥς αὐτὸς εἶη σο-
 φώτατός τε καὶ ἄλλους ἱκανώτατος ποιῆσαι σοφούς,
 οὕτω διατιθέναι τοὺς ἑαυτῷ συνόντας ὥστε μηδαμοῦ
 53 παρ' αὐτοῖς τοὺς ἄλλους εἶναι πρὸς ἑαυτόν. ἐγὼ δ'
 αὐτὸν οἶδα μὲν καὶ περὶ πατέρων τε καὶ τῶν ἄλλων
 συγγενῶν [τε] καὶ περὶ φίλων ταῦτα λέγοντα· καὶ πρὸς
 τούτοις γε δὴ ὅτι τῆς ψυχῆς ἐξελεύσεως, ἐν ᾗ μόνῃ
 γίγνεται φρόνησις, τὸ σῶμα τοῦ οἰκειοτάτου ἀνθρώ-
 54 που τὴν ταχίστην ἐξενεγκόντες ἀφανίζουσιν. ἔλεγε δ',
 ὅτι καὶ ζῶν ἕκαστος ἑαυτοῦ, ὃν πάντων μάλιστα φιλεῖ,
 τοῦ σώματος ὃ τι ἂν ἀχρεῖον ᾖ καὶ ἀνωφελές, αὐτός
 τε ἀφαιρῇ καὶ ἄλλῳ παρέχει. αὐτοὶ τέ γε αὐτῶν
 ὄνυχάς τε καὶ τρίχας καὶ τύλους ἀφαιροῦσι καὶ τοῖς

ἰατροῖς παρέχουσι μετὰ πόνων τε καὶ ἀλγηδόνων καὶ ἀποτέμνουν καὶ ἀποκάειν καὶ τούτου χάριν οἶονται δεῖν αὐτοῖς καὶ μισθὸν τίνειν· καὶ τὸ σίαλον ἐκ τοῦ στόματος ἀποπτύουσιν ὥς δύνανται πορρωτάτω, διότι ὠφελεῖ μὲν οὐδὲν ἑαυτοῦς ἐνόη, βλάπτει δὲ πολὺ μᾶλλον. ταῦτ' οὖν ἔλεγεν· οὐδ' ἂν ἴεν πατέρα ζῶντα κατο- 55 ρύττειν διδάσκων, ἑαυτὸν δὲ κατατέμνειν, ἀλλ' ἐπιδεικνύων, ὅτι τὸ ἄφρων ἄτιμόν ἐστι, παρεκάλει ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ὥς φρονιμώτατον εἶναι καὶ ὠφελιμώτατον, ὅπως, εἴαν τε ὑπὸ πατρός, εἴαν τε ὑπὸ ἀδελφοῦ, εἴαν τε ὑπ' ἄλλου τινὸς βούληται τιμᾶσθαι, μὴ τῷ οἰκεῖος εἶναι πιστεύων ἀμελῇ, ἀλλὰ πειρᾶται, ὑφ' ὧν ἂν βούληται τιμᾶσθαι, τούτοις ὠφέλιμος εἶναι.

Ἐφη δ' αὐτὸν ὁ κατήγορος καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων 56 ποιητῶν ἐκλεγόμενον τὰ πονηρότατα καὶ τούτοις μαρτυρίοις χρώμενον διδάσκειν τοὺς συνόντας κακοῦργους τε εἶναι καὶ τυραννικούς, Ἡσιόδου μὲν τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος τοῦτο δὴ λέγειν αὐτὸν ὥς ὁ ποιητὴς κελεύει μηδενὸς ἔργου μήτ' ἀδίκου μήτ' αἰσχροῦ ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ποιεῖν ἐπὶ τῷ κέρδει. Σωκράτης δ' ἐπεὶ διομο- 57 λογήσαιτο τὸ μὲν ἐργάτην εἶναι ὠφέλιμόν τε ἀνθρώπῳ καὶ ἀγαθὸν εἶναι, τὸ δὲ ἄργον βλαβερόν τε καὶ κακόν, καὶ τὸ μὲν ἐργάζεσθαι ἀγαθόν, τὸ δ' ἄργεῖν κακόν, τοὺς μὲν ἀγαθόν τι ποιοῦντας ἐργάζεσθαι τε ἔφη καὶ ἐργάτας [ἀγαθοὺς] εἶναι, τοὺς δὲ κυβεύοντας ἢ τι ἄλλο πονηρὸν καὶ ἐπιζήμιον ποιοῦντας ἄργοις ἀπεκάλει. ἐκ δὲ τούτων ὁρθῶς ἂν ἔχοι τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος.

58 τὸ δὲ Ὅμηρου ἔφη ὁ κατήγορος πολλάκις αὐτὸν λέγειν,
ὅτι Ὀδυσσεὺς

Ὅντινα μὲν βασιλῆα καὶ ἔσοχον ἄνδρα κιχείη,
τὸν δ' ἀγανοῖς ἐπέεσσιν ἐρητύσασκε παραστάς·
δαμόνι', οὗ σε ἔοικε κακὸν ὧς δειδίσσεσθαι,
ἀλλ' αὐτός τε κάθησο καὶ ἄλλους ἴδρυσε λαούς.
ὃν δ' αὖ δῆμον τ' ἄνδρα ἴδοι βοόωντά τ' ἐφεύροι,
τὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκεν ὁμοκλήσασκέ τε μύθῳ·
δαιμόνι', ἀτρέμας ἦσο, καὶ ἄλλων μῦθον ἄκουε,
οἳ σέο φέρτεροί εἰσι· σὺ δ' ἀπτόλεμος καὶ ἀναλκις,
οὔτε ποτ' ἐν πολέμῳ ἐναρίθμιος οὔτ' ἐνὶ βουλῇ.

- ταῦτα δὴ αὐτὸν ἐξηγεῖσθαι, ὥς ὁ ποιητὴς ἐπαινοίη
- 59 παίεσθαι τοὺς δημότας καὶ πένητας. Σωκράτης δ' οὐ
ταῦτ' ἔλεγε· καὶ γὰρ ἑαυτὸν οὕτω γ' ἂν ᾤετο δεῖν
παίεσθαι· ἀλλ' ἔφη δεῖν τοὺς μήτε λόγῳ μήτ' ἔργῳ
ὠφελίμους ὄντας μήτε στρατεύματι μήτε πόλει μήτε
αὐτῷ τῷ δήμῳ, εἴ τι δέοι, βοηθεῖν ἱκανούς, ἄλλως
τ' ἐὰν πρὸς τούτῳ καὶ θρασεῖς ᾧσι, πάντα τρόπον
κωλύεσθαι, καὶ πάνυ πλούσιοι τυγχάνωσιν ὄντες.
- 60 ἀλλὰ Σωκράτης γε τᾶναντία τούτων φανερὸς ἦν καὶ
δημοτικὸς καὶ φιλάνθρωπος ὢν. ἐκεῖνος γὰρ πολλοὺς
ἐπιθυμητὰς καὶ ἀστοὺς καὶ ξένους λαβὼν οὐδένα πώ-
ποτε μισθὸν τῆς συνουσίας ἐπράξατο, ἀλλὰ πᾶσιν ἀφθό-
νως ἐπήρκει τῶν ἑαυτοῦ· ὧν τινες μικρὰ μέρη παρ'
ἐκείνου προῖκα λαβόντες πολλοῦ τοῖς ἄλλοις ἐπώλουν,
καὶ οὐκ ἦσαν ὥσπερ ἐκεῖνος δημοτικοί· τοῖς γὰρ μὴ
- 61 ἔχουσι χρήματα διδόναι οὐκ ἤθελον διαλέγεσθαι. ἀλλὰ
Σωκράτης γε καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους κόσμον
τῇ πόλει παρεῖχε, πολλῷ μᾶλλον ἢ Αἰχας τῇ Λακεδαι-
μονίῳ, ὃς ὀνομαστὸς ἐπὶ τούτῳ γέγονε. Αἰχας μὲν
γὰρ ταῖς γυμνοπαιδίαις τοὺς ἐπιδημοῦντας ἐν Λακε-

δαίμονι ξένους ἐδείκνυζε, Σωκράτης δὲ διὰ παντός τοῦ βίου τὰ ἑαυτοῦ δαπανῶν τὰ μέγιστα πάντας τοὺς βουλομένους ὠφέλει· βελτίους γὰρ ποιῶν τοὺς συγγιγνομένους ἀπέπεμπεν.

[Ἐμοὶ μὲν δὴ Σωκράτης τοιοῦτος ὢν ἐδόκει τιμῆς 62 ἄξιός εἶναι τῇ πόλει μᾶλλον ἢ θανάτου. καὶ κατὰ τοὺς νόμους δὲ σκοπῶν ἂν τις τοῦθ' εὖροι· κατὰ γὰρ τοὺς νόμους, εἴαν τις φανερός γένηται κλέπτων ἢ λαποδυτῶν ἢ βαλλαντιοτομῶν ἢ τοιχωρυχῶν ἢ ἀνδραποδιζόμενος ἢ ἱεροσυλῶν, τούτοις θάνατός ἐστιν ἢ ζήμια· ὢν ἑκείνος πάντων ἀνθρώπων πλεῖστον ἀπειχεν. ἀλλὰ μὴν τῇ πόλει γε οὔτε πολέμου κακῶς συμβάντος 63 οὔτε στάσεως οὔτε προδοσίας οὔτε ἄλλου κακοῦ οὐδενὸς πώποτε αἷτιος ἐγένετο· οὐδὲ μὴν ἰδίᾳ γε οὐδένα πώποτε ἀνθρώπων οὔτε ἀγαθῶν ἀπεστέρησεν οὔτε κακοῖς περιέβαλεν, ἀλλ' οὐδ' αἰτίαν τῶν εἰρημένων οὐδενὸς πώποτε ἔσχε.] πῶς οὖν ἂν ἔνοχος εἴη τῇ γραφῇ; 64 ὃς ἀντὶ μὲν τοῦ μὴ νομίζειν θεούς, ὥς ἐν τῇ γραφῇ ἐγγέγραπτο, φανερός ἦν θεραπεύων τοὺς θεοὺς μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ἀντὶ δὲ τοῦ διαφθεῖρειν τοὺς νέους, ὃ δὴ ὁ γραψάμενος αὐτὸν ἡτιᾶτο, φανερός ἦν τῶν συνόντων τοὺς πονηροὺς ἐπιθυμίας ἔχοντας τούτων μὲν παύων, τῆς δὲ καλλίστης καὶ μεγαλοπρεπεστάτης ἀρετῆς, ἣ πόλεις τε καὶ οἴκοι εὖ οἰκοῦσι, προτρέπων ἐπιθυμεῖν· ταῦτα δὲ πράττων πῶς οὐ μεγάλης ἄξιός ἦν τιμῆς τῇ πόλει;

Ὡς δὲ δὴ καὶ ὠφελεῖν ἐδόκει μοι τοὺς συνόντας III τὰ μὲν ἔργῳ δεκνύων ἑαυτὸν οἷος ἦν, τὰ δὲ καὶ διαλεγόμενος, τούτων δὴ γράψω ὅποσα ἂν διαμνημονεύσω. τὰ μὲν τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς φανερός ἦν καὶ ποιῶν καὶ λέγων ἥπερ ἡ Πυθία ἀποκρίνεται τοῖς

ἐρωτῶσι πῶς δεῖ ποιεῖν ἢ περὶ θυσίας ἢ περὶ προγόνων θεραπείας ἢ περὶ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων· ἢ τε γὰρ Πυθία νόμῳ πόλεως ἀναιρεῖ ποιοῦντας εὐσεβῶν ποιεῖν, Σωκράτης τε οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίει καὶ τοῖς ἄλλοις παρήνει, τοὺς δὲ ἄλλως πως ποιοῦντας

- 2 περιέρχους καὶ ματαίους ἐνόμιζεν εἶναι. καὶ ἡὔχετο δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπλῶς τὰγαθὰ διδόναι, ὥς τοὺς θεοὺς κάλλιστα εἰδότας ὅποια ἀγαθὰ ἐστί· τοὺς δὲ εὐχομένους χρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ τυραννίδα ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν διάφορον ἐνόμιζεν εὐχέσθαι ἢ εἰ κυβεῖαν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι εὗχοιντο τῶν φανερῶν·
- 3 ἀδήλων ὅπως ἀποβήσοιτο. θυσίας δὲ θυῶν μικρὰ ἀπὸ μικρῶν οὐδὲν ἡγεῖτο μειοῦσθαι τῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πολλὰ καὶ μεγάλα θυόντων. οὔτε γὰρ τοῖς θεοῖς ἔφη καλῶς ἔχειν, εἰ ταῖς μεγάλαις θυσίαις μᾶλλον ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιρον· πολλάκις γὰρ ἂν αὐτοὶ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν εἶναι κεχαρισμένα· οὐτ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιον εἶναι ζῆν, εἰ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢν κεχαρισμένα τοῖς θεοῖς ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν· ἄλλ' ἐνόμιζε τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων τιμαῖς μάλιστα χαρίζεσθαι. ἐπαινέτης δ' ἦν καὶ τοῦ ἔπους τούτου·

Καδδύναμιν δ' ἔρδειν ἱερ' ἀθανάτοισι θεοῖσι, καὶ πρὸς φίλους δὲ καὶ ξένους καὶ πρὸς τὴν ἄλλην δύσιν ταν καλὴν ἔφη παραίνεσιν εἶναι τὴν Καδδύναμιν·

4 ἔρδειν. εἰ δέ τι δόξειεν αὐτῷ σημαίνεσθαι παρὰ τῶν θεῶν, ἥττον ἂν ἐπεισθῇ παρὰ τὰ σημαίνόμενα ποιεῖν ἢ εἰ τις αὐτὸν ἐπειθεν ὁδοῦ λαβεῖν ἡγεμόνα τυφλὸν καὶ μὴ εἰδότα τὴν ὁδὸν ἀντὶ βλέποντος καὶ εἰδότες καὶ τῶν ἄλλων δὲ μωρίαν κατηγορεῖ, οἵτινες παρὰ τὴν ὑπὸ τῶν θεῶν σημαίνόμενα ποιοῦσί τι, φυλαττόμενοι

ν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀδοξίαν· αὐτὸς δὲ πάντα
νθρώπινα ὑπερέωρα πρὸς τὴν παρὰ τῶν θεῶν συμ-
βολίαν.

Διαίτη δὲ τὴν τε ψυχὴν ἐπαίδευσε καὶ τὸ σῶμα 5
ἐχρῶμενος ἂν τις, εἰ μὴ τι δαιμόνιον εἴη, θαρραλέως
καὶ ἀσφαλῶς διάγοι καὶ οὐκ ἂν ἀπορήσειε τοσαύτης
ἐπιδόξης. οὕτω γὰρ εὐτελής ἦν, ὥστ' οὐκ οἶδ' εἰ τις
πρὸς αὐτὸν ὀλίγα ἐργάζοιτο ὥστε μὴ λαμβάνειν τὰ Σω-
κράτει ἀρκοῦντα. σίτῳ μὲν γὰρ τοσούτῳ ἐχρῆτο, ὅσον
ἕως ἡσθιε, καὶ ἐπὶ τοῦτο οὕτω παρεσκευασμένος
ἦν ὥστε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σίτου ὅψον αὐτῷ εἶναι·
τὸν δὲ πᾶν ἡδὺ ἦν αὐτῷ διὰ τὸ μὴ πίνειν, εἰ μὴ
ψῶν. εἰ δέ ποτε κληθεὶς ἐθελήσειεν ἐπὶ δεῖπνον 6
θεῖν, ὃ τοῖς πλείστοις ἐργωδέστατόν ἐστιν, ὥστε φυ-
λάσθαι τὸ ὑπὲρ τὸν κόρον ἐμπίμπλασθαι, τοῦτο ῥα-
γε πάνυ ἐφυλάττετο. τοῖς δὲ μὴ δυναμένοις τοῦτο
ποιεῖν συνέβουλενε φυλάττεσθαι τὰ πείθοντα μὴ πει-
θόμενους ἐσθίειν μηδὲ διψῶντας πίνειν· καὶ γὰρ τὰ λυ-
σιτελέστερα καὶ ἀειδέστερα καὶ κεφαλὰς καὶ ψυχὰς ταῦτ' ἔφη
εἶναι. οἴεσθαι δ' ἔφη ἐπισκώπτων καὶ τὴν Κίρκην ὣς 7
ποιεῖν τοιούτοις πολλοῖς δειπνίζουσιν· τὸν δὲ Ὀδυσσεῆα
καὶ ἑαυτὸν τε ὑποθημοσύνη καὶ αὐτὸν ἐγκρατῇ ὄντα καὶ
ἐν τῷ πόσει τοσχόμενον τοῦ ὑπὲρ τὸν κόρον τῶν τοιούτων ἄπτε-
σθαι, διὰ ταῦτα οὐ γενέσθαι ὕν. τοιαῦτα μὲν περὶ 8
τῶν ἡμετέρων ἐπαιζεν ἅμα σπουδάζων.

Ἀφροdisίων δὲ παρῆναι τῶν καλῶν ἰσχυρῶς ἀπέ-
σθαι· οὐ γὰρ ἔφη ῥάδιον εἶναι τῶν τοιούτων ἄπτό-
σθαι, ἀλλὰ καὶ Κριτόβουλόν ποτε τὸν Κρί-
τοβούλου πύθοντος, ὅτι ἐφύλησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱόν,
καὶ τὸν ὄντα, παρόντος τοῦ Κριτοβούλου ἤρετο Ξενο-
φῶντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ξενοφῶν, οὐ σὺ Κριτόβουλον 9

- ἐνόμιζες εἶναι τῶν σωφρονικῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τῶν θρασέων καὶ τῶν προνοητικῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἀνοήτων τε καὶ ῥησοκινδύνων; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ξενοφῶν. Νῦν τοίνυν νόμιζε αὐτὸν θερμουργότατον εἶναι καὶ λεωργότατον· οὗτος κἂν εἰς μαχαίρας κυβί
- 10 στήσεις κἂν εἰς πῦρ ἄλοιτο. Καὶ τί δή, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ἰδὼν ποιοῦντα, τοιαῦτα κατέγνωκας αὐτοῦ; Οὐ γὰρ οὗτος, ἔφη, ἐτόλμησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν φιλήσαι, ὄντα εὐπροσωπότατον καὶ ὡραιότατον; Ἄλλ' εἰ μέντοι, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, τοιοῦτόν ἐστι τὸ ῥησοκίνδυνον ἔργον, κἂν ἐγὼ δοκῶ μοι τὸν κίνδυνον τοῦτον ὑπο
- 11 μεῖναι. Ὡς τλήμων, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τί ἂν οἶε παθεῖν καλὸν φιλήσας; Ἄρ' οὐκ ἂν αὐτίκα μάλα δοῦλος μὲν εἶναι αὐτῷ ἐλευθέρου, πολλὰ δὲ δαπανᾶν εἰς βλαβεράς ἡδονάς, πολλὴν δὲ ἀσχολίαν ἔχειν τοῦ ἐπιμεληθῆναί τινος καλοῦ κἀγαθοῦ, σπουδάζειν δ' ἀναγκασθῆ
- 12 ναι ἔφ' οἷς οὐδ' ἂν μαινόμενος σπουδάσειεν; Ὡς Ἡράκλεις, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ὡς δεινὴν τινα λέγεις δύναμιν τοῦ φιλήματος εἶναι. Καὶ τοῦτο, ἔφη ὁ Σωκράτης, θαυμάζεις; οὐκ οἶσθ' ὅτι τὰ φαλάγγια οὐδ' ἡμιωβελιαῖα τὸ μέγεθος ὄντα προσαψάμενα μόνον τῷ στόματι ταῖς τε ὁδύναις ἐπιτρίβει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοῦ φρονεῖν ἐξίστησι; Ναί, μὰ Δί, ἔφη ὁ Ξενοφῶν
- 13 ἐνίησι γάρ τι τὰ φαλάγγια κατὰ τὸ δῆγμα. Ὡς μῶρε, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοὺς δὲ καλοὺς οὐκ οἶε φιλοῦντας ἐνιέναι τι, ὅτι σὺ οὐχ ὀρθῶς; οὐκ οἶσθ' ὅτι τοῦτο τὸ θηρίον, ὃ καλοῦσι καλὸν καὶ ὡραῖον, τοσούτῳ δεινότερόν ἐστι τῶν φαλαγγίων, ὅσῳ ἐκεῖνα μὲν ἀψάμενα, τοῦτο δὲ οὐδ' ἀπτόμενον, ἐάν τις αὐτὸ θεᾷται, ἐνίησιν τι καὶ πάνυ πρόσωθεν τοιοῦτον ὥστε μαίνεσθαι ποιεῖν; ἴσως δὲ καὶ οἱ ἔρταις τοξόται διὰ τοῦτο καλοῦνται,

ὅτι καὶ πρόσωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσιν.] ἀλλὰ συμβουλεύω σοι, ὦ Ξενοφῶν, ὁπότεν ἴδῃς τινὰ καλόν, φεύγειν προτροπάδην. σοὶ δ', ὦ Κριτόβουλε, συμβουλεύω ἀπενιαντίσαι· μόλις γὰρ ἂν ἴσως ἐν τοσούτῳ χρόνῳ [τὸ δῆγμα] ὑγιῆς γένοιο. οὕτω δὴ καὶ ἀφροδισιάζειν 14 τοὺς μὴ ἀσφαλῶς ἔχοντας πρὸς ἀφροδίσια ᾤετο χρῆναι πρὸς τοιαῦτα, οἷα μὴ πάνυ μὲν δεομένου τοῦ σώματος οὐκ ἂν προσδέξαιτο ἢ ψυχὴ, δεομένου δὲ οὐκ ἂν πράγματα παρέχοι. αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα φανερός ἦν οὕτω παρεσκευασμένος ὥστε ῥᾶον ἀπέχεσθαι τῶν καλλίστων καὶ ὠραιότατων ἢ οἱ ἄλλοι τῶν αἰσχίστων καὶ ἁωροτάτων. [περὶ μὲν δὴ βρώσεως καὶ πόσεως καὶ ἀφροδισίων οὕτω 15 παρεσκευασμένος ἦν καὶ ᾤετο οὐδὲν ἂν ἤττον ἀρκούντως ἡδεσθαι τῶν πολλὰ ἐπὶ τούτοις πραγματευομένων, λυπεῖσθαι δὲ πολὺ ἔλαττον.]

<Εἰ δέ τινες Σωκράτη νομίζουσιν, οἷς ἔνιοι γρά- IV
φουσί τε καὶ λέγουσι περὶ αὐτοῦ τεκμαιρόμενοι, προ-
τρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετὴν κράτιστον γεγο-
νέναι, προαγαγεῖν δ' ἐπ' αὐτὴν οὐχ ἱκανόν, σκεψάμενοι
μὴ μόνον ἃ ἐκεῖνος κολαστηρίου ἕνεκα τοὺς πάντ'
οιομένους εἰδέναι ἐρωτῶν ἤλεγχεν, ἀλλὰ καὶ ἃ λέγων
συνημέρευε τοῖς συνδιατρίβουσι, δοκιμαζόντων εἰ ἱκανὸς
ἦν βελτίους ποιεῖν τοὺς συνόντας. λέξω δὲ πρῶτον ἃ 2
ποτε αὐτοῦ ἤκουσα περὶ τοῦ δαιμονίου διαλεγομένου
πρὸς Ἀριστόδημον τὸν μικρὸν ἐπικαλούμενον. κατα-
μαθὼν γὰρ αὐτὸν οὕτε θύοντα τοῖς θεοῖς οὕτε μαντικῇ
χρώμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιούντων ταῦτα καταγελῶντα·
Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀριστόδημε, ἔστιν οὐστίνας ἀνθρώ-
πους τεθαύμακας ἐπὶ σοφίᾳ; Ἐγώ, ἔφη, καὶ ὅς· Λέξον 3
ἡμῖν, ἔφη, τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐκῶν
ποιήσει Ὅμηρον ἔγωγε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ

διθυράμβῳ Μελανιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγῳδίᾳ Σοφοκλέα,
 ἐπὶ δὲ ἀνδριαντοποιίᾳ Πολύκλειτον, ἐπὶ δὲ ζωγραφίᾳ
 4 Ζεῦξιν. Πότερά σοι δοκοῦσιν οἱ ἀπεργαζόμενοι εἶδωλα
 ἄφρονά τε καὶ ἀκίνητα ἀξιοθαυμαστότεροι εἶναι ἢ οἱ
 ζῶα ἔμφρονά τε καὶ ἐνεργά; Πολὺ νῆ Δία οἱ ζῶα
 εἶπερ γε μὴ τύχῃ τινί, ἀλλ' ὑπὸ γνώμης ταῦτα γίνεται.
 Τῶν δὲ ἀτεκμάρτως ἔχόντων οὗτου ἕνεκά ἐστι καὶ τῶν
 φανερώς ἐπ' ὠφελείᾳ ὄντων πότερα τύχης καὶ πότερα
 γνώμης ἔργα κρίνεις; Πρέπει μὲν τὰ ἐπ' ὠφελείᾳ γιγνό-
 5 μενα γνώμης εἶναι ἔργα. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι ὁ ἐξ ἀρχῆς
 ποιῶν ἀνθρώπους ἐπ' ὠφελείᾳ προσθεῖναι αὐτοῖς δι'
 ὧν αἰσθάνονται ἕκαστα, ὀφθαλμοὺς μὲν ὥσθ' ὁρᾶν τὰ
 ὁρατά, ὠτα δὲ ὥστ' ἀκούειν τὰ ἀκουστά; ὁσμῶν γε
 μὴν, εἰ μὴ ῥῖνες προσετέθησαν, τί ἂν ἡμῖν ὄφελος
 ἦν; τίς δ' ἂν αἰσθησις ἦν γλυκέων καὶ δριμέων καὶ
 πάντων τῶν διὰ στόματος ἡδέων, εἰ μὴ γλῶττα τούτων
 6 γνώμων ἐνειργάσθη; πρὸς δὲ τούτοις οὐ δοκεῖ σοι καὶ
 τάδε προνοίας ἔργοις εὐκέναι, τό, ἐπεὶ ἀσθενὴς μὲν
 ἐστὶν ἡ ὄψις, βλεφάροις αὐτὴν θυρῶσαι, ἃ, ὅταν μὲν
 αὐτῇ χρῆσθαι τι δέῃ, ἀναπετάννυται, ἐν δὲ τῷ ὑπὸ
 συγκλείεται, ὥς δ' ἂν μηδὲ ἄνεμοι βλάπτωσιν, ἡθμὸν
 βλεφαρίδας ἐμφῦσαι, ὀφρύσι τε ἀπογεισῶσαι τὰ ὑπὲρ
 τῶν ὀμμάτων, ὥς μηδ' ὁ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἰδρὼς κα-
 κουργῇ· τὸ δὲ τὴν ἀκοὴν δέχεσθαι μὲν πάσας φωνάς,
 ἐμπίμπλασθαι δὲ μήποτε· καὶ τοὺς μὲν πρόσθεν ὁδόντας
 πᾶσι ζῴοις οἴους τέμνειν εἶναι, τοὺς δὲ γομφίους οἴους
 παρὰ τούτων δεξαμένους λεαίνειν· καὶ στόμα μὲν, δι'
 οὗ ὧν ἐπιθυμεῖ τὰ ζῶα εἰσπέμπεται, πλησίον ὀφθαλ-
 μῶν καὶ ῥινῶν καταθεῖναι, ἐπεὶ δὲ τὰ ἀποχωροῦντα
 δυσχερῇ, ἀποστρέψαι τοὺς τούτων ὀχετοὺς [καὶ ἀπενεγ-
 κεῖν] ἢ δυνατόν προσωτάτω ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ταῦτα

οὕτω προνοητικῶς πεπραγμένα ἀπορεῖς πότρεα τύχης
 ἢ γνώμης ἔργα ἐστίν; Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ἀλλ' οὕτω 7
 γε σκοποῦμένῳ πάνυ ἔοικε ταῦτα σοφοῦ τινος δημιουργ-
 οῦ καὶ φιλοζώου τεχνήμασι. Τὸ δὲ ἐμφῦσαι μὲν ἔρωτά
 τῆς τεκνοποιίας, ἐμφῦσαι δὲ ταῖς γειναμέναις ἔρωτα
 τοῦ ἐκτρέφειν, τοῖς δὲ τραφεῖσι μέγιστον μὲν πόθον
 τοῦ ζῆν, μέγιστον δὲ φόβον τοῦ θανάτου, Ἀμέλει καὶ
 ταῦτα ἔοικε μηχανήμασί τινος ζῶα εἶναι βουλευσαμένου.
 Σὺ δ' ἐν σαυτῷ φρόνιμόν τι δοκεῖς ἔχειν; Ἐρώτα 8
 γοῦν καὶ ἀποκρίνοῦμαι. Ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν
 οἶει φρόνιμον εἶναι; καὶ ταῦτ' εἰδὼς ὅτι γῆς τε μικρὸν
 μέρος ἐν τῷ σώματι πολλῆς οὔσης ἔχεις καὶ ὑγροῦ
 βραχὺ πολλοῦ ὄντος καὶ τῶν ἄλλων δήπου μεγάλων
 ὄντων ἐκάστου μικρὸν μέρος λαβόντι τὸ σῶμα συνήρ-
 μοσταί σοι· νοῦν δὲ μόνον ἄρα οὐδαμοῦ ὄντα σε
 εὐτυχῶς πως δοκεῖς συναρπάσαι, καὶ τάδε τὰ ὑπερ-
 μεγέθη καὶ πλῆθος ἄπειρα δι' ἀφροσύνην τινὰ οὕτως
 οἶει εὐτάκτως ἔχειν; Μὰ Δί' οὐ γὰρ ὁρῶ τοὺς κυρίους, 9
 ὥσπερ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων τοὺς δημιουργοὺς. Οὐδὲ
 γὰρ τὴν σαυτοῦ σύγῃ ψυχὴν ὁρᾷς, ἢ τοῦ σώματος κυρία
 ἐστίν· ὥστε κατὰ γε τοῦτο ἔξεστί σοι λέγειν, ὅτι οὐδὲν
 γνώμη, ἀλλὰ τύχη πάντα πράττεις. καὶ ὁ Ἀριστό- 10
 δημοσ· Οὗτοι, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκратες, ὑπερορῶ τὸ
 δαιμόνιον, ἀλλ' ἐκεῖνο μεγαλοπρεπέστερον ἡγοῦμαι ἢ
 ὥς τῆς ἐμῆς θεραπείας προσδεῖσθαι. Οὐκοῦν, ἔφη,
 ὅσῳ μεγαλοπρεπέστερον ὢν ἄξιοι σὲ θεραπεύειν, το-
 σούτῳ μᾶλλον τιμητέον αὐτό. Εὖ ἴσθι, ἔφη, ὅτι, εἰ 11
 νομίζοιμι θεοὺς ἀνθρώπων τι φροντίζειν, οὐκ ἂν
 ἀμελοῖην αὐτῶν. Ἐπειτ' οὐκ οἶει φροντίζειν; οἱ πρῶ-
 τον μὲν μόνον τῶν ζώων ἄνθρωπον ὁρθὸν ἀνέστησαν·
 ἢ δὲ ὁρθότης καὶ προορᾶν πλεον ποιεῖ δύνασθαι καὶ

- τὰ ὑπερθεῖν μᾶλλον θεᾶσθαι καὶ ἥτιον κακοπαθεῖν
[καὶ ὄψιν καὶ ἀκοήν καὶ στόμα ἐνεποίησαν] ἔπειτα
τοῖς μὲν ἄλλοις ἐρπετοῖς πόδας ἔδωκαν, οἱ τὸ πορεύε-
σθαι μόνον παρέχουσιν, ἀνθρώπων δὲ καὶ χεῖρας προσέ-
θεσαν, αἱ τὰ πλεῖστα οἷς εὐδαιμονέστεροι ἐκείνων ἐσμέν
- 12 ἐξεργάζονται. καὶ μὴν γλῶττιάν γε πάντων τῶν ζώων
ἐχόντων, μόνην τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν οἷαν
ἄλλοτε ἄλλαχῇ ψαύουσιν τοῦ στόματος ἀρθροῦν τε τὴν
φωνὴν καὶ σημαίνειν πάντα ἀλλήλοις ἃ βουλόμεθα.
[τὸ δὲ καὶ τὰς τῶν ἀφροδισίων ἡδονὰς τοῖς μὲν ἄλλοις
ζώοις δοῦναι περιγράψαντας τοῦ ἔτους χρόνον, ἡμῖν
- 13 δὲ συνεχῶς μέχρι γήρως ταῦτα παρέχειν ;] οὐ τοίνυν
μόνον ἤρκεσε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμεληθῆναι, ἀλλ',
ὅπερ μέγιστόν ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν κρατίστην τῷ ἀν-
θρώπῳ ἐνέφυσε. τίνος γὰρ ἄλλου ζώου ψυχὴ πρῶτα
μὲν θεῶν τῶν τὰ μέγιστα καὶ κάλλιστα συνταξάντων
ἦσθηται ὅτι εἰσί ; τί δὲ φύλον ἄλλο ἢ ἀνθρώποι θεοὺς
θεραπεύουσι ; ποία δὲ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἱκανωτέρα
προφυλάττεσθαι ἢ λιμὸν ἢ δίψος ἢ ψύχη ἢ θάλη, ἢ
νόσοις ἐπικουρῆσαι, ἢ ῥώμην ἀσκῆσαι, ἢ πρὸς μάθησιν
ἐκπονῆσαι, ἢ ὅσα ἂν ἀκούσῃ ἢ ἴδῃ ἢ μάθῃ ἱκανωτέρα
- 14 ἐστὶ διαμενῆσθαι ; οὐ γὰρ πάνυ σοὶ κατάδηλον ὅτι
παρὰ τᾶλλα ζῶα ὥσπερ θεοὶ ἀνθρώποι βιοτεύουσι,
φύσει καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ κρατιστεύοντες ;
οὔτε γὰρ βοδὸς ἂν ἔχων σῶμα, ἀνθρώπου δὲ γνώμην
ἐδύνατ' ἂν πράττειν ἃ ἐβούλετο, οὐδ' ὅσα χεῖρας ἔχει,
ἄφρονα δ' ἐστί, πλεον οὐδὲν ἔχει. σὺ δ' ἀμφοτέρων
τῶν πλείστου ἀξίων τετυχηκὼς οὐκ οἶει σοῦ θεοὺς
ἐπιμελεῖσθαι ; ἀλλ' ὅταν τί ποιήσωσι, νομεῖς αὐτοὺς
- 15 σοῦ φροντίζειν ; Ὅταν πέμπωσιν, ὥσπερ σοὶ σὺ φῆς
πέμπειν αὐτούς, συμβούλους ὃ τι χρὴ ποιεῖν καὶ μὴ

ποιεῖν. Ὄταν δὲ Ἀθηναίοις, ἔφη, πυνθανομένοις τι
 διὰ μαντικῆς φράζωσιν, οὐ καὶ σοὶ δοκεῖς φράζειν αὐ-
 τούς, οὐδ' ὅταν τοῖς Ἕλλησι τέρατα πέμποντες προ-
 σημαίνωσιν, οὐδ' ὅταν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνον σὲ
 ἐξαίρουντες ἐν ἀμελείᾳ κατατίθενται; οἷε δ' ἂν τοὺς 16
 θεοὺς τοῖς ἀνθρώποις δόξαν ἐμφῦσαι ὥς ἱκανοὶ εἰσιν
 εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν, εἰ μὴ δυνατοὶ ἦσαν, καὶ ἀνθρώ-
 πους ἐξαπατωμένους τὸν πάντα χρόνον οὐδέποτε ἂν
 αἰσθῆσθαι, οὐχ ὀρᾷς, ὅτι τὰ πολυχρονιώτατα καὶ σοφώ-
 τατα τῶν ἀνθρωπίνων, πόλεις καὶ ἔθνη, θεοσεβέστατά
 ἐστί, καὶ αἱ φρονιμώταται ἡλικίαι θεῶν ἐπιμελέσταται;
 ὦγαθέ, ἔφη, κατάμαθε ὅτι καὶ ὁ σὸς νοῦς ἐνὼν τὸ 17
 σὸν σῶμα ὅπως βούλεται μεταχειρίζεται. οἶσθαι οὖν
 χρὴ καὶ τὴν ἐν τῷ παντὶ φρόνησιν τὰ πάντα, ὅπως
 ἂν αὐτῇ ἡδὺ ᾖ, οὕτω τίθεσθαι, καὶ μὴ τὸ σὸν μὲν
 ὄμμα δύνασθαι ἐπὶ πολλὰ στάδια ἐξικνεῖσθαι, τὸν δὲ
 τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν ἀδύνατον εἶναι ἅμα πάντα ὁρᾶν,
 μηδὲ τὴν σὴν μὲν ψυχὴν καὶ περὶ τῶν ἐνθάδε καὶ
 περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Σικελίᾳ δύνασθαι φροντί-
 ζειν, τὴν δὲ τοῦ θεοῦ φρόνησιν μὴ ἱκανὴν εἶναι ἅμα
 πάντων ἐπιμελεῖσθαι. ἦν μέντοι, ὥσπερ ἀνθρώπους 18
 θεραπεύων γινώσκεις τοὺς ἀντιθεραπεύειν ἐθέλοντας
 καὶ χαριζόμενος τοὺς ἀντιχαριζομένους καὶ συμβουλευό-
 μενος καταμανθάνεις τοὺς φρονίμους, οὕτω καὶ τῶν
 θεῶν πεῖραν λαμβάνης θεραπεύων, εἰ τί σοι θελήσουσι
 περὶ τῶν ἀδήλων ἀνθρώποις συμβουλευεῖν, γνώσει τὸ
 θεῖον ὅτι τοσοῦτον καὶ τοιοῦτόν ἐστιν ὥσθ' ἅμα πάντα
 ὁρᾶν καὶ πάντα ἀκούειν καὶ πανταχοῦ παρῆναι καὶ
 ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι. ἔμοι μὲν οὖν ταῦτα λέγων 19
 οὐ μόνον τοὺς συνόντας ἐδόκει ποιεῖν, ὅποτε ὑπὸ τῶν
 ἀνθρώπων ὀρεῶντο, ἀπέχεσθαι τῶν ἀνοσίων τε καὶ

ἀδίκων καὶ αἰσχροῶν, ἀλλὰ καὶ ὁπότε ἐν ἐρημίᾳ εἶεν, ἐπείπερ ἡγήσαιντο μηδὲν ἂν ποτε ὦν πράττειεν θεοὺς διαλαθεῖν. >

- ✕ [Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐγκράτεια καλὸν τε καὶ ἀγαθὸν ἀνδρὶ κτῆμά ἐστιν, ἐπισκεψώμεθα εἴ τι προυβίβαζε λέγων εἰς ταύτην τοιάδε·] Ὡς ἄνδρες, εἰ πολέμου ἡμῖν γενομένου βουλοίμεθα ἐλέσθαι ἄνδρα, ὅψ' οὐ μάλιστ' ἂν αὐτοὶ μὲν σφῴζοιμεθα, τοὺς δὲ πολεμίους χειροίμεθα, ἄρ' ὄντινα αἰσθανοίμεθα ἥτις γαστροῦς ἢ οἴνου ἢ ἀφροδισίων [ἢ πόνου] ἢ ὕπνου, τοῦτον ἂν αἰροίμεθα; καὶ πῶς ἂν οἴηθῃμεν τὸν τοιοῦτον ἢ ἡμᾶς σῶσαι ἢ
- 2 τοὺς πολεμίους κρατῆσαι; εἰ δ' ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου γεγόμενοι βουλοίμεθα τῷ ἐπιτρέψαι ἢ παιῖδας ἄρρενας παιδεῦσαι ἢ θυγατέρας παρθένους διαφυλάξαι ἢ χρήματα διασῶσαι, ἄρ' ἀξιόπιστον εἰς ταῦθ' ἡγησάμεθ' ἂν τὸν ἀκρατῆ; δούλω δ' ἀκρατεῖ ἐπιτρέψαιμεν ἂν ἢ βοσκήματα ἢ ταμειᾶ ἢ ἔργων ἐπιστασίαν; διάκονον δὲ καὶ ἀγοραστὴν τοιοῦτον ἐθελήσαιμεν ἂν προῖκα λαβεῖν;
- 3 ἀλλὰ μὴν εἴ γε μηδὲ δοῦλον ἀκρατῆ δεξαίμεθ' ἂν, πῶς οὐκ ἀξιὸν αὐτόν γε φυλάξασθαι τοιοῦτον γενέσθαι; καὶ γὰρ οὐχ ὥσπερ οἱ πλεονέκται τῶν ἄλλων ἀφαιρούμενοι χρήματα ἑαυτοὺς δοκοῦσι πλουτίζειν, οὕτως ὁ ἀκρατὴς τοῖς μὲν ἄλλοις βλαβερός, ἑαυτῷ δ' ὠφέλιμος, ἀλλὰ κακοῦργος μὲν τῶν ἄλλων, ἑαυτοῦ δὲ πολὺ κακοῦργότερος, εἴ γε κακοῦργότατόν ἐστι μὴ μόνον τὸν οἶκον τὸν ἑαυτοῦ φθείρειν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα καὶ
- 4 τὴν ψυχὴν. [ἐν συνουσίᾳ δὲ τίς ἂν ἡσθεῖη τῷ τοιούτῳ, ὃν εἰδεῖη τῷ ὄψῳ τε καὶ τῷ οἴνῳ χαίροντα μᾶλλον ἢ τοῖς φίλοις καὶ τὰς πόρνas ἀγαπῶντα μᾶλλον ἢ τοῖς ἐταίροις; ἄρα γε οὐ καὶ πάντα ἄνδρα, ἡγησάμενον τὴν ἐγκράτειαν ἀρετῆς εἶναι κρηπῖδα, ταύτην πρῶτον

ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάσασθαι ; τίς γὰρ ἂν ἄνευ ταύτης 5
 ἢ μάθοι τι ἀγαθὸν ἢ μελετήσκειν ἀξιολόγως ; ἢ τίς
 οὐκ ἂν ταῖς ἡδοναῖς δουλεύων αἰσχροῶς διατεθείη καὶ
 τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ;] ἔμοι μὲν δοκεῖ νῆ τὴν Ἑραν
 [ἐλευθέρφ μὲν ἀνδρὶ εὐκτόν εἶναι μὴ τυχεῖν δούλου
 τοιούτου,] δουλεύοντα [δὲ] ταῖς τοιαύταις ἡδοναῖς
 ἱκετευτέον τοὺς θεοὺς δεσποτῶν ἀγαθῶν τυχεῖν· οὕτω
 γὰρ ἂν μόνως ὁ τοιοῦτος σωθείη. [τοιαῦτα δὲ λέγων 6
 ἔτι ἐγκρατέστερον τοῖς ἔργοις ἢ τοῖς λόγοις ἑαυτὸν
 ἐπεδείκνυσεν· οὐ γὰρ μόνον τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδο-
 νῶν ἐκράτει, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ τῶν χρημάτων, νομίζων
 τὸν παρὰ τοῦ τυχόντος χρήματα λαμβάνοντα δεσπότην
 ἑαυτοῦ καθιστάναι καὶ δουλεύειν δουλείαν οὐδεμιᾶς
 ἥττον αἰσχροῶν.]

Ἄξιον δ' αὐτοῦ καὶ ἃ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν σοφι- V
 στήν διελέχθη μὴ παραλιπεῖν. ὁ γὰρ Ἀντιφῶν ποτε
 βουλόμενος τοὺς συνουσιαστὰς αὐτοῦ παρελῆσθαι προσ-
 ελθὼν τῷ Σωκράτει παρόντων αὐτῶν ἔλεξε τάδε·
 ὦ Σώκρατες, ἐγὼ μὲν ὥμην τοὺς φιλοσοφοῦντας εὐ- 2
 δαιμονεστέρους χρῆναι γίνεσθαι· σὺ δέ μοι δοκεῖς
 τάναντία τῆς φιλοσοφίας ἀπολελαυνκέσαι. ζῆς γοῦν
 οὕτως ὥς οὐδ' ἂν εἰς δοῦλος ὑπὸ δεσπότη διαιτώμενος
 μένεις· σιτία τε σιτεῖ καὶ ποτὰ πίνεις τὰ φαυλότατα,
 καὶ ἱμάτιον ἡμφίεσαι οὐ μόνον φαῦλον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ
 θέρους τε καὶ χειμῶνος, ἀνυπόδητός τε καὶ ἀχίτων
 διατελεῖς. καὶ μὴν χρήματά γε οὐ λαμβάνεις, ἃ καὶ 3
 πτωμένους εὐφραίνει καὶ κεκτημένους ἐλευθεριώτερόν
 τε καὶ ἥδιον ποιεῖ ζῆν. εἰ οὖν ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων
 ἔργων οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς μιμητὰς ἑαυτῶν
 ἀποδεικνύουσιν, οὕτως καὶ σὺ τοὺς συνόντας διαθήσεις,
 νόμιζε κακοδαιμονίας διδάσκαλος εἶναι. καὶ ὁ Σωκράτης

- 4 πρὸς ταῦτα εἶπε· Δοκεῖς μοι, ὦ Ἀντιφῶν, ὑπειληφέναι με οὕτως ἀνιαρῶς ζῆν, ὥστε πέπεισμαι σέ μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ ἐλῆσθαι ἢ ζῆν ὥσπερ ἐγώ. Ἰθι οὖν ἐπισκεψώ-
- 5 μεθα τί χαλεπὸν ἥσθησαι τοῦμοῦ βίου. πότερον ὅτι τοῖς μὲν λαμβάνουσιν ἀργύριον ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀπεργάζεσθαι τοῦτο ἐφ' ᾧ ἂν μισθὸν λάβωσιν, ἐμοὶ δὲ μὴ λαμβάνοντι οὐκ ἀνάγκη διαλέγεσθαι ᾧ ἂν μὴ βούλωμαι; ἢ τὴν δίκαιάν μου φαυλίζεις ὥς ἥττον μὲν ὑγιεινὰ ἐσθίωντος ἐμοῦ ἢ σοῦ, ἥττον δὲ ἰσχύν παρέχοντα; ἢ ὥς χαλεπώτερα πορίσασθαι τὰ ἐμὰ διαιτήματα τῶν σῶν διὰ τὸ σπανιώτερά τε καὶ πολυτελέστερα εἶναι; ἢ ὥς ἡδίων σοι ἅς σὺ παρασκευάζει ὄντα ἢ ἐμοὶ ἢ ἐγώ; οὐκ οἶσθ' ὅτι ὁ μὲν ἥδιστα ἐσθίων ἥκιστα ὄψου δεῖται, ὁ δὲ ἥδιστα πίνων ἥκιστα τοῦ μὴ παρόντος ἐπιθυμεῖ
- 6 ποτοῦ; τά γε μὴν ἱμάτια οἶσθ' ὅτι οἱ μεταβαλλόμενοι ψυχούς καὶ θάλπους ἔνεκα μεταβάλλονται, καὶ ὑποδήματα ὑποδοῦνται, ὅπως μὴ διὰ τὰ λυποῦντα τοὺς πόδας κωλύωνται πορεύεσθαι· ἥδη οὖν ποτε ἥσθου ἐμὲ ἢ διὰ ψυχὸς μᾶλλον τοῦ ἔνδον μένοντα, ἢ διὰ θάλπος μαχόμενόν τῳ περὶ σκιᾶς, ἢ διὰ τὸ ἀλγεῖν τοὺς πόδας
- 7 οὐ βαδίζοντα ὅποι ἂν βούλωμαι; οὐκ οἶσθ' ὅτι οἱ φύσει ἀσθενέστατοι τῷ σώματι μελετήσαντες τῶν ἰσχυροτάτων ἀμελησάντων κρείττους τε γίνονται πρὸς ἃ ἂν μελετήσωσι καὶ ῥᾶον αὐτὰ φέρουσιν; ἐμοὶ δὲ ἄρα οὐκ οἶει, τῷ σώματι ἄει τὰ συντυγχάνοντα μελετῶντι καρτερεῖν, πάντα ῥᾶον φέρειν σοῦ μὴ μελετῶν-
- 8 τος; τοῦ δὲ μὴ δουλεύειν γαστρί μὴδ' ὕπνῳ καὶ λαγνεῖα οἶει τι ἄλλο αἰτιώτερον εἶναι ἢ τὸ ἕτερα ἔχειν τούτων ἡδίων, ἃ οὐ μόνον ἐν χρεῖα ὄντα εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδας παρέχοντα ὠφελήσειν ἄει; καὶ μὴν τοῦτό γε οἶσθα, ὅτι οἱ μὲν οἰόμενοι μὴδὲν εὖ πράττειν οὐκ

εὐφραίνονται, οἱ δὲ ἡγούμενοι καλῶς προχωρεῖν ἑαυ-
τοῖς ἢ γεωργίαν ἢ ναυκληρίαν ἢ ἄλλ' ὃ τι ἂν τυγχά-
νωσιν ἐργαζόμενοι ὥς εὖ πράττοντες εὐφραίνονται. 9
οἷτοι οὖν ἀπὸ πάντων τούτων τοσαύτην ἡδονὴν εἶναι
ᾧσιν ἀπὸ τοῦ ἑαυτὸν τε ἡγεῖσθαι βελτίῳ γίνεσθαι
καὶ φίλους ἀμείνους κτᾶσθαι; ἐγὼ τοίνυν διατελῶ
ταῦτα νομίζων. ἐὰν δὲ δὴ φίλους ἢ πόλιν ὠφελεῖν
δέη, ποτέρῳ ἢ πλείων σχολὴ τούτων ἐπιμελεῖσθαι, τῷ
ὥς ἐγὼ νῦν ἢ τῷ ὥς σὺ μακαρίζεις διαιτωμένῳ; στρα-
τεύοιτο δὲ πότερος ἂν ῥᾶον, ὃ μὴ δυνάμενος ἄνευ
πολυτελοῦς διαίτης ζῆν ἢ ὃ τὸ παρὸν ἀρκοίῃ; ἐκ-
πολιορκηθεῖη δὲ πότερος ἂν θᾶπτον, ὃ τῶν χαλεπωτά-
των εὖρεῖν δεόμενος, ἢ ὃ τοῖς ῥᾶστοις ἐντυγχάνειν
ἀρκούντως χρώμενος; ἔοικας, ὦ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαι- 10
μονίαν οἰομένῳ τρυφῇ καὶ πολυτέλειαν εἶναι. ἐγὼ
δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δέεσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δ'
ὥς ἐλαχίστων ἐγγυτάτῳ τοῦ θείου, καὶ τὸ μὲν θεῖον
κράτιστον, τὸ δ' ἐγγυτάτῳ τοῦ θείου ἐγγυτάτῳ τοῦ
κράτιστου.

Πάλιν δὲ ποτε ὃ Ἀντιφῶν διαλεγόμενος τῷ Σω- 11
κράτει. Ὡ Σώκρατες, ἐγὼ τοί σε δίκαιον μὲν νομίζω,
σοφὸν δὲ οὐδ' ὁπωσισθῆναι δοκεῖς δέ μοι καὶ αὐτὸς
τοῦτο γινώσκειν· οὐδένα γοῦν τῆς συνουσίας ἀργύριον
πράττει. καίτοι τό γε ἱμάτιον ἢ τὴν οἰκίαν ἢ ἄλλο
τι ὧν κέκτησαι νομίζων ἀργυρίου ἄξιον εἶναι οὐδενὶ
ἂν μὴ ὅτι προῖκα δοίης, ἀλλ' οὐδ' ἐλαττον τῆς ἀξίας
λαβὼν. δῆλον δὴ ὅτι εἰ καὶ τὴν συνουσίαν ᾧου τινὸς 12
ἀξίαν εἶναι, καὶ ταύτης ἂν οὐκ ἐλαττον τῆς ἀξίας
ἀργύριον ἐπράττου. δίκαιος μὲν οὖν ἂν εἴης, ὅτι οὐκ
ἐξαπατᾷς ἐπὶ πλεονεξίᾳ, σοφὸς δὲ οὐκ ἂν, μηδενὸς γε
ἄξια ἐπιστάμενος. ὃ δὲ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπεν· 13

- Ὡς Ἀντιφῶν, παρ' ἡμῖν νομίζεται τὴν ὥραν καὶ τὴν σοφίαν ὁμοίως μὲν καλόν, ὁμοίως δὲ αἰσχρὸν διατίθεσθαι εἶναι. τὴν τε γὰρ ὥραν ἐὰν μὲν τις ἀργυρίου πωλῇ τῷ βουλομένῳ, πόρον αὐτὸν ἀποκαλοῦσιν, ἐὰν δέ τις, ὃν ἂν γνῶ καλόν τε καὶ ἀγαθὸν ἐραστὴν ὄντα, τοῦτον φίλον ἑαυτῷ ποιῇται, σῶφρονα νομίζομεν· καὶ τὴν σοφίαν ὡσαύτως τοὺς μὲν ἀργυρίου τῷ βουλομένῳ πωλοῦντας σοφιστὰς [ὥσπερ πόρους] ἀποκαλοῦσιν, ὅστις δέ, ὃν ἂν γνῶ εὐφυᾶ ὄντα, διδάσκων, ὃ τι ἂν ἔχη ἀγαθόν, φίλον ποιεῖται, τοῦτον νομίζομεν, ἃ τῷ
- 14 καλῷ καὶ ἀγαθῷ πολίτῃ προσήκει, ταῦτα ποιεῖν. ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτός, ὧς Ἀντιφῶν, ὥσπερ ἄλλος τις ἢ ἱππῶς ἀγαθῷ ἢ κυνὶ ἢ ὄρνιθι ἡδεταί, οὕτω καὶ ἔτι μᾶλλον ἡδομαι φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ ἐὰν τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω, καὶ ἄλλοις συνίστημι παρ' ὧν ἂν ἡγῶμαι ὠφελήσεσθαι τι αὐτοὺς εἰς ἀρετὴν· καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν πάλαι σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἑκαῖνοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις γράψαντες, ἀνελίστων κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις διέρχομαι, καὶ ὅτῳ μὲν ἀγαθόν, ἐκλεγόμεθα καὶ μέγα νομίζομεν κέρδος, ἐὰν ἀλλήλοις φίλοι γιγνώμεθα. ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει αὐτός τι μακάριος εἶναι καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκαγαθίαν ἄγειν.
- 15 Καὶ πάλιν ποτὲ τοῦ Ἀντιφῶντος ἐρομένου αὐτόν πῶς ἄλλους μὲν ἡγοῖτο πολιτικούς ποιεῖν, αὐτὸς δ' οὐκ ἐπράττει τὰ πολιτικά, εἴπερ ἐπίστατο· Ποτέρως δ' ἂν ἔφη, ὧς Ἀντιφῶν, μᾶλλον τὰ πολιτικά ἐπράττοιμι, ἐμὸς αὐτὰ ἐπράττοιμι ἢ εἰ ἐπιμελούμην τοῦ ὧς πλείους ἱκανοὺς εἶναι ἐπράττειν αὐτά;
- VII Ἐπισκεψάμεθα δὲ εἰ καὶ ἀλαζονείας ἀποτρέπων τοὺς συνόντας ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι προέτρειπεν· ἀε

γὰρ ἔλεγεν, ὥς οὐκ εἴη καλλίων ὁδὸς ἐπ' εὐδοξίαν, ἢ
 δι' ἧς ἂν τις ἀγαθὸς τοῦτο γένοιτο, ὃ καὶ δοκεῖν βού-
 λοιτο. ὅτι δ' ἀληθῆ ἔλεγεν, ᾧδ' ἐδίδασκεν· Ἐνθυ- 2
 μώμεθα γάρ, ἔφη, εἴ τις μὴ ὦν ἀγαθὸς αὐλητῆς δοκεῖν
 βούλοιο, τί ἂν αὐτῷ ποιητέον εἴη. ἄρ' οὐ τὰ ἔξω
 τῆς τέχνης μιμητέον τοὺς ἀγαθοὺς αὐλητάς; καὶ πρῶτον
 μέν, ὅτι ἐκεῖνοι σκευὴν τε καλὴν κέκτηνται καὶ ἀκολού-
 θους πολλοὺς περιάγονται, καὶ τούτῳ ταῦτα ποιητέον·
 ἔπειτα, ὅτι ἐκείνους πολλοὶ ἐπαινοῦσι, καὶ τούτῳ πολ-
 λούς ἐπαινέτας παρασκευαστέον. ἀλλὰ μὴν ἔργον γε
 οὐδαμοῦ ληπτέον, ἢ εὐθὺς ἐλεγχθήσεται γελοῖος ὢν
 καὶ οὐ μόνον αὐλητῆς κακός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ἀλα-
 ζών. καίτοι πολλὰ μὲν δαπανῶν, μηδὲν δ' ὠφελοῦ-
 μενος, πρὸς δὲ τούτοις κακοδοξῶν πῶς οὐκ ἐπιπόνως
 τε καὶ ἀλυσιτελῶς καὶ καταγελάστως βιώσεται; ὥς δ' 3
 αὐτῶς εἴ τις βούλοιο στρατηγὸς ἀγαθὸς μὴ ὢν φαί-
 νεσθαι ἢ κυβερνήτης, ἐννοῶμεν, τί ἂν αὐτῷ συμβαίνοι.
 ἄρ' οὐκ ἂν, εἰ μὲν ἐπιθυμῶν τοῦ δοκεῖν ἱκανὸς εἶναι
 ταῦτα πράττειν μὴ δύναιτο πείθειν, τοῦτ' εἴη λυπηρόν,
 εἰ δὲ πείσειεν, ἔτι ἀθλιώτερον; δῆλον γὰρ ὅτι κυβερνᾶν
 κατασταθὲς ὁ μὴ ἐπιστάμενος ἢ στρατηγεῖν ἀπολέσειεν
 ἂν οὓς ἥκιστα βούλοιο καὶ αὐτὸς αἰσχροῦς ἂν καὶ
 κακῶς ἀπαλλάξειεν. ὥσαύτως δὲ καὶ τὸ πλούσιον καὶ 4
 τὸ ἀνδρεῖον καὶ τὸ ἰσχυρὸν μὴ ὄντα δοκεῖν ἀλυσιτελές
 ἀπέφαινε· προστάττεσθαι γὰρ αὐτοῖς ἔφη μέζω ἢ κατὰ
 δύναμιν, καὶ μὴ δυναμένους ταῦτα ποιεῖν, δοκοῦντας
 ἱκανοὺς εἶναι, συγγνώμης οὐκ ἂν τυγχάνειν. ἀπατεῶνα 5
 δ' ἐκάλει οὐ μικρὸν μὲν οὐδ' εἴ τις ἀργύριον ἢ σκεῦος
 παρὰ τοῦ πειθοῖ λαβὼν ἀποστεροῖται, πολὺ δὲ μέγιστον
 ὅστις μηδενὸς ἄξιος ὢν ἐξηπατήκοι πείθων ὥς ἱκανὸς
 εἴη τῆς πόλεως ἡγεῖσθαι. [ἐμοὶ μὲν οὖν ἐδόκει καὶ
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τοῦ ἀλαζονεύεσθαι ἀποτρέπειν τοὺς συνόντας τοιάδε
διαλεγόμενος.]

[B].

- 1 [Ἐδόκει δέ μοι καὶ τοιαῦτα λέγων προτρέπειν τοὺς
συνόντας ἀσκεῖν ἐγκράτειαν πρὸς ἐπιθυμίαν βρωτοῦ
καὶ ποτοῦ καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου καὶ ῥίγους καὶ
θάλλπους καὶ πόνου.] γνοὺς δέ τινα τῶν συνόντων
ἀκολαστοτέρως ἔχοντα [πρὸς τὰ τοιαῦτα], Εἰπέ μοι,
ἔφη, ὦ Ἀρίστιππε, εἰ δέοι σε παιδεύειν παραλαβόντα
δύο τῶν νέων, τὸν μὲν, ὅπως ἱκανὸς ἔσται ἄρχειν,
τὸν δ', ὅπως μὴδ' ἀντιποιήσεται ἀρχῆς, πῶς ἂν ἐκά-
τερον παιδεύοις; βούλει σκοπῶμεν, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς
τροφῆς ὥσπερ ἀπὸ τῶν στοιχείων; καὶ ὁ Ἀρίστιππος
ἔφη· Δοκεῖ γοῦν μοι ἡ τροφή ἀρχὴ εἶναι· οὐδὲ γὰρ
- 2 ζῳή γ' ἂν τις, εἰ μὴ τρέφοιτο. Οὐκοῦν τὸ μὲν βούλε-
σθαι σίτου ἅπτεσθαι, ὅταν ὥρα ἦκη, ἀμφοτέροις εἰκὸς
παραγίγνεσθαι; Εἰκὸς γάρ, ἔφη. Τὸ οὖν προαιρεῖσθαι
τὸ κατεπεῖγον μᾶλλον πράττειν ἢ τῇ γαστρὶ χαρίζεσθαι
πότερον ἂν αὐτῶν ἐθίζοιμεν; Τὸν εἰς τὸ ἄρχειν, ἔφη,
νὴ Δία παιδευόμενον, ὅπως μὴ τὰ τῆς πόλεως ἀπρακτα
γίγνηται παρὰ τὴν ἐκείνου ἀρχήν. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ
ὅταν πιεῖν βούλωνται, τὸ δύνασθαι διψῶντα ἀνέχε-
- 3 σθαι τῷ αὐτῷ προσθετόν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Τὸ
δὲ ὕπνου ἐγκρατὴ εἶναι, ὥστε δύνασθαι καὶ ὀψὲ κοι-
μηθῆναι καὶ πρὶ ἀναστῆναι καὶ ἀγρυπνήσαι, εἴ τι
δέοι, ποτέρῳ ἂν προσθείημεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ
αὐτῷ. Τί δέ, ἔφη, τὸ ἀφροδισίων ἐγκρατὴ εἶναι, ὥστε
μὴ διὰ ταῦτα κωλύεσθαι πράττειν, εἴ τι δέοι; Καὶ
τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ. Τί δέ; τὸ μὴ φεύγειν τοὺς

όνους, ἀλλ' ἐθέλοντήν ὑπομένειν ποτέρῳ ἂν προσ-
 είμεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ ἄρχειν παιδευομένῳ
 ἰδέεσθαι; τὸ μαθεῖν, εἴ τι ἐπιτήδειόν ἐστι μάθημα πρὸς
 κρατεῖν τῶν ἀντιπάλων, ποτέρῳ ἂν προσθεῖναι
 ἄλλον πρέποι; Πολὺ νῆ Δ', ἔφη, τῷ ἄρχειν παιδευο-
 μένῳ· καὶ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν ὄφελος ἄνευ τῶν
 οἰούτων μαθημάτων. [Οὐκοῦν ὁ οὕτω πεπαιδευμένος 4
 ἄνθρωπος ἂν δοκεῖ σοι ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἢ τὰ λοιπὰ
 ἄλλοις ἀλίσκεσθαι; τούτων γὰρ δήπου τὰ μὲν γαστρὶ
 ἀλλεαζόμενα, καὶ μάλα ἔνια δυσωπούμενα, ὅμως τῇ
 ἐπιθυμίᾳ τοῦ φαγεῖν ἀγόμενα πρὸς τὸ δέλεαρ ἀλίσκεται,
 καὶ δὲ ποτὶ ἐνεδρεύεται. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν
 καὶ ἄλλα ὑπὸ λαγνείας, οἷον οἱ τε ὄρτυγες καὶ οἱ
 ἰχθυοὶ, πρὸς τὴν τῆς θηλείας φωνὴν τῇ ἐπιθυμίᾳ
 καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀφροδοσιῶν φερόμενοι καὶ ἐξιστά-
 ναι τοῦ τὰ δεινὰ ἀναλογίζεσθαι, τοῖς θηράτορσι ἐμ-
 πτόντι; Συνέφη καὶ ταῦτα. Οὐκοῦν δοκεῖ σοὶ αἰσχροὺς 5
 ἄνθρωποις ταῦτα πάσχειν τοῖς ἀφρονεστάτοις τῶν
 πόλεων; ὥσπερ οἱ μοιχοὶ εἰσέρχονται εἰς τὰς εἰρηκτάς,
 ὁδοὺς ὅτι κίνδυνος τῷ μοιχεύοντι ἅ τε ὁ νόμος ἀπειλεῖ
 καὶ ἐνεδρευθῆναι καὶ ληφθέντα ὑβρισθῆναι· καὶ
 τῶν ἀφροδισίων μὲν ἐπικειμένων τῷ μοιχεύοντι κακῶν τε
 καὶ αἰσχροῶν, ὄντων δὲ πολλῶν τῶν ἀπολυσόντων τῆς
 πόλεως ἀφροδισίων ἐπιθυμίας ἐν ἀδείᾳ, ὅμως εἰς τὰ ἐπι-
 κινδύνου ἐρεσθαι ἄρ' οὐκ ἤδη τοῦτο παντάπασι κακο-
 νομήμωντός ἐστιν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. Τὸ δὲ εἶναι 6
 καὶ τὰς ἀναγκαιοτάτας πλείστας πράξεις τοῖς ἀνθρώ-
 ποις ἐν ὑπαίθρῳ, οἷον τὰς τε πολεμικὰς καὶ τὰς
 οἰκονομικὰς καὶ τῶν ἄλλων οὐ τὰς ἐλαχίστας, τοὺς δὲ
 πολλοὺς ἀγυμνάστως ἔχειν πρὸς τε ψύχῃ καὶ θάλλῃ
 δοκεῖ σοὶ πολλὴν κακότητα εἶναι; Συνέφη καὶ ταῦτα.

Οὐκοῦν δοκεῖ σοι τὸν μέλλοντα ἄρχειν ἀσκεῖν δεῖν καὶ
 7 ταῦτα εὐπετῶς φέρειν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.] Οὐκοῦν
 εἰ τοὺς † ἐγκρατεῖς τούτων ἀπάντων εἰς τοὺς ἀρχικοὺς
 τάττομεν, τοὺς ἀδυνάτους ταῦτα ποιεῖν εἰς τοὺς μηδ'
 ἀντιποιησομένους τοῦ ἄρχειν τάξομεν; Συνέφη καὶ
 τοῦτο. Τί οὖν; ἔπειδὴ καὶ τούτων ἑκατέρου τοῦ φύλου
 τὴν τάξιν οἶσθα, ἥδη ποτ' ἐπεσκέψω, εἰς ποτέραν τῶν
 8 τάξεων τούτων σαυτὸν δικαίως ἂν τάττοις; Ἐγὼ γ',
 ἔφη ὁ Ἀρίστιππος· καὶ οὐδαμῶς γε τάττω ἑμαυτὸν εἰς
 τὴν τῶν ἄρχειν βουλομένων τάξιν. καὶ γὰρ πάνυ μοι
 δοκεῖ ἀφρονος ἀνθρώπου εἶναι τό, μεγάλου ἔργου ὄντος
 τοῦ ἑαυτῷ τὰ δέοντα παρασκευάζειν, μὴ ἀρκεῖν τοῦτο,
 ἀλλὰ προσαναθέσθαι τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις ὧν
 δέονται πορῖζειν· καὶ ἑαυτῷ μὲν πολλὰ ὧν βούλεται
 ἐλλείπειν, τῆς δὲ πόλεως προεσιῶτα, ἐὰν μὴ πάντα
 ὅσα ἡ πόλις βούλεται καταπράττει, τούτου δίκην ὑπέχειν,
 9 τοῦτο πῶς οὐ πολλὴ ἀφροσύνη ἐστί; καὶ γὰρ ἀξιοῦσιν
 αἱ πόλεις τοῖς ἄρχουσιν ὥσπερ ἐγὼ τοῖς οἰκέταις χρῆ-
 σθαι. ἐγὼ τε γὰρ ἀξιῶ τοὺς θεράποντας ἐμοὶ μὲν
 ἀφθονα τὰ ἐπιτήδεια παρασκευάζειν, αὐτοὺς δὲ μηδενὸς
 τούτων ἀπτεσθαι, αἱ τε πόλεις οἶονται χρῆναι τοὺς
 ἄρχοντας ἑαυταῖς μὲν ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ πορῖζειν, αὐ-
 τοὺς δὲ πάντων τούτων ἀλέχεσθαι. ἐγὼ οὖν τοὺς μὲν
 βουλομένους πολλὰ πράγματα ἔχειν αὐτούς τε καὶ
 ἄλλοις παρέχειν οὕτως ἂν παιδεύσας εἰς τοὺς ἀρχικοὺς
 καταστήσαιομι· ἑμαυτὸν γε μέντοι τάττω εἰς τοὺς βου-
 10 λομένους ἢ ῥῆσά τε καὶ ἥδιστα βιοτεύειν. καὶ ὁ Σω-
 κράτης ἔφη· Βούλει οὖν καὶ τοῦτο σκεψώμεθα, πότεροι
 ἥδιον ζῶσιν, οἱ ἄρχοντες ἢ οἱ ἀρχόμενοι; Πάνυ μὲν
 οὖν, ἔφη· Πρῶτον μὲν τοίνυν τῶν ἐθνῶν ὧν ἡμεῖς
 ἡμεῖς οἱ ἀρχόμενοι ἐσμὲν, ἀρχονται

δὲ Σύροι καὶ Φρύγες καὶ Λυδοί· ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ
 Σκύθαι μὲν ἄρχουσι, Μαιῶται δὲ ἄρχονται· ἐν δὲ τῇ
 Λιβύῃ Καρχηδόνιοι μὲν ἄρχουσι, Λίβυες δὲ ἄρχονται.
 τούτων οὖν ποτέρους ἥδιον οἶει ζῆν; ἢ τῶν Ἑλλήνων,
 ἐν οἷς καὶ αὐτὸς εἶ, πότεροί σοι δοκοῦσιν ἥδιον, οἱ
 κρατοῦντες ἢ οἱ κρατούμενοι, ζῆν; Ἄλλ' ἐγὼ τοι, ἔφη 11
 ὁ Ἀρίστιππος, οὐδὲ εἰς τὴν δουλείαν ἑμαυτὸν τάττω,
 ἀλλ' εἶναί τίς μοι δοκεῖ μέση τούτων ὁδός, ἣν πειρῶ-
 μαι βιβάσκειν, οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας, ἀλλὰ
 δι' ἐλευθερίας, ἥπερ μάλιστα πρὸς εὐδαιμονίαν ἄγει.
 Ἄλλ' εἰ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥσπερ οὔτε δι' ἀρχῆς 12
 οὔτε διὰ δουλείας ἡ ὁδὸς αὕτη φέρει, οὔτε μηδὲ δι'
 ἀνθρώπων, ἴσως ἂν τι λέγοις· εἰ μέντοι ἐν ἀνθρώποις
 ὧν μήτε ἀρχὴν ἀξιῶσεις μήτε ἄρχεσθαι μηδὲ τοὺς
 ἄρχοντας ἐκὼν θεραπεύσεις, οἶμαί σε ὁρᾶν, ὥς ἐπι-
 στανται οἱ κρείττονες τοὺς ἥττονας καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ
 κλῆοντας καθιστάντες δούλους χρῆσθαι. ἢ λανθάνουσί 13
 σε οἱ ἄλλων σπειράντων καὶ φυτευσάντων τὸν τε σί-
 τον τέμνοντες καὶ δενδροκοποῦντες καὶ πάντα τρόπον
 πολιορκοῦντες τοὺς ἥττονας καὶ μὴ θέλοντας θερα-
 पेύειν, ἕως ἂν πείσωσιν ἐλέσθαι δουλεύειν ἀντὶ τοῦ
 πολεμεῖν τοῖς κρείττοσι; καὶ ἰδίᾳ αὖ οἱ ἀνδρεῖοι καὶ
 δυνατοὶ τοὺς ἀνάνδρους καὶ ἀδυνάτους οὐκ οἶσθ' ὅτι
 καταδουλωσάμενοι καρποῦνται; Ἄλλ' ἐγὼ τοι, ἔφη,
 ἵνα μὴ πάσχω ταῦτα, οὐδ' εἰς πολιτείαν ἑμαυτὸν κατα-
 κλείω, ἀλλὰ ξένος πανταχοῦ εἰμι. καὶ ὁ Σωκράτης 14
 ἔφη· Τοῦτο μέντοι ἤδη λέγεις δεινὸν πάλαισμα. τοὺς
 γὰρ ξένους, ἐξ οὗ ὃ τε Σίνις καὶ ὁ Σκείρων καὶ ὁ
 Προκρούστης ἀπέθανον, οὐδεὶς ἔτι ἀδικεῖ; ἀλλὰ νῦν
 οἱ μὲν πολιτευόμενοι ἐν ταῖς πατρίσι καὶ νόμους τί-
 θενται, ἵνα μὴ ἀδικῶνται, καὶ φίλους πρὸς τοῖς

- ἀναγκαίοις καλουμένοις ἄλλους κτῶνται βοηθοῦς, κα-
ταῖς πόλεσιν ἐρύματα περιβάλλονται, καὶ ὅπλα κτῶνται
οἷς ἀμύνονται τοὺς ἀδικοῦντας, καὶ πρὸς τούτοις ἄλ-
λους ἔξωθεν συμμάχους κατασκευάζονται, καὶ οἱ μὲν
- 15 ταῦτα πάντα κεκτημένοι ὅμως ἀδικοῦνται, σὺ δὲ οὐδὲν
μὲν τούτων ἔχων, ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς, ἐνθα πλεῖστα
ἀδικοῦνται, πολὺν χρόνον διατρίβων, εἰς ὁποίαν
ἂν πόλιν ἀφίκη, τῶν πολιτῶν πάντων ἡττων ὢν κα-
τοιούτος, οἷοις μάλιστα ἐπιτίθενται οἱ βουλόμενοι ἀδ-
καῖν, ὅμως διὰ τὸ ξένος εἶναι οὐκ ἂν οἷοι ἀδικηθῆναι
ἢ διότι αἱ πόλεις σοι κηρύττουσιν ἀσφάλειαν καὶ προ-
σέχοντι καὶ ἀπιόντι, θαρρεῖς ; ἢ διότι καὶ δοῦλος ἂν οἷ-
οι κατοιούτος εἶναι οἷος μηδενὶ δεσπότη λυσιτελεῖν ; τίς γὰρ
ἂν ἐθέλοι ἄνθρωπον ἐν οἰκίᾳ ἔχειν πονεῖν μὲν μηδὲν
- 16 ἐθέλοντα, τῇ δὲ πολυτελεστάτῃ διαίτῃ χαίροντα ; σκε-
ψώμεθα δὲ καὶ τοῦτο, πῶς οἱ δεσπότη τοῖς τοιούτοις
οἰκέταις χρῶνται. Ἄρα οὐ τὴν μὲν λαγνείαν αὐτῶν
τῷ λιμῷ σωφρονίζουσι ; κλέπτειν δὲ κωλύουσιν ἀπο-
κλείοντες ὅθεν ἂν τι λαβεῖν ἦ ; τοῦ δὲ δραπετεῦσαι
δεσμοῖς ἀπείργουσι ; τὴν ἀργίαν δὲ πληγαῖς ἐξαναγκά-
ζουσιν ; ἢ σὺ πῶς ποιεῖς ὅταν τῶν οἰκετῶν τινα το-
ιοῦτον ὄντα καταμανθάνῃς ; Κολάζω, ἔφη, πᾶσι κακοῖς
ἕως ἂν δουλεύειν ἀναγκάσω. ἀλλὰ γάρ, ὦ Σώκратες,
οἱ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδευόμενοι, ἣν δοκεῖ
μοι σὺ νομίζειν εὐδαιμονίαν εἶναι, τί διαφέρουσι τῶν
ἑξ ἀνάγκης κακοπαθόντων, εἰ γε πεινήσουσι καὶ δι-
ψήσουσι καὶ ῥιγώσουσι καὶ ἀγρυπνήσουσι καὶ τὰλλο-
πάντα μοχθήσουσιν ἐκόντες ; ἐγὼ μὲν γάρ οὐκ οἶδμι
ὅ τι διαφέρει τὸ αὐτὸ δέσμα ἐκόντα ἢ ἄκοντα μασ-
τοχοῦσθαι [ἢ ὅλως τὸ αὐτὸ σῶμα πᾶσι τοῖς τοιούτοις
ἐκόντα ἢ ἄκοντα πολιορκεῖσθαι] ἄλλο γε ἢ ἀφροσύνη

πρόσσει τῷ θέλοντι τὰ λυπηρὰ ὑπομένειν. Τί δέ, ὦ 18
 Ἀρίστιππε; ὁ Σωκράτης ἔφη, οὐ δοκεῖ σοι τῶν τοι-
 ούτων διαφέρειν τὰ ἐκούσια τῶν ἀκουσίων, ἥ ὁ μὲν
 ἐκὼν πεινῶν φάγοι ἂν ὁπότε βούλοιο καὶ ὁ ἐκὼν
 διψῶν πίοι καὶ τᾶλλα ὡσαύτως, τῷ δ' ἐξ ἀνάγκης
 ταῦτα πάσχοντι οὐκ ἔξεστιν ὁπότεν βούληται παύε-
 σθαι; ἔπειτα ὁ μὲν ἐκουσίως τλαιπωρῶν ἐπ' ἀγαθῇ
 ἐλπίδι πονῶν εὐφραίνεται, οἷον οἱ τὰ θηρία θηρῶντες
 ἐλπίδι τοῦ λήψεσθαι ἡδέως μοχθοῦσι· καὶ τὰ μὲν 19
 τοιαῦτα ἄθλα τῶν πόνων μικροῦ τινος ἄξιά ἐστι, τοὺς
 δὲ πονοῦντας, ἵνα φίλους ἀγαθοὺς κτήσωνται, ἥ ὅπως
 ἐχθροὺς χειρώσωνται, ἥ ἵνα δυνατοὶ γενόμενοι καὶ
 τοῖς σώμασι καὶ ταῖς ψυχαῖς καὶ τὸν ἑαυτῶν οἶκον
 καλῶς οἰκῶσι καὶ τοὺς φίλους εὖ ποιῶσι καὶ τὴν
 πατρίδα εὐεργετῶσι, πῶς οὐκ οἷεσθαι χρή τούτους καὶ
 πονεῖν ἡδέως εἰς τὰ τοιαῦτα καὶ ζῆν εὐφραινομένους,
 ἀγαμένους μὲν ἑαυτούς, ἐπαινουμένους δὲ καὶ ζηλου-
 μένους ὑπὸ τῶν ἄλλων; ἔτι δὲ αἱ μὲν ῥαδιουργίαι καὶ 20
 ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἡδοναὶ οὔτε σώματι εὐεξίαν ἱκαναί
 εἰσιν ἐνεργάζεσθαι, ὥς φασιν οἱ γυμνασταί, οὔτε ψυχῇ
 ἐπιστήμην ἀξιόλογον οὐδεμίαν ἐμποιοῦσιν, αἱ δὲ διὰ
 καρτερίας ἐπιμέλειαί τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἔργων
 ἐξικνεῖσθαι ποιοῦσιν, ὥς φασιν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες. λέγει
 δέ που καὶ Ἡσίοδος·

Τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἡλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι
 ῥηιδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει.
 τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρῶτα θεοὶ προπάροισιν ἔθνησαν
 ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτὴν
 καὶ τραχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὶ δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
 ῥηιδίῃ δὲ ἔπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἐπίχαρμος ἐν τῷδε·

Τῶν πόνων παλοῦσιν ἡμῖν πάντα τὰ τὰγάθ' οἱ θεοί.
καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ [τότῳ φησὶν].

Ὡς πονηρέ, μὴ τὰ μαλακά μῶσο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχης.

- 21 καὶ Πρόδικος δὲ ὁ σοφὸς ἐν τῷ συγγράμματι τῷ περὶ
Ἡρακλέους, ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται, ὡσαύ-
τως περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαίνεται, ὧδέ πως λέγων,
ὅσα ἐγὼ μέμνημαι. φησὶ γάρ Ἡρακλέα, ἐπεὶ ἐκ παίδων
εἰς ἡβὴν ὥρματο, ἐν ἣ οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γι-
γνόμενοι δηλοῦσιν εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέφονται
ἐπὶ τὸν βίον εἴτε τὴν διὰ κακίας, ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν
- 22 καθῆσθαι ἀποροῦντα ποτέραν τῶν ὁδῶν τράπηται· καὶ
φανῆναι αὐτῷ δύο γυναῖκας προσιέναι μεγάλας, τὴν
μὲν ἐτέραν εὐπρεπῆ τε ἰδεῖν καὶ ἐλευθέριον φύσει,
κεκοσμημένην τὸ μὲν χρῶμα καθαρότητι, τὰ δὲ ὄμματα
αἰδοῦ, τὸ δὲ σχῆμα σωφροσύνῃ, ἐσθῆτι δὲ λευκῇ, τὴν
δ' ἐτέραν τεθραμμένην μὲν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ
ἀπαλότητα, κεκαλλωπισμένην δὲ τὸ μὲν χρῶμα ὥστε
λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνε-
σθαι, τὸ δὲ σχῆμα ὥστε δοκεῖν ὀρθοτέραν τῆς φύσεως
εἶναι, τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα, ἐσθῆτα δὲ
ἐξ ἧς ἂν μάλιστα ἡ ὥρα διαλάμποι· κατασκοπεῖσθαι
δὲ θαμὰ ἑαυτήν, ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος αὐτὴν
θεᾷται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆς σκιὰν ἀπο-
- 23 βλέπειν. ὥς δ' ἐγένοντο πλησιαιότερον τοῦ Ἡρακλέους,
τὴν μὲν πρόσθεν ῥηθεῖσαν ἰέναι τὸν αὐτὸν τρόπον,
τὴν δ' ἐτέραν φθάσαι βουλομένην προσδραμεῖν τῷ
Ἡρακλεῖ καὶ εἰπεῖν· Ὁρῶ σε, ὦ Ἡράκλεις, ἀποροῦντα
ποῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπη. εἰάν οὖν ἐμὲ φίλῃν
ποιησάμενος, [ἐπὶ] τὴν ἡδίστην τε καὶ ῥάστην ὁδὸν
ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἄγευστος ἔσει,

τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος διαβιώσει. πρῶτον μὲν γὰρ 24
 οὐ πολέμων οὐδὲ πραγμάτων φροντιεῖς, ἀλλὰ σκοπού-
 μενος † διέσει τί ἂν κεχαρισμένον ἢ σιτίον ἢ ποτόν
 εὔροις, ἢ τί ἂν ἰδὼν ἢ ἀκούσας τερφθείης, ἢ τίνων
 ἂν ὀσφραινόμενος ἢ ἀπτόμενος ἡσθεΐης, τίσι δὲ παι-
 δικοῖς ὁμιλῶν μάλιστ' ἂν εὐφρανθείης, καὶ πῶς ἂν
 μαλακώτατα καθεύδοις, καὶ πῶς ἂν ἀπονώτατα τούτων
 πάντων τυγχάνοις. ἐὰν δέ ποτε γένηται τις ὑποψία 25
 σπάνεως ἀφ' ᾧν ἔσται ταῦτα, οὐ φόβος μή σε ἀγάγω
 ἐπὶ τὸ πονοῦντα καὶ ταλαιπωροῦντα τῷ σώματι καὶ
 τῇ ψυχῇ ταῦτα πορίζεσθαι, ἀλλ' οἷς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργά-
 ζωνται, τούτοις σὺ χρήσει, οὐδενὸς ἀπεχόμενος ὅθεν
 ἂν δυνατόν ἢ τι κερδᾶναι. πανταχόθεν γὰρ ὠφελεῖ-
 σθαι τοῖς ἔμοι συνοῦσιν ἐξουσίαν ἐγὼ παρέχω· καὶ 26
 ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα, ὦ γύναι, ἔφη, ὄνομα δέ
 σοι τί ἐστιν; ἡ δέ, Οἱ μὲν ἔμοι φίλοι, ἔφη, καλοῦσί
 με Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με [ὑποκοριζόμενοι]
 ὀνομάζουσι Κακίαν. καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἑτέρα γυνὴ προσ- 27
 ελθοῦσα εἶπε· Καὶ ἐγὼ ἦκω πρὸς σέ, ὦ Ἡράκλεις,
 εἰδυῖα τοὺς γεννήσαντάς σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν
 ἐν τῇ παιδείᾳ καταμαθοῦσα, ἐξ ᾧν ἐλπίζω, εἰ τὴν
 πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ
 σεμνῶν ἀγαθῶν ἐργάτην γενέσθαι καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ
 ἐντιμότεραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρεπεστέραν φανῆναι.
 οὐκ ἐξαπατήσω δέ σε προοιμίους ἡδονῆς, ἀλλ' ἥπερ οἱ
 θεοὶ διέθεσαν τὰ ὄντα διηγῆσομαι μετ' ἀληθείας. τῶν 28
 γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ
 ἐπιμελείας οἱ θεοὶ διδόασιν ἀνθρώποις, ἀλλ' εἴτε τοὺς
 θεοὺς ἴλεως εἶναι σοι βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεοὺς,
 εἴτε ὑπὸ φίλων ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργε-
 τητέον, εἴτε ὑπὸ τινος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι,

- τὴν πόλιν ὠφελητέον, εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν, εἴτε γῆν βούλει σοι καρποὺς ἀφθόνους φέρειν, τὴν γῆν θεραπευτέον, εἴτε ἀπὸ βοσκημάτων οἶμι δεῖν πλουτίζεσθαι, τῶν βοσκημάτων ἐπιμελητέον, εἴτε διὰ πολέμου ὁρμῆς αὖξεσθαι καὶ βούλει δύνασθαι τοὺς τε φίλους ἐλευθεροῦν καὶ τοὺς ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολεμικὰς τέχνας αὐτὰς τε παρὰ τῶν ἐπισταμένων μαθητέον καὶ ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον· εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατὸς εἶναι, τῇ γνώμῃ ὑπηρετεῖν ἐθιστέον τὸ σῶμα καὶ γυμναστέον σὺν πό-
- 29 νοις καὶ ἰδρωῶτι. καὶ ἡ Κακία ὑπολαβοῦσα εἶπεν, ὥς φησι Πρόδικος· Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὥς χαλεπὴν καὶ μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἡ γυνὴ σοι αὕτη διηγεῖται; ἐγὼ δὲ ῥαδίαν καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν
- 30 εὐδαιμονίαν ἄξω σε. καὶ ἡ Ἀρετὴ εἶπεν· ὦ τλήμων, τί δὲ σὺ ἀγαθὸν ἔχεις; ἢ τί ἤδὺ οἶσθα μηδὲν τούτων ἔνεκα πράττειν ἐθέλουσα; ἥτις οὐδὲ τὴν τῶν ἡδέων ἐπιθυμίαν ἀναμένεις, ἀλλὰ πρὶν ἐπιθυμῆσαι πάντων ἐμπίμπλασαι, πρὶν μὲν πεινῆν ἐσθίουσα, πρὶν δὲ διψῆν πίνουσα, ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς, ὀψοποιίας μηχανωμένη, ἵνα δὲ ἡδέως πῖνῃς, οἶνους τε πολυτελεῖς παρασκευάζει καὶ τοῦ θέρους χιόνα περιθέουσα ζητεῖς, ἵνα δὲ καθυπνώσης ἡδέως, οὐ μόνον τὰς στρωμνὰς μαλακὰς, ἀλλὰ καὶ [τὰς κλῖνας καὶ] τὰ ὑπόβαθρα ταῖς κλῖναις παρασκευάζει· οὐ γὰρ διὰ τὸ πονεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ὃ τι ποιῆς ὑπνου ἐπιθυμεῖς· τὰ δ' ἀφροδίσια πρὸ τοῦ δέεσθαι ἀναγκάζεις, πάντα μηχανωμένη καὶ γυναιξὶ τοῖς ἀνδράσι χρωμένη· οὕτω γὰρ παιδεύεις τοὺς ἑαυτῆς φίλους, τῆς μὲν νυκτὸς ὑβρίζουσα, τῆς
- 31 δ' ἡμέρας τὸ χρησιμώτατον κατακοιμίζουσα. ἀθάνατος

δὲ οὐσα ἐν θεῶν μὲν ἀπέρριψαι, ὑπὸ δὲ ἀνθρώπων
 ἀγαθῶν ἀτιμάζει· τοῦ δὲ πάντων ἡδίστου ἀκούσματος,
 ἐπαίνου σεαυτῆς, ἀνήκοος εἶ, καὶ τοῦ πάντων ἡδίστου
 θεάματος ἀθέατος· οὐδὲν γὰρ πώποτε σεαυτῆς ἔργον
 καλὸν τεθέασαι. τίς δ' ἂν σοι λεγούσῃ τι πιστεύσεις ;
 τίς δ' ἂν δεομένη τινός ἐπαρκέσειεν ; ἢ τίς ἂν εὖ
 φρονῶν τοῦ σοῦ θιάσου τολμήσειεν εἶναι ; οἱ νέοι μὲν
 ὄντες τοῖς σώμασιν ἀδύνατοί εἰσι, πρεσβύτεροι δὲ γενό-
 μενοι ταῖς ψυχαῖς ἀνόητοι, ἀπόνως μὲν λιπαροὶ διὰ
 νεότητος τρεφόμενοι, ἐπιπόνως δὲ αὐχμηροὶ διὰ γήρως
 πέρωντες, τοῖς μὲν πεπραγμένοις αἰσχυρόμενοι, τοῖς δὲ
 πραττομένοις βαρυνόμενοι, τὰ μὲν ἡδέα ἐν τῇ νεότητι
 διαδραμόντες, τὰ δὲ χαλεπὰ εἰς τὸ γῆρας ἀποθέμενοι·
 ἐγὼ δὲ σύνειμι μὲν θεοῖς, σύνειμι δὲ ἀνθρώποις—τοῖς 32
 ἀγαθοῖς· ἔργον δὲ καλὸν οὔτε θεῖον οὔτ' ἀνθρώπειον
 χωρὶς ἐμοῦ γίνεται. τιμῶμαι δὲ μάλιστα πάντων
 καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις οἷς προσήκει,
 ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς τεχνίταις, πιστὴ δὲ φύλαξ
 οἴκων δεσπόταις, εὐμενὴς δὲ παραστάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ
 δὲ συλλήπτρια τῶν ἐν εἰρήνῃ πόνων, βεβαία δὲ τῶν
 ἐν πολέμῳ σύμμαχος ἔργων, ἀρίστη δὲ φιλίας κοινωνός.
 ἔστι δὲ τοῖς μὲν ἐμοῖς φίλοις ἡδεῖα μὲν καὶ ἀπράγμων 33
 σίτων καὶ ποτῶν ἀπόλαυσις· ἀνέχονται γὰρ ἕως ἂν
 ἐπιθυμήσωσιν αὐτῶν. ὕπνος δ' αὐτοῖς πάρεστιν ἡδίων
 ἢ τοῖς ἀμόχθοις, καὶ οὔτε ἀπολείποντες αὐτὸν ἄχθονται
 οὔτε διὰ τοῦτον μεθιδᾶσι τὰ δέοντα πράττειν. καὶ οἱ
 μὲν νέοι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις χαίρουσιν, οἱ
 δὲ γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται· καὶ
 ἡδέως μὲν τῶν παλαιῶν πράξεων μέμνηνται, εὖ δὲ
 τὰς παρούσας ἡδονται πράττοντες, δι' ἐμὲ φίλοι μὲν
 θεοῖς ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, τίμιοι δὲ πατρίσιν·

- ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ πεπωμένον τέλος, οὐ μετὰ λήθης ἄτιμοι κεύνται, ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰεὶ χρόνον ὑμνούμενοι θάλλουσι. τοιαῦτά σοι, ὦ παῖ τοκέων ἀγαθῶν Ἡράκλεις, ἔξεστι διαπονησαμένῳ τὴν μακαρι-
- 34 στοτάτην εὐδαιμονίαν κεκτῆσθαι. οὕτω πως † διώκει Πρόδικος τὴν ὑπ' Ἀρετῆς Ἡρακλέους παιδευσιν ἐκόσμησε μέντοι τὰς γνώμας ἔτι μεγαλειότεροις ῥήμασιν ἢ ἐγὼ νῦν. σοὶ δὲ οὖν ἄξιον, ὦ Ἀρίστιππε, τούτων ἐνθυμουμένῳ πειρᾶσθαι τι καὶ τῶν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον τοῦ βίου φροντίζειν.
- II. Αἰσθόμενος δέ ποτε Λαμπροκλέα τὸν πρεσβύτατον υἱὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν μητέρα χαλεπαίνοντα, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ παῖ, οἶσθά τινας ἀνθρώπους ἀχαρίστους καλουμένους; Καὶ μάλα, ἔφη ὁ νεανίσκος. Καταμεμάθηκας οὖν τοὺς τί ποιῶντας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν; Ἐγὼ γ', ἔφη, τοὺς γὰρ εὖ παθόντας, ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μὴ ἀποδῶσιν, ἀχαρίστους καλοῦσιν. Οὐκοῦν δοκοῦσί σοι ἐν τοῖς ἀδίκοις καταλογίζεσθαι τοὺς ἀχαρίστους; Ἐμοιγε, ἔφη.
- 2 Ἦδη δέ ποτ' ἐσκέψω εἰ ἄρα, ὥσπερ τὸ ἀνδραποδίζεισθαι τοὺς μὲν φίλους ἄδικον εἶναι δοκεῖ, τοὺς δὲ πολεμίους δίκαιον, οὕτω καὶ τὸ ἀχαριστεῖν πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἄδικόν ἐστι, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους δίκαιον; Καὶ μάλα, ἔφη, καὶ δοκεῖ μοι, ὅφ' οὐ ἂν τις εὖ παθὼν εἴτε φίλου εἴτε πολεμίῳ μὴ πειρᾶται χάριν
- 3 ἀποδιδόναι, ἄδικος εἶναι. Οὐκοῦν, εἴ γ' οὕτως ἔχει τοῦτο, εἰλικρινὴς τις ἂν εἴη ἀδικία ἢ ἀχαριστία; συνωμολόγει. Οὐκοῦν ὅσῳ ἂν τις μείζω ἀγαθὰ παθὼν μὴ ἀποδιδῶ χάριν, τοσούτῳ ἄδικώτερος ἂν εἴη; συνέφη καὶ τοῦτο. Τίνας οὖν, ἔφη, ὑπὸ τίνων εὗρομεν ἂν μείζω εὐεργετημένους ἢ παῖδας ὑπὸ γονέων; οὓς οἱ

γονεῖς ἐκ μὲν οὐκ ὄντων ἐποίησαν εἶναι, τοσαῦτα δὲ καλὰ ἰδεῖν καὶ τοσούτων ἀγαθῶν μετασχεῖν, ὅσα οἱ θεοὶ παρέχουσι τοῖς ἀνθρώποις· ἃ δὴ καὶ οὕτως ἡμῖν δοκεῖ παντὸς ἄξια εἶναι, ὥστε πάντες τὸ καταλιπεῖν αὐτὰ πάντων μάλιστα φεύγομεν καὶ αἱ πόλεις ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασι ζημίαν θάνατον πεποιήκασιν ὥς οὐκ ἂν μεζονος κακοῦ φόβῳ τὴν ἀδικίαν παύσαντες. καὶ μὴν οὐ τῶν γε ἀφροδισίων ἔνεκα παιδοποιεῖσθαι 4 τοὺς ἀνθρώπους ὑπολαμβάνεις, ἐπεὶ τούτου γε τῶν ἀπολυσόντων μεστὰ μὲν αἱ ὁδοί, μεστὰ δὲ τὰ οἰκήματα. φανεροὶ δ' ἐσμέν καὶ σκοπούμενοι, ἐξ ὁποίων ἂν γυναικῶν βέλτιστα ἡμῖν τέκνα γένοιτο· αἷς συνελθόντες τεκνοποιούμεθα. καὶ ὁ μὲν γε ἀνὴρ τὴν τε συντεκνο- 5 ποιήσουσαν ἑαυτῷ τρέφει καὶ τοῖς μέλλουσιν ἔσεσθαι παισὶ προπαρασκευάζει πάντα, ὅσα ἂν οἴηται συνοίσειν αὐτοῖς πρὸς τὸν βίον, καὶ ταῦτα ὥς ἂν δύνηται πλεῖστα. ἡ δὲ γυνὴ ὑποδεξαμένη τε φέρει τὸ φορτίον τοῦτο, βαρυνομένη τε καὶ κινδυνεύουσα περὶ τοῦ βίου καὶ μεταδιδούσα τῆς τροφῆς ἣ καὶ αὕτη τρέφεται, καὶ σὺν πολλῷ πόνῳ διενεγκούσα καὶ τεκοῦσα τρέφει τε καὶ ἐπιμελεῖται, οὔτε προπεπονθυῖα οὐδὲν ἀγαθὸν οὔτε γιγνώσκον τὸ βρέφος, ὑφ' ὅτου εὖ πάσχει, οὐδὲ σημαίνειν δυνάμενον ὅτου δεῖται, ἀλλ' αὕτη στοχαζομένη τὰ τε συμφέροντα καὶ τὰ κεχαρισμένα πειρᾶται ἐκπληροῦν καὶ τρέφει πολὺν χρόνον καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ὑπομένουσα πονεῖν, οὐκ εἰδυῖα τίνα τούτων χάριν ἀπολήσεται. καὶ οὐκ ἀρκεῖ θρέψαι μόνον, ἀλλὰ 6 καί, ἐπειδὰν δόξωσιν ἱκανοὶ εἶναι οἱ παῖδες μανθάνειν τι, ἃ μὲν ἂν αὐτοὶ ἔχωσιν οἱ γονεῖς ἀγαθὰ πρὸς τὸν βίον, διδάσκουσιν, ἃ δ' ἂν οἴωνται ἄλλον ἱκανώτερον εἶναι διδάξαι, πέμπουσι πρὸς τοῦτον δαπανῶντες, καὶ

ἐπιμελοῦνται πάντα ποιῶντες ὅπως οἱ παῖδες αὐτοῖς
 7 γένωνται ὡς δυνατόν βέλτιστοι. πρὸς ταῦτα ὁ νεανί-
 σκος εἶπεν· Ἀλλά τοι εἰ καὶ πάντα ταῦτα πεποίηκε καὶ
 ἄλλα τούτων πολλαπλάσια, οὐδεὶς ἂν δύναίτο αὐτῆς
 ἀνασχέσθαι τὴν χαλεπότητα. καὶ ὁ Σωκράτης Πό-
 τερα δέ, ἔφη, οἷε θηρίου ἀγριότητα δυσφορωτέραν
 εἶναι ἢ μητρός; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, μητρὸς τῆς γε
 τοιαύτης. Ἦδη πρόποτε οὖν ἢ δακοῦσα κακόν τι σοι
 8 ἔπαθον; Ἀλλὰ νῆ Δία, ἔφη, λέγει ἃ οὐκ ἂν τις ἐπὶ
 τῷ βίῳ παντὶ βούλοιο ἀκοῦσαι. Σὺ δὲ πόσα, ἔφη ὁ
 Σωκράτης, οἷε τοιαύτη [δυσάνεκτα] καὶ τῇ φωνῇ καὶ
 τοῖς ἔργοις ἐκ παιδίου δυσκολαίνων καὶ ἡμέρας καὶ
 νυκτὸς πράγματα παρασχεῖν, πόσα δὲ λυπῆσαι κάμνων;
 Ἀλλ' οὐδεπώποτε αὐτήν, ἔφη, οὔτ' εἶπα οὔτ' ἐποίησα
 9 οὐδὲν ἐφ' ᾧ ἡσχύνθη. Τί δ'; οἷε, ἔφη, χαλεπώτερον
 εἶναί σοι ἀκοῦειν ὧν αὕτη λέγει ἢ τοῖς ὑποκριταῖς,
 ὅταν ἐν ταῖς τραγωδίαις ἀλλήλους τὰ ἔσχατα λέγωσιν;
 Ἀλλ', οἶμαι, ἐπειδὴ οὐκ οἶονται τῶν* λεγόντων οὔτε
 τὸν ἐλέγχοντα ἐλέγχειν ἵνα ζημιώσῃ οὔτε τὸν ἀπει-
 λούντα ἀπειλεῖν ἵνα κακόν τι ποιήσῃ, ῥαδίως φέρουσι.
 Σὺ δ' εὖ εἰδώς, ὅτι ἃ λέγει σοι ἡ μήτηρ οὐ μόνον
 οὐδὲν κακὸν νοοῦσα λέγει, ἀλλὰ καὶ βουλομένη σοι
 ἀγαθὰ εἶναι ὅσα οὐδενὶ ἄλλῳ, χαλεπαίνεις; ἢ νομίζεις
 κακόν σοι τὴν μητέρα σοι εἶναι; Οὐ δῆτα, ἔφη· τοῦτό
 10 γε οὐκ οἶμαι. καὶ ὁ Σωκράτης, Οὐκοῦν, ἔφη, σὺ
 ταύτην, εὖνουν τέ σοι οὐσαν καὶ ἐπιμελομένην ὡς
 μάλιστα δύναται κάμνοντος ὅπως ὑγιάνῃς τε καὶ ὅπως
 τῶν ἐπιτηδείων μηδενὸς ἐνδεὲς ἔσει, καὶ πρὸς τούτοις
 πολλὰ τοῖς θεοῖς εὐχομένην [ἀγαθὰ] ὑπὲρ σοῦ καὶ
 εὐχὰς ἀποδιδούσαν, χαλεπὴν εἶναι φῆς; ἐγὼ μὲν οἶμαι,

εἰ τῆς αὐτῆς μὴ δύνασαι φέρειν μητέρα, τὰγαθὰ σε οὐ
 δύνασθαι φέρειν. εἰπέ δέ μοι, ἔφη, πότερον ἄλλον 11
 τινὰ οἶσι δεῖν θεραπεύειν; ἢ παρεσκευάσαι μηδενὶ
 ἀνθρώπων πειρᾶσθαι ἀρέσκειν μηδὲ πείθεσθαι μήτε
 στρατηγῶ μήτε ἄλλω ἄρχοντι; Ναὶ μὰ Δι' ἔγωγε,
 ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῷ γείτονι βούλει 12
 σὺ ἀρέσκειν, ἵνα σοὶ καὶ πῦρ ἐναυῆ, ὅταν τούτου δέη,
 καὶ ἀγαθοῦ τέ σοι γίγνηται συλλήπτωρ κἄν τι σφαλ-
 λόμενος τύχῃς, εὐνοϊκῶς ἐγγύθεν βοηθῇ σοι; Ἐγώ γε,
 ἔφη. Τί δέ; συνοδοιπόρον ἢ σύμπλουν, ἢ εἴ τῳ ἄλλω
 ἐντυγχάνοις, οὐδὲν ἂν σοὶ διαφέροι φίλον ἢ ἐχθρὸν
 γενέσθαι, ἢ καὶ τῆς παρὰ τούτων εὐνοίας οἶσι δεῖν
 ἐπιμελεῖσθαι; Ἐγώ γε, ἔφη. Εἴτα τούτων μὲν ἐπιμελεῖ- 13
 σθαι παρεσκευάσαι, τὴν δὲ μητέρα τὴν πάντων μάλιστα
 σε φιλοῦσαν οὐκ οἶσι δεῖν θεραπεύειν; οὐκ οἶσθ' ὅτι
 καὶ ἡ πόλις ἄλλης μὲν ἀχαριστίας οὐδεμιᾶς ἐπιμελεῖται
 οὐδὲ δικάζει, ἀλλὰ περιορᾷ τοὺς εὖ πεπονθότας χάριν
 οὐκ ἀποδιδόντας, ἐὰν δέ τις γονέας μὴ θεραπεύῃ,
 τούτῳ δίκην τε ἐπιτίθησι καὶ ἀποδοκιμάζουσα οὐκ ἐᾷ
 ἄρχειν τοῦτον, ὥς οὔτε ἂν τὰ ἱερὰ εὐσεβῶς θυόμενα
 ὑπὲρ τῆς πόλεως τούτου θύοντος οὔτε ἄλλο καλῶς
 καὶ δικαίως οὐδὲν ἂν τούτου πράξαντος; καὶ νῆ Δία
 ἐὰν τις τῶν γονέων τελευτησάντων τοὺς τάφους μὴ
 κοσμήῃ, καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόν-
 των δοκιμασίαις. σὺ οὖν, ὦ παῖ, ἐὰν σωφρονῇς, τοὺς 14
 μὲν θεοὺς παραιτήσεις συγγνώμονάς σοι εἶναι, εἴ τι
 παρημέληκας τῆς μητρός, μή σε καὶ οὗτοι νομίσαντες
 ἀχάριστον εἶναι οὐκ ἐθελήσωσιν εὖ ποιεῖν, τοὺς δὲ
 ἀνθρώπους φυλάξει μή σε αἰσθόμενοι τῶν γονέων
 ἀμελοῦντα πάντες ἀτιμάσωσιν, εἴτα ἐν ἐρημίᾳ φίλων
 ἀναφανῆς. εἰ γὰρ σε ὑπολάβοιεν πρὸς τοὺς γονεῖς

ἀχάριστον εἶναι, οὐδεὶς ἂν νομίσειεν εὖ σε ποιήσας χάριν ἀπολήψεσθαι.

III

Χαιρεφῶντα δέ ποτε καὶ Χαιρεκράτη, ἀδελφῷ μὲν ὄντε ἀλλήλοιν, ἑαυτῷ δὲ γνωρίμῳ, αἰσθόμενος διαφερομένῳ, ἰδὼν τὸν Χαιρεκράτη, «Εἰπέ μοι,» ἔφη, ὦ Χαιρέκρατες, οὐ δῆπου καὶ σὺ εἰ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, οἱ χρησιμώτερον νομίζουσι χρήματα ἢ ἀδελφούς; καὶ ταῦτα τῶν μὲν ἀφρόνων ὄντων, τοῦ δὲ φρονίμου, καὶ τῶν μὲν βοηθείας δεομένων, τοῦ δὲ βοηθεῖν δυναμένου, καὶ πρὸς τούτοις τῶν μὲν πλειόνων ὑπαρχόντων, τοῦ δὲ ενός. θαυμαστὸν δὲ καὶ τοῦτο, εἴ τις τοὺς μὲν ἀδελφούς ζημίαν ἡγεῖται, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν κέκτηται, τοὺς δὲ πολίτας οὐχ ἡγεῖται ζημίαν, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν πολιτῶν ἔχει· ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν δύνανται λογίεσθαι, ὅτι κρεῖττον σὺν πολλοῖς οἰκοῦντα ἀσφαλῶς τὰρκοῦντα ἔχειν ἢ μόνον διαιτώμενον τὰ τῶν πολιτῶν ἐπικινδύνως πάντα κекτῆσθαι, ἐπὶ δὲ τῶν ἀδελφῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀγνοοῦσι.

3 καὶ οἰκέτας μὲν οἱ δυνάμενοι ὠνοῦνται, ἵνα συνεργούς ἔχωσι, καὶ φίλους κτῶνται, ὡς βοηθῶν δεόμενοι, τῶν δ' ἀδελφῶν ἀμελοῦσιν, ὥσπερ ἐκ πολιτῶν μὲν γιγνο-

4 μένους φίλους, ἐξ ἀδελφῶν δὲ οὐ γιγνομένους. καὶ μὴν πρὸς φιλίαν μέγα μὲν ὑπάρχει τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν φῦναι, μέγα δὲ τὸ ὁμοῦ τραφῆναι, ἐπεὶ καὶ τοῖς θηρίοις πόθος τις ἐγγίγνεται τῶν συντροφῶν πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τιμῶσί τε μᾶλλον τοὺς συναδέλφους ὄντας τῶν ἀναδελφῶν καὶ ἥττον τούτοις ἐπι-

5 τίθενται. καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· «Ἄλλ' εἰ μὲν, ὦ Σώκρατες, μὴ μέγα εἴη τὸ διάφορον, ἵσως ἂν δέοι φέρειν τὸν ἀδελφὸν καὶ μὴ μικρῶν ἔνεκα φεύγειν ἀγαθὸν γάρ, ὥσπερ καὶ σὺ λέγεις, ἀδελφός ὢν οἷον

δεῖ δ' ὅποτε μέντοι παντός ἐνδὲρ καὶ πᾶν τὸ ἐναντιώ-
 τaton εἴη, τί ἂν τις ἐπιχειροίῃ τοῖς ἀδυνάτοις; καὶ ὁ
 Σωκράτης ἔφη· Πότερα δέ, ὦ Χαιρέκρατες, οὐδενὶ
 ἀρέσαι· δύναται Χαιρεφῶν, ὥσπερ οὐδὲ σοί, ἢ ἔστιν
 οἷς καὶ πάνυ ἀρέσκει; Διὰ τοῦτο γάρ τοι, ἔφη, ὦ
 Σώκρατες, ἄξιόν ἐστιν ἐμοὶ μισεῖν αὐτόν, ὅτι ἄλλοις
 μὲν ἀρέσκειν δύναται, ἐμοὶ δὲ ὅπου ἂν παρῇ πανταχοῦ
 καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ζημία μᾶλλον ἢ ὠφέλειά ἐστιν.
 Ἄρ' οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥσπερ ἵππος τῷ ἀνεπιστή- 7
 μόνι μὲν, ἐγχειροῦντι δὲ χρῆσθαι ζημία ἐστίν, οὕτω
 καὶ ἀδελφός, ὅταν τις αὐτῷ μὴ ἐπιστάμενος ἐγχειρῇ
 χρῆσθαι, ζημία ἐστί; Πῶς δ' ἂν ἐγώ, ἔφη ὁ Χαιρεκρά- 8
 τής, ἀνεπιστήμων εἴην ἀδελφῷ χρῆσθαι, ἐπιστάμενός
 γε καὶ εὖ λέγειν τὸν εὖ λέγοντα καὶ εὖ ποιεῖν τὸν
 εὖ ποιοῦντα; τὸν μέντοι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πειρώ-
 μενον ἐμὲ ἀνιᾶν οὐκ ἂν δυναίμην οὐτ' εὖ λέγειν
 οὐτ' εὖ ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ πειράσομαι. καὶ ὁ Σωκρά- 9
 τής ἔφη· Θαυμαστά γε λέγεις, ὦ Χαιρέκρατες, εἰ
 κύνα μὲν, εἴ σοι ἦν ἐπὶ προβάτοις ἐπιτηδεύς ὢν καὶ
 τοὺς μὲν ποιμένας ἡσάφετο, σοὶ δὲ προσιόντι ἔχα-
 λέπαινε, ἀμελήσας ἂν τοῦ ὀργίζεσθαι ἐπειρῶ εὖ ποιή-
 σας πρᾶυνειν αὐτόν, τὸν δὲ ἀδελφὸν φης μὲν μέγα
 ἀγαθὸν εἶναι ὄντα πρὸς σέ οἷον δεῖ, ἐπίστασθαι δὲ
 ὁμολογῶν καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ λέγειν οἷον ἐπιχειρεῖς
 μηχανᾶσθαι ὅπως σοὶ ὥς βέλτιστος ἦ. καὶ ὁ Χαι- 10
 ρεκράτης, Δέδοικα, ἔφη, ὦ Σώκρατες, μὴ οὐκ ἔχω
 ἐγὼ τοσαύτην σοφίαν ὥστε Χαιρεφῶντα ποιῆσαι πρὸς
 ἐμὲ οἷον δεῖ. Καὶ μὴν οὐδέν γε ποικίλον, ἔφη ὁ
 Σωκράτης, οὐδὲ κανὸν δεῖ ἐπ' αὐτόν, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ,
 μηχανᾶσθαι, οἷς δὲ καὶ σὺ ἐπίστασαι αὐτὸς οἶομαι
 ἂν αὐτὸν ἀλόντα περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σε. Οὐκ ἂν 11

- φθάνοις, ἔφη, λέγων, εἴ τι ἤσθησαί με φίλτρον ἐπι-
 στάμενον ὃ ἐγὼ εἰδὼς λέληθα ἑμαυτόν. Λέγε δὴ μοι,
 ἔφη, εἴ τινα τῶν γνωρίμων βούλοιο κατεργάσασθαι
 ὁπότε θύοι, καλεῖν σε ἐπὶ δεῖπνον, τί ἂν ποιούης;
 Δῆλον ὅτι κατάρχοιμ' ἂν τοῦ αὐτός, ὅτε θύοιμι, κα-
 12 λεῖν ἐκεῖνον. Εἰ δὲ βούλοιο τῶν φίλων τινὰ προτρέ-
 ψασθαι, ὁπότε ἀποδημοίης, ἐπιμελεῖσθαι τῶν σῶν, τί
 ἂν ποιούης; Δῆλον ὅτι πρότερος ἂν ἐγχειροίην ἐπι-
 13 μελεῖσθαι τῶν ἐκείνου, ὁπότε ἀποδημοίῃ. Εἰ δὲ βού-
 λοιο ξένον ποιῆσαι ὑποδέχεσθαι σεαυτόν, ὁπότε ἔλθοις
 εἰς τὴν ἐκείνου, τί ἂν ποιούης; Δῆλον ὅτι καὶ τοῦτον
 πρότερος ὑποδεχοίμην ἂν, ὁπότε ἔλθοι Ἀθήναζε· καὶ
 εἰ γε βουλοίμην αὐτὸν προθυμεῖσθαι διαπράττειν μοι
 ἕφ' ᾧ ἤκοιμι, δῆλον ὅτι καὶ τοῦτο δέοι ἂν πρότερον
 14 αὐτὸν ἐκεῖνφ ποιεῖν. Πάντ' ἄρα σύγε τὰ ἐν ἀνθρώ-
 ποις φίλτρα ἐπιστάμενος πάλαι ἀπεκρύπτου· ἢ ὀκνεῖς,
 ἔφη, ἄρξαι, μὴ αἰσχρὸς φανῆς, ἐὰν πρότερος τὸν ἀδελ-
 φὸν εὖ ποιῆς; καὶ μὴν πλείστου γε δοκεῖ ἀνὴρ ἐπαίνου
 ἄξιος εἶναι, ὅς ἂν φθάνῃ τοὺς μὲν πολεμίους κακῶς
 ποιῶν, τοὺς δὲ φίλους εὐεργετῶν. εἰ μὲν οὖν ἐδόκει
 μοι Χαιρεφῶν ἡγεμονικώτερος εἶναι σοῦ πρὸς τὴν φιλίαν
 ταύτην, ἐκεῖνον ἂν ἐπειρώμην πείθειν πρότερον ἐγχει-
 ρεῖν τῷ σέ φίλον ποιεῖσθαι· νῦν δέ μοι σὺ δοκεῖς ἡγού-
 μενος μᾶλλον ἂν ἐξεργάσασθαι τοῦτο, καὶ ὁ Χαιρεκρά-
 15 τῆς εἶπεν· Ἀτοπα λέγεις, ὦ Σώκратες, καὶ οὐδαμῶς
 πρὸς σοῦ, ὅς γε κελεύεις ἐμὲ νεώτερον ὄντα καθηγεῖ-
 σθαι· καίτοι τούτου γε παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις τᾶναντία
 νομίζεται, τὸν πρεσβύτερον ἡγεῖσθαι παντὸς καὶ λόγου
 16 καὶ ἔργου. Πῶς; ἔφη ὁ Σωκράτης· οὐ γὰρ καὶ ὁδοῦ
 παραχωρῆσαι τὸν νεώτερον πρεσβυτέρῳ συντυγχάνοντι
 πανταχοῦ νομίζεται καὶ καθήμενον ὑπαναστῆναι καὶ

κοίτη μαλακῇ τιμῆσαι καὶ λόγων ὑπεῖξαι; ὀγαθέ, μὴ
 ὄκνει, ἔφη, ἀλλ' ἐγχείρει τὸν ἄνδρα καταπραΰνειν,
 καὶ πάνυ ταχύ σοι ὑπακούσεται· οὐχ ὀρᾷς ὥς φιλότι-
 μός ἐστι καὶ ἐλευθέριος; τὰ μὲν γὰρ πονηρὰ ἀνθρώπια
 οὐκ ἂν ἄλλως μᾶλλον ἔλοις ἢ εἰ δοίης τι, τοὺς δὲ
 καλοὺς καγαθοὺς ἀνθρώπους προσφιλῶς χρώμενος μά-
 λιστ' ἂν κατεργάσαιο. καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἐὰν 17
 οὖν ἐμοῦ ταῦτα ποιοῦντος ἐκεῖνος μηδὲν βελτίων γίγνη-
 ται; Τί γὰρ ἄλλο, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἢ κινδυνεύσεις
 ἐπιδειῖξαι σὺ μὲν χρηστός τε καὶ φιλάδελφος εἶναι,
 ἐκεῖνος δὲ φαῦλός τε καὶ οὐκ ἄξιος εὐεργεσίας; ἀλλ'
 οὐδὲν οἶμαι τούτων ἕσεσθαι· νομίζω γὰρ αὐτόν, ἐπειδὴν
 αἰσθηταί σε προκαλούμενον ἑαυτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ-
 τον, πάνυ φιλονικῆσιν ὅπως περιγένηται σου καὶ λόγῳ
 καὶ ἔργῳ εὖ ποιῶν. Ὦν μὲν γὰρ οὕτως, ἔφη, διάκει- 18
 σθον, ὥσπερ εἰ τῷ χεῖρε, ὥς ὁ θεὸς ἐπὶ τῷ συλλαμ-
 βάνειν ἀλλήλοιν ἐποίησεν, ἀφεμένῳ τούτου τράποιντο
 πρὸς τὸ διακωλύειν ἀλλήλῳ, ἢ εἰ τῷ πόδε θεῖα μοῖρα
 πεποιημένῳ πρὸς τὸ συνεργεῖν ἀλλήλοιν, ἀμελήσαντε
 τούτου ἐμποδίζοιεν ἀλλήλῳ· οὐκ ἂν πολλὴ ἁμαρτία εἴη 19
 καὶ κακοδαιμονία τοῖς ἐπ' ὠφελείᾳ πεποιημένοις ἐπὶ
 βλάβῃ χρῆσθαι; καὶ μὴν ἀδελφῷ γε, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, ὁ
 θεὸς ἐποίησεν ἐπὶ μείζονι ὠφελείᾳ ἀλλήλοιν ἢ χεῖρές
 τε καὶ πόδε καὶ ὀφθαλμῷ καὶ τᾶλλα ὅσα ἀδελφὰ ἔφυσεν
 ἀνθρώποις. χεῖρες μὲν γάρ, εἰ δέοι αὐτὰς τὰ πλεόν
 ὀργυιᾶς διέχοντα ἅμα ποιῆσαι, οὐκ ἂν δύναιντο· πόδες
 δὲ οὐδ' ἂν ἐπὶ τὰ ὀργυιὰν διέχοντα ἔλθοιεν ἅμα, ὀφθαλ-
 μοὶ δὲ οἱ δοκοῦντες ἐπὶ πλεῖστον ἔξικνεῖσθαι οὐδ' ἂν
 τῶν ἔτι ἐγγυτέρῳ ὄντων τὰ ἔμπροσθεν ἅμα καὶ τὰ
 ὀπίσθεν ἰδεῖν δύναιντο· ἀδελφῷ δὲ φίλῳ ὄντε καὶ
 πολὺν διεισώτε προάττετον ἅμα ἐπ' ὠφελείᾳ ἀλλήλοιν.

14. Ἦκουσα δέ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ φίλων διαλεγο-
 μένου ἔξ ὧν ἔμοιγε ἐδόκει μάλιστα ἂν τις ὠφελῆσθαι
 πρὸς φίλων κτησίν τε καὶ χρεῖαν. τοῦτο μὲν γὰρ διὰ
 πολλῶν ἔφη ἀκούειν, ὥς πάντων κτημάτων κράτιστον
 [ἂν] εἴη φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός· ἐπιμελομένους δὲ
 παντὸς μᾶλλον ὁρᾷν ἔφη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτή-
 2 σεως. καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ
 βοσκήματα καὶ σκεύη κτωμένους τε ἐπιμελῶς ὁρᾷν
 ἔφη καὶ τὰ ὄντα σφῆζειν πειρωμένους, φίλον δέ, ὃ
 μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι φασιν, ὁρᾷν ἔφη τοὺς πολλοὺς
 οὔτε ὅπως κτήσωνται φροντίζοντας οὔτε ὅπως οἱ ὄν-
 3 τες αὐτοῖς σφῆζονται. ἀλλὰ καὶ καμνόντων φίλων τε
 καὶ οἰκετῶν ὁρᾷν τινες ἔφη τοῖς μὲν οἰκέταις καὶ
 ἰατροὺς εἰσάγοντας καὶ τᾶλλα τὰ πρὸς ὑγίειαν ἐπι-
 μελῶς παρασκευάζοντας, τῶν δὲ φίλων ὀλιγοῦντας,
 ἀποθανόντων τε ἀμφοτέρων ἐπὶ μὲν τοῖς οἰκέταις ἀχθο-
 μένους τε καὶ ζημίαν ἡγουμένους, ἐπὶ δὲ τοῖς φίλοις
 οὐδὲν οἰομένους ἐλαττοῦσθαι, καὶ τῶν μὲν ἄλλων
 κτημάτων οὐδὲν ἑῶντας ἀθεράπευτον οὐδ' ἀνεπίσκε-
 πτον, τῶν δὲ φίλων ἐπιμελείας δεομένων ἀμελοῦντας.
 4 ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁρᾷν ἔφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν
 ἄλλων κτημάτων καὶ πάνυ πολλῶν αὐτοῖς ὄντων τὸ
 πλῆθος εἰδότας, τῶν δὲ φίλων ὀλίγων ὄντων οὐ μόνον
 τὸ πλῆθος ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πινθανομένοις
 τοῦτο καταλέγειν ἐγχειρήσαντας, οὓς ἐν τοῖς φίλοις
 ἔθεσαν, πάλιν τούτους ἀνατίθεσθαι τοσοῦτον αὐτοὺς
 5 τῶν φίλων φροντίζειν. καίτοι πρὸς ποῖον κτῆμα τῶν
 ἄλλων παραβαλλόμενος φίλος ἀγαθός οὐκ ἂν πολλῶ
 κρείττων φανείη; ποῖος γὰρ ἵππος ἢ ποῖον ζευγος
 οὕτω χρησίμον ὥσπερ ὁ χρηστὸς φίλος; ποῖον δὲ
 ἀνδράποδον οὕτως εὖνουν καὶ παραμόνιμον; ἢ ποῖον

ἄλλο κτῆμα οὕτω πάγχρηστον; ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος 6
 ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλείπον τῷ φίλῳ καὶ τῆς
 τῶν ἰδίων κατασκευῆς καὶ τῶν κοινῶν πράξεων, καὶ
 τέ τινα εὖ ποιῆσαι δέη, συνεπισχύει, ἐὰν τέ τις φόβος
 ταράττῃ, συμβοηθεῖ, τὰ μὲν συναναλίσκων, τὰ δὲ
 συμπράττων, καὶ τὰ μὲν συμπεύθων, τὰ δὲ βιαζό-
 μενος, καὶ εὖ μὲν πράττοντας πλείστα εὐφραίνων,
 σφαλλομένους δὲ πλείστα ἐπανορθῶν. ἃ δὲ αἱ τε χεῖρες 7
 ἐκάστω ὑπηρετοῦσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ προορῶσι καὶ τὰ
 ὦτα προακούουσι καὶ οἱ πόδες διανύτουσι, τούτων
 φίλος εὐεργετῶν οὐδενὸς λείπεται· πολλάκις δὲ ἃ πρὸ
 αὐτοῦ τις ἢ οὐκ ἐξεργάσατο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκουσεν
 ἢ οὐ διήνυσε, ταῦθ' ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐξήρκεσεν.
 ἄλλ' ὅμως ἔνιοι δένδρα, μὲν πειρῶνται θεραπεύειν τοῦ
 καρποῦ ἕνεκεν, τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος, δ
 καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνειμένως οἱ πλείστοι ἐπι-
 μέλονται.

Ἦκουσα δὲ ποτε καὶ ἄλλον αὐτοῦ λόγον, ὃς ἐδό- V
 κει μοι προτρέπειν τὸν ἀκούοντα ἐξετάζειν ἑαυτὸν
 ὅπόσους τοῖς φίλοις ἄξιος εἴη. ἰδὼν γὰρ τινα τῶν
 συνόντων ἀμελοῦντα φίλου πενία πιεζομένου, ἤρετο
 Ἀντισθένη ἐναντίον τοῦ ἀμελοῦντος αὐτοῦ καὶ ἄλλων
 πολλῶν. Ἀρ', ἔφη, ὦ Ἀντίσθενες, εἰσὶ τινες ἀξίαι 2
 φίλων, ὥσπερ οἰκετῶν; τῶν γὰρ οἰκετῶν ὁ μὲν πού
 δυοῖν μναῖν ἄξιός ἐστιν, ὁ δὲ [οὐδ'] ἡμιμναίου, ὁ δὲ
 πέντε μνῶν, ὁ δὲ καὶ δέκα· Νικίας δὲ ὁ Νικηράτου
 λέγεται ἐπιστάτην εἰς τὰργύρεια πρίασθα ταλάντων
 σκοποῦμαι δὴ τοῦτο, ἔφη, εἰ ἄρα, ὥσπερ τῶν οἰκετῶν,
 οὕτω καὶ τῶν φίλων εἰσὶν ἀξίαι. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη 3
 ὁ Ἀντισθένης· ἐγὼ γοῦν βουλοίμην ἂν τὸν μὲν τινα
 φίλον μοι εἶναι μᾶλλον ἢ δύο μνάς, τὸν δ' οὐδ' ἂν

- ἡμιμναίου προτιμησαίμην, τὸν δὲ καὶ πρὸ δέκα μνῶν ἐλοίμην ἄν, τὸν δὲ [πρὸ] πάντων χρημάτων καὶ πόνων
- 4 πριαίμην ἄν φίλον μοι εἶναι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴ γε ταῦτα τοιαῦτά ἐστι, καλῶς ἄν ἔχοι ἐξετάζειν τινὰ ἑαυτόν, πόσου ἄρα τυγχάνει τοῖς φίλοις ἄξιος ὢν, καὶ πειρᾶσθαι ὥς πλείστου ἄξιος εἶναι, ἵνα ἦτιον αὐτόν οἱ φίλοι προδιδῶσιν. ἐγὼ γάρ τοι, ἔφη, πολλάκις ἀκούων τοῦ μὲν ὅτι προϋδωκεν αὐτόν φίλος ἀνὴρ, τοῦ δ' ὅτι μνᾶν ἀνθ' ἑαυτοῦ μάλλον
- 5 εἴλετο ἀνὴρ, ὃν ᾔετο φίλον εἶναι, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, σκοπῶ, μή, ὥσπερ + ὅταν τις οἰκέτην πονηρὸν πωλῇ καὶ ἀποδῶται τοῦ εὐρόντος, οὕτω καὶ τὸν πονηρὸν φίλον, ὅταν ἐξῇ τὸ πλεόν τῆς ἀξίας λαβεῖν, ἐπαγωγὸν ἢ ἀποδίδοσθαι· τοὺς δὲ χρηστοὺς οὔτε οἰκέτας πάννυ τι πωλουμένους ὁρῶ οὔτε φίλους προδιδομένους.

- VI. Ἐδόκει δέ μοι καὶ εἰς τὸ δοκιμάζειν φίλους ὁποῖους ἄξιον κτᾶσθαι φρενοῦν τοιάδε λέγων· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, εἰ δεοίμεθα φίλου ἀγαθοῦ, πῶς ἄν ἐπιχειροίμεν σκοπεῖν; ἄρα πρῶτον μὲν ζητητέον, ὅστις ἄρχει γαστρός τε καὶ φιλοποσίας καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου καὶ ἀργίας; ὁ γὰρ ὑπὸ τούτων κρατούμενος οὔτ' αὐτὸς ἑαυτῷ δύναιτ' ἄν οὔτε φίλῳ τὰ δεόντα πράττειν. Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. Οὐκοῦν τοῦ μὲν ὑπὸ τούτων ἀρχομένου ἀφεκτέον δοκεῖ σοι εἶναι;
- 2 Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. Τί γάρ; ἔφη, ὅστις δαπανηρὸς ὢν μὴ αὐτάρκης ἐστίν, ἀλλ' αἰετῶν πλησίον δεῖται, καὶ λαμβάνων μὲν μὴ δύναται ἀποδιδόναι, μὴ λαμβάνων δὲ τὸν μὴ διδόντα μισεῖ, οὐ δοκεῖ σοι καὶ οὗτος χαλεπὸς φίλος εἶναι; Πάννυ γ', ἔφη. Οὐκοῦν ἀφεκτέον καὶ τούτου; Ἀφεκτέον μέντοι, ἔφη. Τί γάρ; ὅστις
- 3 χρηματίζεσθαι μὲν δύναται, πολλῶν δὲ χρημάτων

ἐπιθυμεῖ, καὶ διὰ τοῦτο δυσσύμβολός ἐστι, καὶ λαμβάνων μὲν ἡδεται, ἀποδιδόναι δὲ μὴ βούλεται; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, οὗτος ἐτι πονηρότερος ἐκείνου εἶναι. Τί δ'; ὅστις διὰ τὸν ἔρωτα τοῦ χρηματίζεσθαι μηδὲ πρὸς ἓν ἄλλο σχολὴν ποιεῖται ἢ ὁπόθεν αὐτός τι κερδανεῖ; Ἀφεκτέον καὶ τούτου, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ. Ἄνωφελὴς γὰρ ἂν εἴη τῷ χρωμένῳ. Τί δέ; ὅστις στασιώδης 4 τέ ἐστι καὶ θέλων πολλοὺς τοῖς φίλοις ἐχθροὺς παρέχειν; Φευκτέον νῆ Δία καὶ τοῦτον. Εἰ δέ τις τούτων μὲν τῶν κακῶν μηδὲν ἔχοι, εὖ δὲ πάσχων ἀνέχεται, μηδὲν φροντίζων τοῦ ἀντενεργετεῖν; Ἄνωφελὴς ἂν εἴη καὶ οὗτος. ἀλλὰ ποῖον, ὃ Σώκρατες, ἐπιχειρήσομεν φίλον ποιεῖσθαι; Οἶμαι μὲν, ὃς ἂν τάναντία τούτων 5 ἐγκρατὴς μὲν ἦ τῶν τοῦ σώματος ἡδονῶν, εὖοικος δὲ καὶ εὐσύμβολος ὢν τυγχάνη καὶ φιλόνικος πρὸς τὸ μὴ ἐλλείπεσθαι εὖ ποιῶν τοὺς εὐεργετοῦντας αὐτόν, ὥστε λυσιτελεῖν τοῖς χρωμένοις. Πῶς οὖν ἂν ταῦτα δοκι- 6 μάσαιμεν, ὃ Σώκρατες, πρὸ τοῦ χρῆσθαι; Τοὺς μὲν ἀνδριαντοποιούς, ἔφη, δοκιμάζομεν οὐ τοῖς λόγοις αὐτῶν τεκμαιρόμενοι, ἀλλ' ὃν ἂν ὁρῶμεν τοὺς πρόσθεν ἀνδριάντας καλῶς εἰργασμένον, τούτῳ πιστεύομεν καὶ τοὺς λοιποὺς εὖ ποιήσειν. Καὶ ἄνδρα δὴ λέγεις, ἔφη, 7 ὃς ἂν τοὺς φίλους τοὺς πρόσθεν εὖ ποιῶν φαίνεται, δῆλον εἶναι καὶ τοὺς ὕστερον εὐεργετήσοντα; Καὶ γὰρ ἵπποις, ἔφη, ὃν ἂν ὁρῶ τοῖς πρόσθεν καλῶς χρώμενον, τοῦτον καὶ ἄλλοις οἶμαι καλῶς χρῆσθαι. Εἶπεν, ἔφη. 8 ὃς δ' ἂν ἡμῖν ἄξιος φιλίας δοκῇ εἶναι, πῶς χρὴ φίλον τοῦτον ποιεῖσθαι; Πρῶτον μὲν, ἔφη, τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἐπισκεπτέον, εἰ συμβουλεύουσιν αὐτὸν φίλον ποιεῖσθαι. Τί οὖν; ἔφη, ὃν ἂν ἡμῖν τε δοκῇ καὶ οἱ θεοὶ μὴ ἐναντιῶνται, ἔχεις εἰπεῖν ὅπως οὗτος θηρατέος;

- 9 Μὰ Δί', ἔφη, οὐ κατὰ πόδας ὥσπερ ὁ λαγῶς οὐδ' ἀπάτη ὥσπερ αἱ ὄρνιθες οὐδὲ βία ὥσπερ οἱ κάρποι. ἄκοντα γὰρ φίλον ἐλεῖν ἐργῶδες· χαλεπὸν δὲ καὶ δήσαντα κατέχειν ὥσπερ δοῦλον· ἐχθροὶ γὰρ μᾶλλον
- 10 ἢ φίλοι γίνονται οἱ ταῦτα πάσχοντες. Φίλοι δὲ πῶς; ἔφη. Εἶναι μὲν τινάς φασιν ἐπιδάς, ἃς οἱ ἐπιστάμενοι ἐπάρδοντες οἷς ἂν βούλωνται φίλους αὐτοὺς ποιοῦνται· εἶναι δὲ καὶ φίλτρα, οἷς οἱ ἐπιστάμενοι πρὸς οὓς ἂν βούλωνται χρώμενοι φιλοῦνται ὑπ' αὐτῶν. Πόθεν οὖν;
- 11 ἔφη, ταῦτα μάθοιμεν ἄν; Ἄ μὲν αἱ Σειρήνες ἐπῆδον τῷ Ὀδυσσεῖ, ἤκουσας Ὀμήρου, ὧν ἔστιν ἀρχὴ τοιάδε τις·
- Δεῦρ' ἄγε δῆ, πολύναι· Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.
- Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπιδήν, ὦ Σώκρατες, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρήνες ἐπάρδουσαι κατεῖχον,
- 12 ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπασθέντας; Οὐκ ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῆδον. Σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα χοῖναι ἐκάστω ἐπάρδειν, οἷα μὴ νομιεῖ ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν; Οὕτω μὲν γὰρ ἐχθίων τ' ἂν εἴη καὶ ἀπελαύνοι τοὺς ἀνθρώπους ἀφ' ἑαυτοῦ, εἰ τὸν εἰδότα ὅτι μικρός τε καὶ αἰσχροὺς καὶ ἀσθενὲς ἔστιν ἐπαινοίη λέγων ὅτι καλὸς τε καὶ μέγας καὶ ἰσχυρὸς ἔστιν. Ἄλλας δέ τινας
- 13 οἶσθα ἐπιδάς; Οὐκ ἀλλ' ἤκουσα μὲν ὅτι Περικλῆς πολλὰς ἐπίσταιτο, ἃς ἐπάρδων τῇ πόλει ἐποίει αὐτὴν φιλεῖν αὐτόν. Θεμιστοκλῆς δὲ πῶς ἐποίησε τὴν πόλιν φιλεῖν αὐτόν; Μὰ Δί' οὐκ ἐπάρδων, ἀλλὰ περιάψας τι
- 14 ἀγαθὸν αὐτῇ. Δοκεῖς μοι λέγειν, ὦ Σώκρατες, ὥς, εἰ μέλλομεν ἀγαθὸν τινα κτήσεσθαι φίλον, αὐτοὺς ἡμᾶς ἀγαθοὺς δεῖ γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν. Σὺ δ' ὦρ', ἔφη ὁ Σωκράτης, οἷόν τ' εἶναι καὶ πονηρόν

ὄντα χρηστοὺς φίλους κτήσασθαι ; Ἐώρων γάρ, ἔφη ὁ 15
 Κριτόβουλος, ῥήτοράς τε φαύλους ἀγαθοῖς δημηγόροις
 φίλους ὄντας, καὶ στρατηγεῖν οὐχ ἱκανοὺς πάνυ στρα-
 τηγικοῖς ἀνδράσιν ἐταίρους. Ἄρ' οὖν, ἔφη, καί, περὶ 16
 οὗ διαλεγόμεθα, οἶσθά τινας οἱ ἀνωφελεῖς ὄντες ὠφελί-
 μους δύνανται φίλους ποιεῖσθαι ; Μὰ Δί' οὐ δῆτ',
 ἔφη· ἀλλ' εἰ ἀδύνατόν ἐστι πονηρὸν ὄντα καλοὺς
 κἀγαθοὺς φίλους κτήσασθαι, ἐκείνο ἤδη μέλει μοι, εἰ
 ἔστιν αὐτὸν καλὸν κἀγαθὸν γενόμενον ἐξ ἐτοίμου τοῖς
 καλοῖς κἀγαθοῖς φίλον εἶναι. Ὁ ταράττει σε, ὦ Κριτό- 17
 βουλε, ὅτι πολλάκις ἀνδρας καὶ τὰ καλὰ πράττοντας
 καὶ τῶν αἰσχυρῶν ἀπεχομένους ὁρᾷς ἀντὶ τοῦ φίλους
 εἶναι στασιάζοντας ἀλλήλοις καὶ χαλεπώτερον χρωμέ-
 νους τῶν μηδενὸς ἀξίων ἀνθρώπων. Καὶ οὐ μόνον 18
 γ', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἱ ἰδιῶται τοῦτο ποιοῦσιν,
 ἀλλὰ καὶ πόλεις αἱ τῶν τε καλῶν μάλιστα ἐπιμελόμεναι
 καὶ τὰ αἰσχυρὰ ἥκιστα προσιέμεναι πολλάκις πολεμικῶς
 ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας. ἂ λογιζόμενος πάνυ ἀθύμως 19
 ἔχω πρὸς τὴν τῶν φίλων κτῆσιν· οὔτε γάρ τοὺς πονη-
 ροὺς ὁρῶ φίλους ἀλλήλοις δυναμένους εἶναι· πῶς γάρ
 ἂν ἢ ἀχάριστοι ἢ ἀμελεῖς ἢ πλεονέκται ἢ ἄπιστοι ἢ
 ἀκρατεῖς ἀνθρώποι δύναιντο φίλοι γενέσθαι ; οἱ μὲν
 οὖν πονηροὶ πάντως ἔμοιγε δοκοῦσιν ἀλλήλοις ἐχθροὶ
 μᾶλλον ἢ φίλοι πεφυκέναι. ἀλλὰ μὴν, ὥσπερ σὺ λέγεις, 20
 οὐδ' ἂν τοῖς χρηστοῖς οἱ πονηροὶ ποτε συναρμόσειαν
 εἰς φιλίαν· πῶς γάρ οἱ τὰ πονηρὰ ποιοῦντες τοῖς τὰ
 τοιαῦτα μισοῦσι φίλοι γένοιντ' ἂν ; εἰ δὲ δὴ καὶ οἱ
 ἀρετὴν ἀσκούντες στασιάζουσιν τε περὶ τοῦ πρωτεύειν
 ἐν ταῖς πόλεσι καὶ φθονοῦντες ἑαυτοῖς μισοῦσιν ἀλλή-
 λους, τίνες ἔτι φίλοι ἔσονται καὶ ἐν τίσιν ἀνθρώποις
 εὐνοία καὶ πίστις ἔσται ; Ἀλλ' ἔχει μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, 21

- ποικίλως πως ταῦτα, ὃ Κριτόβουλα. φύσει γὰρ ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ μὲν φιλικὰ δέονται τε γὰρ ἀλλήλων καὶ ἔλεοῦσι καὶ συνεργοῦντες ὠφελοῦσι καὶ τοῦτο συνιέν-
 22 τες χάριν ἔχουσιν ἀλλήλοις· τὰ δὲ πολεμικά· τὰ τε γὰρ αὐτὰ καλὰ καὶ ἡδέα νομίζοντες ὑπὲρ τούτων μά-
 χονται καὶ διχογνωμονοῦντες ἐναντιοῦνται· πολεμικὸν δὲ καὶ ἔρις καὶ ὀργή· καὶ δυσμενὲς μὲν ὁ τοῦ πλεονε-
 23 κτεῖν ἔρως, μισητὸν δὲ ὁ φθόνος. ἀλλ' ὅμως διὰ τούτων πάντων ἡ φιλία διαδυομένη συνάπτει τοὺς καλοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς. διὰ γὰρ τὴν ἀρετὴν αἰροῦνται μὲν ἄνευ πόνου τὰ μέτρια κεκτῆσθαι μᾶλλον ἢ διὰ πολέμου πάντων κυριεῦειν, καὶ δύνανται πεινῶντες καὶ διψῶντες ἀλύπως σίτου καὶ ποτοῦ κοινωνεῖν καὶ τοῖς τῶν ὠραίων ἀφροδισίοις ἡδόμενοι καρτερεῖν, ὥστε μὴ λυπεῖν οὓς
 24 μὴ προσήκει· δύνανται δὲ καὶ χρημάτων οὐ μόνον τοῦ πλεονεκτεῖν ἀπεχόμενοι νομίμως κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις· δύνανται δὲ καὶ τὴν ἔριν οὐ μόνον ἀλύπως, ἀλλὰ καὶ συμφερόντως ἀλλήλοις διατί-
 25 θεσθαι καὶ τὴν ὀργὴν κωλύειν εἰς τὸ μεταμελησόμενον προϊέναι· τὸν δὲ φθόνον παντάπασιν ἀφαιροῦσι, τὰ μὲν ἑαυτῶν ἀγαθὰ τοῖς φίλοις οἰκεῖα παρέχοντες, τὰ
 26 δὲ τῶν φίλων ἑαυτῶν νομίζοντες. πῶς οὖν οὐκ εἰκὸς τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ τῶν πολιτικῶν τιμῶν μὴ μόνον ἀβλαβεῖς, ἀλλὰ καὶ ὠφελίμους ἀλλήλοις κοινο-
 27 νοὺς εἶναι; οἱ μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι τιμᾶσθαι τε καὶ ἄρχειν, ἵνα ἔξουσίαν ἔχωσι χρήματά τε κλέπτειν καὶ ἀνθρώπους βιάζεσθαι καὶ ἡδυπαθεῖν, ἄδικοί τε καὶ πονηροὶ ἂν εἶεν καὶ ἀδύνατοι ἄλλῃ
 28 συναρμόσαι. εἰ δέ τις ἐν πόλει τιμᾶσθαι βουλούμενος, ὅπως αὐτός τε μὴ ἀδικῇται καὶ τοῖς φίλοις τὰ δίκαια βοηθεῖν δύνηται, καὶ ἄρξας ἀγαθὸν τι ποιεῖν τὴν

πατρίδα πειράται, διὰ τί ὁ τοιοῦτος ἄλλω τοιούτῳ οὐκ
 ἔν δύναιτο συναρμόσαι; πότερον τοὺς φίλους ὠφε-
 λεῖν μετὰ τῶν καλῶν καγαθῶν ἤττον δυνήσεται; ἢ
 τὴν πόλιν εὐεργετεῖν ἀδυνατώτερος ἔσται καλοὺς καγα- 26
 θοὺς ἔχων συνεργούς; ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γυμνικοῖς
 ἀγῶσι δῆλόν ἐστιν, ὅτι, εἰ ἐξῆν τοῖς κρατίστοις συνθε-
 μένους ἐπὶ τοὺς χεῖρους ἵεναι, πάντας ἂν τοὺς ἀγῶνας
 οὗτοι ἐνίκων καὶ πάντα τὰ ἄθλα οὗτοι ἐλάμβανον.
 ἔπει οὖν ἐκεῖ μὲν οὐκ ἔῴσι τοῦτο ποιεῖν, ἐν δὲ τοῖς
 πολιτικοῖς, ἐν οἷς οἱ καλοὶ καγαθοὶ κρατιστεύουσιν,
 οὐδεὶς κωλύει μεθ' οὗ ἂν τις βούληται τὴν πόλιν
 εὐεργετεῖν, πῶς οὐ λυσιτελεῖ τοὺς βελτίστους φίλους
 κτησάμενον πολιτεύεσθαι, τούτοις κοινωνοῖς καὶ συνεργ-
 οῖς τῶν πράξεων μᾶλλον ἢ ἀνταγωνισταῖς χρώμενον;
 ἀλλὰ μὴν κακεῖνο δῆλον, ὅτι καὶ πολέμῳ τίς τι, 27
 συμμαχῶν δεήσει, καὶ τούτων πλείονων, ἔαν καλοῖς
 καγαθοῖς ἀντιτάττηται καὶ μὴν οἱ συμμαχεῖν ἐθέ-
 λοντες εὖ ποιητέοι, ἢ ἐθέλωσι προθυμεῖσθαι πολὺ
 δὲ κρεῖττον τοὺς βελτίστους ἐλάττονας εὖ ποιεῖν ἢ
 τοὺς χείρονας πλείονας ὄντας· οἱ γὰρ πονηροὶ πολὺ
 πλείονων εὐεργεσιῶν ἢ οἱ χρηστοὶ δέονται. ἀλλὰ θαρ- 28
 ρῶν, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, πειρῶ ἀγαθὸς γίγνεσθαι,
 καὶ τοιοῦτος γενόμενος θηρᾶν ἐπιχείρει τοὺς καλοὺς
 τε καγαθοὺς. ἴσως δ' ἂν τί σοι καγὼ συλλαβεῖν εἰς
 τὴν τῶν καλῶν τε καγαθῶν θήραν ἔχοιμι διὰ τὸ ἔρω-
 τικὸς εἶναι· δεινῶς γάρ, ὧν ἂν ἐπιθυμήσω ἀνθρώπων,
 ὅλος ὥρμημαι ἐπὶ τὸ φιλῶν τε αὐτοὺς ἀντιφιλεῖσθαι
 ὑπ' αὐτῶν καὶ ποθῶν ἀντιποθεῖσθαι καὶ ἐπιθυμῶν
 συνεῖναι [καὶ] ἀντεπιθυμεῖσθαι τῆς συνουσίας· ὁρῶ δὲ 29
 καὶ σοὶ τούτων δεῆσον, ὅταν ἐπιθυμήσης φιλίαν πρὸς
 τινὰς ποιεῖσθαι· μὴ οὖν ἀποκρύπτου με οἷς ἂν βούλοιο

- φίλος γενέσθαι· διὰ γὰρ τὸ ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀρέσαι
 τῷ ἀρέσκοντί μοι οὐκ ἀπείρως οἶμαι ἔχειν πρὸς θήραν
 30 ἀνθρώπων. καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Καὶ μὴν, ὦ
 Σώκρατες, τούτων ἐγὼ τῶν μαθημάτων πάλαι ἐπιθυμῶ
 ἄλλως τε καὶ εἰ ἔξαρκέσει μοι ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη ἐπὶ
 τοὺς ἀγαθοὺς τὰς ψυχὰς καὶ ἐπὶ τοὺς καλοὺς τὰ σώ-
 31 ματα. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἄλλ', ὦ Κριτόβουλε,
 οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστήμῃ τὸ τὰς χεῖρας προσ-
 φέροντα ποιεῖν ὑπομένειν τοὺς καλοὺς. πέπεισμαι δὲ
 καὶ ἀπὸ τῆς Σκύλλης διὰ τοῦτο φεύγειν τοὺς ἀνθρώ-
 πους, ὅτι τὰς χεῖρας αὐτοῖς προσέφερε· τὰς δὲ γε
 Σειρήνας, ὅτι τὰς χεῖρας οὐδενὶ προσέφερον, ἀλλὰ
 πᾶσι πόρρωθεν ἐπῆδον, πάντας φασὶν ὑπομένειν καὶ
 32 ἀκούοντας αὐτῶν κηλεῖσθαι. καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη·
 Ὡς οὐ προσοίσοντος τὰς χεῖρας, εἴ τι ἔχεις ἀγαθὸν
 αἷς φίλων κτήσιν, δίδασκε. Οὐδὲ τὸ στόμα οὖν, ἔφη
 ὁ Σωκράτης, πρὸς τὸ στόμα προσοίσεις; Θάρρει, ἔφη
 ὁ Κριτόβουλος· οὐδὲ γὰρ τὸ στόμα πρὸς τὸ στόμα
 προσοίσω οὐδενί, ἐὰν μὴ καλὸς ᾖ. Εὐθύς, ἔφη, σύγε
 ὦ Κριτόβουλε, τοῦναντίον τοῦ συμφέροντος εἰρηκας.
 οἱ μὲν γὰρ καλοὶ τὰ τοιαῦτα οὐχ ὑπομένουσιν· οἱ δὲ
 αἰσχροὶ καὶ ἡδέως προσίενται, νομίζοντες διὰ τὴν
 33 ψυχὴν καλοὶ καλεῖσθαι. καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη· Ὡς
 τοὺς μὲν καλοὺς φιλήσοντός μου, τοὺς δ' ἀγαθοὺς
 καταφιλήσοντος, θαρρῶν δίδασκε τῶν φίλων τὰ θηρα-
 τικά. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ὅταν οὖν, ὦ Κριτόβουλε,
 φίλος τινὶ βούλῃ γενέσθαι, εἰσέεις με κατεπειν σου
 πρὸς αὐτὸν ὅτι ἄγασαί τε αὐτοῦ καὶ ἐπιθυμεῖς φίλος
 αὐτοῦ εἶναι; Κατηγόρει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· οὐδένα
 34 γὰρ οἶδα μισοῦντα τοὺς ἐπαινοῦντας. Ἐὰν δέ σου
 προσκατηγορήσω, ἔφη, ὅτι διὰ τὸ ἄγασθαι αὐτοῦ καὶ

εὐνοϊκῶς ἔχεις πρὸς αὐτόν, ἄρα μὴ διαβάλλεσθαι ἔ-
 χεις ὑπ' ἐμοῦ ; Ἀλλὰ καὶ αὐτῷ μοι, ἔφη, ἐγγίγνεται
 εὖνοια πρὸς οὓς ἂν ὑπολάβω εὐνοϊκῶς ἔχειν πρὸς ἐμέ.
 Ταῦτα μὲν δὴ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐξέσται μοι λέγειν 35
 περὶ σοῦ πρὸς οὓς ἂν βούλῃ φίλους ποιήσασθαι· ἐὰν
 δέ μοι ἔτι ἐξουσίαν δῶς λέγειν περὶ σοῦ ὅτι ἐπιμελής
 τε τῶν φίλων εἶ καὶ οὐδενὶ οὕτω χαίρεις ὥς φίλοις
 ἀγαθοῖς, καὶ ἐπὶ τε τοῖς καλοῖς ἔργοις τῶν φίλων
 ἀγάλλει οὐχ ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς
 ἀγαθοῖς τῶν φίλων χαίρεις οὐδὲν ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς
 ἑαυτοῦ, ὅπως τε ταῦτα γίγνηται τοῖς φίλοις οὐκ ἀπο-
 κάμινεις μηχανώμενος, καὶ ὅτι ἔγνωκας ἀνδρὸς ἀρετὴν
 εἶναι νικᾶν τοὺς μὲν φίλους εὖ ποιοῦντα, τοὺς δ'
 ἐχθροὺς κακῶς, πάνυ ἂν οἶμαί σοι ἐπιτήδειον εἶναι
 με σθένηρον τῶν ἀγαθῶν φίλων. Τί οὖν, ἔφη ὁ 36
 Κριτόβουλος, ἐμοὶ τοῦτο λέγεις, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ σοὶ ὂν
 ὃ τι ἂν βούλῃ περὶ ἐμοῦ λέγειν ; Μὰ Δί' οὐχ, ὥς ποτε
 ἐγὼ Ἀσπασίας ἤκουσα· ἔφη γὰρ τὰς ἀγαθὰς προμνη-
 στρίδας μετὰ μὲν ἀληθείας τὰγαθὰ διαγγελοῦσας δει-
 νὰς εἶναι συνάγειν ἀνθρώπους εἰς κηδείαν, ψευδομένας
 δ' οὐκ ἐθέλειν ἐπαινεῖν· τοὺς γὰρ ἐξαπατηθέντας
 ἅμα μισεῖν ἀλλήλους τε καὶ τὴν προμνησαμένην. Ἄ
 δὴ καὶ ἐγὼ πεισθεὶς ὀρθῶς ἔχειν ἡγοῦμαι οὐκ ἐξεῖναι
 μοι περὶ σοῦ λέγειν ἐπαυοῦντι οὐδὲν ὃ τι ἂν μὴ
 ἀληθεύω. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, τοιοῦτός 37
 μοι φίλος εἶ, ὃ Σώκρατες, οἶος, ἂν μὲν τι αὐτὸς ἔχω
 ἐπιτήδειον εἰς τὸ φίλους κτήσασθαι, συλλαμβάνειν μοι
 εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἂν ἐθέλοις πλάσας τι εἰπεῖν ἐπὶ τῇ ἐμῇ
 ὠφελείᾳ. Πότερα δ' ἂν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὃ Κριτό-
 βουλε, δοκῶ σοι μᾶλλον ὠφελεῖν σε τὰ ψευδῇ ἐπαινῶν
 ἢ πείθων πειρᾶσθαι σε ἀγαθὸν ἄνδρα γενέσθαι ; εἰ δὲ 38

μὴ πανερὸν οὕτω σοι, ἐκ τῶνδε σκέψαι· εἰ γάρ σε
 βουλόμενος φίλον ποιῆσαι ναυκλήρῳ ψευδόμενος ἐπαί-
 νοϊν, φάσκων ἀγαθὸν εἶναι κυβερνήτην, ὃ δέ μοι
 πισθεὶς ἐπιτρέψειέ σοι τὴν ναῦν μὴ ἐπισταμένῳ κυ-
 βερᾶν, ἔχεις τινὰ ἐλπίδα μὴ ἂν σαυτόν τε καὶ τὴν
 ναῦν ἀπολέσαι; ἢ εἰ σοι πείσαιμι κοινῇ τὴν πόλιν
 ψευδόμενος ὥς ἂν στρατηγικῷ τε καὶ δικαστικῷ καὶ
 πολιτικῷ ἑαυτὴν ἐπιτρέψαι, τί ἂν οἶε σεαυτόν καὶ
 τὴν πόλιν ὑπὸ σοῦ παθεῖν; ἢ εἰ τινὰς ἰδίᾳ τῶν πολι-
 τῶν πείσαιμι ψευδόμενος ὥς ὄντι οἰκονομικῷ τε καὶ
 ἐπιμελεῖ τὰ ἑαυτῶν ἐπιτρέψαι, ἄρ' οὐκ ἂν πείραν
 διδούς ἅμα τε βλαβερός εἴης καὶ καταγέλαστος φαίνοιο;
 39 ἀλλὰ συντομωτάτῃ τε καὶ ἀσφαλεστάτῃ καὶ καλλίστῃ
 ὁδός, ᾧ Κριτόβουλε, ὃ τι ἂν βούλῃ δοκεῖν ἀγαθὸς
 εἶναι, τοῦτο καὶ γενέσθαι ἀγαθὸν πειρᾶσθαι· ὅσαι δ'
 ἐν ἀνθρώποις ἀρεταὶ λέγονται, σκοπούμενος εὐρήσεις
 πάσας μαθήσει τε καὶ μελέτῃ αὐξανομένης. ἐγὼ μὲν
 οὖν, ᾧ Κριτόβουλε, οἶμαι δεῖν ἡμᾶς τὰς ἀρετὰς με-
 λετᾶν· εἰ δὲ σύ πως ἄλλως γινώσκεις, δίδασκε. καὶ
 ὁ Κριτόβουλος, Ἄλλ' αἰσχυνοίμην ἂν, ἔφη, ᾧ Σώ-
 κρατες, ἀντιλέγων τούτοις· οὔτε γὰρ καλὰ οὔτε ἀληθῆ
 λέγοιμ' ἂν.

VII. Καὶ μὴν τὰς ἀπορίας γε τῶν φίλων τὰς μὲν δι'
 ἄγνοϊαν ἐπειρᾶτο γνώμῃ ἀκείσθαι, τὰς δὲ δι' ἐνδείαν
 διδάσκων κατὰ δύναμιν ἀλλήλοις ἐπαρκεῖν. ἐρῶ δὲ
 καὶ ἐν τούτοις ἃ σύνοιδα αὐτῷ. Ἀρίσταρχον γάρ ποτε
 ὀρῶν σκυθρωπῶς ἔχοντα, Ἔοικας, ἔφη, ᾧ Ἀρίσταρχε,
 βαρέως φέρειν τι. χρὴ δὲ τοῦ βάρους μεταδιδόναι
 τοῖς φίλοις· ἴσως γὰρ ἂν τί σε καὶ ἡμεῖς κουφίσαιμεν.
 2 καὶ ὁ Ἀρίσταρχος, Ἀλλὰ μήν, ἔφη, ᾧ Σόκρατες, ἐν
 πολλῇ γέ εἰμι ἀπορίᾳ. ἐπεὶ γὰρ ἐστασίασεν ἡ πόλις,

πολλῶν φυγόντων εἰς τὸν Πειραιᾶ, συνεληλύθασιν ὥς
 ἔμὲ καταλειμμέναι ἀδελφαί τε καὶ ἀδελφιδαῖ καὶ
 ἀνεψιαὶ τοσαῦται ὥστ' εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τέτταρας καὶ
 δέκα τοὺς ἑλευθέρους. λαμβάνομεν δὲ οὔτε ἐκ τῆς
 γῆς οὐδέν· οἱ γὰρ ἐναντίοι κρατοῦσιν αὐτῆς· οὐτ'
 ἀπὸ τῶν οἰκιῶν· ὀλιγανθρωπία γὰρ ἐν τῷ ἄστει γέ-
 γονε. τὰ ἔπιπλα δὲ οὐδεὶς ὠνεῖται· οὐδὲ δανείσα-
 σθαι οὐδαμόθεν ἔστιν ἀργύριον, ἀλλὰ πρότερον ἂν
 τίς μοι δοκεῖ ἐν τῇ ὁδῷ ζητῶν εὐρεῖν ἢ δανειζόμενος
 λαβεῖν. χαλεπὸν μὲν οὖν ἔστιν, ὃ Σώκратες, τοὺς
 οἰκείους περιορᾶν ἀπολλυμένους, ἀδύνατον δὲ τοσού-
 τους τρέφειν ἐν τοιούτοις πράγμασιν. ἀκούσας οὖν **3**
 ταῦτα ὁ Σωκράτης, Τί ποτέ ἐστιν, ἔφη, ὃ τι Κερά-
 μων μὲν πολλοὺς τρέφων οὐ μόνον ἑαυτῷ τε καὶ τού-
 τοις τὰ ἐπιτήδεια δύναται παρέχειν, ἀλλὰ καὶ περι-
 ποιεῖται τοσαῦτα ὥστε καὶ πλουτεῖν, σὺ δὲ πολλοὺς
 τρέφων δέδοικας μὴ δι' ἑνδεῖαν τῶν ἐπιτηδείων ἅπαν-
 τες ἀπόλησθε; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, ὁ μὲν δούλους τρέφει,
 ἐγὼ δ' ἑλευθέρους. Καὶ πότερον, ἔφη, τοὺς παρὰ σοὶ **4**
 ἑλευθέρους οἶοι βελτίους εἶναι ἢ τοὺς παρὰ Κεράμωνι
 δούλους; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, τοὺς παρ' ἐμοὶ ἑλευθέ-
 ρους. Οὐκοῦν, ἔφη, αἰσχρὸν τὸν μὲν ἀπὸ τῶν πονη-
 ροτέρων εὐπορεῖν, σὲ δὲ πολλῷ βελτίους ἔχοντα ἐν
 ἀπορίᾳ εἶναι; Νῆ Δί', ἔφη, ὁ μὲν γὰρ τεχνίτας τρέφει,
 ἐγὼ δ' ἑλευθερίως πεπαιδευμένους. Ἄρ' οὖν, ἔφη, **5**
 τεχνῖταί εἰσιν οἱ χρήσιμόν τι ποιεῖν ἐπιστάμενοι; Μά-
 λιστα γ', ἔφη. Οὐκοῦν χρήσιμά γ' ἄλφита; Σφόδρα
 γε. Τί δ' ἄρτοι; Οὐδὲν ἦττον. Τί γάρ, ἔφη, ἱμάτιά
 τε ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα καὶ χιτωνίσκοι καὶ χλαμύδες
 καὶ ἑξωμίδες; Σφόδρα γ', ἔφη, καὶ πάντα ταῦτα χρήσιμα.
 Ἐπειτα, ἔφη, οἱ παρὰ σοὶ τούτων οὐδὲν ἐπίσταντα

ὁ ποιεῖν; Πάντα μὲν οὖν, ὡς ἐγῶμαι. Εἰτ' οὐκ οἶσθα
 ὅτι ἀφ' ἐνὸς μὲν τούτων, ἀλφιτοποιίας, Ναυσικύδης
 σὺ μόνον ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς οἰκέτας τρέφει, ἀλλὰ
 πρὸς τούτοις καὶ ὕς πολλὰς καὶ βοῦς, καὶ περιποιεῖται
 τοσαῦτα ὥστε καὶ τῇ πόλει πολλάκις λειτουργεῖν, ἀπὸ
 δὲ ἀρτοποιίας Κύρηβος τήν τε οἰκίαν πᾶσαν διατρέφει
 καὶ ζῆ δαυιλῶς, Δημέας δ' ὁ Κόλλυτεὺς ἀπὸ χλα-
 μυδουργίας, Μένων δ' ἀπὸ χλανιδοποιίας, Μεγαρέων
 δ' οἱ πλεῖστοι ἀπὸ ἐξωμιδοποιίας διατρέφονται; Νῆ
 Δί', ἔφη, οὔτοι μὲν γὰρ ὠνούμενοι βαρβάρους ἀνθρώ-
 πους ἔχουσιν, ὥστ' ἀναγκάζειν ἐργάζεσθαι ἃ καλῶς
 7 ἔχει, ἐγὼ δ' ἐλευθέρους τε καὶ συγγενεῖς. Ἐπειτ',
 ἔφη, ὅτι ἐλευθέροί τ' εἰσὶ καὶ συγγενεῖς σοι, οἷι χρῆναι
 αὐτοὺς μηδὲν ἄλλο ποιεῖν ἢ ἐσθίειν καὶ καθεύδειν;
 πότερον καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων τοὺς σὺ τῷ ζῶντας
 ἄμεινον διάγοντας ὁρᾷς καὶ μᾶλλον εὐδαιμονίζεις ἢ
 τοὺς, ἃ ἐπίστανται χρήσιμα πρὸς τὸν βίον, τούτων
 ἐπιμελομένους; ἢ τὴν μὲν ἀργίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν
 αἰσθάνει τοῖς ἀνθρώποις πρὸς τε τὸ μαθεῖν, ἃ προσήκει
 ἐπίστασθαι, καὶ πρὸς τὸ μνημονεύειν, ἃ ἂν μάθῃσι,
 καὶ πρὸς τὸ ὑγιαίνειν τε καὶ ἰσχύειν τοῖς σώμασι καὶ
 πρὸς τὸ κτήσασθαι τε καὶ σφῆζειν τὰ χρήσιμα πρὸς
 τὸν βίον ὠφέλιμα ὄντα, τὴν δ' ἐργασίαν καὶ τὴν ἐπι-
 μέλειαν οὐδὲν χρήσιμα; ἔμαθον δέ, ἃ φῆς αὐτὰς ἐπίστα-
 σθαι, πότερον ὡς οὔτε χρήσιμα ὄντα πρὸς τὸν βίον
 οὔτε ποιήσουςαι αὐτῶν οὐδέν, ἢ τοῦναντίον ὡς καὶ
 ἐπιμελησόμεναι τούτων καὶ ὠφελησόμεναι ἀπ' αὐτῶν
 ποτέρως γὰρ ἂν μᾶλλον ἀνθρώποι σωφρονοῖεν, ἀρ-
 γοῦντες ἢ τῶν χρησίων ἐπιμελόμενοι; ποτέρως δ' ἂν
 δικαιότεροι εἶεν, εἰ ἐργάζονται ἢ εἰ ἀργοῦντες βου-
 λεύονται περὶ τῶν ἐπιτηδείων; ἀλλὰ καὶ νῦν μὲν, ὡς

ἐγῶμαι, οὔτε σὺ ἐκείνας φιλεῖς οὐτ' ἐκεῖναι σέ, σὺ μὲν ἡγούμενος αὐτὰς ἐπιζημίους εἶναι σεαυτῷ, ἐκεῖναι δὲ σέ ὀρωσai ἀχθόμενον ἐφ' ἑαυταῖς· ἐκ δὲ τούτων κίνδυνος μείζω τε ἀπέχθειαν γίνεσθαι καὶ τὴν προγεγονυῖαν χάριν μειοῦσθαι. ἐὰν δὲ προστατήσης ὅπως ἐνεργοὶ ᾖσι, σὺ μὲν ἐκείνας φιλήσεις, ὀρῶν ὠφελίμους σεαυτῷ οὔσας, ἐκεῖναι δὲ σέ ἀγαπήσουσιν, αἰσθόμεναι χαίροντα αὐταῖς, τῶν δὲ προγεγονυῖων εὐεργεσιῶν ἥδιον μεμνημένοι τὴν ἀπ' ἐκείνων χάριν αὐξήσετε, καὶ ἐκ τούτων φιλικώτερόν τε καὶ οἰκειότερον ἀλλήλοις ἔχετε. εἰ μὲν τοίνυν αἰσχρόν τι ἔμελλον ἐργάσεσθαι, 10 θάνατον ἀντ' αὐτοῦ προαιρετέον ἦν· νῦν δὲ ἃ μὲν δοκεῖ κάλλιστα καὶ πρεπωδέστατα γυναικὶ εἶναι ἐπίστανται, ὥς ἔοικε· πάντες δὲ ἃ ἐπίστανται ῥᾷστά τε καὶ τάχιστα καὶ κάλλιστα καὶ ἥδιστα ἐργάζονται. μὴ οὖν ὄκνει, ἔφη, ταῦτα εἰσηγεῖσθαι αὐταῖς ἃ σοὶ τε λυσιτελήσει κἀκεῖναις· καί, ὥς εἰκός, ἡδέως ὑπακούσονται. Ἀλλὰ νῆ τοὺς θεούς, ἔφη ὁ Ἀρίσταρχος, οὕτω μοι 11 δοκεῖς καλῶς λέγειν, ὦ Σώκρατες, ὥστε πρόσθεν μὲν οὐ προσιέμην δανείσασθαι, εἰδὼς ὅτι ἀναλώσας ὃ ἂν λάβω οὐχ ἔξω ἀποδοῦναι, νῦν δέ μοι δοκῶ εἰς ἔργων ἀφορμὴν ὑπομενεῖν αὐτὸ ποιῆσαι.

Ἐκ τούτων δὲ ἐπορίσθη μὲν ἀφορμή, ἐωνήθη δὲ 12 ἔρια· καὶ ἐργαζόμεναι μὲν ἡρίστων, ἐργασάμεναι δὲ ἐδείπνουν, ἰλαραὶ δὲ ἀντὶ σκυθρωπῶν ἦσαν· καὶ ἀντὶ ὑφορωμένων ἑαυτοὺς ἡδέως ἀλλήλους ἐώρων, καὶ αἱ μὲν ὥς κηδεμόνα ἐφίλουν, ὃ δὲ ὥς ὠφελίμους ἡγάπα. τέλος δὲ ἐλθὼν πρὸς τὸν Σωκράτη χαίρων διηγεῖτο ταῦτά τε καὶ ὅτι αἰτιῶνται αὐτὸν μόνον ᾧ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀργὸν ἐσθίειν. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη Εἴτα οὐ 13 λέγεις αὐταῖς τὸν τοῦ κυνὸς λόγον; φασὶ γάρ, ὅτι

φωνήεντα ἦν τὰ ζῶα, τὴν οἶν πρὸς τὸν δεσπότην εἰ-
 πεῖν· Θαυμαστὸν ποιεῖς, ὃς ἡμῖν μὲν ταῖς καὶ ἑρία-
 σοι καὶ ἄρνας καὶ τυρὸν παρεχούσαις οὐδὲν δίδως ὅ-
 τι ἂν μὴ ἐκ τῆς γῆς λάβωμεν, τῷ δὲ κυνί, ὃς οὐδὲ
 τοιοῦτόν σοι παρέχει, μεταδίδως οὔτερ αὐτὸς ἔχεις
 14 σίτου. τὸν κύνα οὖν ἀκούσαντα εἰπεῖν· Ναὶ μὰ Δί·
 ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ καὶ ὑμᾶς αὐτὰς σφύζων ὥστε μήτε ὑπ'
 ἀνθρώπων κλέπτεσθαι μήτε ὑπὸ λύκων ἀρπάζεσθαι·
 ἔπει· ὑμεῖς γε, εἰ μὴ ἐγὼ προφυλάττοιμι ὑμᾶς, οὐδ'
 ἂν νέμεσθαι δύναισθε, φοβούμεναι μὴ ἀπολήσθε. οὕτω
 δὴ λέγεται καὶ τὰ πρόβατα συγχωρῆσαι τὸν κύνα
 προτιμᾶσθαι. καὶ σὺ οὖν ἐκείναις λέγε ὅτι ἀντὶ κυνὸς
 εἰ φύλαξ καὶ ἐπιμελητής, καὶ διὰ σέ οὐδ' ὑφ' ἐνὸς
 ἀδικούμεναι ἀσφαλῶς τε καὶ ἡδέως ἐργαζόμεναι ζῶσιν.

- VIII. Ἄλλον δέ ποτε ἀρχαῖον ἑταῖρον διὰ χρόνου ἰδὼν
 Πόθεν, ἔφη, Εὐθύρη, φαίνει; Ὑπὸ μὲν τὴν κατάλυσιν
 τοῦ πολέμου, ἔφη, ὃ Σώκρατες, ἐκ τῆς ἀποδημίας,
 νυνὶ μέντοι αὐτόθεν. ἐπειδὴ γὰρ ἀφηρέθημεν τὰ ἐν
 τῇ ὑπερορίᾳ κτήματα, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὁ πατήρ μοι
 οὐδὲν κατέλιπεν, ἀναγκάζομαι νῦν ἐπιδημήσας τῷ σώ-
 ματι ἐργαζόμενος τὰ ἐπιτήδεια πορίζεσθαι. δοκεῖ δέ
 μοι τοῦτο κρεῖττον εἶναι ἢ δέεσθαι τινος ἀνθρώπων,
 ἄλλως τε καὶ μηδὲν ἔχοντα ἐφ' οἷφ' ἂν δανειζοίμην.
- 2 Καὶ πόσον ἂν χρόνον οἶε σοι, ἔφη, τὸ σῶμα ἱκανὸν
 εἶναι μισθοῦ τὰ ἐπιτήδεια ἐργάζεσθαι; Μὰ τὸν Δί',
 ἔφη, οὐ πολὺν χρόνον. Καὶ μήν, ἔφη, ὅταν γε πρε-
 σβύτερος γένη, δήλον ὅτι δαπάνης μὲν δεήσει, μισθὸν
 δὲ οὐδεὶς σοι θελήσει τῶν τοῦ σώματος ἔργων διδόναι.
- 3 Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, κρεῖττόν ἐστιν
 αὐτόθεν τοῖς τοιοῦτοις τῶν ἔργων ἐπιτίθεσθαι, ἃ καὶ
 πρεσβυτέρῳ γενομένῳ ἐπαρκέσει, καὶ προσελθόντα τῷ

τῶν πλείονα χρήματα κεκτημένων, [τῷ] δεομένῳ τοῦ
 συνεπιμελησομένου, ἔργων τε ἐπιστατοῦντα καὶ συγ-
 κομίζοντα καρποὺς καὶ συμφυλάττοντα τὴν οὐσίαν,
 ὠφελοῦντα ἀντωφελεῖσθαι. Χαλεπῶς ἄν, ἔφη, ἐγώ, ὃ 4
 Σώκρατες, δουλείαν ὑπομείναιμι. Καὶ μὴν οἷ γε ἐν
 ταῖς πόλεσι προστατεύοντες καὶ τῶν δημοσίων ἐπι-
 μελούμενοι οὐ δουλοπρεπέστεροι ἔνεκα τούτου, ἀλλ'
 ἐλευθεριώτεροι νομίζονται. Ὅλως ἔφη, ὃ Σώκρατες, 5
 τὸ ὑπαίτιον εἶναί τινι οὐ πάνυ προσίεμαι. Καὶ μὴν,
 ἔφη, Εὐθύρη, οὐ πάνυ γε ῥαδίόν ἐστιν εὖρεῖν ἔργον
 ἔφ' ᾧ οὐκ ἄν τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γάρ οὕτω τι
 ποιῆσαι ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀνα-
 μαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν·
 ἐπεὶ καὶ οἷς νῦν ἐργάζεσθαι φῆς θαυμάζω εἰ ῥαδίόν
 ἐστιν ἀνέγκλητον διαγίγνεσθαι. χρή οὖν πειραῖσθαι 6
 τοὺς φιλαίτιους φεύγειν καὶ τοὺς εὐγνώμονας διώκειν,
 καὶ τῶν πραγμάτων ὅσα μὲν δύνασαι ποιεῖν ὑπο-
 μένειν, ὅσα δὲ μὴ δύνασαι φυλάττεσθαι, ὃ τι δ' ἂν
 πράττης, τούτου ὥς κάλλιστα καὶ προθυμότατα ἐπι-
 μελεῖσθαι. οὕτω γάρ ἦκιστ' ἂν μὲν σε οἶμαι ἐν αἰτίᾳ
 εἶναι, μάλιστα δὲ τῇ ἀπορίᾳ βοήθειαν εὖρεῖν, ῥᾶστα
 δὲ καὶ ἀκινδυνότατα ζῆν καὶ εἰς τὸ γῆρας διαρκέστατα.

Οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ Κρίτωνος ἀκούσαντα, ὥς IX.
 χαλεπὸν ὁ βίος Ἀθήνησιν εἶη ἀνδρὶ βουλομένῳ τὰ
 ἑαυτοῦ πράττειν. Νῦν γάρ, ἔφη, ἐμέ τινες εἰς δίκας
 ἄγουσιν, οὐχ ὅτι ἀδικοῦνται ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὅτι νο-
 μίζουσιν ἥδιον ἂν με ἀργύριον τελέσαι ἢ πράγματα
 ἔχειν. καὶ ὁ Σωκράτης, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὃ Κρίτων, 2
 κύνας δὲ τρέφεις, ἵνα σοι τοὺς λύκους ἀπὸ τῶν προ-
 βάτων ἀπερύκωσι; Καὶ μάλα, ἔφη· μᾶλλον γάρ μοι
 λυσιτελεῖ τρέφειν ἢ μὴ. Οὐκ ἂν οὖν θρέψαις καὶ

ἄνδρα, ὅστις ἐθέλοι τε καὶ δύναιτο σοῦ ἀπερύνει
 3 τοὺς ἐπιχειροῦντας ἀδικεῖν σε; Ἦδέως γ' ἄν, ἔφη, εἰ
 μὴ φοβοίμην ὅπως μὴ ἐπ' αὐτόν με τράποιτο. Τί δ';
 ἔφη, οὐχ ὁρᾷς ὅτι πολλῶ ἡδιόν ἐστι χαριζόμενον εἴφ
 σοὶ ἄνδρὶ ἢ ἀπεχθόμενον ὠφελεῖσθαι; εὖ ἴσθ' ὅτι
 εἰσὶν ἐνθάδε τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, οἳ πάνυ ἂν φιλοτι-
 μηθεῖεν φίλῳ σοι χρησθαι.

4 Καὶ ἐκ τούτων ἀνευρίσκουσιν Ἀρχέδημον, πάνυ
 μὲν ἱκανὸν εἰπεῖν τε καὶ πράξαι, πένητα δέ· οὐ γὰρ
 ἦν οἷος ἀπὸ παντὸς κερδαίνειν, ἀλλὰ φιλόχρηστός τε
 καὶ ἔφη ῥᾶστον εἶναι ἀπὸ τῶν συκοφαντῶν λαμβά-
 νειν. τούτῳ οὖν ὁ Κρίτων, ὁπότε συγκομίζοι ἢ σῖτον
 ἢ ἔλαιον ἢ οἶνον ἢ ἔρια ἢ τι ἄλλο τῶν ἐν ἀγρῷ γιγνο-
 μένων χρησίμων πρὸς τὸν βίον, ἀφελὼν ἂν ἔδωκε
 καὶ ὁπότε θυοί, ἐκάλει, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἔπε-

5 μελεῖτο. νομίσας δὲ ὁ Ἀρχέδημος ἀποστροφὴν οἱ τὸν
 Κρίτωνος οἶκον μάλα περιεῖπεν αὐτόν. καὶ εὐθύς του
 τῶν συκοφαντούντων τὸν Κρίωνα ἀνευρίσκει πολλὰ
 μὲν ἀδικήματα, πολλοὺς δ' ἐχθρούς· καὶ προσεκαλέσατο
 εἰς δίκην δημοσίαν, ἐν ἣ αὐτὸν ἔδει κριθῆναι ὃ τι

6 δεῖ παθεῖν ἢ ἀποτίσαι. ὁ δὲ συνειδὼς αὐτῷ πολλὰ
 καὶ πονηρὰ πάντ' ἐποίει ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ Ἀρ-
 χεδήμου. ὁ δὲ Ἀρχέδημος οὐκ ἀπηλλάττετο, ἕως τόν

7 τε Κρίωνα ἀφῆκε καὶ αὐτῷ χρήματα ἔδωκεν. ἐπεὶ
 δὲ τοῦτό τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὁ Ἀρχέδημος διεπράξατο
 ἤδη τότε, ὥσπερ, ὅταν νομεὺς ἀγαθὸν κύνα ἔχη, καὶ
 οἱ ἄλλοι νομεῖς βούλονται πλησίον αὐτοῦ τὰς ἀγέλας
 ἱστάναι, ἵνα τοῦ κυνὸς ἀπολαύωσιν, οὕτω δὴ καὶ
 Κρίτωνος πολλοὶ τῶν φίλων ἐδέοντο καὶ σφίσι παρέ-

8 χεῖν φύλακα τὸν Ἀρχέδημον. ὁ δὲ Ἀρχέδημος τῷ
 Κρίτῳ ἡδέως ἐχαρίζετο, καὶ οὐχ ὅτι μόνος ὁ Κρίτων

ἐν ἡσυχίᾳ ἦν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ. εἰ δέ τις αὐτῷ τούτων οἷς ἀπήχθετο ὀνειδίζοι ὥς ὑπὸ Κρίτωνος ὀφελούμενος κολακεύει αὐτόν· Πότερον οὖν, ἔφη ὁ Ἀρχέδημος, αἰσχρόν ἐστιν εὐεργετούμενον ὑπὸ χρηστῶν ἀνθρώπων καὶ ἀντεεργετοῦντα τοὺς μὲν τοιούτους φίλους ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς διαφέρεσθαι, ἢ τοὺς μὲν καλοὺς καγαθοὺς ἀδικεῖν πειρώμενον ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς συνεργοῦντα πειράσθαι φίλους ποιεῖσθαι καὶ χρῆσθαι τούτοις ἀντ' ἐκείνων ; ἐκ δὲ τούτου εἰς τε τῶν Κρίτωνος φίλων Ἀρχέδημος ἦν καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Κρίτωνος φίλων ἐτιμᾶτο.

Οἶδα δὲ καὶ Διοδώρῳ αὐτὸν ἐταίρῳ ὄντι τοιάδε Χ διαλεχθέντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Διόδωρε, ἂν τίς σοι τῶν οἰκετῶν ἀποδρᾷ, ἐπιμελεῖ ὅπως ἀνασώσῃ ; Καὶ 2 ἄλλους γε νῆ Δί', ἔφη, παρακαλῶ, σῶστρο τούτου ἀνακηρύττων. Τί γάρ ; ἔφη, εἰάν τίς σοι κάμνη τῶν οἰκετῶν, τούτου ἐπιμελεῖ καὶ παρακαλεῖς ἰατρούς, ὅπως μὴ ἀποθάνῃ ; Σφόδρα γ', ἔφη. Εἰ δέ τίς σοι τῶν γνωρίμων, ἔφη, πολὺ τῶν οἰκετῶν χρησιμώτερος ὢν κινδυνεύει δι' ἔνδειαν ἀπολέσθαι, οὐκ οἶμι σοι ἄξιον εἶναι ἐπιμεληθῆναι ὅπως διασωθῇ ; καὶ μὴν οἶσθά γε 3 ὅτι οὐκ ἀγνώμων ἐστὶν Ἑρμογένης, αἰσχύνοντο δ' ἂν, εἰ ὀφελούμενος ὑπὸ σοῦ μὴ ἀντωφελοίῃ σε· καίτοι τὸ ὑπηρετήν ἐκόντα τε καὶ εὖνουν καὶ παραμόνιμον [καὶ τὸ κελευόμενον ἱκανὸν ποιεῖν] ἔχειν καὶ μὴ μόνον τὸ κελευόμενον ἱκανὸν ὄντα ποιεῖν, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ χρήσιμον εἶναι καὶ προνοεῖν καὶ προ- 4 βουλευέσθαι πολλῶν οἰκετῶν οἶμαι ἀντάξιον εἶναι. οἱ μέντοι ἀγαθοὶ οἰκονόμοι, ὅταν τὸ πολλοῦ ἄξιον μικροῦ ἐξῇ πρίασθαι, τότε φασὶ δεῖν ὠνεῖσθαι· νῦν δὲ διὰ τὰ πράγματα εὐωνοτάτους ἐστί φίλους ἀγαθοὺς

- 5 κτήσασθαι. καὶ ὁ Διόδωρος, Ἄλλὰ καλῶς γε, ἔφη, λέγεις, ὃ Σώκρατες, καὶ κέλευσον ἔλθειν ὥς ἐμὲ τὸν Ἑρμογένη. Μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε· νομίζω γὰρ οὔτε σοὶ κάλλιον εἶναι τὸ καλέσαι ἐκείνον τοῦ αὐτὸν ἔλθειν πρὸς ἐκείνον οὔτ' ἐκείνῳ μεῖζον ἀγαθὸν τὸ
- 6 πραχθῆναι ταῦτα ἢ σοί. οὕτω δὴ ὁ Διόδωρος ὥχето πρὸς τὸν Ἑρμογένη· καὶ οὐ πολὺ τελέσας ἐκτίησато φίλον, ὃς ἔργον εἶχε σκοπεῖν ὃ τι ἂν ἢ λέγων ἢ πράττων ὠφελοῖη τε καὶ εὐφραΐνοι Διόδωρον.

[Γ].

- I. Ὅτι δὲ τοὺς ὀρεγομένους τῶν καλῶν ἐπιμελεῖς ὧν ὀρέγοντο ποίων ὠφέλει, νῦν τοῦτο διηγήσομαι. ἀκούσας γάρ ποτε Διονυσόδωρον εἰς τὴν πόλιν ἦκειν ἐπαγγελλόμενον στρατηγεῖν διδάξειν, ἔλεξε πρὸς τινὰ τῶν συνόντων, ὃν ἠσθάνετο βουλόμενον τῆς τιμῆς
- 2 ταύτης ἐν τῇ πόλει τυχεῖν· Αἰσχρὸν μέντοι, ὃ νεανία, τὸν βουλόμενον ἐν τῇ πόλει στρατηγεῖν, ἔξὸν τοῦτο μαθεῖν, ἀμελῆσαι αὐτοῦ· καὶ δικαίως ἂν οὗτος ὑπὸ τῆς πόλεως ζημιοῖτο πολὺ μᾶλλον ἢ εἴ τις ἀνδριάντας
- 3 ἐργολαβοίη μὴ μεμαθηκῶς ἀνδριαντοποιεῖν. ὅλης γὰρ τῆς πόλεως ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνοις ἐπιτρεπομένης τῷ στρατηγῷ, μεγάλα τά τε ἀγαθὰ κατορθοῦντος αὐτοῦ καὶ τὰ κακὰ διαμαρτάνοντος εἰκὸς γίγγεσθαι. πῶς οὖν οὐκ ἂν δικαίως ὁ τοῦ μὲν μανθάνειν τοῦτο ἀμελῶν, τοῦ δὲ αἰρεθῆναι ἐπιμελόμενος ζημιοῖτο ; τοιαῦτα μὲν
- 4 δὴ λέγων ἐπεισεν αὐτὸν ἔλθόντα μανθάνειν. ἐπεὶ δὲ μεμαθηκῶς ἦκε, προσέπαιζεν αὐτῷ λέγων· Οὐ δοκεῖ ὑμῖν, ὃ ἄνδρες, ὥσπερ, Ὅμηρος τὸν Ἀγαμέμνονα

γεραρόν ἔφη εἶναι, οὕτω καὶ ὅδε στρατηγεῖν μαθὼν
 γεραρώτερος φαίνεσθαι ; καὶ γάρ, ὥσπερ ὁ κιθαρίζειν
 μαθὼν, καὶ ἐὰν μὴ κιθαρίζῃ, κιθαριστής ἐστι, καὶ ὁ
 μαθὼν ἰᾶσθαι, καὶ μὴ ἰατρεύῃ, ὅμως ἰατρός ἐστιν,
 οὕτω καὶ ὅδε ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου διατελεῖ στρα-
 τηγὸς ὢν, καὶ μὴ μὴδεις αὐτὸν ἔληται. ὁ δὲ μὴ ἐπιστά-
 μενος οὔτε στρατηγὸς οὔτε ἰατρός ἐστιν, οὐδ' ἐὰν
 ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἰρεθῇ. ἀτάρ, ἔφη, ἵνα καί, 5
 ἐὰν ἡμῶν τις ἢ ταξιαρχῇ ἢ λοχαγῇ σοι, ἐπιστημονέ-
 στεροι τῶν πολεμικῶν ὦμεν, λέξον ἡμῖν πόθεν ἤρξατό
 σε διδάσκειν τὴν στρατηγίαν. καὶ ὅς, Ἐκ τοῦ αὐτοῦ,
 ἔφη, εἰς ὅπερ καὶ ἐτελεύτα· τὰ γὰρ τακτικὰ ἐμέ γε
 καὶ ἄλλ' οὐδὲν ἐδίδαξεν. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Σωκράτης, 6
 τοῦτό γε πολλοστὸν μέρος ἐστὶ στρατηγίας. καὶ γὰρ
 παρασκευαστικὸν τῶν εἰς τὸν πόλεμον τὸν στρατηγὸν
 εἶναι χρή καὶ ποριστικὸν τῶν ἐπιτηδείων τοῖς στρατιώ-
 ταις καὶ μηχανικὸν καὶ ἐργαστικὸν καὶ ἐπιμελῆ καὶ
 καρτερικὸν καὶ ἀγγίνουν καὶ φιλόφρονά τε καὶ ὥμὸν
 καὶ ἀπλοῦν τε καὶ ἐπίβουλον καὶ φυλακτικὸν τε καὶ
 κλέπτην καὶ προετικὸν καὶ ἄρπαγα καὶ φιλόδωρον καὶ
 πλεονέκτην καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἐπιθετικόν, καὶ ἄλλα πολλὰ
 καὶ φύσει καὶ ἐπιστήμῃ δεῖ τὸν εὖ στρατηγήσοντα
 ἔχειν. καλὸν δὲ καὶ τὸ τακτικὸν εἶναι· πολὺ γὰρ 7
 διαφέρει στράτευμα τεταγμένον ἀτάκτου, ὥσπερ λίθοι
 τε καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ κέραμος ἀτάκτως μὲν
 ἐρριμμένα οὐδὲν χρήσιμά ἐστιν, ἐπειδὴν δὲ ταχθῇ
 κάτω μὲν καὶ ἐπιπολῆς τὰ μῆτε σηπόμενα μῆτε τηκό-
 μενα, οἳ τε λίθοι καὶ ὁ κέραμος, ἐν μέσῳ δὲ αἱ τε
 πλίνθοι καὶ τὰ ξύλα, ὥσπερ ἐν οἰκοδομίᾳ συντίθεται,
 τότε γίνεταί πολλοῦ ἀξίον κτῆμα, οἰκία. Ἀλλὰ πάνυ, 8
 ἔφη ὁ νεανίσκος, ὅμοιον, ὦ Σώκρατες, εἰρηκας. καὶ

- γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ τοὺς τε πρώτους ἀρίστους δεῖ τάττειν καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς χειρίστους,
- 9 ἵνα ὑπὸ μὲν τῶν ἄγωνται, ὑπὸ δὲ τῶν ὠθῶνται. Εἰ μὲν τοίνυν, ἔφη, καὶ διαγιγνώσκειν σε τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς ἐδίδαξεν· εἰ δὲ μή, τί σοι ὄφελος ὧν ἔμαθες; οὐδὲ γὰρ εἰ σε ἀργύριον ἐκέλευσε πρῶτον μὲν καὶ τελευταῖον τὸ κάλλιστον τάττειν, ἐν μέσῳ δὲ τὸ χειρίστον, μὴ διδάξας διαγιγνώσκειν τό τε καλὸν καὶ τὸ κίβδηλον, οὐδὲν ἂν σοι ὄφελος ἦν. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἐδίδαξεν· ὥστε αὐτοὺς ἂν ἡμᾶς δέοι
- 10 τοὺς τε ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς κρίνειν. Τί οὖν οὐ σκοποῦμεν, ἔφη, πῶς ἂν αὐτῶν μὴ διαμαρτάνοιμεν; Βούλομαι, ἔφη ὁ νεανίσκος. Οὐκοῦν, ἔφη, εἰ μὲν ἀργύριον δέοι ἀρπάζειν, τοὺς φιλαργυρωτάτους πρώτους καθιστάντες ὀρθῶς ἂν τάττοιμεν; Ἐμοίγε δοκεῖ. Τί δὲ τοὺς κινδυνεύειν μέλλοντας; Ἄρα τοὺς φιλοτιμοτάτους προτακτέον; Οὗτοι γοῦν εἰσιν, ἔφη, οἱ ἔνεκα ἐπαίνου κινδυνεύειν ἐθέλοντες. οὐ τοίνυν οὗτοί γε ἄδηλοι, ἀλλ' ἐπιφανεῖς πανταχοῦ ὄντες εὐεύρετοι ἂν εἴεν. Ἀτάρ, ἔφη, πότερά σε τάττειν μόνον ἐδίδαξεν, ἢ καὶ ὅπῃ καὶ ὅπως χρηστέον ἐκάστη τῶν τάξεων; Οὐ πάνυ, ἔφη. Καὶ μὴν πολλὰ γ' ἐστὶ πρὸς ἃ οὔτε τάττειν οὔτε ἄγειν ὡσαύτως προσήκει. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐ διεσαφηνίζε ταῦτα. Νῆ Δί', ἔφη, πάλιν τοίνυν ἐλθὼν ἐπανερῶτα· ἦν γὰρ ἐπίστηται καὶ μὴ ἀναιδὴς ἦ, αἰσχυνεῖται ἀργύριον εἰληφὼς ἐνδεᾶ σε ἀποπέμψασθαι.
- 11 Ἐντυχὼν δὲ ποτε στρατηγεῖν ἡρημένῳ τῷ, Τοῦ ἔνεκεν, ἔφη, Ὅμηρον οἶει τὸν Ἀγαμέμνονα προσαγορεύσαι ποιμένα λαῶν; Ἄρά γε ὅτι, ὥσπερ τὸν ποιμένα δεῖ ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως σῶαί τε ἔσονται αἱ οἴες καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔξουσι καί, οὐ ἔνεκα τρέφονται, τοῦτο

ἔσται, οὕτω καὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, ὅπως
 σῶοί τε οἱ στρατιῶται ἔσονται καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔξουσιν
 καί, οὐ ἔνεκα στρατεύονται, τοῦτο ἔσται ; στρατεύονται
 δέ, ἵνα κρατοῦντες τῶν πολεμίων εὐδαιμονέστεροι ᾖσιν.
 ἢ τί δήποτε οὕτως ἐπῆνεσε τὸν Ἀγαμέμνονα εἰπὼν 2

Ἀμφοτέρων, βασιλεὺς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής;

Ἄρα γε ὅτι αἰχμητής τε κρατερός ἂν εἴη, οὐκ εἰ μόνος
 αὐτὸς εὖ ἀγωνίζοιτο πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλ' εἰ καὶ
 παντὶ τῷ στρατοπέδῳ τούτου αἴτιος εἴη, καὶ βασιλεὺς
 ἀγαθός, οὐκ εἰ μόνον τοῦ ἑαυτοῦ βίου καλῶς προ-
 εστήκοι, ἀλλ' εἰ καί, ὣν βασιλεῖς, τούτοις εὐδαιμονίας
 αἴτιος εἴη ; καὶ γὰρ βασιλεὺς αἰρεῖται οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ 3
 καλῶς ἐπιμελῇται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι δι' αὐτὸν
 εὖ πράττωσι καὶ στρατεύονται δὲ πάντες, ἵνα ὁ βίος
 αὐτοῖς ὥς βέλτιστος ᾖ, καὶ στρατηγοὺς αἰροῦνται τού-
 του ἔνεκα, ἵνα πρὸς τοῦτο αὐτοῖς ἡγεμόνες ᾖσι. δεῖ 4
 οὖν τὸν στρατηγὸν τοῦτο παρασκευάζειν τοῖς ἐλο-
 μένοις αὐτὸν στρατηγόν· καὶ γὰρ οὔτε κάλλιον τού-
 του ἄλλο ῥάδιον εὑρεῖν οὔτε αἴσχιον τοῦ ἐναντίου.
 καὶ οὕτως ἐπισκοπῶν τίς εἴη ἀγαθοῦ ἡγεμόνος ἀρετὴ
 τὰ μὲν ἄλλα περιῆρει, κατέλιπε δὲ τὸ εὐδαίμονας
 ποιεῖν ὣν ἂν ἡγήται.

Καὶ ἵπαρχεῖν δέ τινα ἡρημένῳ οἶδά ποτε αὐτὸν III.
 τοιάδε διαλεχθέντα. Ἐχούς, ἂν, ἔφη, ὦ νεανία, εἰπεῖν
 ἡμῖν ὅτου ἔνεκα ἐπεθύμησας ἵπαρχεῖν ; οὐ γὰρ δὴ
 τοῦ πρῶτος τῶν ἱππέων ἐλαύνειν καὶ γὰρ οἱ ἵππο-
 τοξόται τούτου γε ἀξιοῦνται προελαύνουσι γοῦν καὶ
 τῶν ἱπάρχων. Ἀληθῇ λέγεις, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ
 τοῦ γνωσθῆναί γε· ἐπεὶ καὶ οἱ μαινόμενοί γε ὑπὸ
 πάντων γινώσκονται. Ἀληθές, ἔφη, καὶ τοῦτο λέγεις. 2

- Ἄλλ' ἄρα ὅτι τὸ ἵππικόν οἶσι τῇ πόλει βέλτιον ἂν ποιήσας παραδοῦναι καί, εἴ τις χρεία γίγνοιτο ἱππέων, τούτων ἡγούμενος ἀγαθοῦ τινος αἴτιος γενέσθαι τῇ πόλει; Καὶ μάλα, ἔφη. Καὶ ἔστι γε νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, καλόν, ἐὰν δύνη ταῦτα ποιῆσαι. ἡ δὲ ἀρχή που ἐφ' ἧς ἤρησαι ἵππων τε καὶ ἄμβατῶν ἔστιν. Ἔστι
- 3 γὰρ οὖν, ἔφη. Ἴθι δὴ λέξον ἡμῖν τοῦτο πρῶτον, ὅπως διανοεῖ τοὺς ἵππους βελτίους ποιῆσαι. καὶ ὅς, Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, οὐκ ἔμὸν οἶμαι τὸ ἔργον εἶναι, ἀλλὰ
- 4 ἰδίᾳ ἕκαστον δεῖν τοῦ ἑαυτοῦ ἵππου ἐπιμελεῖσθαι. Ἐὰν οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, παρέχωνταί σοι τοὺς ἵππους οἱ μὲν οὕτω κακόποδας ἢ κακοσκελεῖς ἢ ἀσθενεῖς, οἱ δὲ οὕτως ἀτρόφους ὥστε μὴ δύνασθαι ἀκολουθεῖν, οἱ δὲ οὕτως ἀναγώγους ὥστε μὴ μένειν ὅπου ἂν σὺ τάξης, οἱ δὲ οὕτω λακτιστὰς ὥστε μηδὲ τάξει δυνατόν εἶναι, τί σοι τοῦ ἵππικοῦ ὄφελος ἔσται; ἢ πῶς δυνήσεται τοιούτων ἡγούμενος ἀγαθόν τι ποιῆσαι τὴν πόλιν; καὶ ὅς, Ἀλλὰ καλῶς τε λέγεις, ἔφη, καὶ πειράσσομαι τῶν ἵππων
- 5 εἰς τὸ δυνατόν ἐπιμελεῖσθαι. Τί δέ; τοὺς ἱππέας οὐκ ἐπιχειρήσεις, ἔφη, βελτίονας ποιῆσαι; Ἐγώγ', ἔφη. Οὐκοῦν πρῶτον μὲν ἀναβατικωτέρους ἐπὶ τοὺς ἵππους ποιήσεις [αὐτούς]; Δεῖ γοῦν, ἔφη καὶ γὰρ εἴ τις
- 6 αὐτῶν καταπέσοι, μᾶλλον ἂν οὕτω σφῆζοιτο. Τί γάρ; ἐὰν που κινδυνεύειν δέῃ, πότερον ἐπάγειν τοὺς πολεμίους ἐπὶ τὴν ἄμμον κελεύσεις, ἔνθα περ εἰώθατε ἱππεύειν, ἢ πειράσει τὰς μελέτας ἐν τοιούτοις ποιεῖσθαι χωρίοις ἐν οἷοις περ οἱ πόλεμοι γίνονται; Βέλτιον
- 7 γοῦν, ἔφη. Τί γάρ; τοῦ βάλλειν ὥς πλείστους ἀπὸ τῶν ἵππων ἐπιμέλειάν τινα ποιήσει; Βέλτιον γοῦν, ἔφη, καὶ τοῦτο. Θήγειν δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἱππέων καὶ ἐξοργίζειν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἅπερ ἀλκιμωτέρους

ποιεῖ, διανενόησαι ; Εἰ δὲ μή, ἀλλὰ νῦν γε πειράσομαι,
 ἔφη. Ὅπως δέ σοι πείθονται οἱ ἱππεῖς πεφρόντικώς 8
 τι ; ἄνευ γὰρ δὴ τούτου οὔτε ἱππων οὔτε ἱππέων ἀγα-
 θῶν καὶ ἀλκίμων οὐδὲν ὄφελος. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη.
 ἀλλὰ πῶς ἂν τις μάλιστα, ὦ Σώκратες, ἐπὶ τοῦτο αὐ-
 τοὺς προτρέψαιτο ; Ἐκεῖνο μὲν δήπου οἶσθα, ὅτι ἐν 9
 παντὶ πράγματι οἱ ἄνθρωποι τούτοις μάλιστα ἐθέλουσι
 πείθεσθαι οὓς ἂν ἡγῶνται βελτίστους εἶναι. καὶ γὰρ
 ἐν νόσῳ, ὃν ἂν ἡγῶνται ἰατρικώτατον εἶναι, τούτῳ
 μάλιστα πείθονται, καὶ ἐν πλοίῳ [οἱ πλέοντες], ὃν ἂν
 κυβερνητικώτατον, καὶ ἐν γεωργίᾳ, ὃν ἂν γεωργικώτα-
 τον. Καὶ μάλα, ἔφη. Οὐκοῦν εἰκός, ἔφη, καὶ ἐν ἱπ-
 πικῇ, ὃς ἂν μάλιστα εἰδὼς φαίνεται ἃ δεῖ ποιεῖν, τούτῳ
 μάλιστα ἐθέλειν τοὺς ἄλλους πείθεσθαι. Ἐὰν οὖν, ἔφη, 10
 ἐγώ, ὦ Σώκратες, βέλτιστος ὢν αὐτῶν δῆλος ὦ, ἀρκέσει
 μοι τοῦτο εἰς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἐμοί ; Ἐὰν γε πρὸς
 τούτῳ, ἔφη, διδάξης αὐτοὺς ὥς τὸ πείθεσθαί σοι κάλ-
 λιον τε καὶ σωτηριώτερον αὐτοῖς ἔσται. Πῶς οὖν, ἔφη,
 τοῦτο διδάξω ; Πολὺν νῆ Δί', ἔφη, ῥᾶον ἢ εἴ σοι δέοι
 διδάσκειν ὥς τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν ἀμείνω καὶ λυσι-
 τελέστερά ἐστι. Λέγεις, ἔφη, σὺ τὸν ἱππαρχον πρὸς 11
 τοῖς ἄλλοις ἐπιμελεῖσθαι δεῖν καὶ τοῦ λέγειν δύνασθαι ;
 Σὺ δ' ὦρον, ἔφη, χρῆναι σιωπῇ ἱππαρχεῖν ; ἢ οὐκ ἐντεθύ-
 μησαι, ὅτι, ὅσα τε νόμῳ μεμαθήκαμεν κάλλιστα ὄντα,
 δι' ὧν γε ζῆν ἐπιστάμεθα, ταῦτα πάντα διὰ λόγου
 ἐμάθομεν, καὶ εἴ τι ἄλλο καλὸν μανθάνει τις μάθημα,
 διὰ λόγου μανθάνει, καὶ οἱ ἄριστα διδάσκοντες μάλιστα
 λόγῳ χρῶνται καὶ οἱ τὰ σπουδαιότατα [μάλιστα] ἐπι-
 στάμενοι κάλλιστα διαλέγονται ; ἢ τόδε οὐκ ἐντεθύ- 12
 μησαι, ὥς, ὅταν γε χορὸς εἰς ἐκ τῆσδε τῆς πόλεως
 γίγνηται, ὥσπερ ὁ εἰς Δῆλον πεμπόμενος, οὐδεὶς

- ἄλλοθεν οὐδαμόθεν τούτῳ ἐφάμιλλος γίνεται οὐδὲ
 εὐανδρία ἐν ἄλλῃ πόλει ὁμοία τῇ ἐνθάδε συνάγεται ;
 13 Ἀληθῇ λέγεις, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν οὔτε εὐφωνία τοσούτον
 διαφέρουσιν Ἀθηναῖοι τῶν ἄλλων οὔτε σωμάτων με-
 γέθει καὶ ῥώμῃ, ὅσον φιλοτιμία, ἥπερ μάλιστα παρο-
 ξύνει πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἔντιμα. Ἀληθές, ἔφη, καὶ
 14 τοῦτο. Οὐκοῦν οἶει, ἔφη, καὶ τοῦ ἵππικοῦ τοῦ ἐνθάδε
 εἴ τις ἐπιμεληθεῖν, [ὥς] πολὺ ἂν καὶ τοῦτο διενεργεῖν
 τῶν ἄλλων ὅπλων τε καὶ ἵππων παρασκευῇ καὶ εὐταξίᾳ
 καὶ τῷ ἐτοίμῳ κινδυνεύειν πρὸς τοὺς πολεμίους, εἰ
 νομίσειαν ταῦτα ποιοῦντες ἐπαίνου καὶ τιμῆς τεύξε-
 15 σθαι ; Εἰκός γε, ἔφη. Μὴ τοίνυν ὄκνει, ἔφη, ἀλλὰ
 πειρῶ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῦτα προτρέπειν, ἀφ' ὧν αὐτός
 τε ὠφελήσει καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται διὰ σέ. Ἀλλὰ νῆ
 Δία πειράσομαι, ἔφη.

- IV. Ἴδὼν δέ ποτε Νικομαχίδην ἐξ ἀρχαιρεσιῶν ἀπιόντα
 ἤρετο· Τίνες, ὦ Νικομαχίδη, στρατηγοὶ ἤρηνται ; καὶ
 ὅς, Οὐ γάρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοιοῦτοὶ εἰσιν Ἀθη-
 ναῖοι, ὥστε ἐμὲ μὲν οὐχ εἴλοντο, ὅς ἐκ καταλόγου
 στρατευόμενος κατατέττοιμαι καὶ λοχαγῶν καὶ ταξι-
 αρχῶν καὶ τραύματα ὑπὸ τῶν πολεμίων τοσαῦτα ἔχω
 —ἅμα δὲ καὶ τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων ἀπογυμνού-
 1 μενος ἐπεδείκνυνεν— Ἀντισθένη δέ, ἔφη, εἴλοντο τὸν
 οὔτε ὀπλίτην πῶ στρατευσάμενον ἐν τε τοῖς ἵππευσιν
 οὐδὲν περίβλεπτον ποιήσαντα ἐπιστάμενόν τε ἄλλο
 2 οὐδὲν ἢ χρήματα συλλέγειν ; Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης,
 τοῦτο μὲν ἀγαθόν, εἴ γε τοῖς στρατιώταις ἱκανὸς ἔσται
 τὰ ἐπιτήδεια πορίζειν ; Καὶ γὰρ οἱ ἔμποροι, ἔφη ὁ
 Νικομαχίδης, χρήματα συλλέγειν ἱκανοὶ εἰσιν. ἀλλ'
 3 οὐχ ἕνεκα τούτου καὶ στρατηγεῖν δύναιντ' ἂν. καὶ ὁ
 Σωκράτης ἔφη· Ἀλλὰ καὶ φιλόνομος Ἀντισθένης ἔστιν,

ὁ στρατηγὸς προσεῖναι ἐπιτήδειόν ἐστιν· οὐχ ὁρᾷς ὅτι
καὶ ὁσάκις κεχορήγηκε πᾶσι τοῖς χοροῖς νενίκηκε; Μὰ
Δί', ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἀλλ' οὐδὲν ὁμοίον ἐστι χοροῦ
τε καὶ στρατεύματος προσεσθάναι. Καὶ μὴν, ἔφη ὁ 4
Σωκράτης, οὐδὲ ᾧδῃς γε ὁ Ἀντισθένης οὐδὲ χορῶν
διδασκαλίας ἔμπειρος ὢν ὁμῶς ἐγένετο ἱκανὸς εὐρεῖν
τοὺς κρατίστους ταῦτα. Καὶ ἐν τῇ στρατιᾷ οὖν, ἔφη
ὁ Νικομαχίδης, ἄλλους μὲν εὐρήσει τοὺς τάξοντας ἀνθ'
ἑαυτοῦ, ἄλλους δὲ τοὺς μαχομένους. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ 5
Σωκράτης, ἐάν γε καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς τοὺς κρατί-
στους, ὥσπερ ἐν τοῖς χορικοῖς, ἐξευρίσκη τε καὶ προαιρη-
ται, εἰκότως ἂν καὶ τούτου νικηφόρος εἴη· καὶ δαπανᾷν
δ' αὐτὸν εἰκὸς μᾶλλον ἂν ἐθέλειν εἰς τὴν σὺν ὅλῃ τῇ
πόλει τῶν πολεμικῶν νίκην ἢ εἰς τὴν σὺν τῇ φυλῇ
τῶν χορικῶν. Λέγεις σύ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὡς τοῦ 6
αὐτοῦ ἀνδρός ἐστι χορηγεῖν τε καλῶς καὶ στρατηγεῖν;
Λέγω ἔγωγ', ἔφη, ὡς, ὅτου ἂν τις προστατεύῃ, ἐὰν
γινώσκῃ τε ὢν δεῖ καὶ ταῦτα πορῆζεσθαι δύνηται,
ἀγαθὸς ἂν εἴη προστάτης, εἴτε χοροῦ εἴτε οἴκου εἴτε
πόλεως εἴτε στρατεύματος προστατεύοι. καὶ ὁ Νικο- 7
μαχίδης, Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἂν ποτε
ᾧμην ἐγὼ σοῦ ἀκοῦσαι ὡς οἱ ἀγαθοὶ οἰκονόμοι ἀγαθοὶ
στρατηγοὶ ἂν εἴεν. Ἴδι δὴ, ἔφη, ἐξετάσωμεν τὰ ἔργα
ἐκατέρου αὐτῶν, ἵνα εἰδῶμεν πότερον τὰ αὐτὰ ἐστὶν
ἢ διαφέρει τι. Πάνυ γε, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν 8
τοὺς ἀρχομένους κατηκόους τε καὶ εὐπειθεῖς ἑαυτοῖς
παρασκευάζειν ἀμφοτέρων ἐστὶν ἔργον; Καὶ μάλα, ἔφη.
Τί δέ; τὸ προστάττειν ἕκαστα τοῖς ἐπιτηδεύουσιν πράτ-
τειν; Καὶ τοῦτ', ἔφη. Καὶ μὴν τὸ τοὺς κακοὺς κολάζειν
καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τιμᾶν ἀμφοτέροις οἶμαι προσήκειν.
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Τὸ δὲ τοὺς ὑπηκόους εὐμενεῖς 9

- ποιεῖσθαι πῶς οὐ καλὸν ἀμφοτέροις; Καὶ τοῦτ', ἔφη. Συμμάχους δὲ καὶ βοηθοὺς προσάγεσθαι δοκεῖ σοι συμφέρειν ἀμφοτέροις ἢ οὐ; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ἀλλὰ φυλακτικούς τῶν ὄντων οὐκ ἀμφοτέρους εἶναι προσήκει; Σφόδρα γ', ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἐπιμελεῖς καὶ φιλοπό-
 10 Ταῦτα μὲν, ἔφη, πάντα ὁμοίως ἀμφοτέρων ἐστίν· ἀλλὰ τὸ μάχεσθαι οὐκέτι ἀμφοτέρων. Ἄλλ' ἐχθροί γε τοι ἀμφοτέροις γίνονται; Καὶ μάλα, ἔφη, τοῦτό γε. Οὐκοῦν
 11 τὸ περιγενέσθαι τούτων ἀμφοτέροις συμφέρει; Πάνυ γ', ἔφη· ἀλλ' ἐκεῖνο παριεῖς, ἂν δέῃ μάχεσθαι, τί ὠφελή-
 σει ἢ οἰκονομική; Ἐνταῦθα δῆπου καὶ πλεῖστον, ἔφη·
 δ' γὰρ ἀγαθὸς οἰκονόμος, εἰδὼς ὅτι οὐδὲν οὕτω λυσι-
 τελές τι καὶ κερδαλέον ἐστίν, ὥς τὸ μαχόμενον τοὺς
 πολεμίους νικᾷν, οὐδὲ οὕτως ἀλυσιτελές τε καὶ ζη-
 μιῶδες, ὥς τὸ ἡττᾶσθαι, προθύμως μὲν τὰ πρὸς τὸ
 νικᾷν συμφέροντα ζητήσῃ καὶ παρασκευάζεται, ἐπιμελῶς
 δὲ τὰ πρὸς τὸ ἡττᾶσθαι φέροντα σκέπεται καὶ φυλάσσεται,
 ἐνεργῶς δ', ἂν τὴν παρασκευὴν ὁρᾷ νικητικὴν οὔσαν,
 μαχεῖται, οὐχ ἥκιστα δὲ τούτων, ἐὰν ἀπαρασκευος ᾖ,
 12 φυλάσσεται συνάπτειν μάχην. μὴ καταφρόνει, ἔφη, ὧς
 Νικομαχίδη, τῶν οἰκονομικῶν ἀνδρῶν· ἡ γὰρ τῶν
 ἰδίων ἐπιμέλεια πλήθει μόνον διαφέρει τῆς τῶν κοινῶν,
 τὰ δὲ ἄλλα παραπλήσια ἔχει [τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι οὔτε
 ἄνευ ἀνθρώπων οὐδετέρα γίνεται οὔτε δι' ἄλλων μὲν
 ἀνθρώπων τὰ ἴδια πράττεται, δι' ἄλλων δὲ τὰ κοινά].
 οὐ γὰρ ἄλλοις τισὶν ἀνθρώποις οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμελό-
 μενοι χρῶνται ἢ οἷσπερ οἱ τὰ ἴδια οἰκονομοῦντες· οἷς
 οἱ ἐπιστάμενοι χρῆσθαι καὶ τὰ ἴδια καὶ τὰ κοινὰ καλῶς
 πράττουσιν, οἱ δὲ μὴ ἐπιστάμενοι ἀμφοτέρωθι πλημ-
 μελοῦσι.

Περικλεῖ δέ ποτε τῷ τοῦ πάνυ Περικλέους υἱῷ **V**,
 διαλεγόμενος· Ἐγώ τοι, ἔφη, ὦ Περικλεῖς, ἐλπίδα
 ἔχω σοῦ στρατηγήσαντος ἀμείνω τε καὶ ἐνδοξοτέραν
 τὴν πόλιν εἰς τὰ πολεμικὰ ἔσεσθαι καὶ τῶν πολεμίων
 κρατήσῃν. καὶ ὁ Περικλῆς, Βουλοίμην ἄν, ἔφη, ὦ
 Σώκρατες, ἃ λέγεις· ὅπως δὲ ταῦτα γένοιτ' ἄν, οὐ
 δύναμαι γινῶναι. Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, δια-
 λογιζόμενοι περὶ αὐτῶν ἐπισκοπῶμεν ὅπου ἤδη τὸ
 δυνατόν ἐστι; Βούλομαι, ἔφη. Οὐκοῦν οἶσθα, ἔφη, **2**
 ὅτι πλήθει μὲν οὐδὲν μείους εἰσὶν Ἀθηναῖοι Βοιωτῶν;
 Οἶδα γάρ, ἔφη. Σώματα δὲ ἀγαθὰ καὶ καλὰ πότερον
 ἐκ Βοιωτῶν οἶει πλείω ἂν ἐκλεχθῆναι ἢ ἐξ Ἀθηναίων;
 Οὐδὲ ταύτῃ μοι δοκοῦσι λείπεσθαι. Εὐμενεστέρους
 δὲ ποτέρους ἑαυτοῖς εἶναι νομίζεις; Ἀθηναίους ἔγωγε·
 Βοιωτῶν μὲν γὰρ πολλοὶ πλεονεκτοῦμενοι ὑπὸ Θηβαίων
 δυσμενῶς αὐτοῖς ἔχουσιν, Ἀθήνησι δὲ οὐδὲν ὁρῶ τοιοῦ-
 τον. Ἀλλὰ μὴν φιλοτιμώτατοί γε καὶ μεγαλοφρονέ- **3**
 στατοι πάντων εἰσὶν· ἅπερ οὐχ ἥκιστα παροξύνει κιν-
 δυνεύειν ὑπὲρ εὐδοξίας τε καὶ πατρίδος. Οὐδὲ ἐν
 τούτοις Ἀθηναῖοι μεμπτοί. Καὶ μὴν προγόνων γε
 καλὰ ἔργα οὐκ ἔστιν οἷς μεῖζω καὶ πλείω ὑπάρχει ἢ
 Ἀθηναίοις· ᾧ πολλοὶ ἐπαιρόμενοι προτρέπονται τε
 ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἀλκιμοὶ γίνεσθαι. Ταῦτα μὲν **4**
 ἀληθῆ λέγεις πάντα, ὦ Σώκρατες· ἀλλ' ὁρᾷς, ὅτι, ἀφ'
 οὗ ἢ τε σὺν Τολμίδῃ τῶν χιλίων ἐν Λεβαδείᾳ συμφορὰ
 ἐγένετο καὶ ἡ μεθ' Ἴπποκράτους ἐπὶ Δηλῷ, ἐκ τούτων
 τεταπεινῶνται μὲν ἢ τῶν Ἀθηναίων δόξα πρὸς τοὺς
 Βοιωτοὺς, ἐπῆρται δὲ τὸ τῶν Θηβαίων φρόνημα πρὸς
 τοὺς Ἀθηναίους· ὥστε Βοιωτοὶ μὲν, οἱ πρόσθεν οὐδ'
 ἐν τῇ ἑαυτῶν τολμῶντες Ἀθηναίοις ἄνευ Λακεδαι-
 μονίων τε καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων ἀντιτάττεσθαι,

- νῦν ἀπειλοῦσιν αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν
 Ἀττικὴν, Ἀθηναῖοι δέ, οἱ πρότερον [ὅτε Βοιωτοὶ μόνοι
 ἐγένοντο] πορθοῦντες τὴν Βοιωτίαν, φοβοῦνται, μὴ
 5 Βοιωτοὶ δηλώσωσι τὴν Ἀττικὴν. καὶ ὁ Σωκράτης, Ἀλλ'
 αἰσθάνομαι μὲν, ἔφη, ταῦτα οὕτως ἔχοντα· δοκεῖ δέ
 μοι ἀνδρὶ ἀγαθῷ ἄρχοντι νῦν εὐαρεστοτέρως διακεί-
 σθαι ἢ πόλιν. τὸ μὲν γὰρ θάρρος ἀμέλειάν τε καὶ
 ῥαθυμίαν καὶ ἀπείθειαν ἐμβάλλει, ὁ δὲ φόβος προσ-
 εκτικωτέρους τε καὶ εὐπειθεστέρους καὶ εὐτακτοτέρους
 6 ποιεῖ. τεκμήραιο δ' ἂν τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς
 ναυσίν· ὅταν μὲν γὰρ δῆπου μηδὲν φοβῶνται, μεστοί
 εἰσιν ἀταξίας· ἔστ' ἂν δὲ ἢ χειμῶνα ἢ πολεμίου
 δείσωσιν, οὐ μόνον τὰ κελευόμενα πάντα ποιοῦσιν,
 ἀλλὰ καὶ σιγῶσι καταδοκοῦντες τὰ προσταχθησόμενα,
 7 ὥσπερ χορευταί. Ἀλλὰ μὲν, ἔφη ὁ Περικλῆς, εἴ γε
 νῦν μάλιστα πείθονται, ὥρα ἂν εἴη λέγειν, πῶς ἂν
 αὐτοὺς προτρεψαίμεθα πάλιν ἀνερασθῆναι τῆς ἀρχαίας
 8 ἀρετῆς τε καὶ εὐκλείας καὶ εὐδαιμονίας. Οὐκοῦν, ἔφη
 ὁ Σωκράτης, εἰ μὲν ἐβουλόμεθα χρημάτων αὐτοὺς ὦν
 οἱ ἄλλοι εἶχον ἀντιποιεῖσθαι, ἀποδεικνύντες αὐτοῖς
 ταῦτα πατρῷά τε ὄντα καὶ προσήκοντα μάλιστ' ἂν
 οὕτως αὐτοὺς ἐξωρμῶμεν ἀντέχεσθαι τούτων· ἐπεὶ δὲ
 τοῦ μετ' ἀρετῆς πρωτεύειν αὐτοὺς ἐπιμελεῖσθαι βου-
 λόμεθα, τοῦτ' αὖ δεικτέον ἐκ παλαιοῦ μάλιστα προσ-
 ῆκον αὐτοῖς, καὶ ὥς τούτου ἐπιμελόμενοι πάντων ἂν
 9 εἶεν κράτιστοι. Πῶς οὖν ἂν τοῦτο διδάσκοιμεν; Οἶμαι
 μὲν, εἰ τοὺς γε παλαιάτους ὦν ἀκούομεν προγόνους
 αὐτῶν ἀναμιμνήσκοιμεν αὐτοὺς ἀκηκότας ἀρίστους
 γεγονέναι. Ἄρα λέγεις τὴν τῶν θεῶν κρίσιν, ἣν οἱ
 οἱ Κέκροπα δι' ἀρετὴν ἔκριναν; Λέγω γάρ, καὶ τὴν
 "θέως γε τροφὴν καὶ γένεσιν, καὶ τὸν πόλεμον

τὸν ἐπ' ἐκείνου γενόμενον πρὸς τοὺς ἐκ τῆς ἐχομένης
 ἡπείρου πάσης, καὶ τὸν ἐφ' Ἡρακλειδῶν πρὸς τοὺς ἐν
 Πελοποννήσῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐπὶ Θησέως πολε-
 μηθέντας. ἐν οἷς πᾶσιν ἐκεῖνοι δηλοὶ γεγονάσι τῶν
 καθ' ἑαυτοὺς ἀνθρώπων ἀριστεύσαντες· εἰ δὲ βούλει, ᾧ 11
 ὕστερον οἱ ἐκείνων μὲν ἀπόγονοι, οὐ πολὺ δὲ πρὸ ἡμῶν
 γεγονότες ἔπραξαν, τὰ μὲν αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ἀγωνιζό-
 μενοι πρὸς τοὺς κυριεύοντας τῆς τε Ἀσίας πάσης καὶ τῆς
 Εὐρώπης μέχρι Μακεδονίας καὶ πλείστην τῶν προγε-
 γονότων δύναμιν καὶ ἀφορμὴν κεκτημένους καὶ μέγιστα
 ἔργα κατειργασμένους, τὰ δὲ καὶ μετὰ Πελοποννησίων
 ἀριστεύοντες καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· οἳ δὴ
 καὶ λέγονται πολὺ διενεγκεῖν τῶν καθ' αὐτοὺς ἀν-
 θρώπων. Λέγονται γάρ, ἔφη. Τοιγαροῦν πολλῶν μὲν 12
 μεταναστάσεων ἐν τῇ Ἑλλάδι γεγονυῖων διέμειναν ἐν
 τῇ ἑαυτῶν, πολλοὶ δὲ ὑπὲρ δικαίων ἀντιλέγοντες ἐπέ-
 τρεπον ἐκείνοις, πολλοὶ δὲ ὑπὸ κρειπτόνων ὑβριζόμενοι
 κατέφευγον πρὸς ἐκείνους. καὶ ὁ Περικλῆς, Καὶ θαυ- 13
 μάξω γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἡ πόλις ὅπως ποτ' ἐπὶ τὸ
 χεῖρον ἔκλινεν. Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οἶμαι, ὁ Σωκράτης,
 ὥσπερ καὶ ἀθληταί τινες διὰ τὸ πολὺ ὑπερενεγκεῖν
 καὶ κρατιστεῦσαι καταρραθυμήσαντες ὕστερίζουσι τῶν
 ἀντιπάλων, οὕτω καὶ Ἀθηναίους πολὺ διενεγκόντας
 ἀμελήσαι ἑαυτῶν καὶ διὰ τοῦτο χεῖρους γεγονέναι. Νῦν 14
 οὖν, ἔφη, τί ἂν ποιοῦντες ἀναλάβοιεν τὴν ἀρχαίαν
 ἀρετὴν; καὶ ὁ Σωκράτης· Οὐδὲν ἀπόκρυφον δοκεῖ μοι
 εἶναι, ἀλλ' εἰ μὲν ἐξευρόντες τὰ τῶν προγόνων ἐπι-
 τηδεύματα μὴδὲν χεῖρον ἐκείνων ἐπιτηδεύοιεν, οὐδὲν
 ἂν χεῖρους ἐκείνων γενέσθαι· εἰ δὲ μή, τοὺς γε νῦν
 πρωτεύοντας μιμούμενοι καὶ τούτοις τὰ αὐτὰ ἐπιτη-
 δεύοντες, ὁμοίως μὲν τοῖς αὐτοῖς χρώμενοι οὐδὲν ἂν

- χείρους ἐκείνων εἶεν, εἰ δ' ἐπιμελέστερον, καὶ βελτίους.
- 15 Λέγεις, ἔφη, πόρρω που εἶναι τῇ πόλει τὴν καλοκαγαθίαν. πότε γὰρ οὕτως Ἀθηναῖοι ὥσπερ Λακεδαιμόνιοι ἢ πρεσβυτέρους αἰδέσονται, οἱ ἀπὸ τῶν πατέρων ἄρχονται καταφρονεῖν τῶν γεραιτέρων, ἢ σωμασκήσουσιν οὕτως, οἱ οὐ μόνον αὐτοὶ εὐεξίας ἀμελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ
- 16 τῶν ἐπίμελομένων καταγελῶσι; πότε δὲ οὕτω πείσονται τοῖς ἄρχουσιν, οἱ καὶ ἀγάλλονται ἐπὶ τῷ καταφρονεῖν τῶν ἀρχόντων; ἢ πότε οὕτως ὁμονοήσουσιν, οἱ γε ἀντὶ μὲν τοῦ συνεργεῖν ἑαυτοῖς τὰ συμφέροντα ἐπηρεάζουσιν ἀλλήλοις καὶ φθονοῦσιν ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ πάντων ἐν τε ταῖς ἰδίαις συνόδοις καὶ ταῖς κοιναῖς διαφέρονται καὶ πλείστας δίκας ἀλλήλοις δικάζονται καὶ προαιροῦνται μᾶλλον οὕτω κερδαίνειν ἀπ' ἀλλήλων ἢ συνωφελοῦντες αὐτούς, τοῖς δὲ κοινοῖς ὥσπερ ἄλλοτρίοις χρώμενοι περὶ τούτων αὐτὰ μάχονται καὶ ταῖς εἰς τὰ τοιαῦτα δυνάμεσι μάλιστα
- 17 χαίρουσιν; ἔξ ὧν πολλὴ μὲν ἀτηρία καὶ κακία τῇ πόλει ἐμφύεται, πολλὴ δὲ ἔχθρα καὶ μῖσος ἀλλήλων τοῖς πολίταις ἐγγίγνεται, δι' ἧς ἔγωγε μάλα φοβοῦμαι ἀεὶ, μή τι μεῖζον ἢ ὥστε φέρειν δύνασθαι κακὸν τῇ πόλει
- 18 συμβῇ. Μηδαμῶς, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὦ Περικλείς, οὕτως ἡγοῦ ἀνηκέστῳ πονηρίᾳ νοσεῖν Ἀθηναίους. οὐχ ὀρθῶς, ὥς εὐτακτοὶ μὲν εἰσιν ἐν τοῖς ναυτικοῖς, εὐτάκτως δ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι πείθονται τοῖς ἐπιστάταις, οὐδένων δὲ καταδεέστερον ἐν τοῖς χοροῖς ὑπηρετοῦσι
- 19 τοῖς διδασκάλοις; Τοῦτο γάρ τοι, ἔφη, καὶ θαυμαστόν ἐστι, τὸ τοὺς μὲν τοιούτους πειθαρχεῖν τοῖς ἐφεστώσι, τοὺς δὲ ὀπλίτας καὶ τοὺς ἵππεῖς, οἱ δοκοῦσι καλοκαγαθία προκεκρισθαι τῶν πολιτῶν, ἀπειθεστάτους εἶναι
- 20 πάντων. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἡ δὲ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ

βουλή, ὦ Περίκλεις, οὐκ ἐκ τῶν δεδοκιμασμένων καθίσταται; Καὶ μάλα, ἔφη. Οἶσθα οὖν τινας, ἔφη, κάλλιον ἢ νομιμώτερον ἢ σεμνότερον ἢ δικαιότερον τάς τε δίκας δικάζοντας καὶ τᾶλλα πάντα πράττοντας; Οὐ μέφομαι, ἔφη, τούτοις. Οὐ τοίνυν, ἔφη, δεῖ ἀθυμεῖν ὥς οὐκ εὐτάκτων ὄντων Ἀθηναίων. Καὶ μὴν ἐν γε τοῖς στρα- 21
τιωτικοῖς, ἔφη, ἐνθα μάλιστα δεῖ σωφρονεῖν τε καὶ εὐτακτεῖν καὶ πειθαρχεῖν, οὐδενὶ τούτων προσέχουσιν. ἴσως γάρ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐν τούτοις οἱ ἥκιστα ἐπιστάμενοι ἄρχουσιν αὐτῶν. οὐχ ὀρᾷς, ὅτι κιθαριστῶν μὲν καὶ χορευτῶν καὶ ὀρχηστῶν οὐδὲ εἰς ἐπιχειρεῖ ἄρχειν μὴ ἐπιστάμενος, οὐδὲ παλαιστῶν οὐδὲ παγκρατιαστῶν; ἀλλὰ πάντες οἱ τούτων ἄρχοντες ἔχουσι δεῖξαι ὁπόθεν ἔμαθον ταῦτα ἐφ' οἷς ἐφεστᾶσι τῶν δὲ στρατηγῶν οἱ πλεῖστοι αὐτοσχεδιάζουσιν. οὐ μέντοι σέ γε 22
τοιοῦτον ἐγὼ νομίζω εἶναι, ἀλλ' οἶμαί σε οὐδὲν ἥττον ἔχειν εἰπεῖν ὁπότε στρατηγεῖν ἢ ὁπότε παλαίειν ἢ ῥῥωμανθάνειν. καὶ πολλὰ μὲν οἶμαί σε τῶν πατρῶων στρατηγημάτων παρεληφότα διασφῆξιν, πολλὰ δὲ πανταχόθεν συνηχέαι, ὁπόθεν οἷόν τε ἦν μαθεῖν τι ὠφέλιμον εἰς στρατηγίαν. οἶμαι δέ σε πολλὰ μεριμνᾷν, 23
ὅπως μὴ λάθῃς σεαυτὸν ἀγνοῶν τι τῶν εἰς στρατηγίαν ὠφελίμων, καὶ ἐάν τι τοιοῦτον αἴσθῃ σεαυτὸν μὴ εἰδότα, ζητεῖν τοὺς ἐπισταμένους ταῦτα, οὔτε δώρων οὔτε χαρίτων φειδόμενον, ὅπως μάθῃς παρ' αὐτῶν ἢ μὴ ἐπίστασαι καὶ συνεργοὺς ἀγαθοὺς ἔχῃς. καὶ ὁ Πε- 24
ρικλῆς, Οὐ λανθάνεις με, ὦ Σώκρατες, ἔφη, ὅτι οὐδ' οἰόμενός με τούτων ἐπιμελεῖσθαι ταῦτα λέγεις, ἀλλ' ἐγχειρῶν με διδάσκειν, ὅτι τὸν μέλλοντα στρατηγεῖν τούτων ἀπάντων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ. ὁμολογῶ μέντοι καὶ γὰρ σοὶ ταῦτα. Τοῦτο δ', ἔφη, ὦ Περίκλεις, κατα- 25

- νενόηκας, ὅτι πρόκειται τῆς χώρας ἡμῶν ὄρη με ἄλλα,
 καθήκοντα ἐπὶ τὴν Βοιωτίαν, δι' ὧν εἰς τὴν χώραν
 εἴσοδοι στεναί τε καὶ προσάντεις εἰσὶ, καὶ ὅτι μέση
 26 διέζωσται ὄρεσιν ἐρυμνοῖς; Καὶ μάλα, ἔφη. Τί δέ;
 ἐκεῖνο ἀκήκοας, ὅτι Μυσοὶ καὶ Πισίδαι ἐν τῇ βασιλέως
 χώρα κατέχοντες ἐρυμνὰ πάνυ χωρία καὶ κούφως ὤπλι-
 σμένοι δύνανται πολλὰ μὲν τὴν βασιλέως χώραν κατα-
 θέοντες κακοποιεῖν, αὐτοὶ δὲ ζῆν ἐλεύθεροι; Καὶ τοῦτό
 27 γ', ἔφη, ἀκούω. Ἀθηναίους δ' οὐκ ἂν οἶει, ἔφη, μέχρι
 τῆς ἐλαφρᾶς ἡλικίας ὤπλισμένους κουφοτέροις ὅπλοις
 καὶ τὰ προκείμενα τῆς χώρας ὄρη κατέχοντας βλαβεροὺς
 μὲν τοῖς πολεμίοις εἶναι, μεγάλην δὲ προβολὴν τοῖς
 πολίταις τῆς χώρας κατεσκευάσθαι; καὶ ὁ Περικλῆς,
 Πάντ' οἶμαι, ἔφη, ὃ Σώκρατες, καὶ ταῦτα χρήσιμα
 28 εἶναι. Εἰ τοίνυν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀρέσκει σοι ταῦτα,
 ἐπιχείρει αὐτοῖς, ὃ ἄριστε· ὅ τι μὲν γὰρ ἂν τούτων
 καταπράξης, καὶ σοὶ καλὸν ἔσται καὶ τῇ πόλει ἀγαθόν·
 εἰ δὲ τι αὐτῶν ἀδυνατῆς, οὔτε τὴν πόλιν βλάβεις
 οὔτε σαυτὸν καταισχυνεῖς.

- VI. Γλαύκωνα δὲ τὸν Ἀρίστωνος, ὅτ' ἐπεχείρει δη-
 μηγορεῖν, ἐπιθυμῶν προστατεύειν τῆς πόλεως οὐδέπω
 εἴκοσιν ἔτη γεγονώς, τῶν ἄλλων οἰκείων τε καὶ φίλων
 οὐδεὶς ἐδύνατο παῦσαι ἐλκόμενόν τε ἀπὸ τοῦ βήματος
 καὶ καταγέλαστον ὄντα· Σωκράτης δέ, εὖνους ὢν
 αὐτῷ διὰ τε Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος καὶ διὰ Πλά-
 2 τωνα, μόνος ἔπαυσεν. ἐντυχὼν γὰρ αὐτῷ πρῶτον μὲν
 εἰς τὸ ἐθελῆσαι ἀκούειν τοιαύδε λέξας κατέσχεν· Ὁ
 Γλαύκων, ἔφη, προστατεύειν ἡμῖν διανενοῆσαι τῆς
 πόλεως; Ἐγώ γ', ἔφη, ὃ Σώκρατες. Νή Δί', ἔφη,
 καλὸν γάρ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἐν ἀνθρώποις. δῆλον
 γὰρ ὅτι, εἰς τοῦτο διαπράξῃ, δυνατός μὲν ἔσει αὐτὸς

τυγχάνειν ὅτου ἂν ἐπιθυμῇς, ἱκανὸς δὲ τοὺς φίλους
 ὠφελεῖν, ἐπαρεῖς δὲ τὸν πατρῶον οἶκον, αὐξήσεις δὲ
 τὴν πατρίδα, ὀνομαστός δ' ἔσει πρῶτον μὲν ἐν τῇ
 πόλει, ἔπειτα ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἴσως δ', ὥσπερ Θεμιστο-
 κλῆς, καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις· ὅπου δ' ἂν ᾗς, πανταχοῦ
 περιβλεπτός ἔσει. ταῦτ' οὖν ἀκούων ὁ Γλαῦκων ἔμε- 3
 γαλύνετο καὶ ἡδέως παρέμενε. μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Σω-
 κράτης, Οὐκοῦν, ἔφη, τοῦτο μὲν, ὦ Γλαῦκων, δῆλον,
 ὅτι, εἴπερ τιμᾶσθαι βούλει, ὠφελητέα σοι ἢ πόλις ἐστί;
 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πρὸς θεῶν, ἔφη, μὴ τοίνυν
 ἀποκρύψῃ, ἀλλ' εἶπον ἡμῖν ἐκ τίνος ἄρξει τὴν πόλιν
 εὐεργετεῖν. ἐπεὶ δὲ ὁ Γλαῦκων διεσώπησεν, ὥς ἂν 4
 τότε σκοπῶν ὀπόθεν ἄρχοιτο, Ἄρ', ἔφη ὁ Σωκράτης,
 ὥσπερ φίλου οἴκον εἰ αὐξῆσαι βούλοιο, πλουσιώτερον
 αὐτὸν ἐπιχειροῖς ἂν ποιεῖν, οὕτω καὶ τὴν πόλιν πει-
 ράσει πλουσιωτέραν ποιῆσαι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκ- 5
 οὖν πλουσιωτέρα γ' ἂν εἴη προσόδων αὐτῇ πλειόνων
 γενομένων; Εἰκὸς γοῦν, ἔφη. Λέξον δὴ, ἔφη, ἐκ τίνων
 νῦν αἱ πρόσοδοι τῇ πόλει καὶ πόσαι τινές εἰσι; δῆλον
 γὰρ ὅτι ἔσκεψαι, ἴνα, εἰ μὲν τινες αὐτῶν ἐνδεῶς ἔχουσιν,
 ἐκπληρώσης, εἰ δὲ παραλείπονται, προσπορίσης. Ἀλλὰ
 μὰ Δί', ἔφη ὁ Γλαῦκων, ταῦτά γε οὐκ ἐπέσκεμμαι.
 Ἄλλ' εἰ τοῦτο, ἔφη, παρέλιπες, τὰς γε δαπάνας τῆς 6
 πόλεως ἡμῖν εἰπέ· δῆλον γὰρ ὅτι καὶ τούτων τὰς
 περιττὰς ἀφαιρεῖν διανοεῖ. Ἄλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη,
 οὐδὲ πρὸς ταῦτά πω ἐσχόλασα. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν
 πλουσιωτέραν τὴν πόλιν ποιεῖν ἀναβαλούμεθα· πῶς
 γὰρ οἷόν τε μὴ εἰδότα γε τὰ ἀναλώματα καὶ τὰς προσ-
 ὄδους ἐπιμεληθῆναι τούτων; Ἄλλ', ὦ Σώκратες, ἔφη 7
 ὁ Γλαῦκων, δυνατόν ἐστι καὶ ἀπὸ πολεμίων τὴν πόλιν
 πλουτίζειν. Νῆ Δία σφόδρα γ', ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰάν

- τις αὐτῶν κρείττων ἢ ἦττων δὲ ὧν καὶ τὰ ὄντα προσ-
 8 αποβάλῃ. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, τόν
 γε βουλευσόμενον, πρὸς οὐσινὰς δεῖ πολεμεῖν, τήν τε
 τῆς πόλεως δύναμιν καὶ τὴν τῶν ἐναντίων εἰδέναι δεῖ,
 ἵνα, ἐὰν μὲν ἡ τῆς πόλεως κρείττων ἢ, συμβουλευῇ
 ἐπιχειρεῖν τῷ πολέμῳ, ἐὰν δὲ ἦττων τῶν ἐναντίων,
 9 εὐλαβεῖσθαι πείθῃ. Ὁρθῶς λέγεις, ἔφ'. Πρῶτον μὲν
 τοίνυν, ἔφη, λέξον ἡμῖν τῆς πόλεως τήν τε πεζικὴν
 καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, εἶτα τὴν τῶν ἐναντίων.
 Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἂν ἔχοιμί σοι οὕτω γε
 ἀπὸ στόματος εἰπεῖν. Ἀλλ' εἰ γέγραπται σοι, ἔνεγκε,
 ἔφη· πάνυ γὰρ ἡδέως ἂν τοῦτο ἀκούσαιμι. Ἀλλὰ μὰ
 10 τὸν Δί', ἔφη, οὐδὲ γέγραπται μοί πω. Οὐκοῦν, ἔφη,
 καὶ περὶ πολέμου συμβουλευεῖν τήν γε πρώτην ἐπι-
 στήσομεν. Ἴσως γὰρ καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν ἄρτι
 ἀρχόμενος τῆς προστατείας οὕτω ἐξήτακας. ἀλλὰ τοι
 περὶ γε φυλακῆς τῆς χώρας οἶδ' ὅτι ἤδη σοι μεμέληκε
 καὶ οἶσθα ὁπόσαι τε φυλακαὶ ἐπικάairoί εἰσι καὶ ὁπόσαι
 μή, καὶ ὁπόσοι τε φρουροὶ ἱκανοὶ εἰσι καὶ ὁπόσοι μή
 εἰσι· καὶ τὰς μὲν ἐπικάairoυς φυλακὰς συμβουλεύσεις
 11 μείζονας ποιεῖν, τὰς δὲ περιττὰς ἀφαιρεῖν. Νῆ Δί',
 ἔφη ὁ Γλαύκων, ἀπάσας μὲν οὖν ἔγωγε, ἔνεκά γε τοῦ
 οὕτως αὐτὰς φυλάττεσθαι ὥστε κλέπτεσθαι τὰ ἐκ τῆς
 χώρας. Ἐὰν δέ τις ἀφέλῃ γ', ἔφη, τὰς φυλακὰς, οὐκ
 οἶει καὶ ἀρπάζειν ἐξουσίαν ἔσεσθαι τῷ βουλομένῳ;
 ἀτάρ, ἔφη, πότερον ἐλθὼν αὐτὸς ἐξήτακας, τοῦτο, ἢ
 πῶς οἶσθα ὅτι κακῶς φυλάττονται; Εἰκάω, ἔφη.
 Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ περὶ τούτων, ὅταν μηκέτι εἰκάωμεν,
 ἀλλ' ἤδη εἰδῶμεν, τότε συμβουλεύσομεν; Ἴσως, ἔφη
 12 ὁ Γλαύκων, βέλτιον. Εἷς γε μήν, ἔφη, τὰργύρεα οἶδ'
 ὅτι οὐκ ἀφίξει, ὥστ' ἔχειν εἰπεῖν διότι νῦν ἐλάττω ἢ

πρόσθεν προσέρχεται αὐτόθεν. Οὐ γὰρ οὖν ἐλήλυθα,
 ἔφη. Καὶ γὰρ νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, λέγεται βαρὺ
 τὸ χωρίον εἶναι, ὥστε, ὅταν περὶ τούτου δέῃ συμβου-
 λεύειν, αὕτη σοι ἡ πρόφασις ἀρκέσει. Σκώπτομαι,
 ἔφη ὁ Γλαύκων. Ἄλλ' ἐκείνου γέ τοι, ἔφη, οἶδ' ὅτι 13
 οὐκ ἡμέληκας, ἀλλ' ἔσκεψαι, πόσον χρόνον ἱκανός ἐστιν
 ὁ ἐκ τῆς χώρας γιγνόμενος σῖτος διατρέφειν τὴν πόλιν,
 καὶ πόσου εἰς τὸν ἐνιαυτὸν προσδέεται, ἵνα μὴ τοῦτῳ
 γε λάθῃ σέ ποτε ἡ πόλις ἐνδεὴς γενομένη, ἀλλ' εἰδὼς
 ἔχῃς ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων συμβουλευὼν τῇ πόλει
 βοηθεῖν τε καὶ σφῆζειν αὐτήν. Λέγεις, ἔφη ὁ Γλαύκων,
 παμμέγεθες πρᾶγμα, εἴ γε καὶ τῶν τοιούτων ἐπιμελεῖ-
 σθαι δεῖται. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδ' ἂν 14
 τὸν ἑαυτοῦ ποτε οἶκον καλῶς τις οἰκήσειεν, εἰ μὴ
 πάντα μὲν εἴσεται ὧν προσδέεται, πάντων δὲ ἐπι-
 μελόμενος ἐκπληρώσει. ἀλλ' ἐπεὶ ἡ μὲν πόλις ἐκ
 πλειόνων ἢ μυρίων οἰκιῶν συνέστηκε, χαλεπὸν δ' ἐστὶν
 ἅμα τοσούτων οἰκῶν ἐπιμελεῖσθαι, πῶς οὐχ ἕνα τὸν
 τοῦ θεοῦ πρῶτον ἐπειράθῃς αὐξῆσαι; δέεται δέ. καὶ
 μὲν τοῦτον δύνῃ, καὶ πλείοσιν ἐπιχειρήσεις; ἕνα δὲ
 μὴ δυνάμενος ὠφελῆσαι πῶς ἂν πολλοὺς γε δυνηθείης;
 ὥσπερ, εἴ τις ἐν τάλαντον μὴ δύναιτο φέρειν, πῶς οὐ
 φανερόν ὅτι πλείω γε φέρειν οὐδ' ἐπιχειρητέον αὐτῷ;
 Ἄλλ' ἔγωγ', ἔφη ὁ Γλαύκων, ὠφελοῖν ἂν τὸν τοῦ 15
 θεοῦ οἶκον, εἴ μοι ἐθέλοι πείθεσθαι. Εἴτα, ἔφη, ὁ
 Σωκράτης, τὸν θεῖον οὐ δυνάμενος πείθειν, Ἀθηναίους
 πάντας μετὰ τοῦ θεοῦ νομίζεις δυνησέσθαι ποιῆσαι
 πείθεσθαι σοι; φυλάττου, ἔφη, ὁ Γλαύκων, ὅπως μὴ 16
 τοῦ εὐδοξεῖν ἐπιθυμῶν εἰς τοῦναντίον ἔλθῃς. ἢ οὐχ
 ὁρᾷς, ὥς σφαλερόν ἐστι τό, ἃ μὴ οἶδέ τις, ταῦτα ἢ
 λέγειν ἢ πράττειν; ἐνθυμοῦ δὲ τῶν ἄλλων, ὅσους οἶσθα

- τοιούτους, οἷοι φαίνονται καὶ λέγοντες ἃ μὴ ἴσασι καὶ πράττοντες, πότερά σοι δοκοῦσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίνου μᾶλλον ἢ ψόγου τυγχάνειν καὶ πότερον θαν-
- 17 μᾶζεσθαι μᾶλλον ἢ καταφρονεῖσθαι· ἐνθυμοῦ δὲ καὶ τῶν εἰδότεων ὅ τι τε λέγουσι καὶ ὅ τι ποιοῦσι καί, ὥς ἐγὼ νομίζω, εὐρήσεις ἐν πᾶσιν ἔργοις τοὺς μὲν εὐδοκιμοῦντάς τε καὶ θαυμαζομένους ἐκ τῶν μάλιστα ἐπισταμένων ὄντας, τοὺς δὲ κακοδοξοῦντάς τε καὶ κατα-
- 18 φρονουμένους ἐκ τῶν ἀμαθεστίων· εἰ οὖν ἐπιθυμεῖς εὐδοκιμεῖν τε καὶ θαυμάζεσθαι ἐν τῇ πόλει, πειρῶ κατεργάσασθαι ὥς μάλιστα τὸ εἰδέναι, ἃ βούλει πράττειν· ἐὰν γὰρ τούτῳ διενεγκὼν τῶν ἄλλων ἐπιχειρῆς τὰ τῆς πόλεως πράττειν, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι εἰ πάνυ ῥαδίως τύχοις ὧν ἐπιθυμεῖς.

- VII. Χαρμίδην δὲ τὸν Γλαύκωνος ὄρων ἀξιόλογον μὲν ἄνδρα ὄντα καὶ πολλῷ δυνατώτερον τῶν τὰ πολιτικὰ τότε πραττόντων, ὁκνοῦντα δὲ προσίεναι τῷ δήμῳ καὶ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελεῖσθαι, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαρμίδη, εἴ τις, ἱκανὸς ὢν τοὺς στεφανίτας ἀγῶνας νικᾶν καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς τε τιμᾶσθαι καὶ τὴν πατρίδα ἐν τῇ Ἑλλάδι εὐδοκιμωτέραν ποιεῖν, μὴ θέλοι ἀγωνίζεσθαι, ποῖόν τινα τοῦτον νομίζοις ἂν τὸν ἄνδρα εἶναι; Δῆλον ὅτι, ἔφη, μαλακὸν τε καὶ δειλόν.
- 2 Εἰδέ τις, ἔφη, δυνατὸς ὢν τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελόμενος τὴν τε πόλιν αὔξειν καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο τιμᾶσθαι, ὁκνοίῃ δὴ τοῦτο πράττειν, οὐκ ἂν εἰκότως δειλὸς νομίζοιτο; Ἴσως, ἔφη· ἀτὰρ πρὸς τί με ταῦτ' ἐρωτᾷς; Ὅτι, ἔφη, οἶμαί σε δυνατόν ὄντα ὁκνεῖν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ταῦτα ὧν ἀνάγκη σοι μετέ-
- 3 χεῖν πολίτῃ γε ὄντι. Τὴν δὲ ἐμὴν δύναμιν, ἔφη ὁ Χαρμίδης, ἐν ποίῳ ἔργῳ καταμαθὼν ταῦτά μου κατα-

γινώσκεις ; Ἐν ταῖς συττουσίαις, ἔφη, ἃς σύνει τοῖς
 τὰ τῆς πόλεως πράττουσι· καὶ γὰρ ὅταν τι ἀνακοι-
 νῶνταί σοι, ὁρῶ σε καλῶς συμβουλευόντα, καὶ ὅταν
 τι ἁμαρτάνωσιν, ὁρθῶς ἐπιτιμῶντα. Οὐ ταῦτόν ἐστιν, 4
 ἔφη, ὃ Σώκратες, ἰδίᾳ τε διαλέγεσθαι καὶ ἐν τῷ
 πλήθει ἀγωνίζεσθαι. Καὶ μὴν, ἔφη, ὃ γε ἀριθμεῖν
 δυνάμενος οὐδὲν ἦττον ἐν τῷ πλήθει ἢ μόνος ἀριθμεῖ,
 καὶ οἱ κατὰ μόνας ἄριστα καθαρίζοντες οὗτοι καὶ ἐν
 τῷ πλήθει κρατιστεύουσιν. Αἰδῶ δὲ καὶ φόβον, ἔφη, 5
 οὐχ ὁρᾷς ἔμφυτά τε ἀνθρώποις ὄντα καὶ πολλῶ μᾶλλον
 ἐν τοῖς ὄχλοις ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις ὁμιλίαις παριστάμενα ;
 Καὶ σέ γε διδάξων, ἔφη, ὥρμημαι, ὅτι οὔτε τοὺς φρο-
 νιμωτάτους αἰδούμενος οὔτε τοὺς ἰσχυροτάτους φοβού-
 μενος ἐν τοῖς ἀφρονεστάτοις τε καὶ ἀσθενεστάτοις
 αἰσχύνην λέγειν. πότερον γὰρ τοὺς γναφεῖς αὐτῶν ἢ 6
 τοὺς σκυτεῖς ἢ τοὺς τέκτονας ἢ τοὺς χαλκεῖς ἢ τοὺς
 γεωργοὺς ἢ τοὺς ἐμπόρους ἢ τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ μετα-
 βαλλομένους καὶ φροντίζοντας ὃ τι ἐλάττονος πριά-
 μενοι πλείονος ἀποδῶνται αἰσχύνην ; ἐκ γὰρ τούτων 7
 ἀπάντων ἡ ἐκκλησίᾳ συνίσταται. τί δὲ οἶε διαφέρειν
 ὃ σὺ ποιεῖς ἢ τῶν ἀσκητῶν ὄντα κρεῖττω τοὺς ἰδιώτας
 φοβεῖσθαι ; σὺ γὰρ τοῖς πρωτεύουσιν ἐν τῇ πόλει, ὧν
 ἔνιοι καταφρονοῦσί σοι, ῥαδίως διαλεγόμενος καὶ τῶν
 ἐπιμελομένων τοῦ τῇ πόλει διαλέγεσθαι πολὺ περιῶν
 ἐν τοῖς μηδεπώποτε φροντίσασι τῶν πολιτικῶν μηδὲ
 σοῦ καταπεφρονηκόσιν ὀκνεῖς λέγειν, δεδιώς μὴ κατα-
 γελασθῆς. Τί δ' ; ἔφη, οὐ δοκοῦσί σοι πολλάκις οἱ 8
 ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ὁρθῶς λεγόντων καταγελᾶν ; Καὶ
 γὰρ οἱ ἕτεροι, ἔφη· διὸ καὶ θαυμάζω σου, εἰ, ἐκεί-
 νους, ὅταν τοῦτο ποιῶσι, ῥαδίως χειρούμενος, τούτοις
 μηδένα τρόπον οἶε δυνήσεσθαι προσενεχθῆναι. ὦγαθέ, 9

μη ἄγνῳσι σεαυτόν, μηδὲ ἁμάρτανε ἃ οἱ πλείστοι ἁμαρτάνουσιν· οἱ γὰρ πολλοὶ ὠρμηκότες ἐπὶ τὸ σκοπεῖν τὰ τῶν ἄλλων πράγματα οὐ τρέπονται ἐπὶ τὸ ἑαυτοὺς ἐξετάζειν. μη οὖν ἀπορραδύμει τούτου, ἀλλὰ διατείνου μᾶλλον πρὸς τὸ σαυτῷ προσέχειν. καὶ μη ἀμέλει τῶν τῆς πόλεως, εἴ τι δυνατόν ἐστι διὰ σέ βέλτιον ἔχειν· τούτων γὰρ καλῶς ἔχόντων οὐ μόνον οἱ ἄλλοι πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ σοὶ φίλοι καὶ αὐτὸς σὺ οὐκ ἐλάχιστα ὠφελήσει.

VII. Ἀριστίππου δὲ ἐπιχειροῦντος ἐλέγχειν τὸν Σωκράτη, ὥσπερ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνου τὸ πρότερον ἠλέγχετο, βουλόμενος τοὺς συνόντας ὠφελεῖν ὁ Σωκράτης ἀπεκρίνατο οὐχ ὥσπερ οἱ φυλαττόμενοι μή πη ὁ λόγος ἐπαλλαχθῇ, ἀλλ' ὥς ἂν πεπεισμένος μάλιστα πράττειν
2 τὰ δέοντα. ὁ μὲν γὰρ αὐτὸν ἤρετο, εἴ τι εἰδείη ἀγαθόν, ἵνα, εἴ τι εἴποι τῶν τοιούτων, οἷον ἢ σιτίον ἢ ποτόν ἢ χρήματα ἢ υἱέειαν ἢ ῥώμην ἢ τόλμαν, δεικνύοι δὴ τοῦτο κακὸν ἐνίοτε ὄν. ὁ δὲ εἰδώς, ὅτι, ἐάν τι ἐνοχλῇ ἡμᾶς, δεόμεθα τοῦ παύσοντος, ἀπεκρίνατο ἥπερ
3 καὶ ποιεῖν κράτιστον· Ἀρά γε, ἔφη, ἐρωτᾷς με, εἴ τι οἶδα πυρετοῦ ἀγαθόν; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Ἀλλ' ὀφθαλμίας; Οὐδὲ τοῦτο. Ἀλλὰ λιμοῦ; Οὐδὲ λιμοῦ. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, εἴ γ' ἐρωτᾷς με, εἴ τι ἀγαθὸν οἶδα ὁ μηδενὸς ἀγαθὸν ἐστίν, οὐτ' οἶδα, ἔφη, οὔτε δέομαι.

4 Πάλιν δὲ τοῦ Ἀριστίππου ἐρωτῶντος αὐτόν, εἴ τι εἰδείη καλόν, Καὶ πολλά, ἔφη. Ἀρ' οὖν, ἔφη, πάντα ὅμοια ἀλλήλοις; Ὡς οἷόν τε μὲν οὖν, ἔφη, ἀνομοιώτατα ἔνια. Πῶς οὖν, ἔφη, τὸ τῷ καλῷ ἀνόμοιον καλὸν ἂν εἴη; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, ἔστι μὲν τῷ καλῷ πρὸς δρόμον ἀνθρώπων ἄλλος ἀνόμοιος καλὸς πρὸς πάλην ἔστι δὲ ἀσπίς καλὴ πρὸς τὸ προβάλλεσθαι ὥς ἐνι

ἀνομοιοτάτη τῷ ἀκοντίῳ, καλῶ πρὸς τὸ σφόδρα τε καὶ
ταχὺ φέρεσθαι. Οὐδὲν διαφερόντως, ἔφη, ἀποκρίνεται 5
μοι ἢ ὅτε σε ἠρώτησα εἴ τι ἀγαθὸν εἰδείης. Σὺ δ'
οἶει, ἔφη, ἄλλο μὲν ἀγαθόν, ἄλλο δὲ καλὸν εἶναι;
οὐκ οἶσθ' ὅτι πρὸς ταῦτά πάντα καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ ἔστι;
πρῶτον μὲν γὰρ ἡ ἀρετὴ οὐ πρὸς ἄλλα μὲν ἀγαθόν,
πρὸς ἄλλα δὲ καλὸν ἔστιν, ἔπειτα οἱ ἄνθρωποι τὸ
αὐτό τε καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ καλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ λέγονται,
πρὸς τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καλὰ
τε καὶ ἀγαθὰ φαίνεται, πρὸς ταῦτά δὲ καὶ τὰλλα πάντα
οἷς ἄνθρωποι χρῶνται καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ νομίζεται, πρὸς
ἅπερ ἂν εὐχρηστα ᾖ. Ἄρ' οὖν, ἔφη, καὶ κόφινος κο- 6
προφόρος καλὸν ἔστι; Νῆ Δί', ἔφη, καὶ χρυσῇ γε
ἀσπίδι αἰσχρόν, ἐὰν πρὸς τὰ ἑαυτῶν ἔργα ὁ μὲν καλῶς
πεποιημένος ᾖ, ἢ δὲ κακῶς. Λέγεις σύ, ἔφη, καλὰ τε
καὶ αἰσχρὰ τὰ αὐτὰ εἶναι; Καὶ νῆ Δί' ἔγωγ', ἔφη, 7
ἀγαθὰ τε καὶ κακὰ· πολλάκις γὰρ τό τε λιμοῦ ἀγα-
θὸν πυρετοῦ κακὸν ἔστι καὶ τὸ πυρετοῦ ἀγαθὸν λιμοῦ
κακὸν ἔστι· πολλάκις δὲ τὸ μὲν πρὸς δρόμον καλὸν
πρὸς πάλην αἰσχρόν, τὸ δ' πρὸς πάλην καλὸν πρὸς
δρόμον αἰσχρόν· πάντα γὰρ ἀγαθὰ μὲν καὶ καλὰ ἔστι
πρὸς ἃ ἂν εὖ ἔχη, κακὰ δὲ καὶ αἰσχρὰ πρὸς ἃ ἂν
κακῶς.

Καὶ οἰκίας δὲ λέγων τὰς αὐτὰς καλὰς τε εἶναι καὶ 8
χρησίμους παιδεύειν ἔμοιγ' ἐδόκει, οἷας χρή, οἰκοδομεῖ-
σθαι. ἐπεσκόπει δὲ ὧδε Ἄρα γε τὸν μέλλοντα οἰκίαν,
οἷαν χρή, ἔχειν τοῦτο δεῖ μηχανᾶσθαι, ὅπως ἡδίστη
τε ἐνδιαιτᾶσθαι καὶ χρησιμωτάτη ἔσται; τούτου δὲ 9
ὁμολογουμένου· Οὐκοῦν ἡδὺ μὲν θέρους ψυχρινὴν
ἔχειν, ἡδὺ δὲ χειμῶνος ἄλεινῃν; ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο
συμφαίνει· Οὐκοῦν ἐν ταῖς πρὸς μεσημβρίαν βλεπού-

σαις οἰκίαις τοῦ μὲν χειμῶνος ὁ ἥλιος εἰς τὰς παστάδας ὑπολάμπει, τοῦ δὲ θέρους ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν στεγῶν πορευόμενος σκιὰν παρέχει. οὐκοῦν, εἴ γε καλῶς ἔχει ταῦτα οὕτω γίνεσθαι, οἰκοδομεῖν δεῖ ὑψηλότερα μὲν τὰ πρὸς μεσημβρίαν, ἵνα ὁ χειμερινὸς ἥλιος μὴ ἀποκλείηται, χθαμαλότερα δὲ τὰ πρὸς ἄρκτον, ἵνα

10 οἱ ψυχροὶ μὴ ἐμπίπτωσιν ἄνεμοι. ὥς δὲ συνελόντι εἰπεῖν, ὅποι πάσας ὥρας αὐτός τε ἂν ἥδιστα καταφεύγοι καὶ τὰ ὄντα ἀσφαλέστατα τιθοῖτο, αὕτη ἂν εἰκότως ἥδίστη τε καὶ καλλίστη οἴκησις εἴη. γραφαὶ δὲ καὶ ποικιλίαι πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσι. — ναοῖς γε μὴν καὶ βωμοῖς χώραν ἔφη εἶναι προεπωδεστάτην ἣτις ἐμφανεστάτη οὖσα ἀστιβεστάτη εἴη· ἡδὺ μὲν γὰρ ἰδόντας προσεῦξασθαι, ἡδὺ δὲ ἄγνῳς ἔχοντας προσιέναι.

ΙΧ. Πάλιν δὲ ἐρωτώμενος ἡ ἀνδρεία πότερον εἴη δι-
 δακτὸν ἢ φυσικόν, Οἶμαι μὲν, ἔφη, ὥσπερ σῶμα σώ-
 ματος ἰσχυρότερον πρὸς τοὺς πόνους φύεται, οὕτω καὶ
 ψυχὴν ψυχῆς ἐρωωμενεστέραν πρὸς τὰ δεινὰ φύσει
 γίνεσθαι. ὁρῶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς νόμοις τε καὶ ἔθеси

2 τρεφομένους πολὺν διαφέροντας ἀλλήλων τόλμην. νομίζω
 μέντοι πᾶσαν φύσιν μαθήσει καὶ μελέτη πρὸς ἀνδρείαν
 αὖξεσθαι. δῆλον μὲν γὰρ ὅτι Σκύθαι καὶ Θραῖκες
 οὐκ ἂν τολμήσειαν ἀσπίδας καὶ δόρατα λαβόντες Λα-
 κεδαιμονίοις διαμάχεσθαι· φανερόν δ' ὅτι Λακεδαι-
 μονιοὶ οὐτ' ἂν Θραξὶ πέλταις καὶ ἀκοντίοις οὔτε Σκύθαις

3 τόξοις ἐθέλοιεν ἂν διαγωνίζεσθαι. ὁρῶ δ' ἔγωγε καὶ
 ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων ὁμοίως καὶ φύσει διαφέροντας
 ἀλλήλων τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπιμελείᾳ πολὺν ἐπιτι-
 δόντας. ἐκ δὲ τούτων δῆλόν ἐστιν ὅτι πάντας χρῆ
 καὶ τοὺς εὐφρεστέρους καὶ τοὺς ἀμβλυτέρους τὴν φύσιν,

ἐν οἷς ἂν ἀξιόλογοι βούλωνται γενέσθαι, ταῦτα καὶ
μανθάνειν καὶ μελετᾶν.

Σοφίαν δὲ καὶ σωφροσύνην οὐ διώριζεν, ἀλλὰ τῷ 4
τὰ μὲν καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ γινώσκοντα χρῆσθαι αὐτοῖς·
καὶ τῷ τὰ αἰσχροῦ εἰδότα εὐλαβεῖσθαι σοφόν τε καὶ
σώφρονα ἔκρινε. προσερωτώμενος δέ, εἰ τοὺς ἐπιστα-
μένους μὲν ἃ δεῖ πράττειν, ποιοῦντας δὲ τάναντία
σοφούς τε καὶ ἀκρατεῖς εἶναι νομίζοι, Οὐδέν γε μᾶλ-
λον, ἔφη, ἢ ἀσόφους τε καὶ ἀκρατεῖς· πάντας γὰρ
οἶμαι προαιρουμένους ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, ἃ οἶονται
συμφορώτατα αὐτοῖς εἶναι, ταῦτα πράττειν· νομίζω
οὖν τοὺς μὴ ὀρθῶς πράττοντας οὔτε σοφούς οὔτε σώ-
φρονας εἶναι. ἔφη δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν 5
ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι. τὰ τε γὰρ δίκαια
καὶ πάντα ὅσα ἀρετῇ πράττεται καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ εἶναι
καὶ οὐτ' ἂν τοὺς ταῦτα εἰδότας ἄλλο ἂντὶ τούτων οὐδὲν
προελέσθαι οὔτε τοὺς μὴ ἐπισταμένους δύνασθαι πράτ-
τειν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγχειρῶσιν, ἁμαρτάνειν· οὕτω [καὶ]
τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ τοὺς μὲν σοφούς πράττειν, τοὺς
δὲ μὴ σοφούς οὐ δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγχειρῶσιν,
ἁμαρτάνειν. ἐπεὶ οὖν τὰ τε δίκαια καὶ τᾶλλα καλὰ
τε καὶ ἀγαθὰ πάντα † ἀρετῇ πράττεται, δῆλον εἶναι ὅτι
καὶ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἀρετὴ σοφία ἐστὶ.
μανίαν γε μὴν ἐναντίον μὲν ἔφη εἶναι σοφίαν, οὐ μέντοι 6
γε τὴν ἀνεπιστημοσύνην μανίαν ἐνόμιζε· τὸ δὲ ἀγνοεῖν
ἑαυτὸν καί, ἃ μὴ οἶδε, δοξάζειν τε καὶ οἶεσθαι γι-
γνώσκειν ἐγγυτάτω μανίας ἐλογίζετο εἶναι. τοὺς μέντοι
πολλοὺς ἔφη, ἃ μὲν οἱ πλείστοι ἀγνοοῦσι, τοὺς διη-
μαρτηκότας τούτων οὐ φάσκειν μαινέσθαι, τοὺς δὲ
διημαρτηκότας ὧν οἱ πολλοὶ γινώσκουσι μαινομένους
καλεῖν· ἐὰν τε γὰρ τις μέγας οὕτως οἴηται εἶναι 7

ὥστε κύπτειν τὰς πύλας τοῦ τείχους διεξιῶν, ἕάν τις οὕτως ἰσχυρὸς ὥστ' ἐπιχειρεῖν οἰκίας αἵρεσθαι ἢ ἄλλῳ τῷ ἐπιθέσθαι τῶν πᾶσι δήλων ὅτι ἀδύνατά ἐστι, τοῦτον μαίνεσθαι φάσκειν [τοὺς δὲ μικρὸν διαμαρτάνοντας οὐ δοκεῖν τοῖς πολλοῖς μαίνεσθαι, ἀλλ', ὥσπερ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν ἔρωτα καλοῦσιν, οὕτω καὶ τὴν μεγάλην παράνοιαν μανίαν αὐτοὺς καλεῖν].

8 Φθόνον δὲ σκοπῶν, ὃ τι εἴη, λύπην μὲν τινα ἐξηύρισκεν αὐτὸν ὄντα, οὔτε μέντοι τὴν ἐπὶ φίλων ἀτυχίαις οὔτε τὴν ἐπ' ἐχθρῶν εὐτυχίαις γιγνομένην, ἀλλὰ μόνους ἔφη φθονεῖν τοὺς ἐπὶ ταῖς τῶν φίλων εὐπραξίαις ἀνιωμένους. θαυμαζόντων δέ τινων εἰ τις φίλων τινα ἐπὶ τῇ εὐπραξίᾳ αὐτοῦ λυποῖτο, ὑπεμίμνησκεν, ὅτι πολλοὶ οὕτω πρὸς τινὰς ἔχουσιν, ὥστε κακῶς μὲν πράττοντας μὴ δύνασθαι περιορᾶν, ἀλλὰ βοηθεῖν ἀτυχοῦσιν, εὐτυχοῦντων δὲ λυπεῖσθαι. τοῦτο μέντοι φρονίμῳ μὲν ἀνδρὶ οὐκ ἂν συμβῆναι, τοὺς ἡλιθίους δὲ αἰεὶ πᾶσχειν αὐτό.

9 Σχολὴν δὲ σκοπῶν, τί εἴη, ποιοῦντας μὲν τι τοὺς πλείστους εὐρίσκειν ἔφη· καὶ γὰρ τοὺς πεττεύοντας καὶ τοὺς γελωτοποιοῦντας ποιεῖν τι· πάντας δὲ τούτους ἔφη σχολάζειν· ἐξεῖναι γὰρ αὐτοῖς ἰέναι πράξοντας τὰ βελτίω τούτων. ἀπὸ μέντοι τῶν βελτιόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω ἰέναι οὐδένα σχολάζειν· εἰ δέ τις ἴοι, τοῦτον ἀσχολίας αὐτῷ οὔσης κακῶς ἔφη τοῦτο πράττειν.

10 Βασιλεῖς δὲ καὶ ἄρχοντας οὐ τοὺς τὰ σκῆπτρα ἔχοντας ἔφη εἶναι οὐδὲ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων αἵρεθέντας οὐδὲ τοὺς κλήρω λαχόντας οὐδὲ τοὺς βιασαμένους οὐδὲ τοὺς ἐξαπατήσαντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπισταμένους
11 ἄρχειν· ὁπότε γὰρ τις ὁμολογήσειε τοῦ μὲν ἄρχοντος εἶναι τὸ προστάττειν ὃ τι χρὴ ποιεῖν, τοῦ δὲ ἀρχομένου

τὸ πείθεσθαι, ἐπεδείκνυνεν ἐν τε νηὶ τὸν μὲν ἐπιστά-
μενον ἄρχοντα, τὸν δὲ ναύκληρον καὶ τοὺς ἄλλους
τοὺς ἐν τῇ νηὶ πάντας πειθομένους τῷ ἐπισταμένῳ,
καὶ ἐν γεωργίᾳ τοὺς κεκτημένους ἀγρούς, καὶ ἐν νόσῳ
τοὺς νοσοῦντας, καὶ ἐν σωμασσίᾳ τοὺς σωμασκοῦντας,
καὶ τοὺς ἄλλους πάντας οἷς ὑπάρχει τι ἐπιμελείας
δεόμενον, ἂν μὲν αὐτοὶ ἡγῶνται ἐπίστασθαι ἐπιμελεῖ-
σθαι — εἰ δὲ μή, τοῖς ἐπισταμένοις οὐ μόνον πα-
ροῦσι πειθομένους, ἀλλὰ καὶ ἀπόντας μεταπεμπομένους,
ὅπως ἐκείνοις πειθόμενοι τὰ δέοντα πράττωσιν· ἐν δὲ
ταλασίᾳ καὶ τὰς γυναῖκας ἐπεδείκνυνεν ἀρχούσας τῶν
ἀνδρῶν διὰ τὸ τὰς μὲν εἰδέναι ὅπως χρὴ ταλασιουργεῖν,
τοὺς δὲ μὴ εἰδέναι. εἰ δέ τις πρὸς ταῦτα λέγοι, ὅτι 12
τῷ τυράννῳ ἔξεστι μὴ πείθεσθαι τοῖς ὀρθῶς λέγουσι,
Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, ἔξειν μὴ πείθεσθαι, ἐπικειμένης γε
ζημίας, ἔάν τις τῷ εὖ λέγοντι μὴ πείθεται; ἐν ᾧ γὰρ
ἂν τις πράγματι μὴ πείθεται τῷ εὖ λέγοντι, ἀμαρτή-
σεται δῆπου, ἀμαρτάνων δὲ ζημιωθήσεται. εἰ δὲ φαίη 13
τις τῷ τυράννῳ ἔξειναι καὶ ἀποκτείνειν τὸν εὖ φρο-
νοῦντα, Τὸν δὲ ἀποκτείναντα, ἔφη, τοὺς κρατίστους
τῶν συμμάχων οἷε ἀζήμιον γίνεσθαι ἢ ὥς ἔτυχε
ζημιοῦσθαι; πότερα γὰρ ἂν μᾶλλον οἷε σφῆζεσθαι τὸν
τοῦτο ποιοῦντα ἢ οὕτω καὶ τάχιστ' ἂν ἀπολέσθαι;

Ἐρομένου δὲ τινος αὐτόν, τί δοκοίη αὐτῷ κράτι 14
στον ἀνδρὶ ἐπιτήδευμα εἶναι, ἀπεκρίνατο εὐπραξίαν.
Ἐρομένου δὲ πάλιν, εἰ καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐπιτήδευμα
νομίζοι εἶναι, Πᾶν μὲν οὖν τοῦναντίον ἔγωγ', ἔφη,
τύχην καὶ πρᾶξιν ἡγοῦμαι· τὸ μὲν γὰρ μὴ ζητοῦντα
ἐπιτυχεῖν τινι τῶν δεόντων εὐτυχίαν οἶμαι εἶναι, τὸ
δὲ μαθόντα τε καὶ μελετήσαντά τι εὖ ποιεῖν εὐπραξίαν
νομίζω, καὶ οἱ τοῦτο ἐπιτηδεύοντες δοκοῦσί μοι εὖ

15 πράττειν. καὶ ἀρίστους δὲ καὶ θεοφιλεστάτους ἔφη εἶναι ἐν μὲν γεωργίᾳ τοὺς τὰ γεωργικὰ εὖ πράττοντας, ἐν δ' ἰατρείᾳ τοὺς τὰ ἰατρικὰ, ἐν δὲ πολιτείᾳ τοὺς τὰ πολιτικὰ τὸν δὲ μηδὲν εὖ πράττοντα οὔτε χρήσιμον οὐδὲν ἔφη εἶναι οὔτε θεοφιλῆ.

X. Ἄλλὰ μὴν καὶ εἴ ποτε τῶν τὰς τέχνας ἔχόντων καὶ ἐργασίας ἕνεκα χρωμένων αὐταῖς διαλέγοιτό τι, καὶ τούτοις ὠφέλιμος ἦν. εἰσελθὼν μὲν γάρ ποτε πρὸς Παιρράσιον τὸν ζωγράφον καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ἄρα, ἔφη, ὦ Παρράσιε, ἡ γραφικὴ ἐστὶν εἰκασία τῶν ὁρωμένων; τὰ γοῦν κοῖλα καὶ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φωτεινὰ καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ μαλακὰ καὶ τὰ τραχέα καὶ τὰ λεῖα καὶ τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ σώματα

2 διὰ τῶν χρωμάτων ἀπεικάζοντες ἐκμιμεῖσθε. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Καὶ μὴν τὰ γε καλὰ εἶδη ἀφομοιοῦντες, ἐπειδὴ οὐ ῥάδιον ἐνὶ ἀνθρώπῳ περιτυχεῖν ἅμειπτα πάντα ἔχοντι, ἐκ πολλῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἐκάστου κάλλιστα οὕτως ὅλα τὰ σώματα καλὰ ποιεῖτε φαίνεσθαι.

3 Ποιοῦμεν γάρ, ἔφη, οὕτω. Τί γάρ; ἔφη, τὸ πιθανώτατον καὶ ἥδιστον καὶ φιλικώτατον καὶ ποθεινώτατον καὶ ἐρασμιώτατον ἀπομιμεῖσθε τῆς ψυχῆς ἡθος; ἢ οὐδὲ μιμητόν ἐστι τοῦτο; Πῶς γάρ ἄν, ἔφη, μιμητόν εἴη, ὦ Σώκρατες, ὃ μήτε συμμετρίαν μήτε χρῶμα μήτε ὦν σὺ εἶπας ἄρτι μηδὲν ἔχει μηδὲ ὅλως ὁρατόν ἐστιν;

4 Ἀρ' οὖν, ἔφη, γίνεται ἐν ἀνθρώπῳ τό τε φιλοφρόνως καὶ τὸ ἐχθρῶς βλέπειν πρὸς τινας; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. Οὐκοῦν τοῦτό γε μιμητόν ἐν τοῖς ὅμμασι; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἐπὶ δὲ τοῖς τῶν φίλων ἀγαθοῖς καὶ τοῖς κακοῖς ὁμοίως σοι δοκοῦσιν ἔχειν τὰ πρόσωπα οἳ τε φροντίζοντες καὶ οἳ μή; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. ἐπὶ μὲν γάρ τοῖς ἀγαθοῖς παιδροί, ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς σκυθρωποί

γίνονται. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ταῦτα δυνατὸν ἀπεικάζειν ;
 Καὶ μάλα, ἔφη. Ἄλλὰ μὴν καὶ τὸ μεγαλοπρεπές τε 5
 καὶ ἐλευθέριον καὶ τὸ ταπεινόν τε καὶ ἀνελεύθερον
 καὶ τὸ σωφρονικόν τε καὶ φρόνιμον καὶ τὸ ὑβριστικόν
 τε καὶ ἀπειρόκαλον καὶ διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ
 τῶν σχημάτων καὶ ἐστώτων καὶ κινουμένων ἀνθρώπων
 διαφαίνει. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ταῦτα
 μιμητά ; Καὶ μάλα, ἔφη. Πότερον οὖν, ἔφη, νομίζεις
 ἴδιον ὄραν τοὺς ἀνθρώπους δι' ὧν τὰ καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ
 καὶ ἀγαπητὰ ἦθη φαίνεται ἢ δι' ὧν τὰ αἰσχρά τε καὶ
 πονηρὰ καὶ μισητά ; Πολὺ νῆ Δί', ἔφη, διαφέρει, ὦ
 Σώκρατες.

Πρὸς δὲ Κλείωνα τὸν ἀνδριαντοποιὸν εἰσελθόν 6
 ποτε καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ὅτι μὲν, ἔφη, ὦ Κλεί-
 των, καλοί, οὓς ποιεῖς δρομεῖς τε καὶ παλαιστάς καὶ
 πύκτας καὶ παγκρατιαστάς, ὁρῶ τε καὶ οἶδα· ὁ δὲ μά-
 λιστα ψυχαγωγεῖ διὰ τῆς ὄψεως τοὺς ἀνθρώπους, τὸ
 ζωτικὸν φαίνεσθαι, πῶς τοῦτο ἐνεργάζει τοῖς ἀνδρι-
 αῖσιν ; ἐπεὶ δὲ ἀπορῶν ὁ Κλείτων οὐ ταχὺ ἀπεκρίνατο, 7
 Ἄρ', ἔφη, τοῖς τῶν ζώντων εἵδεσιν ἀπεικάζων τὸ ἔργον
 ζωτικωτέρους ποιεῖς φαίνεσθαι τοὺς ἀνδριάντας ; Καὶ
 μάλα, ἔφη. Οὐκοῦν τὰ τε ὑπὸ τῶν σχημάτων κατα-
 σπώμενα καὶ τὰνασπώμενα ἐν τοῖς σώμασι καὶ τὰ
 συμπιεζόμενα καὶ τὰ διελκόμενα καὶ τὰ ἐντεινόμενα
 καὶ τὰ ἀνιέμενα ἀπεικάζων ὁμοιότερά τε τοῖς ἀληθι-
 νοῖς καὶ πιθανώτερα ποιεῖς φαίνεσθαι ; Πάνυ μὲν οὖν,
 ἔφη. Τὸ δὲ καὶ τὰ πάθη τῶν ποιούντων τι σωμάτων 8
 ἀπομιμεῖσθαι οὐ ποιεῖ τίνα τέρψιν τοῖς θεωμένοις ;
 Εἰκὸς γοῦν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν μὲν μαχομένων
 ἀπειλητικά τὰ ὄμματα ἀπεικαστέον, τῶν δὲ νενηκη-
 κότων εὐφραινομένων ἢ ὄψις μιμητέα ; Σφόδρα γ'.

ἔφη. Δεῖ ἄρα, ἔφη, τὸν ἀνδριαντοποιὸν τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς τῷ εἶδει προσεικάζειν.

- 9 Πρὸς δὲ Πιστίαν τὸν θωρακοποιὸν εἰσελθὼν, ἐπιδείξαντος αὐτοῦ τῷ Σωκράτει θώρακας εὖ εἰργασμένους, Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, καλὸν γε, ὦ Πιστία, τὸ εὔρημα τὸ τὰ μὲν δεόμενα σκέπης τοῦ ἀνθρώπου σκεπάζειν τὸν θώρακα, ταῖς δὲ χερσὶ μὴ κωλύειν χρῆσθαι. ἀτάρ, ἔφη, λέξον μοι, ὦ Πιστία, διὰ τί οὐτ' 10 ἰσχυροτέρους οὔτε πολυτελεστέρους τῶν ἄλλων ποιῶν τοὺς θώρακας πλείονος πωλεῖς; Ὅτι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εὐρυθμοτέρους ποιῶ. Τὸν δὲ ῥυθμόν, ἔφη, πότερα μέτρω ἢ σταθμῶ ἀποδεικνύων πλείονος τιμᾷ; οὐ γὰρ δὴ ἴσους γε πάντας οὐδὲ ὁμοίους οἶμαί σε ποιεῖν, εἴ γε ἀρμόττοντας ποιεῖς. Ἀλλὰ νῆ Δί', ἔφη, ποιῶ· οὐδὲν 11 γὰρ ὄφελός ἐστι θώρακος ἄνευ τούτου. Οὐκοῦν, ἔφη, σώματά γε ἀνθρώπων τὰ μὲν εὐρυθμά ἐστι, τὰ δὲ ἄρρυθμα; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πῶς οὖν, ἔφη, τῷ ἄρρυθμῷ σώματι ἀρμόττοντα τὸν θώρακα εὐρυθμον ποιεῖς; Ὡσπερ καὶ ἀρμόττοντα, ἔφη· ὁ ἀρμόττων γὰρ 12 ἐστὶν εὐρυθμος. Δοκεῖς μοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ εὐρυθμον οὐ καθ' ἑαυτὸ λέγειν, ἀλλὰ πρὸς τὸν χρώμενον, ὥσπερ ἂν εἰ φαίης ἀσπίδα, ᾧ ἂν ἀρμόττη, τούτῳ εὐρυθμον εἶναι, καὶ χλαμύδα, καὶ τᾶλλα ὡσαύ- 13 τως ἔοικεν ἔχειν τῷ σῶ λόγῳ. Ἴσως δὲ καὶ ἄλλο τι οὐ μικρὸν ἀγαθὸν τῷ ἀρμόττειν πρόσσεστι. Δίδαξον, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἴ τι ἔχεις. Ἦττον, ἔφη, τῷ βάρει πιέζουσιν οἱ ἀρμόττοντες τῶν ἀναρμόστων τὸν αὐτὸν σταθμὸν ἔχοντες. οἱ μὲν γὰρ ἀνάρμοστοι ἢ ὅλοι ἐκ τῶν ὤμων κρεμάμενοι ἢ καὶ ἄλλο τι τοῦ σώματος σφόδρα πιέζοντες δύσφοροι καὶ χαλεποὶ γίνονται· οἱ δὲ ἀρμόττοντες, διελημμένοι τὸ βάρος τὸ μὲν ὑπὸ τῶν

κλειδῶν καὶ ἐπωμίδων, τὸ δ' ὑπὸ τῶν ὤμων, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ στήθους, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ νώτου, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς γαστροῦς, ὀλίγου δεῖν οὐ φορήματι, ἀλλὰ προσθήματι ἐοίκασιν. Εἴρηκας, ἔφη, αὐτὸ δι' ὅπερ ἔγωγες τὰ 14
 ἐμὰ ἔργα πλείστου ἄξια νομίζω εἶναι· ἔνιοι μέντοι τοὺς ποικίλους καὶ τοὺς ἐπιχρύσους θώρακας μᾶλλον ὠνοῦνται. Ἀλλὰ μήν, ἔφη, εἴ γε διὰ ταῦτα μὴ ἀρμόττοντας ὠνοῦνται, κακὸν ἔμοιγε δοκοῦσι ποικίλον τε καὶ ἐπίχρυσον ὠνεῖσθαι. ἀτάρ, ἔφη, τοῦ σώματος μὴ 15
 μένοντος, ἀλλὰ τοτὲ μὲν κυρτουμένου, τοτὲ δὲ ὀρθουμένου, πῶς ἂν ἀκριβεῖς θώρακες ἀρμόττοιεν; Οὐδαμῶς, ἔφη. Λέγεις, ἔφη, ἀρμόττειν οὐ τοὺς ἀκριβεῖς, ἀλλὰ τοὺς μὴ λυποῦντας ἐν τῇ χρεῖα. Αὐτός, ἔφη, τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ πάνυ ὀρθῶς ἀποδέχει.

Γυναϊκὸς δὲ ποτε οὔσης ἐν τῇ πόλει καλῆς, ἥ XI
 ὄνομα ἦν Θεοδότῃ, καὶ οἷας συνεῖναι τῷ πείθοντι, μνησθέντος αὐτῆς τῶν παρόντων τινὸς καὶ εἰπόντος, ὅτι κρεῖττον εἶη λόγου τὸ κάλλος τῆς γυναϊκός, καὶ ζωγράφους φήσαντος εἰσιέναι πρὸς αὐτὴν ἀπεικασομένους, οἷς ἐκείνην ἐπιδεικνύειν ἑαυτῆς ὅσα καλῶς ἔχοι, Ἰτέον ἂν εἶη θεασομένους, ἔφη ὁ Σωκράτης· οὐ γὰρ δὴ ἀκούσασί γε τὸ λόγου κρεῖττον ἔστι καταμαθεῖν. καὶ ὁ διηγησάμενος, Οὐκ ἂν φθάνοιτ', ἔφη, ἀκολουθοῦντες. οὕτω μὲν δὴ πορευθέντες πρὸς τὴν Θεοδότην καὶ 2
 καταλαβόντες ζωγράφῳ τινὶ παρεστηκυῖαν ἐθεάσαντο. παυσάμενου δὲ τοῦ ζωγράφου, Ὡ ἄνδρες, ἔφη ὁ Σωκράτης, πότερον ἡμᾶς δεῖ μᾶλλον Θεοδότῃ χάριν ἔχειν, ὅτι ἡμῖν τὸ κάλλος ἑαυτῆς ἐπέδειξεν, ἢ ταύτην ἡμῖν, ὅτι ἐθεασάμεθα; Ἄρ' εἰ μὲν ταύτῃ ὠφελιμωτέρα ἐστὶν ἢ ἐπιδείξαις, ταύτην ἡμῖν χάριν ἔκτεον, εἰ δὲ ἡμῖν ἢ θέα ἡμᾶς ταύτην; εἰπόντος δὲ τινος ὅτι δίκαια 3

- λέγοι, Οὐκοῦν, ἔφη, αὕτη μὲν ἤδη τε τὸν παρ' ἡμῶν
 ἔπαινον κερδαίνει καί, ἐπειδὰν εἰς πλείους διαγγείλω-
 μεν, πλείω ὠφελήσεται· ἡμεῖς δὲ ἤδη τε ὧν ἐθεασάμεθα
 ἐπιθυμοῦμεν ἄψασθαι καὶ ἄπιμεν ὑποκνιζόμενοι καὶ
 ἀπελθόντες πουθήσομεν. ἔκ δὲ τούτων εἰκὸς ἡμᾶς μὲν
 θεραπεύειν, ταύτην δὲ θεραπεύεσθαι. καὶ ἡ Θεοδότῃ,
 Νῆ Δί', ἔφη, εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἐμὲ ἂν δέοι
 4 ὑμῖν τῆς θεᾶς χάριν ἔχειν. ἔκ δὲ τούτου ὁ Σωκράτης
 ὁρῶν αὐτὴν τε πολυτελῶς κεκοσμημένην, καὶ μητέρα
 παροῦσαν αὐτῇ ἐν ἐσθῇτί τε καὶ θεραπείᾳ οὐ τῇ
 τυχοῦσῃ, καὶ θεραπαίνας πολλὰς καὶ εὐειδεῖς καὶ οὐδὲ
 ταύτας ἡμελημένως ἐχούσας, καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν οἰκίαν
 ἀφθόνως κατεσκευασμένην, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Θεοδότῃ,
 ἔστι σοι ἄγρός; Οὐκ ἔμοιγ', ἔφη. Ἄλλ' ἄρα οἰκία
 προσόδους ἔχουσα; Οὐδὲ οἰκία, ἔφη. Ἀλλὰ μὴ χειρο-
 τέχναι τινές; Οὐδὲ χειροτέχναι, ἔφη. Πόθεν οὖν,
 ἔφη. τὰ ἐπιτήδεια ἔχεις; Ἐάν τις, ἔφη, φίλος μοι γενό-
 5 μενος εὖ ποιεῖν ἐθέλῃ, οὗτός μοι βίος ἐστί. Νῆ τὴν
 Ἥραν, ἔφη, ὦ Θεοδότῃ, καλόν γε τὸ κτῆμα καὶ πολλῶ
 κρεῖττον οἰῶν τε καὶ αἰγῶν καὶ βοῶν, φίλων ἀγέλην
 κεκτήσθαι. ἀτάρ, ἔφη, πότερον τῇ τύχῃ ἐπιτρέπεις,
 εἰάν τις σοι φίλος ὥσπερ μυῖα πρόσπτηται, ἢ καὶ αὐτὴ
 6 τι μηχανᾷ; Πῶς δ' ἂν, ἔφη, ἐγὼ τούτου μηχανὴν
 εὔροιμι; Πολὺ νῆ Δί', ἔφη, προσηκόντως μᾶλλον ἢ
 αἱ φάλαγγες· οἶσθα γὰρ ὥς ἐκεῖναι θηρῶσι τὰ πρὸς
 τὸν βίον· ἀράχνια γὰρ δῆπου λεπτὰ ὑψηνάμεναι, ὃ
 7 τι ἂν ἐνταῦθα ἐμπέσῃ, τούτῳ τροφῇ χρῶνται. Καὶ
 ἐμοὶ οὖν, ἔφη, συμβουλεύεις ὑφήνασθαί τι θήρατρον;
 (Ὁ γὰρ δὴ οὕτω γε ἀτέχνως οἶεσθαι χρὴ τὸ πλείστου
 ἄξιον ἄγρευμα, φίλους, θηράσειν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ
 τὸ μικροῦ ἄξιον, τοὺς λαγῶς, θηράντες πολλὰ τεχνά-

ζουσιν ; ὅτι μὲν γὰρ τῆς νυκτὸς νέμονται, κύνας 8
 νυκτερευτικὰς πορισάμενοι, ταύταις αὐτοὺς θηρῶσιν·
 ὅτι δὲ μεθ' ἡμέραν ἀποδιδράσκουσιν, ἄλλας κτῶνται
 κύνας, αἵτινες, ἣ ἂν ἐκ τῆς νομῆς εἰς τὴν εὐνὴν
 ἀπέλθωσι, τῇ ὁσμῇ αἰσθανόμεναι εὐρίσκουσιν αὐτούς·
 ὅτι δὲ ποδώκεις εἰσὶν ὥστε καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ τρέ-
 χοντες ἀποφεύγειν, ἄλλας αὖ κύνας ταχείας παρασκευά-
 ζονται, ἵνα κατὰ πόδας ἀλίσκωνται· ὅτι δὲ καὶ ταύτας
 αὐτῶν τινες ἀποφεύγουσι, δίκτυα ἱστᾷσιν εἰς τὰς ἀτρα-
 πούς, ἣ φεύγουσιν, ἵν' εἰς ταῦτα ἐμπίπτοντες συμποδί-
 ζονται. Τίνι οὖν, ἔφη, τοιούτῳ φίλους ἂν ἐγὼ θηρῶν ; 9
 Ἐὰν νῆ Δί', ἔφη, ἀντὶ κυνὸς κτήσῃ, ὅστις σοι ἰχνεύων
 μὲν τοὺς φιλοκάλους καὶ πλουσίους εὐρήσει, εὐρὼν
 δὲ μηχανήσεται ὅπως ἐμβάλλῃ αὐτοὺς εἰς τὰ σὰ δίκτυα.
 Καὶ ποῖα, ἔφη, ἐγὼ δίκτυα ἔχω ; Ἐν μὲν δήπου, ἔφη, 10
 καὶ μάλα εὖ περιπλεκόμενον, τὸ σῶμα· ἐν δὲ τούτῳ
 ψυχὴν, ἣ καταμανθάνεις, καὶ ὥς ἂν ἐμβλέπουσα χαρί-
 ζοιο καὶ ὅ τι ἂν λέγουσα εὐφραίνοις, καὶ ὅτι δεῖ τὸν
 μὲν ἐπιμελόμενον ἀσμένως ὑποδέχεσθαι, τὸν δὲ τρυ-
 φῶντα ἀποκλείειν, καὶ ἀρρωστήσαντός γε φίλου φροντι-
 στικῶς ἐπισκέπασθαι καὶ καλὸν τι πράξαντος σφόδρα
 συνησθῆναι καὶ τῷ σφόδρα σοῦ φροντίζοντι ὅλη τῇ
 ψυχῇ κεχαρίσθαι· φιλεῖν γε μὴν εὖ οἶδ' ὅτι ἐπίστασαι
 οὐ μόνον μαλακῶς, ἀλλὰ καὶ εὐνοϊκῶς· καὶ ὅτι ἀρεστοί
 σοί εἰσιν οἱ φίλοι, οἶδ' ὅτι οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ ἀνα-
 πείθεις. Μὰ τὸν Δί', ἔφη ἡ Θεοδότῃ, ἐγὼ τούτων
 οὐδὲν μηχανῶμαι. Καὶ μὴν, ἔφη, πολὺ διαφέρει τὸ 11
 κατὰ φύσιν τε καὶ ὀρθῶς ἀνθρώπῳ προσφέρεισθαι. καὶ
 γὰρ δὴ βία μὲν οὐτ' ἂν ἔλοις οὔτε κατάσχοις φίλον,
 εὐεαγεσία δὲ καὶ ἡδονῇ τὸ θηρίον τοῦτο ἀλώσιμόν τε
 καὶ ἁμόνιμόν ἐστιν. Ἀληθῇ λέγεις, ἔφη. Δεῖ 12

- τοίνυν, ἔφη, πρῶτον μὲν τοὺς φροντίζοντάς σου τοιαῦτα ἀξιοῦν, οἷα ποιοῦσιν αὐτοῖς μικρότατα μελήσει, ἔπειτα δὲ αὐτὴν ἀμείβεσθαι χαρίζομένην τὸν αὐτὸν τρόπον οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα φίλοι γίνοντο καὶ πλεῖστον
- 13 χρόνον φιλοῖεν καὶ μέγιστα εὐεργετοῖεν. χαρίζοιο δ' ἂν μάλιστα, εἰ δεσμένοις δωροῖο τὰ παρὰ σεαυτῆς· ὁρᾷς γὰρ ὅτι καὶ τῶν βρωμάτων τὰ ἥδιστα, ἐὰν μὲν τις προσφέρῃ πρὶν ἐπιθυμεῖν, ἡδὴ φαίνεται, κεκορεσμένοις δὲ καὶ βδελυγμίαν παρέχει, ἐὰν δέ τις προσφέρῃ λιμὸν ἐμποιήσας, κἂν φαυλότερα ἢ, πάνυ ἡδέα φαίνεται.
- 14 Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, ἐγὼ λιμὸν ἐμποιεῖν τῶν παρ' ἐμοὶ δυναίμην; Εἰ νὴ Δί', ἔφη, πρῶτον μὲν τοῖς κεκορεσμένοις μήτε προσφέροις μήτε ὑπομιμνήσκεις, ἕως ἂν τῆς πλησμονῆς παυσάμενοι πάλιν δέωνται, ἔπειτα τοὺς δεομένους ὑπομιμνήσκεις ὥς κοσμιωτάτῃ τε ὁμιλίᾳ καὶ τῷ μὴ φαίνεσθαι βουλομένη χαρίζεσθαι καὶ διαφεύγουσα, ἕως ἂν ὥς μάλιστα δεηθῶσι· τηνικαῦτα γὰρ πολὺ διαφέρει τὰ αὐτὰ δῶρα ἢ πρὶν ἐπιθυμῆσαι διδόναι.
- 15 καὶ ἡ Θεοδότῃ, Τί οὖν οὐ σύ μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐγένου συνθηρατῆς τῶν φίλων; Ἐάν γε νὴ Δί', ἔφη, πείθῃς με σύ. Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, πείσαιμί σε; Ζητήσεις, ἔφη, τοῦτο αὐτὴ καὶ μηχανήσῃ, ἐὰν τί μου δέῃ.
- 16 Εἴσιθι τοίνυν, ἔφη, θαμινά. καὶ ὁ Σωκράτης ἐπισκώπτων τὴν αὐτοῦ ἀπραγμοσύνην, Ἄλλ', ὦ Θεοδότῃ, ἔφη, οὐ πάνυ μοι ῥᾷδιόν ἐστι σχολάσαι· καὶ γὰρ ἴδια πράγματα πολλὰ καὶ δημόσια παρέχει μοι ἀσχολίαν· εἰσὶ δὲ καὶ φίλοι μοι, αἵ οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀφ' αὐτῶν ἐάσουσί με ἀπιέναι, φίλτρα τε μανθάνουσαι
- 17 παρ' ἐμοῦ καὶ ἐπωδᾶς. Ἐπίστασαι γάρ, ἔφη, καὶ ταῦτα, ὦ Σώκρατες; Ἀλλὰ διὰ τί οἶει, ἔφη, Ἀπολλόδωρόν τε τένδε καὶ Ἀντισθένη οὐδέποτε μου ἀπολείπε-

σθαι; διὰ τί δὲ καὶ Κέβητα καὶ Σιμμίαν Θήβηθεν παραγίγνεσθαι; εὖ ἴσθι ὅτι ταῦτα οὐκ ἄνευ πολλῶν φίλτρων τε καὶ ἐπιδῶν καὶ ὑγγων ἐστί. Χρῆσον 18 τοίνυν μοι, ἔφη, τὴν ὑγγα, ἵνα ἐπὶ σοὶ πρῶτον ἔλκω αὐτήν. Ἄλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ αὐτὸς ἔλκεσθαι πρὸς σὲ βούλομαι, ἀλλὰ σὲ πρὸς ἐμὲ πορεύεσθαι. Ἄλλὰ πορεύσομαι, ἔφη· μόνον ὑποδέχου. Ἄλλ' ὑποδέξομαί σε, ἔφη, ἐὰν μὴ τις φιλωτέρα σου ἔνδον ᾖ.

Ἐπιγένη δὲ τῶν συνόντων τινὰ νέον τε ὄντα καὶ XII τὸ σῶμα κακῶς ἔχοντα ἰδὼν, Ὡς ἰδιωτικῶς, ἔφη, τὸ σῶμα ἔχεις, ὦ Ἐπίγενης. καὶ ὅς, Ἰδιώτης γάρ, ἔφη, εἰμί, ὦ Σώκρατες. Οὐδέν γε μᾶλλον, ἔφη, τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ μελλόντων ἀγωνίζεσθαι ἢ δοκεῖ σοι μικρὸς εἶναι ὁ περὶ τῆς ψυχῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀγών, ὃν Ἀθηναῖοι θήσουσιν, ὅταν τύχωσι; καὶ μὴν οὐκ ὀλίγοι 2 μὲν διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν ἀποθνήσκουσί τε ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνοις καὶ αἰσχροῦς σφύζονται πολλοὶ δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο ζῶντες τε ἀλίσκονται καὶ ἀλόντες ἦτοι δουλεύουσι τὸν λοιπὸν βίον, ἐὰν οὕτω τύχωσι, τὴν χαλεπωτάτην δουλείαν ἢ εἰς τὰς ἀνάγκας τὰς ἀλγεινοτάτας ἐμπεσόντες καὶ ἐκτίσαντες ἐνίοτε πλείω τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς τὸν λοιπὸν βίον ἐνδεεῖς τῶν ἀναγκαίων ὄντες καὶ κακοπαθοῦντες διαζῶσι· πολλοὶ δὲ δόξαν αἰσχροῦν κτῶνται διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀδυναμίαν δοκοῦντες ἀποδειλιᾶν. ἢ καταφρονεῖς τῶν 3 ἐπιτιμίων τῆς καχεξίας τούτων, καὶ ῥαδίως ἂν οἷε φέρειν τὰ τοιαῦτα; καὶ μὴν οἶμαί γε πολλῷ ῥᾶ καὶ ἡδῖω τούτων εἶναι, ἃ δεῖ ὑπομένειν τὸν ἐπιμελόμενον τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας. ἢ ὑγιεινότερόν τε καὶ εἰς τᾶλλα χρησιμώτερον νομίζεις εἶναι τὴν καχεξίαν τῆς εὐεξίας, ἢ τῶν διὰ τὴν εὐεξίαν γιγνομένων καταφρονεῖς;

- 4 καὶ μὴν πάντα γε τάναντία συμβαίνει τοῖς εὖ τὰ σώματα ἔχουσιν ἢ τοῖς κακῶς. καὶ γὰρ ὑγιαίνουν οἱ τὰ σώματα εὖ ἔχοντες καὶ ἰσχύουσι καὶ πολλοὶ μὲν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀγῶνων σφύζονται τε εὐσχημόνως καὶ τὰ δεινὰ πάντα διαφεύγουσι, πολλοὶ δὲ φίλοις τε βοηθοῦσι καὶ τὴν πατρίδα εὐεργετοῦσι καὶ διὰ ταῦτα χάριτός τε ἀξιοῦνται καὶ δόξαν μεγάλην κτιῶνται καὶ τιμῶν καλλίστων τυγχάνουσι καὶ [διὰ ταῦτα] τὸν τε λοιπὸν βίον ἡδίων καὶ κάλλιον διαζῶσι καὶ τοῖς ἑαυτῶν παισὶ καλλίους ἀφορμὰς εἰς τὸν βίον
- 5 καταλείπουσιν. οὗτοι γὰρ, ὅτι οὐκ ἀσκεῖ δημοσίᾳ ἡ πόλις τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, διὰ τοῦτο καὶ ἰδίᾳ ἀμελεῖν, ἀλλὰ μηδὲν ἤττον ἐπιμελεῖσθαι. εὖ γὰρ ἴσθι ὅτι οὐδὲ ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἀγῶνι οὐδὲ ἐν πράξει οὐδεμιᾷ μεῖον ἔξεις διὰ τὸ βέλτιον τὸ σῶμα παρεσκευασθαι· πρὸς πάντα γὰρ ὅσα πράττουσιν ἄνθρωποι χρήσιμον τὸ σῶμά ἐστιν· ἐν πάσαις δὲ ταῖς τοῦ σώματος χρεῖαις πολὺν
- 6 διαφέρει ὥς βέλτιστα τὸ σῶμα ἔχειν· ἐπεὶ καὶ ἐν ᾧ δοκεῖ ἐλαχίστη σώματος χρεῖα εἶναι, ἐν τῷ διανοεῖσθαι, τίς οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ ἐν τούτῳ πολλοὶ μέγαλα σφάλονται διὰ τὸ μὴ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα; καὶ λήθη δὲ καὶ ἀθυρία καὶ δυσκολία καὶ μανία πολλάκις πολλοῖς διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν εἰς τὴν διάνοιαν ἐμπί-
- 7 πτουσιν οὕτως ὥστε καὶ τὰς ἐπιστήμας ἐκβάλλειν. τοῖς δὲ τὰ σώματα εὖ ἔχουσι πολλὴ ἀσφάλεια καὶ οὐδεὶς κίνδυνος διὰ γε τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν τοιοῦτόν τι παθεῖν, εἰκὸς δὲ μᾶλλον πρὸς τάναντία τῶν διὰ τὴν καχεξίαν γιγνομένων [καὶ] τὴν εὐεξίαν χρήσιμον εἶναι· καίτοι τῶν γε τοῖς εἰρημένοισι ἐναγτίων ἕνεκα
- 8 τί οὐκ ἂν τις νοῦν ἔχων ὑπομείνειεν; αἰσχρὸν δὲ καὶ τὸ διὰ τὴν ἀμέλειαν γηρᾶναι, πρὶν ἰδεῖν ἑαυτὸν ποῖος

ἂν κάλλιστος καὶ κράτιστος τῷ σώματι γένοιτο· ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀμελοῦντα· οὐ γὰρ ἐθέλει αὐτόματα γίγνεσθαι.

Ὁργίζομένου δέ ποτέ τινος, ὅτι προσειπὼν τινα ΧΙΙΙ
χαίρειν οὐκ ἀντιπροσερρήθη, Γελοῖον, ἔφη, τό, εἰ μὲν τὸ σῶμα κάκιον ἔχοντι ἀπήντησάς τω, μὴ ἂν ὀργίζεσθαι, ὅτι δὲ τὴν ψυχὴν ἀγροικοτέρως διακειμένῳ περιέτυχες, τοῦτό σε λυπεῖ.

Ἄλλου δὲ λέγοντος, ὅτι ἀηδῶς ἐσθίοι, Ἄκουμε- 2
νός, ἔφη, τούτου φάρμακον ἀγαθὸν διδάσκει. ἐρομένου δέ, Ποῖον; Παύσασθαι ἐσθίοντα, ἔφη· καὶ ἡδιόν τε καὶ εὐτελέστερον καὶ ὑγιεινότερον διαΐξειν παυσάμενον.

Ἄλλου δ' αὖ λέγοντος, ὅτι θερμὸν εἶη παρ' ἑαυτῷ 3
τὸ ὕδωρ ὃ πίνοι, Ὅταν ἄρ', ἔφη, βούλῃ θερμῷ λούσασθαι, ἔτοιμον ἔσται σοι. Ἄλλὰ ψυχρόν, ἔφη, ἐστὶν ὥστε λούσασθαι. Ἄρ' οὖν, ἔφη, καὶ οἱ οἰκέται σου ἄχθονται πίνοντές τε αὐτὸ καὶ λούμενοι αὐτῷ; Μὰ τὸν Δί', ἔφη· ἀλλὰ καὶ πολλάκις τεθαύμακα ὥς ἡδέως αὐτῷ πρὸς ἀμφοτέρω ταῦτα χρῶνται. Πότερον δέ, ἔφη, τὸ παρὰ σοὶ ὕδωρ θερμότερον πλεῖν ἐστὶν ἢ τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ; Τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ, ἔφη. Πότερον δὲ λούσασθαι ψυχρότερον τὸ παρὰ σοὶ ἢ τὸ ἐν Ἀμφιαράου; Τὸ ἐν Ἀμφιαράου, ἔφη. Ἐνθυμοῦ οὖν, ἔφη, ὅτι κινδυνεύεις δυσαρεστότερος εἶναι τῶν τε οἰκετῶν καὶ τῶν ἀρρωστούντων.

Κολάσαντος δέ τινος ἰσχυρῶς ἀκόλουθον, ἤρετο 4
τί χαλεπαῖνοι τῷ θεράποντι. Ὅτι, ἔφη, ὀψοφαγίστατός τε ὢν βλακώτατός ἐστι καὶ φιλαργυρώτατος ὢν ἀργότατος. Ἦδη ποτὲ οὖν ἐπεσκέψω, πότερος πλειόνων πληγῶν δεῖται, σὺ ἢ ὁ θεράπων;

Φοβουμένου δέ τινος τὴν εἰς Ὀλυμπίαν ὁδόν, Τί, 5

ἔφη, φοβεῖ τὴν πορείαν; οὐ καὶ οἴκοι σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν περιπατεῖς καὶ ἐκεῖσε πορευόμενος περιπατήσας ἀριστήσεις, περιπατήσας δειπνήσεις καὶ ἀναπαύσει; οὐκ οἶσθα ὅτι, εἰ ἐκτείναις τοὺς περιπάτους, οὓς ἐν πέντε ἢ ἑξ ἡμέραις περιπατεῖς, ῥαδίως ἂν Ἀθήνηθεν εἰς Ὀλυμπίαν ἀφίκοιο; χαριέστερον δὲ καὶ προεξορμᾶν ἡμέρα μιᾷ μᾶλλον ἢ ὑστερίζειν. τὸ μὲν γὰρ ἀναγκάζεσθαι περαιτέρω τοῦ μετρίου μηκύνει τὰς ὁδοὺς χαλεπὸν, τὸ δὲ μιᾷ ἡμέρᾳ πλείονας πορευθῆναι πολλὴν ῥαστώνην παρέχει. κρεῖττον οὖν ἐν τῇ ὁρμῇ σπεύδειν ἢ ἐν τῇ ὁδῷ.

6 Ἄλλου δὲ λέγοντος, ὥς παρετάθη μακρὰν ὁδὸν πορευθεὶς, ἤρετο αὐτόν, εἰ καὶ φορτίον ἔφερε. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἱμάτιον. Μόνος δ' ἐπορεύου, ἔφη, ἢ καὶ ἀκόλουθός σοι ἠκολούθει; Ἐχολούθει, ἔφη. Πότερον κενός, ἔφη, ἢ φέρων τι; Φέρων νῆ Δί', ἔφη, τὰ τε στρώματα καὶ τᾶλλα σκεύη. Καὶ πῶς [τι], ἔφη, ἀπῆλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, βέλτιον ἔμοῦ. Τί οὖν; ἔφη, εἰ τὸ ἐκείνου φορτίον ἔδει σε φέρειν, πῶς ἂν οἶε διατεθῆναι; Κακῶς νῆ Δί', ἔφη· μᾶλλον δὲ οὐδ' ἂν ἐδυνήθην κομίσαι. Τὸ οὖν τοσούτῳ ἦττον τοῦ παιδὸς δύνασθαι πονεῖν πῶς ἡσκημένου δοκεῖ σοι ἀνδρὸς εἶναι;

xiv. Ὅποτε δὲ τῶν συνιόντων ἐπὶ δεῖπνον οἱ μὲν μικρὸν ὄψον, οἱ δὲ πολὺ φέροιεν, ἐκέλευεν ὁ Σωκράτης τὸν παῖδα τὸ μικρὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τιθέναι ἢ διανέμειν ἐκάστῳ τὸ μέρος. οἱ οὖν τὸ πολὺ φέροντες ἡσχύνοντο τὸ τε μὴ κοινωνεῖν τοῦ εἰς τὸ κοινὸν τιθεμένου καὶ τὸ μὴ ἀντιτιθέναι τὸ ἑαυτῶν· ἐτίθεσαν οὖν καὶ τὸ ἑαυτῶν εἰς τὸ κοινόν. καὶ ἐπεὶ οὐδὲν πλέον εἶχον τῶν μικρὸν φερομένων, ἐπαύοντο πολλοῦ ὀψωνοῦντες.

Καταμαθὼν δέ ποτε τῶν συνδειπνούντων τινὰ 2
 τοῦ μὲν σίτου πεπαυμένον, τὸ δὲ ὄψον αὐτὸ καθ' αὐτὸ
 ἐσθίωντα, λόγου ὄντος περὶ ὀνομάτων, ἔφ' οἷω ἔργῳ
 ἕκαστον εἶη, Ἐχομεν ἄν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, εἰπεῖν, ἐπὶ
 ποίῳ ποτὲ ἔργῳ ἄνθρωπος ὀψοφάγος καλεῖται; ἐσθί-
 ουσι μὲν γὰρ δὴ πάντες ἐπὶ τῷ σίτῳ ὄψον, ὅταν παρῇ·
 ἀλλ' οὐκ οἶμαί πω ἐπὶ τούτῳ γε ὀψοφάγοι καλοῦνται.
 Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη τις τῶν παρόντων, Τί γάρ; ἔφη, 3
 εἰάν τις ἄνευ τοῦ σίτου τὸ ὄψον αὐτὸ ἐσθίῃ, μὴ ἀσκή-
 σεως, ἀλλ' ἡδονῆς ἕνεκα, πότερον ὀψοφάγος εἶναι
 δοκεῖ ἢ οὐ; Σχολῇ γ' ἄν, ἔφη, ἄλλος τις ὀψοφάγος
 εἶη. καὶ τις ἄλλος τῶν παρόντων, Ὁ δὲ μικρῷ σίτῳ,
 ἔφη, πολὺ ὄψον ἐπεσθίων; Ἐμοὶ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης,
 καὶ οὗτος δοκεῖ δικαίως ἄν ὀψοφάγος καλεῖσθαι· καὶ
 ὅταν γε οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τοῖς θεοῖς εὐχωνται πολυ-
 καρπίαν, εἰκότως ἄν οὗτος πολυοσίαν εὐχοίτο. ταῦτα 4
 δὲ τοῦ Σωκράτους εἰπόντος, νομίσας ὁ νεανίσκος εἰς
 αὐτὸν εἰρησθαι τὰ λεχθέντα τὸ μὲν ὄψον οὐκ ἐπαύσατο
 ἐσθίων, ἄρτον δὲ προσέλαβε. καὶ ὁ Σωκράτης κατα-
 μαθὼν, Παρατηρεῖτ' ἔφη, τοῦτον οἱ πλησίον, ὁπότερα
 τῷ σίτῳ ὄψῳ ἢ τῷ ὄψῳ σίτῳ χρήσεται.

Ἄλλον δέ ποτε τῶν συνδείπνων ἰδὼν ἐπὶ τῷ ἐνὶ 5
 ψωμῷ πλειόνων ὄψων γευόμενον, Ἄρα γένοιτ' ἄν,
 ἔφη, πολυτελεστέρα ὀψοποιία ἢ μᾶλλον τὰ ὄψα λυ-
 μαινομένη, ἢ ἣν ὀψοποιεῖται ὁ [ἅμα πολλὰ ἐσθίων καὶ]
 ἅμα παντοδαπὰ ἡδύσματα εἰς τὸ στόμα λαμβάνων;
 πλείω μὲν γε τῶν ὀψοποιῶν συμμιγνύων πολυτελέστερα
 ποιεῖ· ἃ δὲ ἐκεῖνοι μὴ συμμιγνύουσιν, ὥς οὐχ ἀρ-
 μόττοντα, ὁ συμμιγνύων, εἶπερ ἐκεῖνοι ὀρθῶς ποιοῦσιν,
 ἁμαρτάνει τε καὶ καταλύει τὴν τέχνην αὐτῶν· καίτοι 6
 πῶς οὐ γελοῖόν ἐστι παρασκευάζεσθαι μὲν ὀψοποιούς

τοὺς ἄριστα ἐπισταμένους, αὐτὸν δὲ μὴδ' ἀντιποιούμενον τῆς τέχνης ταύτης τὰ ὑπ' ἐκείνων ποιούμενα μετατιθέναι; καὶ ἄλλο δέ τι προσγίγνεται τῷ ἅμα πολλὰ ἐπεσθίειν ἐθισθέντι· μὴ παρόντων γὰρ πολλῶν μειονεκτεῖν, ἂν τι δοκοίη ποθῶν τὸ σύνηθες· ὁ δὲ συνεθισθεὶς τὸν ἕνα ψωμὸν ἐνὶ ὄψῳ προπέμπειν, ὅτε μὴ παρείη πολλά, δύναιτ' ἂν ἀλύπως τῷ ἐνὶ χρῆσθαι.

Ἔλεγε δὲ καί, ὥς τὸ εὐωχεῖσθαι ἐν τῇ Ἀθηναίων γλώττῃ ἐσθίειν καλοῖτο· τὸ δὲ εὖ προσκεῖσθαι ἔφη ἐπὶ τῷ ταῦτα ἐσθίειν, ἃ μῆτε τὴν ψυχὴν μῆτε τὸ σῶμα λυποίη μηδὲ δυσεύρετα εἶη· ὥστε καὶ τὸ εὐωχεῖσθαι τοῖς κοσμίως διαιτωμένοις ἀντιτίθει.

[Δ.]

- 1 Οὕτω δὲ Σωκράτης ἦν ἐν παντὶ πράγματι καὶ πάντα τρόπον ὠφέλιμος, ὥστε σκοπούμενῳ τῷ καὶ μετρίως αἰσθανομένῳ φανερόν εἶναι ὅτι οὐδὲν ὠφελιμώτερον ἦν τοῦ Σωκράτει συνεῖναι καὶ μετ' ἐκείνου διατρίβειν ὁποῦσιν καὶ ἐν ὁποῦσιν πράγματι· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐκείνου μεμνήσθαι μὴ παρόντος οὐ μικρὰ ὠφέλει τοὺς εἰωθότας τε αὐτῷ συνεῖναι καὶ ἀποδεχομένους ἐκείνον. καὶ γὰρ παῖζων οὐδὲν ἦττον ἢ σπουδάζων
- 2 ἐλυσιτέλει τοῖς συνδιατρίβουσι. πολλάκις γὰρ ἔφη μὲν ἂν τινος ἔρᾳν, φανερός δ' ἦν οὐ τῶν τὰ σώματα πρὸς ὥραν, ἀλλὰ τῶν τὰς ψυχὰς πρὸς ἀρετὴν εὖ πεφυκότων ἐφιέμενος. ἐτεκμαίρετο δὲ τὰς ἀγαθὰς φύσεις ἐκ τοῦ ταχύ τε μανθάνειν οἷς προσέχοιεν καὶ μνημονεύειν ἃ μάθοιεν καὶ ἐπιθυμεῖν τῶν μαθημάτων πάντων δι' ὧν ἔστιν οἰκίαν τε καλῶς οἰκεῖν καὶ πόλιν καὶ τὸ

ὅλον ἀνθρώποις τε καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν
 εὖ χρῆσθαι· τοὺς γὰρ τοιούτους ἡγεῖτο παιδευθέντας
 οὐκ ἂν μόνον αὐτοὺς τε εὐδαίμονας εἶναι καὶ τοὺς
 ἑαυτῶν οἴκους καλῶς οἰκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώ-
 πους καὶ πόλεις δύνασθαι εὐδαίμονας ποιεῖν. οὐ τὸν
 αὐτὸν δὲ τρόπον ἐπὶ πάντας ἥει, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἰο-
 μένους φύσει ἀγαθοὺς εἶναι, μαθήσεως δὲ καταφρο-
 νοῦντας ἐδίδασκεν ὅτι αἱ ἄριστα δοκοῦσαι εἶναι φύσεις
 μάλιστα παιδείας δέονται, ἐπιδεικνύων τῶν τε ἵππων
 τοὺς εὐφυεστάτους, θυμοειδεῖς τε καὶ σφοδροὺς ὄντας,
 εἰ μὲν ἐκ νέων δαμασθεῖεν, εὐχρηστοτάτους καὶ ἀρί-
 στους γιγνομένους, εἰ δὲ ἀδάμαστοι γένοιτο, δυσ-
 καθεκτοτάτους καὶ φαυλοτάτους· καὶ τῶν κυνῶν τῶν
 εὐφυεστάτων, φιλοπόνων τε οὐσῶν καὶ ἐπιθετικῶν τοῖς
 θηρίοις, τὰς μὲν καλῶς ἀχθείσας ἀρίστας γίνεσθαι
 πρὸς τὰς θήρας καὶ χρησιμωτάτας, ἀναγώγους δὲ γιγνο-
 μένας ματαίους τε καὶ μανιώδεις καὶ δυσπείθεστάτας.
 ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφυεστάτους, ἔρρω-
 μενεστάτους τε ταῖς ψυχαῖς ὄντας καὶ ἐξεργαστικωτάτους
 ὧν ἂν ἐγχειρῶσι, παιδευθέντας μὲν καὶ μαθόντας, ἃ
 δεῖ πράττειν, ἀρίστους τε καὶ ὠφελιμωτάτους γίγνε-
 σθαι· πλεῖστα γὰρ καὶ μέγιστα ἀγαθὰ ἐργάζεσθαι·
 ἀπαιδεύτους δὲ καὶ ἀμαθεῖς γενομένους κακίστους τε
 καὶ βλαβερωτάτους γίνεσθαι· κρίνειν γὰρ οὐκ ἐπι-
 σταμένους, ἃ δεῖ πράττειν, πολλάκις πονηροῖς ἐπιχειρεῖν
 πράγμασι, μεγαλείους δὲ καὶ σφοδροὺς ὄντας δυσκαθέ-
 κτους τε καὶ δυσσποτρέπτους εἶναι, διὸ πλεῖστα καὶ
 μέγιστα κακὰ ἐργάζεσθαι. τοὺς δ' ἐπὶ πλούτῳ μέγα
 φρονοῦντας καὶ νομίζοντας οὐδὲν προσδεῖσθαι παιδείας,
 ἐξαρκέσειν δὲ σφίσι τὸν πλοῦτον οἰομένους πρὸς τὸ
 διαπράττεσθαι τε ὃ τι ἂν βούλωνται καὶ τιμᾶσθαι·

ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐφρένου λέγων, ὅτι μῶρος μὲν εἴη, εἴ τις οἶται μὴ μαθὼν τὰ τε ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερά τῶν πραγμάτων διαγνώσεσθαι, μῶρος δ', εἴ τις μὴ διαγιγνώσκων μὲν ταῦτα, διὰ δὲ τὸν πλοῦτον ὃ τι ἂν βούληται ποριζόμενος οἶται δυνήσεσθαι τὰ συμφέροντα πράττειν, ἡλίθιος δ', εἴ τις μὴ δυνάμενος τὰ συμφέροντα πράττειν εὖ τε πράττειν οἶται καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον αὐτῷ [ἢ καλῶς ἢ] ἱκανῶς παρεσκευάσθαι, ἡλίθιος δὲ καί, εἴ τις οἶται διὰ τὸν πλοῦτον, μηδὲν ἐπιστάμενος, δόξειν τι ἀγαθὸς εἶναι ἢ, μηδὲν ἀγαθὸς εἶναι δοκῶν, εὐδοκιμήσειν.

- II. Τοῖς δὲ νομιζουσι παιδείας τε τῆς ἀρίστης τετυχηκέναι καὶ μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ σοφίᾳ ὥς προσεφέρετο, νῦν διηγῆσομαι. καταμαθὼν γὰρ Εὐθύδημον τὸν καλὸν γράμματα πολλὰ συνειλεγμένον ποιητῶν τε καὶ σοφιστῶν τῶν εὐδοκιμωτάτων καὶ ἐκ τούτων ἤδη τε νομιζοντα διαφέρειν τῶν ἡλικιωτῶν ἐν σοφίᾳ καὶ μεγάλας ἐλπίδας ἔχοντα πάντων διοίσειν τῷ δύνασθαι λέγειν τε καὶ πράττειν, πρῶτον μὲν, αἰσθανόμενος αὐτὸν διὰ νεότητα οὐπω εἰς τὴν ἀγορὰν εἰσιόντα, εἰ δέ τι βούλοιτο διαπραξασθαι, καθίζοντα εἰς ἡνιοποιεῖόν τι τῶν ἐγγὺς τῆς ἀγορᾶς, εἰς τοῦτο καὶ αὐτὸς ἦει τῶν μεθ' ἑαυτοῦ 2 τινας ἔχων. καὶ πρῶτον μὲν πυνθανομένου τινός, πότερον Θεμιστοκλῆς διὰ συνουσίαν τινὸς τῶν σοφῶν ἢ φύσει τοσοῦτον διήνεγκε τῶν πολιτῶν, ὥστε πρὸς ἐκείνον ἀποβλέπειν τὴν πόλιν, ὅποτε σπουδαίου ἀνδρὸς δεηθείη, ὁ Σωκράτης βουλόμενος κινεῖν τὸν Εὐθύδημον εὐηθες ἔφη εἶναι τὸ οἶεσθαι τὰς μὲν ὀλίγου ἀξίας τέχνας μὴ γίνεσθαι σπουδαίους ἄνευ διδασκάλων ἱκανῶν, τὸ δὲ προσεσθάναι πόλεως, πάντων ἔργων μέγιστον ὂν, ἀπὸ ταῦτομάτου παραγίγεσθαι τοῖς ἀνθρώποις.

πάλιν δέ ποτε παρόντος τοῦ Εὐθυδήμου, ὁρῶν αὐτὸν 3
 ἀποχωροῦντα τῆς συνεδρίας καὶ φυλαττόμενον μὴ δόξῃ
 τὸν Σωκράτη θαυμάζειν ἐπὶ σοφίᾳ, Ὅτι μὲν, ἔφη, ὦ
 ἄνδρες, Εὐθυδήμος οὕτοσὶ ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος, τῆς
 πόλεως λόγον περὶ τινος προτιθείσης, οὐκ ἀφέξεται
 τοῦ συμβουλευεῖν, εὐδηλὸν ἔστιν ἐξ ὧν ἐπιτηδεύει·
 δοκεῖ δέ μοι καλὸν προοίμιον τῶν δημηγοριῶν παρα-
 σκεύασσθαι φυλαττόμενος μὴ δόξῃ μανθάνειν τι παρὰ
 του. δῆλον γὰρ ὅτι λέγειν ἀρχόμενος ὧδε προοιμιάσε-
 ται „Παρ' οὐδενὸς μὲν πώποτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, 4
 οὐδὲν ἔμαθον, οὐδ' ἀκούων τινὰς εἶναι λέγειν τε καὶ
 πράττειν ἱκανοὺς ἐξήτησα τούτοις ἐντυχεῖν, οὐδ' ἐπε-
 μελήθην τοῦ διδάσκαλόν τινά μοι γενέσθαι τῶν ἐπι-
 σταμένων, ἀλλὰ καὶ τάναντία· διατετέλεκα γὰρ φεύγων
 οὐ μόνον τὸ μανθάνειν τι παρὰ τινος, ἀλλὰ καὶ τὸ
 δόξαι. ὅμως δέ ὃ τι ἂν ἀπὸ ταυτομάτου ἐπὶ μοι
 συμβουλεύσω ὑμῖν.“ ἀρμόσειε δ' ἂν οὕτω προοιμιά- 5
 ζεσθαι καὶ τοῖς βουλομένοις παρὰ τῆς πόλεως ἱατρικὸν
 ἔργον λαβεῖν· ἐπιτήδειόν γ' ἂν αὐτοῖς εἴη τοῦ λόγου
 ἀρχεσθαι ἐντεῦθεν· „Παρ' οὐδενὸς μὲν πώποτε, ὦ
 ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν ἱατρικὴν τέχνην ἔμαθον, οὐδ'
 ἐξήτησα διδάσκαλον ἑμαυτῷ γενέσθαι τῶν ἱατρῶν οὐ-
 δένα· διατετέλεκα γὰρ φυλαττόμενος οὐ μόνον τὸ
 μαθεῖν τι παρὰ τῶν ἱατρῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι με-
 μαθηκέναι τὴν τέχνην ταύτην. ὅμως δέ μοι τὸ ἱατρι-
 κὸν ἔργον δότε· πειράσομαι γὰρ ἐν ὑμῖν ἀποκινδυ-
 νεύων μανθάνειν.“ πάντες οὖν οἱ παρόντες ἐγέλασαν
 ἐπὶ τῷ προοιμίῳ. ἐπεὶ δέ φανερός ἦν ὁ Εὐθυδήμος 6
 ἤδη μὲν οἷς ὁ Σωκράτης λέγοι προσέχων, ἔτι δέ φυλα-
 τόμενος αὐτός τι φθέγγεσθαι καὶ νομίζων τῇ σιωπῇ
 σωφροσύνης δόξαν περιβάλλεσθαι, τότε ὁ Σωκράτης

βουλόμενος αὐτὸν παῦσαι τούτου, Θαυμαστὸν γάρ, ἔφη, τί ποτε οἱ βουλόμενοι καθαρίζειν ἢ αὐλεῖν ἢ ἱαπεύειν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἱκανοὶ γενέσθαι. πειρῶνται ὡς συνεχέστατα ποιεῖν, ὃ τι ἂν βούλωνται δυνατόι γενέσθαι, καὶ οὐ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρίστοις δοκοῦσιν εἶναι, πάντα ποιοῦντες καὶ ὑπομένοντες ἔνθα τοῦ μηδὲν ἄνευ τῆς ἐκείνων γνώμης ποιεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἀξιόλογοι γενόμενοι· τῶν δὲ βουλομένων δυνατόν γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν τὰ πολιτικὰ νομίζουσί τινες ἄνευ παρασκευῆς καὶ ἐπιμελείας αὐτόματοι ἐξαίφνης δυνατόι ταῦτα ποιεῖν

7 ἔσεσθαι. καίτοι γε τοσούτῳ ταῦτα ἐκείνων δυσκατεργαστότερα φαίνεται, ὅσῳ περ πλείονων περὶ ταῦτα πραγματευομένων ἐλάττους οἱ κατεργαζόμενοι γίνονται. δῆλον οὖν ὅτι καὶ ἐπιμελείας δεόνται πλείονος καὶ

8 ἰσχυροτέρας οἱ τούτων ἐφριέμενοι ἢ οἱ ἐκείνων. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ἀκούοντος Εὐθυδήμου τοιούτους λόγους ἔλεγε Σωκράτης· ὡς δ' ἦσθετο αὐτὸν ἐτοιμότερον ὑπομένοντα, ὅτε διαλέγοιτο, καὶ προθυμότερον ἀκούοντα, μόνος ἦλθεν εἰς τὸ ἡνιοποιεῖον. παρακαθεζομένου δ' αὐτῷ τοῦ Εὐθυδήμου, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, τῷ ὄντι, ὥσπερ ἐγὼ ἀκούω, πολλὰ γράμματα συνῆχας τῶν λεγομένων σοφῶν ἀνδρῶν γεγονέναι; καὶ ὁ Εὐθύδημος, Νῆ τὸν Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες· καὶ ἔτι γε συνάγω,

9 ἕως ἂν κτήσωμαι ὡς ἂν δύνωμαι πλεῖστα. Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἄγαμαί γέ σου, διότι οὐκ ἀργυρίου καὶ χρυσίου προείλου θησαυροὺς κεκτηῖσθαι μᾶλλον ἢ σοφίας· δῆλον γὰρ ὅτι νομίζεις ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐδὲν βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους, τὰς δὲ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν γνώμας ἀρετῇ πλουτίζειν τοὺς κεκτημένους. καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔχειεν ἀκούων

ταῦτα, νομίζων δοκεῖν τῷ Σωκράτει ὀρθῶς μετιέναι
 τὴν σοφίαν. ὁ δὲ καταμαθὼν αὐτὸν ἡσθέντα τῷ
 ἐπαίνῳ τούτῳ, Τί δὲ δὴ βουλόμενος ἀγαθὸς γενέσθαι, 10
 ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, συλλέγεις τὰ γράμματα; ἐπεὶ δὲ
 διεσιώπησεν ὁ Εὐθύδημος σκόπων ὃ τι ἀποκρίναιτο,
 πάλιν ὁ Σωκράτης, Ἄρα μὴ ἱατρός; ἔφη· πολλὰ
 γὰρ καὶ ἱατρῶν ἐστὶ συγγράμματα. καὶ ὁ Εὐθύδημος,
 Μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε. Ἀλλὰ μὴ ἀρχιτέκτων βούλει
 γενέσθαι; γνωμονικοῦ γὰρ ἀνδρὸς καὶ τοῦτο δεῖ. Οὐκ οὖν
 ἔγωγ', ἔφη. Ἀλλὰ μὴ γεωμέτρης ἐπιθυμεῖς, ἔφη, γενέ-
 σθαι ἀγαθός, ὥσπερ ὁ Θεόδωρος; Οὐδὲ γεωμέτρης,
 ἔφη. Ἀλλὰ μὴ ἀστρολόγος, ἔφη, βούλει γενέσθαι; ὥς
 δὲ καὶ τοῦτο ἡρνεῖτο, Ἀλλὰ μὴ ῥαψωδός; ἔφη· καὶ
 γὰρ τὰ Ὀμήρου σέ φασιν ἔπη πάντα κεκτῆσθαι. Μὰ
 Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη· τοὺς γὰρ τοι ῥαψωδοὺς οἶδα τὰ
 μὲν ἔπη ἀκριβοῦντας, αὐτοὺς δὲ πάνυ ἡλιθίους ὄντας.
 καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Οὐ δὴπου, ὦ Εὐθύδημε, ταύτης 11
 τῆς ἀρετῆς ἐφίεσαι, δι' ἣν ἄνθρωποι πολιτικοὶ γίνον-
 ται καὶ οἰκονομικοὶ καὶ ἀρχεῖν ἱκανοὶ καὶ ὠφέλιμοι
 τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτοῖς; καὶ ὁ Εὐθύδη-
 μος, Σφόδρα γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ταύτης τῆς ἀρετῆς
 δέομαι. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, τῆς καλλίστης
 ἀρετῆς καὶ μεγίστης ἐφίεσαι τέχνης· ἐστὶ γὰρ τῶν
 βασιλέων αὕτη καὶ καλεῖται βασιλική. ἀτάρ, ἔφη, κατα-
 νενόηκας, εἰ οἷόν τέ ἐστὶ μὴ ὄντα δίκαιον ἀγαθὸν
 ταῦτα γενέσθαι; Καὶ μάλα, ἔφη· καὶ οὐχ οἷόν τέ γε
 ἄνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν πολίτην γενέσθαι. Τί οὖν; 12
 ἔφη, σὺ δὴ τοῦτο κατείργασαι; Οἶμαί γ', ἔφη, ὦ Σώ-
 κρατες, οὐδενὸς ἂν ἦττον φανῆναι δίκαιος. Ἄρ' οὖν,
 ἔφη, τῶν δικαίων ἐστὶν ἔργα ὥσπερ τῶν τεκτόνων;
 Ἔστι μέντοι, ἔφη. Ἄρ' οὖν, ἔφη, ὥσπερ οἱ τέκτονες

- ἔχουσι τὰ ἑαυτῶν ἔργα ἐπιδεῖξαι, οὕτως οἱ δίκαιοι τὰ αὐτῶν ἔχοιεν ἂν ἐξηγήσασθαι ; Μὴ οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, οὐ δύναμαι ἐγὼ τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργον ἐξηγήσασθαι ; καὶ νῆ Δί' ἔγωγε τὰ τῆς ἀδικίας ἐπεὶ οὐκ ὀλίγα ἔστι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοιαῦτα ὁρᾶν τε
- 13 καὶ ἀκούειν. Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, γράψωμεν ἐνταυθοῖ μὲν δέλτα, ἐνταυθοῖ δὲ ἄλφα, εἴτα ὃ τι μὲν ἂν δοκῇ ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης ἔργον εἶναι, πρὸς τὸ δέλτα τιθῶμεν, ὃ τι δ' ἂν τῆς ἀδικίας, πρὸς τὰ ἄλφα ; Εἴ τί σοι δοκεῖ, ἔφη, προσδεῖν τούτων, ποίει ταῦτα.
- 14 καὶ ὁ Σωκράτης γράψας ὥσπερ εἶπεν, Οὐκοῦν, ἔφη, ἔστιν ἐν ἀνθρώποις ψεύδεσθαι ; Ἔστι μέντοι, ἔφη. Πτερώσει οὖν, ἔφη, θῶμεν τοῦτο ; Δῆλον ὅτι, ἔφη, πρὸς τὴν ἀδικίαν. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ἐξαπατᾶν ἔστι ; Καὶ μάλα, ἔφη. Τοῦτο οὖν ποτέρωσε θῶμεν ; Καὶ τοῦτο δῆλον ὅτι, ἔφη, πρὸς τὴν ἀδικίαν. Τί δὲ τὸ κλέπτειν ; Καὶ τοῦτο, ἔφη. Τὸ ἀνδραποδίζεσθαι ; Καὶ τοῦτο. Πρὸς δὲ τῇ δικαιοσύνῃ οὐδὲν ἡμῖν τούτων
- 15 κείσεται, ὦ Εὐθύδημε ; Δεινὸν γὰρ ἂν εἴη, ἔφη. Τί δ' ; ἔάν τις στρατηγὸς αἰρεθεὶς ἀδίκόν τε καὶ ἐχθρὰν πόλιν ἐξανδραποδίσσῃται, φήσομεν τοῦτον ἀδικεῖν ; Οὐ δῆτα, ἔφη. Δίκαια δὲ ποιεῖν οὐ φήσομεν ; Καὶ μάλα. Τί δ' ; ἐὰν ἐξαπατᾷ πολεμῶν αὐτοῖς ; Δίκαιον, ἔφη, καὶ τοῦτο. Ἐὰν δὲ κλέπτῃ τε καὶ ἀρπάζῃ τὰ τούτων, οὐ δίκαια ποιήσει ; Καὶ μάλα, ἔφη· ἀλλ' ἐγὼ σε τὸ πρῶτον ὑπελάμβανον πρὸς τοὺς φίλους μόνον ταῦτα ἔρωτᾶν. Οὐκοῦν, ἔφη, ὅσα πρὸς τῇ ἀδικίᾳ ἐθήκαμεν, ταῦτα καὶ πρὸς τῇ δικαιοσύνῃ θετέον ἂν εἴη ; Ἔοικεν,
- 16 ἔφη. Βούλει οὖν, ἔφη, ταῦτα οὕτω θέντες διορισώμεθα πάλιν πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους δίκαιον εἶναι τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, πρὸς δὲ τοὺς φίλους ἀδικον, ἀλλὰ

δεῖν πρὸς γε τούτους ὥς ἀπλούστατον εἶναι; Πάνυ
 μὲν οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος. Τί οὖν; ἔφη ὁ Σωκρά- 17
 τής, ἐάν τις στρατηγὸς ὁρῶν ἀθύμως ἔχον τὸ στρα-
 τευμα ψευσάμενος φήσῃ συμμάχους προσιέναι καὶ τῷ
 ψεύδει τούτῳ παύσῃ τῆς ἀθυμίας τοὺς στρατιώτας,
 ποτέρῳθι τὴν ἀπάτην ταύτην θήσομεν; Δοκεῖ μοι,
 ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Ἐὰν δέ τις υἱὸν ἑαυτοῦ
 δεόμενον φαρμακείας καὶ μὴ προσιέμενον φάρμακον
 ἐξαπατήσας ὥς σιτίον τὸ φάρμακον δῶ καὶ τῷ ψεύδει
 χρησάμενος οὕτως ὑγιαῖ ποιήσῃ, ταύτην αὖ τὴν ἀπά-
 την ποῖ θετέον; Δοκεῖ μοι, ἔφη, καὶ ταύτην εἰς τὸ
 αὐτό. Τί δ'; ἐάν τις, ἐν ἀθυμίᾳ ὄντος φίλου, δέισας,
 μὴ διαχρήσῃται ἑαυτόν, κλέψῃ ἢ ἀρπάσῃ ἢ ξίφος ἢ ἄλλο
 τι τοιοῦτον, τοῦτο αὖ ποτέρῳσε θετέον; Καὶ τοῦτο
 νῆ Δί', ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Λέγεις, ἔφη, σὺ 18
 οὐδὲ πρὸς τοὺς φίλους ἅπαντα δεῖν ἀπλοῖζεσθαι; Μὰ
 Δί' οὐ δῆτα, ἔφη· ἀλλὰ μετατίθεμαι τὰ εἰρημένα,
 εἴπερ ἔξεστι. Δεῖ γέ τοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐξεῖναι
 πολὺ μᾶλλον ἢ μὴ ὀρθῶς τιθέναι. τῶν δὲ δὴ τοὺς 19
 φίλους ἐξαπατώντων ἐπὶ βλάβῃ, ἵνα μηδὲ τοῦτο παρ-
 ἀλίπωμεν ἄσχεπτον, πότερος ἀδικώτερός ἐστιν, ὁ ἐκὼν
 ἢ ὁ ἄκων; Ἄλλ', ὃ Σώκρατες, οὐκέτι μὲν ἔγωγε πιστεύω
 οἷς ἀποκρίνομαι· καὶ γὰρ τὰ πρόσθεν πάντα νῦν
 ἄλλως ἔχειν δοκεῖ μοι, ἢ ὥς ἐγὼ τότε ᾔμην· ὅμως
 δὲ εἰρήσθω μοι ἀδικώτερον εἶναι τὸν ἐκόντα ψευδό-
 μενον τοῦ ἄκοντος. Δοκεῖ δέ σοι μάθησις καὶ ἐπιστήμη 20
 τοῦ δικαίου εἶναι ὥσπερ τῶν γραμμάτων; Ἐμοιγε.
 Πότερον δὲ γραμματικώτερον κρίνεις, ὃς ἂν ἐκὼν μὴ
 ὀρθῶς γράφῃ καὶ ἀναγιγνώσκῃ ἢ ὃς ἂν ἄκων; Ὅς ἂν
 ἐκὼν, ἔγωγε· δύναιτο γὰρ ἂν, ὁπότε βούλοιτο, καὶ
 ὀρθῶς αὐτὰ ποιεῖν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ἐκὼν μὴ ὀρθῶς

- γράφων γραμματικὸς ἂν εἴη, ὁ δὲ ἄκων ἀγράμματος ; Πῶς γὰρ οὐ ; Τὰ δίκαια δὲ πότερον ὁ ἐκὼν ψευδόμενος καὶ ἐξαπατῶν οἶδεν ἢ ὁ ἄκων ; Δῆλον ὅτι ὁ ἐκὼν. Οὐκοῦν γραμματικώτερον μὲν τὸν ἐπιστάμενον γράμματα τοῦ μὴ ἐπισταμένου φῆς εἶναι ; Ναί. Δικαιότερον δὲ τὸν ἐπιστάμενον τὰ δίκαια τοῦ μὴ ἐπισταμένου . Φαίνομαι· δοκῶ δέ μοι καὶ ταῦτα οὐκ οἶδ' ὅπως λέγειν.
- 21 Τί δὲ δῆ ; ὅς ἂν βουλούμενος τάληθῇ λέγειν μηδέποτε ταῦτα περὶ τῶν αὐτῶν λέγῃ, ἀλλ' ὁδόν τε φράζων τὴν αὐτὴν τοτὲ μὲν πρὸς ἔω, τοτὲ δὲ πρὸς ἐσπέραν φράζῃ, καὶ λογισμὸν ἀποφαινόμενος τὸν αὐτὸν τοτὲ μὲν πλείω, τοτὲ δ' ἐλάττω ἀποφαίνεται, τί σοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος ; Δῆλος νῆ Δί' εἶναι ὅτι ἃ ᾤετο εἰδέναι
- 22 οὐκ οἶδεν. Οἶσθα δέ τινας ἀνδραποδώδεις καλουμένους ; Ἐγώ γε. Πότερον διὰ σοφίαν ἢ δι' ἀμαθίαν ; Δῆλον ὅτι δι' ἀμαθίαν. Ἀρ' οὖν διὰ τὴν τοῦ χαλκεύειν ἀμαθίαν τοῦ ὀνόματος τούτου τυγχάνουσιν ; Οὐ δῆτα. Ἀλλ' ἄρα διὰ τὴν τοῦ τεκταίνεσθαι ; Οὐδὲ διὰ ταύτην. Ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ σκυτεύειν ; Οὐδὲ δι' ἐν τούτων, ἔφη, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον· οἱ γὰρ πλείστοι τῶν γε τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων ἀνδραποδώδεις εἰσίν. Ἀρ' οὖν τῶν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια μὴ εἰδόντων
- 23 τὸ ὄνομα τοῦτ' ἐστίν ; Ἐμοι γε δοκεῖ, ἔφη. Οὐκοῦν δεῖ παντὶ τρόπῳ διατειναμένους φεύγειν ὅπως μὴ ἀνδράποδα ᾤμεν. Ἀλλὰ νῆ τοὺς θεούς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πάνυ ᾤμην φιλοσοφεῖν φιλοσοφίαν δι' ἧς ἂν μάλιστα ἐνόμιζον παιδευθῆναι τὰ προσήκοντα ἀνδρὶ καλοκαγαθίας ὀρεγομένῳ· νῦν δὲ πῶς οἶμαι με ἀθύμως ἔχειν, ὁρῶντα ἑμαυτὸν διὰ μὲν τὰ προπεπονημένα οὐδὲ τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρίνεσθαι δυνάμενον ὑπὲρ ὧν μάλιστα χρὴ εἰδέναι, ἄλλην δὲ ὁδὸν οὐδεμίαν

ἔχοντα ἦν ἂν πορευόμενος βελτίων γενοίμην; καὶ ὁ 24
 Σωκράτης, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε· εἰς Δελφοὺς
 δὲ ἤδη πώποτε ἀφίκου; Καὶ δὲς γε νῆ Δί', ἔφη.
 Κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναῷ που γεγραμμένον τὸ
 Γνώθι σαυτόν; Ἐγώ γε. Πότερον οὖν οὐδέν σοι τοῦ
 γράμματος ἐμέλησεν ἢ προσέσχες τε καὶ ἐπεχείρησας
 σαυτόν ἐπισκοπεῖν ὅστις εἴης; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη·
 καὶ γὰρ δὴ πάνυ τοῦτό γε ὥμην εἰδέναι· σχολῇ γὰρ
 ἂν ἄλλο τι ἤδη, εἴ γε μηδ' ἑμαυτόν ἐγίγνωσκον. Πό- 25
 τερα δέ σοι δοκεῖ γινώσκειν ἑαυτόν, ὅστις τοῦνομα
 τὸ ἑαυτοῦ μόνον οἶδεν, ἢ ὅστις, ὥσπερ οἱ τοὺς ἵππους
 ὠνούμενοι οὐ πρότερον οἶονται γινώσκειν ὃν ἂν βού-
 λωνται γινῶναι, πρὶν ἂν ἐπισκέψωνται, πότερον εὐ-
 πειδῆς ἐστὶν ἢ δυσπαιδῆς, καὶ πότερον ἰσχυρὸς ἢ
 ἀσθενής, καὶ πότερον ταχὺς ἢ βραδύς, καὶ τᾶλλα τὰ
 πρὸς τὴν τοῦ ἵππου χρεῖαν ἐπιτήδειά τε καὶ ἀνεπιτήδεια
 ὅπως ἔχει, οὕτως ἑαυτόν ἐπισκεψάμενος, ὁποῖός ἐστι
 πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην χρεῖαν, ἔγνωκε τὴν αὐτοῦ δύ-
 ναμιν; Οὕτως ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὁ μὴ εἰδὼς τὴν
 αὐτοῦ δύναμιν ἀγνοεῖν ἑαυτόν. Ἐκεῖνο δὲ οὐ φανερόν, 26
 ἔφη, ὅτι διὰ μὲν τὸ εἰδέναι ἑαυτοὺς πλεῖστα ἀγαθὰ
 πάσχουσιν ἄνθρωποι, διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαι ἑαυτῶν πλεῖστα
 κακά; οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ἑαυτοὺς τὰ τε ἐπιτήδεια ἑαυ-
 τοῖς ἴσασι καὶ διαγιγνώσκουσιν ἃ τε δύνανται καὶ ἃ
 μὴ καὶ ἃ μὲν ἐπίστανται πράττοντες πορῖζονταί τε
 ὧν δέονται καὶ εὖ πράττουσιν, ὧν δὲ μὴ ἐπίστανται
 ἀπεχόμενοι ἀναμάρτητοι γίνονται καὶ διαφεύγουσι τὸ
 κακῶς πράττειν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώ-
 πους δυνάμενοι δοκιμάζειν καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων
 χρείας τὰ τε ἀγαθὰ πορῖζονται καὶ τὰ κακὰ φυλάτ-
 τονται. οἱ δὲ μὴ εἰδότες, ἀλλὰ διεψευσμένοι τῆς 27

- ἑαυτῶν δυνάμεως πρὸς τε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ
 τᾶλλα ἀνθρώπινα πράγματα ὁμοίως διάκεινται, καὶ
 οὔτε ὧν δέονται ἴσασιν οὔτε ὃ τι πράττουσιν οὔτε
 οἷς χρῶνται, ἀλλὰ πάντων τούτων διαμαρτάνοντες τῶν
 28 τε ἀγαθῶν ἀποτυγχάνουσι καὶ τοῖς κακοῖς περιπίπτουσι
 καὶ οἱ μὲν εἰδότες ὃ τι ποιοῦσιν, ἐπιτυγχάνοντες ὧν
 πράττουσιν, εὐδοχοῖ τε καὶ τίμιοι γίνονται· καὶ οἷ
 τε ὅμοιοι τούτοις ἡδέως χρῶνται, οἷ τε ἀποτυγχάνοντες
 τῶν πραγμάτων ἐπιθυμοῦσι τούτους ὑπὲρ αὐτῶν βου-
 λεύεσθαι, καὶ προῖστασθαι γε αὐτῶν τούτους, καὶ τὰς
 ἐλπίδας τῶν ἀγαθῶν ἐν τούτοις ἔχουσι, καὶ διὰ [πάντα]
 29 ταῦτα πάντων μάλιστα τούτους ἀγαπῶσιν. οἱ δὲ μὴ
 εἰδότες ὃ τι ποιοῦσι, κακῶς τε αἰρούμενοι καὶ οἷς ἂν
 ἐπιχειρήσωσιν ἀποτυγχάνοντες, οὐ μόνον ἐν αὐτοῖς
 τούτοις ζημιοῦνται τε καὶ κολάζονται, ἀλλὰ καὶ ἄδο-
 ξοῦσι διὰ ταῦτα καὶ καταγέλαστοι γίνονται καὶ κατα-
 φρονούμενοι καὶ ἀτιμαζόμενοι ζῶσιν. ὁρᾷς δὲ καὶ τῶν
 πόλεων ὅτι ὅσαι ἂν ἀγνοήσασαι τὴν ἑαυτῶν δύναμιν
 κρείττωσι πολεμήσωσιν, αἱ μὲν ἀνάστατοι γίνονται,
 30 αἱ δ' ἐξ ἐλευθέρων δοῦλαι. καὶ ὁ Εὐθύδημος, Ὡς
 πάνυ μοι δοκοῦν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, περὶ πολλοῦ
 ποιητέον εἶναι τὸ ἑαυτὸν γιννώσκειν, οὕτως ἴσθι·
 ὁπόθεν δὲ χρή ἄρξασθαι ἐπισκοπεῖν ἑαυτόν, τοῦτο
 πρὸς σὲ ἀποβλέπω εἴ μοι ἐθελήσῃς ἂν ἐξηγήσασθαι.
 31 Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὰ μὲν ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ
 ὁποῖά ἐστι πάντως που γιννώσκεις; Νῆ Δι', ἔφη,
 εἰ γὰρ μηδὲ ταῦτα οἶδα, καὶ τῶν ἀνδραπόδων φαν-
 λότερος ἂν εἴην. Ἴθι δὴ, ἔφη, καὶ ἐμοὶ ἐξήγησαι αὐτά.
 Ἄλλ' οὐ χαλεπόν, ἔφη· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸ τὸ
 ὑγιαίνειν ἀγαθὸν εἶναι νομίζω, τὸ δὲ νοσεῖν κακόν·
 ἔπειτα καὶ τὰ αἵτια ἑκατέρου αὐτῶν καὶ ποτὰ καὶ

βρωτὰ καὶ ἐπιτηδεύματα τὰ μὲν πρὸς τὸ ὑγιαίνειν
 φέροντα ἀγαθὰ, τὰ δὲ πρὸς τὸ νοσεῖν κακὰ. Οὐκοῦν, 32
 ἔφη, καὶ τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ νοσεῖν, ὅταν μὲν ἀγαθοῦ
 τινος αἷτια γίγνηται, ἀγαθὰ ἂν εἴη, ὅταν δὲ κακοῦ,
 κακὰ. Πότε δ' ἂν, ἔφη, τὸ μὲν ὑγιαίνειν κακοῦ αἷτιον
 γένοιτο, τὸ δὲ νοσεῖν ἀγαθοῦ; Ὅταν νῆ. Δί', ἔφη,
 στρατείας τε αἰσχροῦς καὶ ναυτιλίας βλαβεροῦς καὶ ἄλλων
 πολλῶν τοιούτων οἱ μὲν διὰ ῥώμην μετασχόντες ἀπό-
 λωνται, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολειφθέντες σωθῶσιν.
 Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ὁρᾷς, ἔφη, ὅτι καὶ τῶν ὠφελίμων
 οἱ μὲν διὰ ῥώμην μετέχουσιν, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν
 ἀπολείπονται. Ταῦτα οὖν, ἔφη, ποτὲ μὲν ὠφελοῦντα,
 ποτὲ δὲ βλάπτοντα, τί μᾶλλον ἀγαθὰ ἢ κακὰ ἐστίν;
 Οὐδὲν μὰ Δία φαίνεται κατὰ γε τοῦτον τὸν λόγον.
 Ἀλλ' ἢ γέ τοι σοφία, ᾧ Σώκρατες, ἀναμφισβητήτως 33
 ἀγαθὸν ἐστὶ· ποῖον γὰρ ἂν τις πρᾶγμα οὐ βέλτιον
 πράττοι σοφὸς ὢν ἢ ἀμαθής; Τί δέ; τὸν Δαίδαλον,
 ἔφη, οὐκ ἀκήκοας ὅτι ληφθεὶς ὑπὸ Μίνω διὰ τὴν
 σοφίαν ἠναγκάζετο ἐκείνῳ δουλεύειν καὶ τῆς τε πα-
 τρίδος ἅμα καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐστερήθη καὶ ἐπιχειρῶν
 ἀποδιδράσκειν μετὰ τοῦ υἱοῦ τόν τε παῖδα ἀπώλεσε
 καὶ αὐτὸς οὐκ ἐδυνήθη σωθῆναι, ἀλλ' ἀπενεχθεὶς εἰς
 τοὺς βαρβάρους πάλιν ἐκεῖ ἐδούλευε; Λέγεται νῆ Δί',
 ἔφη, ταῦτα. Τὰ δὲ Παλαμήδους οὐκ ἀκήκοας· πάθη;
 τοῦτον γὰρ δὴ πάντες ὑμνοῦσιν ὥς διὰ σοφίαν φθο-
 νηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεῶς ἀπόλλυται. Λέγεται καὶ
 ταῦτα, ἔφη. Ἄλλους δὲ πόσους οἳ διὰ σοφίαν ἀνα-
 σπᾶστος πρὸς βασιλέα γεγονέναι καὶ ἐκεῖ δουλεύειν;
 Κινδυνεύει, ἔφη, ᾧ Σώκρατες, ἀναμφιλογώτατον ἀγαθὸν 34
 εἶναι τὸ εὐδαιμονεῖν. Εἴ γε μὴ τις αὐτό, ἔφη, ᾧ
 Εὐθύδημε, ἐξ ἀμφιλόγων ἀγαθῶν συντιδεῖη. Τί δ'

- ἄν, ἔφη, τῶν εὐδαιμονικῶν ἀμφίλογον εἶη; Οὐδέν,
 ἔφη, εἴ γε μὴ προσθήσομεν αὐτῷ κάλλος ἢ ἰσχὺν ἢ
 πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ καὶ τι ἄλλο τῶν τοιούτων. Ἀλλὰ
 νῆ Δία προσθήσομεν, ἔφη· πῶς γὰρ ἂν τις ἄνευ
 35 τούτων εὐδαιμονοίῃ; Νῆ Δί', ἔφη, προσθήσομεν ἄρα,
 ἐξ ὧν πολλὰ καὶ χαλεπὰ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις·
 πολλοὶ μὲν γὰρ διὰ τὸ κάλλος ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῖς ὠραίοις
 παρακεκνηκότες διαφθείρονται, πολλοὶ δὲ διὰ τὴν
 ἰσχὺν μείζουσιν ἔργοις ἐπιχειροῦντες οὐ μικροῖς κακοῖς
 περιπίπτουσι, πολλοὶ δὲ διὰ τὸν πλοῦτον διαθρυπτό-
 μενοί τε καὶ ἐπιβουλευόμενοι ἀπόλλυνται, πολλοὶ δὲ
 διὰ δόξαν καὶ πολιτικὴν δύναμιν μεγάλα κακὰ πε-
 36 πόνθασιν. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, εἴ γε μηδὲ τὸ εὐδαιμονεῖν
 ἐπαινῶν ὀρθῶς λέγω, ὁμολογῶ μηδ' ὅ τι πρὸς τοὺς
 θεοὺς εὐχεσθαι χρὴ εἰδέναι. Ἀλλὰ ταῦτά μὲν, ἔφη ὁ
 Σωκράτης, ἴσως διὰ τὸ σφόδρα πιστεύειν εἰδέναι οὐδ'
 ἔσκειται· ἐπεὶ δὲ πόλεως δημοκρατουμένης παρασκευ-
 ᾶζει προεστάναι, δῆλον ὅτι δημοκρατίαν γε οἶσθα τί
 37 ἐστι. Πάντως δήπου, ἔφη. Δοκεῖ οὖν σοι δυνατόν
 εἶναι δημοκρατίαν εἰδέναι μὴ εἰδότα δῆμον; Μὰ Δί'
 οὐκ ἔμοιγε. Καὶ δῆμον ἄρ' οἶσθα τί ἐστιν; Οἶμαι
 ἔγωγε. Καὶ τί νομίζεις δῆμον εἶναι; Τοὺς πένητας
 τῶν πολιτῶν ἔγωγε. Καὶ τοὺς πένητας ἄρα οἶσθα;
 Πῶς γὰρ οὐ; Ἀρ' οὖν καὶ τοὺς πλουσίους οἶσθα;
 Οὐδέν γε ἦττον ἢ καὶ τοὺς πένητας. Ποίους δὲ πένη-
 τας καὶ ποίους πλουσίους καλεῖς; Τοὺς μὲν, οἶμαι,
 μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ τελεῖν πένητας, τοὺς δὲ
 38 πλεῖον τῶν ἱκανῶν πλουσίους. Καταμεμάθηκας οὖν
 ὅτι ἐνίοις μὲν πάνυ ὀλίγα ἔχουσιν οὐ μόνον ἀρκεῖ
 ταῦτα, ἀλλὰ καὶ περιποιῶνται ἀπ' αὐτῶν, ἐνίοις δὲ
 πάνυ πολλὰ οὐκ ἱκανά ἐστι; Καὶ νῆ Δί', ἔφη ὁ

Εὐθύδημος, ὁρθῶς γάρ με ἀναμινθήσκεις, οἶδα καὶ
 τυράννους τινάς, οἳ δι' ἔνδειαν ὥσπερ οἱ ἀπορώτατοι
 ἀναγκάζονται ἀδικεῖν. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴ 39
 γε ταῦτα οὕτως ἔχει, τοὺς μὲν τυράννους εἰς τὸν δῆμον
 θήσομεν, τοὺς δὲ ὀλίγα κεκτημένους, ἐὰν οἰκονομικοὶ
 ᾖσιν, εἰς τοὺς πλουσίους. καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔφη·
 Ἄναγκάζει με καὶ ταῦτα ὁμολογεῖν δῆλον ὅτι ἡ ἐμὴ
 φαυλότης· καὶ φροντίζω μὴ κράτιστον ἢ μοι σιγᾶν·
 κινδυनेύω γὰρ ἀπλῶς οὐδὲν εἰδέναι. καὶ πάννυ ἀθύμως
 ἔχων ἀπῆλθε καὶ καταφρονήσας ἑαυτοῦ καὶ νομίσας
 τῷ ὄντι ἀνδράποδον εἶναι. πολλοὶ μὲν οὖν τῶν οὕτω 40
 διατεθέντων ὑπὸ Σωκράτους οὐκέτι αὐτῷ προσῆσαν,
 οὓς καὶ βλακοτέρους ἐνόμιζεν· ὁ δὲ Εὐθύδημος ὑπέ-
 λαβεν οὐκ ἂν ἄλλως ἀνὴρ ἀξιόλογος γενέσθαι, εἴ μὴ
 ὅ τι μάλιστα Σωκράτει συνείη· καὶ οὐκ ἀπελείπετο
 ἔτι αὐτοῦ, εἴ μὴ τι ἀναγκαῖον εἴη· ἔνια δὲ καὶ ἐμι-
 μεῖτο ὧν ἐκεῖνος ἐπετήδευεν. ὁ δ', ὥς ἔγνω αὐτὸν
 οὕτως ἔχοντα, ἥκιστα μὲν διατάραττεν, ἀπλούστατα δὲ
 καὶ σαφέστατα ἐξηγεῖτο ἅ τε ἐνόμιζεν εἰδέναι δεῖν καὶ
 ἐπιτηδεύειν κράτιστα εἶναι.

Τὸ μὲν οὖν λεκτικὸς καὶ πρακτικὸς [καὶ μηχανι- III.
 κοὺς] γίνεσθαι τοὺς συνόντας οὐκ ἔσπευδεν, ἀλλὰ
 πρότερον τούτων ᾤετο χρῆναι σωφροσύνην αὐτοῖς ἐγ-
 γενέσθαι. τοὺς γὰρ ἄνευ τοῦ σωφρονεῖν ταῦτα δυ-
 ναμένους ἀδικωτέρους τε καὶ δυνατωτέρους κακουργεῖν
 ἐνόμιζεν εἶναι. πρῶτον μὲν δὴ περὶ θεοὺς ἐπειραῖτο 2
 σώφρονας ποιεῖν τοὺς συνόντας. [ἄλλοι μὲν οὖν αὐτῷ
 πρὸς ἄλλους οὕτως ὁμιλοῦντι παραγενόμενοι διηγοῦντο·
 ἐγὼ δέ, ὅτε πρὸς Εὐθύδημον τοιάδε διελέγετο, παρε-
 γενόμην.] Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἥδη ποτὲ σοι 3
 ἐπῆλθεν ἐνθυμηθῆναι, ὥς ἐπιμελῶς οἱ θεοὶ ὧν οἱ

- ἄνθρωποι δέονται κατεσκευάσασθαι; καὶ ὅς, Μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἔμοιγε. Ἄλλ' οἴσθ' αὖ γ', ἔφη, ὅτι πρῶτον μὲν φωτὸς δεόμεθα, ὃ ἡμῖν οἱ θεοὶ παρέχουσι; Νῆ Δί', ἔφη, ὃ γ' εἰ μὴ εἵχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν ἔνεκά γε τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν. Ἄλλὰ μὴν καὶ ἀναπαύσεώς γε δεομένοις ἡμῖν νύκτα παρέχουσι κάλλιστον ἀναπαυτήριον. Πάνυ γ', ἔφη, καὶ τοῦτο
- 4 χάριτος ἄξιον. Οὐκοῦν καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν ἥλιος φωτεινὸς ὢν τὰς τε ὥρας τῆς ἡμέρας ἡμῖν καὶ τὰλλα πάντα σαφηνίζει, ἡ δὲ νύξ διὰ τὸ σκοτεινὴ εἶναι ἀσαφεστέρα ἐστίν, ἄστρα ἐν τῇ νυκτὶ ἀνέφηναν, ἃ ἡμῖν τῆς νυκτὸς τὰς ὥρας ἐμφανίζει, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ ὦν δεόμεθα πράττομεν; Ἔστι ταῦτα, ἔφη. Ἄλλὰ μὴν ἥ γε σελήνη οὐ μόνον τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ μηνὸς τὰ μέρη
- 5 φανερὰ ἡμῖν ποιεῖ. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Τὸ δ', ἐπεὶ τροφῆς δεόμεθα, ταύτην ἡμῖν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόναι καὶ ὥρας ἀρμοτιούσας πρὸς τοῦτο παρέχειν, αἷ ἡμῖν οὐ μόνον ὦν δεόμεθα πολλὰ καὶ παντοῖα παρασκευάζουσιν, ἀλλὰ καὶ οἷς εὐφραινόμεθα; Πάνυ, ἔφη, καὶ
- 6 ταῦτα φιλόανθρωπα. Τὸ δὲ καὶ ὕδωρ ἡμῖν παρέχειν οὕτω πολλοῦ ἄξιον, ὥστε συμφύειν τε καὶ συναύξειν τῇ γῇ καὶ ταῖς ὥραις πάντα τὰ χρήσιμα ἡμῖν, συντρέφειν δὲ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς καὶ μιγνύμενον πᾶσι τοῖς τρέφουσιν ἡμᾶς εὐκατεργαστότερα τε καὶ ὠφελιμώτερα καὶ ἡδία ποιεῖν αὐτά, καὶ ἐπειδὴ πλείστου δεόμεθα τούτου, ἀφθονέστατον αὐτὸ παρέχειν ἡμῖν; Καὶ τοῦτο, ἔφη,
- 7 προνοητικόν. Τὸ δὲ καὶ τὸ πῦρ πορίσαι ἡμῖν, ἐπικούρου μὲν ψύχους, ἐπικούρου δὲ σκότους, συνεργὸν δὲ πρὸς πᾶσαν τέχνην καὶ πάντα ὅσα ὠφελείας ἔνεκα ἄνθρωποι κατασκευάζονται; ὥς γὰρ συνελόντι εἰπεῖν οὐδὲν ἄξιόλογον ἄνευ πυρὸς ἄνθρωποι τῶν πρὸς τὸν

βίον χρησίμων κατασκευάζονται. Ὑπερβάλλει, ἔφη, καὶ τοῦτο φιλανθρωπία. Τὸ δὲ τὸν ἥλιον, ἐπειδὴν ἐν 8 χειμῶνι τράπηται, προσιέναι τὰ μὲν ἀδρύνοντα, τὰ δὲ ξηραίνοντα, ὧν καιρὸς διελήλυθε, καὶ ταῦτα διαπραξάμενον μηκέτι ἐγγυτέρω προσιέναι, ἀλλ' ἀποτρέπεσθαι φυλαττόμενον μή τι ἡμᾶς μᾶλλον τοῦ δέοντος θερμαίνων βλάβῃ, καὶ ὅταν αὖ πάλιν ἀπιὼν γένηται, ἔνθα καὶ ἡμῖν δῆλόν ἐστιν ὅτι, εἰ προσωτέρω ἄπεισιν, ἀποπαγησόμεθα ὑπὸ τοῦ ψύχους, πάλιν αὖ τρέπεσθαι καὶ προσχωρεῖν, καὶ ἐνταῦθα τοῦ οὐρανοῦ ἀναστρέφεσθαι ἔνθα ὧν μάλιστ' ἂν ἡμᾶς ὠφελοίη; Νῆ τὸν Δί', ἔφη, καὶ ταῦτα παντάπασιν ἔοικεν ἀνθρώπων ἕνεκα γιγνομένοις. Τὸ δ', ἐπειδὴ καὶ τοῦτο φανερόν ὅτι οὐκ ἂν 9 ὑπενέγκοιμεν οὔτε τὸ καῦμα οὔτε τὸ ψῦχος, εἰ ἕξαιπίνης, γίγνοιτο, οὕτω μὲν κατὰ μικρὸν προσιέναι τὸν ἥλιον, οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν ἀπιέναι, ὥστε λανθάνειν ἡμᾶς εἰς ἑκάτερα τὰ ἰσχυρότατα καθισταμένους; Ἐγὼ μὲν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ἤδη τοῦτο σκοπῶ, εἴ ἄρα τί ἐστὶ τοῖς θεοῖς ἔργον ἢ ἀνθρώπους θεραπεύειν· ἐκεῖνο δὲ μόνον ἐμποδίζει με, ὅτι καὶ τᾶλλα ζῶα τούτων μετέχει. Οὐ γὰρ καὶ τοῦτ', ἔφη ὁ Σωκράτης, φανερόν 10 ὅτι καὶ ταῦτα ἀνθρώπων ἕνεκα γίγνεται τε καὶ ἀνατρέφεται; τί γὰρ ἄλλο ζῶον αἰγῶν τε καὶ οἰῶν καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ ὄνων καὶ τῶν ἄλλων ζῴων τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπολαύει ὅσα ἄνθρωποι; ἔμοι μὲν γὰρ δοκεῖ, πλείω ἢ τῶν φυτῶν· τρέφονται γοῦν καὶ χρηματίζονται οὐδὲν ἥττον ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων· πολὺ δὲ γένος ἀνθρώπων τοῖς μὲν ἐκ τῆς γῆς φυομένοις εἰς τροφήν οὐ χρῆται, ἀπὸ δὲ βοσκημάτων γάλακτι καὶ τυρῷ καὶ κρέαςι τρεφόμενοι ζῶσι· πάντες δὲ τιθασεύοντες καὶ δαμάζοντες τὰ χρήσιμα τῶν ζῴων

- εἰς τε πόλεμον καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ συνεργοῖς χρῶνται. Ὅμογνωμονῶ σοι καὶ τοῦτ', ἔφη· ὁρῶ γὰρ αὐτῶν καὶ τὰ πολὺ ἰσχυρότερα ἡμῶν οὕτως ὑποχείρια γιγνόμενα τοῖς ἀνθρώποις ὥστε χρῆσθαι αὐτοῖς ὅ τι ἂν βούλωνται.
- 11 Τὸ δ', ἐπειδὴ πολλὰ μὲν καλὰ καὶ ὠφέλιμα, διαφέροντα δὲ ἀλλήλων ἐστί, προσθεῖναι τοῖς ἀνθρώποις αἰσθήσεις ἀρμοστούσας πρὸς ἕκαστα, δι' ὧν ἀπολαύομεν πάντων τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ καὶ λογισμὸν ἡμῖν ἐμφῦσαι, ᾧ περὶ ὧν αἰσθανόμεθα λογιζόμενοι τε καὶ μνημονεύοντες καταμανθάνομεν, ὅπῃ ἕκαστα συμφέρει, καὶ πολλὰ μηχανώμεθα, δι' ὧν τῶν τε ἀγαθῶν ἀπολαύομεν καὶ τὰ
- 12 κακὰ ἀλεξόμεθα· τὸ δὲ καὶ ἐρμηνείαν δοῦναι, δι' ἧς πάντων τῶν ἀγαθῶν μεταδίδομέν τε ἀλλήλοις διδάσκοντες καὶ κοινωνοῦμεν καὶ νόμους τιθέμεθα καὶ πολιτευόμεθα; Παντάπασιν εἰκάσιν, ᾧ Σώκρατες, οἱ θεοὶ πολλὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι. Τὸ δὲ καί, ἥ ἀδυνατοῦμεν τὰ συμφέροντα προνοεῖσθαι ὑπὲρ τῶν μελλόντων, ταύτη αὐτοὺς ἡμῖν συνεργεῖν, διὰ μαντικῆς τοῖς πυνθανομένοις φράζοντας τὰ ἀποβησόμενα καὶ διδάσκοντας ἥ ἂν ἄριστα γίγνοιτο; Σοὶ δ', ἔφη, ᾧ Σώκρατες, εἰκάσιν ἔτι φιλικώτερον ἢ τοῖς ἄλλοις χρῆσθαι, εἴ γε μηδὲ ἐπερωτώμενοι ὑπὸ σοῦ
- 13 προσημαίνουσί σοι ἅ τε χρὴ ποιεῖν καὶ ἅ μὴ. Ὅτι δέ γε ἀληθῆ λέγω, καὶ σὺ γνώσει, ἂν μὴ ἀναμένης ἕως ἂν τὰς μορφὰς τῶν θεῶν ἴδῃς, ἀλλ' ἐξαρκῇ σοι τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντι σέβεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς θεοὺς. [ἐννόει δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ οὕτως ὑποδεικνύουσιν· οἳ τε γὰρ ἄλλοι ἡμῖν τὰγαθὰ διδόντες οὐδὲν τούτων εἰς τοῦμφανὲς ἰόντες διδόασιν, καὶ ὁ τὸν ἔλον κόσμον συντάττων τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐστί, καὶ αἰ μὲν χρωμένοις ἀτριβῇ τε καὶ ὑγιαῖ

καὶ ἀγῆρατα παρέχων, θᾶπτον δὲ νοήματος ὑπηρετοῦντα
ἀναμαρτήτως, οὗτος τὰ μέγιστα μὲν πράττων ὁρᾶται,
τάδε δὲ οἰκονομῶν ἀόρατος ἡμῖν ἐστίν.] ἐννόει δ' ὅτι 14
καὶ ὁ πᾶσι φανερός δοκῶν εἶναι ἥλιος οὐκ ἐπιτρέπει
τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτὸν ἀκριβῶς ὁρᾶν, ἀλλ', ἐάν τις
αὐτὸν ἀναιδῶς ἐγχειρῇ θεάσασθαι, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται.
καὶ τοὺς ὑπηρέτας δὲ τῶν θεῶν εὐρήσεις ἀφανεῖς ὄντας
κεραυνός τε γὰρ ὅτι μὲν ἄνωθεν ἀφίεται, δῆλον, καὶ ὅτι
οἷς ἂν ἐντύχη πάντων κρατεῖ, ὁρᾶται δ' οὐτ' ἐπιῶν οὐτ'
ἐγκατασκήψας οὔτε ἀπιῶν· καὶ ἄνεμοι αὐτοὶ μὲν οὐχ
ὁρῶνται, ἃ δὲ ποιοῦσι φανερὰ ἡμῖν ἐστὶ, καὶ προσιόν-
των αὐτῶν αἰσθανόμεθα. ἀλλὰ μὴν καὶ ἀνθρώπου γε
ψυχῇ, ἥ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων, τοῦ θείου
μετέχει, ἔτι μὲν βασιλεύει ἐν ἡμῖν, φανερόν, ὁρᾶται
δὲ οὐδ' αὐτή. ἃ χρὴ κατανοοῦντα μὴ καταφρονεῖν
τῶν ἀοράτων, ἀλλ' ἐκ τῶν γιγνομένων τὴν δύναμιν
αὐτῶν καταμανθάνοντα τιμᾶν τὸ δαιμόνιον. [Ἐγὼ 15
μὲν, ὃ Σώκρατες, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὅτι μὲν οὐδὲ
μικρὸν ἀμελήσω τοῦ δαιμονίου, σαφῶς οἶδα· ἐκείνο
δὲ ἄθυμῶ, ὅτι μοι δοκεῖ τὰς τῶν θεῶν εὐεργεσίας
οὐδ' ἂν εἷς ποτε ἀνθρώπων ἀξίαις χάρισιν ἀμείβεσθαι.
Ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἀθύμει, ἔφη, ὃ Εὐθύδημος· ὁρᾷς γὰρ 16
ὅτι ὁ ἐν Δελφοῖς θεός, ὅταν τις αὐτὸν ἐπερωτᾷ πῶς
ἂν τοῖς θεοῖς χαρίζοιτο, ἀποκρίνεται· Νόμος πόλεως·
νόμος δὲ δήπου πανταχοῦ ἐστὶ κατὰ δύναμιν ἱεροῖς
θεοῖς ἀρέσκεσθαι. πῶς οὖν ἂν τις κάλλιον καὶ εὐσε-
βέστερον τιμῇ θεοὺς ἢ, ὥς αὐτοὶ κελεύουσιν, οὕτως
ποιῶν; ἀλλὰ χρὴ τῆς μὲν δυνάμεως μηδὲν ὑφίεσθαι·
ὅταν γὰρ τις τοῦτο ποιῇ, φανερός δήπου ἐστὶ τότε οὐ 17
τιμῶν θεοῦς· χρὴ οὖν μηδὲν ἐλλείποντα κατὰ δύναμιν
τιμᾶν τοῦ θεοῦ θαρρεῖν τε καὶ ἐλπίζειν τὰ μέγιστα

ἀγαθά. οὐ γὰρ παρ' ἄλλων γ' ἂν τις μείζω ἐλπίζων
 σωφρονοῖη ἢ παρὰ τῶν τὰ μέγιστα ὠφελεῖν δυναμέ-
 νων, οἷδ' ἂν ἄλλως μᾶλλον ἢ εἰ τοῖτοις ἀρέσκοι·
 ἀρέσκοι δὲ πῶς ἂν μᾶλλον ἢ εἰ ὥς μάλιστα πείθοιτο
 18 αὐτοῖς;] τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων τε καὶ αὐτὸς ποιῶν
 εὐσεβεστεροὺς τε καὶ σωφρονεστεροὺς τοὺς συνόντας
 παρεσκεύαζεν.

- IV. [Ἄλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ δικαίου γε οὐκ ἀπεκρύ-
 πτετο ἦν εἶχε γνώμην, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἀπεδείκνυτο,
 ἰδίᾳ τε πᾶσι νομίμως τε καὶ ὠφελίμως χρώμενος καὶ
 κοινῇ ἄρχουσί τε ἃ οἱ νόμοι προστάττειεν πειθόμενος
 καὶ κατὰ πόλιν καὶ ἐν ταῖς στρατείαις οὕτως ὥστε
 2 διάδηλος εἶναι παρὰ τοὺς ἄλλους εὐτακτῶν, καὶ ὅτε
 ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιστάτης γενόμενος οὐκ ἐπέτρεψε
 τῷ δήμῳ παρὰ τοὺς νόμους ψηφίσασθαι, ἀλλὰ σὺν
 τοῖς νόμοις ἠναντιώθη τοιαύτῃ ὁρμῇ τοῦ δήμου ἦν
 οὐκ ἂν οἶμαι ἄλλον οὐδένα ἄνθρωπον ὑπομεῖναι· καὶ
 ὅτε οἱ τριάκοντα προσέταττον αὐτῷ παρὰ τοὺς νόμους
 τι, οὐκ ἐπέμεινε· τοῖς τε γὰρ νέοις ἀπαγορευόντων
 αὐτῶν μὴ διαλέγεσθαι καὶ προσταζάντων ἐκείνῳ τε
 καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν πολιτῶν ἀγαγεῖν τινα ἐπὶ θανάτῳ,
 μόνος οὐκ ἐπέσθη, διὰ τὸ παρὰ τοὺς νόμους αὐτῷ
 4 προστάτεσθαι· καὶ ὅτε τὴν ὑπὸ Μελίτου γε γῆν
 ἔφρουγε, τῶν ἄλλων εἰωθότων ἐν τοῖς δικαστηρίοις πρὸς
 χάριν τε τοῖς δικασταῖς διαλέγεσθαι καὶ κολακτεῖν
 καὶ δεῖσθαι παρὰ τοὺς νόμους, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα
 πολλῶν πολλάκις ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφιεμένων, ἔτινος
 οὐδὲν ἠθέλησε τῶν εἰωθότων ἐν τῷ δικαστηρίῳ παρὰ
 τοὺς νόμους ποιῆσαι, ἀλλὰ ῥαδίως ἂν ἀφεθείς ὑπὸ
 τῶν δικαστῶν, εἰ καὶ μετρίως τι τούτων ἐπίσκησε,
 προεῖλετο μᾶλλον τοῖς νόμοις ἐμμένων ἀποθανεῖν ἢ

παρανομῶν ζῆν. καὶ ἔλεγε δὲ οὕτως καὶ πρὸς ἄλλους 5
 μὲν πολλὰκις,] οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ πρὸς Ἰππίαν
 τὸν Ἡλείον περὶ τοῦ δικαίου τοιαύδε διαλεχθέντα. διὰ
 χρόνου γὰρ ἀφικόμενος ὁ Ἰππίας Ἀθήναζε παρεγένετο
 τῷ Σωκράτει λέγοντι πρὸς τινας, ὥς θαυμαστὸν εἶη
 τό, εἰ μὲν τις βούλοιτο σκυτέα διδάσασθαι τινα ἢ
 τέκτονα ἢ χαλκέα ἢ ἱππέα, μὴ ἀπορεῖν ὅποι ἂν πέμ-
 ψας τούτου τύχοι· [φασὶ δέ τινες καὶ ἵππον καὶ βοῦν
 τῷ βουλομένῳ δικαίους ποιήσασθαι πάντα μεστὰ εἶναι
 τῶν διδάξόντων] ἐὰν δέ τις βούληται ἢ αὐτὸς μαθεῖν
 τὸ δίκαιον ἢ υἱὸν ἢ οἰκέτην διδάσασθαι, μὴ εἰδέναι
 ὅποι ἂν ἐλθὼν τύχοι τούτου. καὶ ὁ μὲν Ἰππίας ἀκού- 6
 σας ταῦτα ὥσπερ ἐπισκώπτων αὐτόν, Ἔτι γὰρ σύ,
 ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐκεῖνα τὰ αὐτὰ λέγεις ἃ ἐγὼ πάλαι
 ποτέ σου ἤκουσα; καὶ ὁ Σωκράτης, Ὁ δέ γε τούτου
 δεινότερον, ἔφη, ὦ Ἰππία, οὐ μόνον ἀεὶ τὰ αὐτὰ λέγω,
 ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν σὺ δ' ἴσως διὰ τὸ πολυ-
 μαθὴς εἶναι περὶ τῶν αὐτῶν οὐδέποτε τὰ αὐτὰ λέγεις.
 Ἀμέλει, ἔφη, πειρῶμαι καινόν τι λέγειν ἀεὶ. Πότερον, 7
 ἔφη, καὶ περὶ ὧν ἐπίστασαι; οἷον περὶ γραμμάτων
 ἐὰν τις ἔρηται σε, πόσα καὶ ποῖα Σωκράτους ἐστίν,
 ἄλλα μὲν πρότερον, ἄλλα δὲ νῦν πειρᾷ λέγειν; ἢ περὶ
 ἀριθμῶν τοῖς ἐρωτῶσιν, εἰ τὰ δις πέντε δέκα ἐστίν,
 οὐ τὰ αὐτὰ νῦν ἢ καὶ πρότερον ἀποκρίνεις; Περὶ μὲν
 τούτων, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὥσπερ σύ, καὶ ἐγὼ ἀεὶ τὰ
 αὐτὰ λέγω· περὶ μέντοι τοῦ δικαίου πάνυ οἶμαι νῦν
 ἔχειν εἰπεῖν, πρὸς ἃ οὔτε σὺ οὔτ' ἂν ἄλλος οὐδεὶς
 δύναιτ' ἀντειπεῖν. Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, μέγα λέγεις 8
 ἀγαθὸν ἡϋρηκέναι, εἰ παύσονται μὲν οἱ δικασταὶ δίχα
 ψηφίζόμενοι, παύσονται δ' οἱ πολῖται περὶ τῶν δικαίων
 ἀντιλέγοντές τε καὶ ἀντιδικοῦντες καὶ στασιάζοντες,

- παύσονται δ' αἱ πόλεις διαφερόμεναι περὶ τῶν δικαίων καὶ πολεμοῦσαι. καὶ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀπολειφθῇν σου πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι τηλικούτου ἀγαθόν
- 9 ἡϋρηκότος. Ἄλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἀκούσει, πρὶν γ' ἂν αὐτὸς ἀποφῇνη, ὃ τι νομίζεις τὸ δίκαιον εἶναι. ἄρχει γάρ, ὅτι τῶν ἄλλων καταγελῆς ἐρωτῶν μὲν καὶ ἐλέγχων πάντας, αὐτὸς δ' οὐδενὶ ἐθέλων ὑπέχειν λόγον
- 10 οὐδὲ γνώμην ἀποφαίνεσθαι περὶ οὐδενός. Τί δέ, ὦ Ἰππία; ἔφη, οὐκ ἦσθησαι, ὅτι ἐγὼ αἶδομαι μοι δίκαια εἶναι οὐδὲν παύομαι ἀποδεικνύμενος; Καὶ ποῖος δὴ σοι, ἔφη, οὗτος ὁ λόγος ἐστίν; Εἰ δὲ μὴ λόγῳ, ἔφη, ἀλλ' ἔργῳ ἀποδείκνυμαι ἢ οὐ δοκεῖ σοι ἀξιοτεκμαρτότερον τοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι; Πολύ γε νῆ Δί', ἔφη· δίκαια μὲν γὰρ λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποιοῦσι, δίκαια δὲ πράττων οὐδ' ἂν εἷς ἄδικος εἴη.
- 11 Ἦσθησαι οὖν πώποτε μου ἢ ψευδομαρτυροῦντος ἢ συκοφαντοῦντος ἢ φίλους ἢ πόλιν εἰς στάσιν ἐμβάλλοντος ἢ ἄλλο τι ἄδικον πράττοντος; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Τὸ δὲ τῶν ἀδίκων ἀπέχεσθαι οὐ δίκαιον ἡγεῖ; Δῆλος εἶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ νῦν διαφεύγειν ἐγχειρῶν τὸ ἀποδείκνυσθαι γνώμην, ὃ τι νομίζεις τὸ δίκαιον· οὐ γὰρ αἶ πράττουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλ' αἶ μὴ πράττουσι,
- 12 ταῦτα λέγεις. Ἄλλ' ὅμην ἔγωγ', ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ μὴ θέλειν ἀδικεῖν ἱκανὸν δικαιοσύνης ἐπίδειγμα εἶναι. εἰ δέ σοι μὴ δοκεῖ, σκέψαι, ἐὰν τότε σοι μᾶλλον ἀρέσκη· φημὶ γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι. Ἄρα τὸ αὐτὸ λέγεις, ὦ Σώκρατες, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον
- 13 εἶναι; Ἐγωγε, ἔφη. Οὐ γὰρ αἰσθάνομαί σου μᾶλλον ὁποῖον νόμιμον ἢ ποῖον δίκαιον λέγεις. Νόμους δὲ πόλεως, ἔφη, γιγνώσκεις; Ἐγωγε, ἔφη. καὶ τίνας τούτους νομίζεις; Ἄ οἱ πολῖται, ἔφη, συνθέμενοι αἱ

τε δεῖ ποιεῖν καὶ ὧν ἀπέχεσθαι ἐγράψαντο. Οὐκοῦν,
 ἔφη, νόμιμος μὲν ἂν εἴη ὁ κατὰ ταῦτα πολιτευόμενος,
 ἄνομος δὲ ὁ ταῦτα παραβαίνων; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.
 Οὐκοῦν καὶ δίκαια μὲν ἂν πράττοι ὁ τούτοις πειθό-
 μενος, ἄδικα δ' ὁ τούτοις ἀπειθῶν; Πάνυ μὲν οὖν.
 Οὐκοῦν ὁ μὲν τὰ δίκαια πράττων δίκαιος, ὁ δὲ τὰ
 ἄδικα ἄδικος; Πῶς γὰρ οὐ; Ὁ μὲν ἄρα νόμιμος
 δίκαιός ἐστιν, ὁ δὲ ἄνομος ἄδικος. καὶ ὁ Ἰππίας, Νό- 14
 μους δ', ἔφη, ὃ Σώκρατες, πῶς ἂν τις ἡγήσαιτο σπου-
 δαῖον πρᾶγμα εἶναι ἢ τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς, οὓς γε
 πολλάκις αὐτοὶ οἱ θέμενοι ἀποδοκιμάσαντες μετατίθεν-
 ται; Καὶ γὰρ πόλεμον, ἔφη ὁ Σωκράτης, πολλάκις
 ὀράμεναι αἱ πόλεις πάλιν εἰρήνην ποιοῦνται. Καὶ μάλα,
 ἔφη. Διάφορον οὖν τι οἶει ποιεῖν, ἔφη, τοὺς τοῖς
 νόμοις πειθομένους φανυλίζων, ὅτι καταλυθεῖεν ἂν οἱ
 νόμοι, ἢ εἰ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις εὐτακτοῦντας ψέγοις,
 ὅτι γένοιτ' ἂν εἰρήνη; ἢ καὶ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις
 ταῖς πατρίσι προθύμως βοηθοῦντας μέμφει; Μὰ Δῖ
 οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Λυκοῦργον δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον, 15
 ἔφη ὁ Σωκράτης, καταμεμάθηκας ὅτι οὐδὲν ἂν διάφο-
 ρον τῶν ἄλλων πόλεων τὴν Σπάρτην ἐποίησεν, εἰ μὴ
 τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις μάλιστα ἐνειργάσατο αὐτῇ;
 τῶν δὲ ἀρχόντων ἐν ταῖς πόλεσιν οὐκ οἶσθα ὅτι, οἵτινες
 ἂν τοῖς πολίταις αἰτιώτατοι ᾖσι τοῦ τοῖς νόμοις πείθε-
 σθαι, οὗτοι ἄριστοί εἰσι, καὶ πόλις, ἐν ἣ μάλιστα οἱ
 πολῖται τοῖς νόμοις πείθονται, ἐν εἰρήνῃ τε ἄριστα
 διάγει καὶ ἐν πολέμῳ ἀνυπόστατος ἐστιν; ἀλλὰ μὴν 16
 καὶ ὁμόνοιά γε μέγιστόν τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν
 εἶναι καὶ πλειστάκις ἐν αὐταῖς αἱ τε γερούσαι καὶ οἱ
 ἄριστοι ἄνδρες παρακαλεῦνται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν,
 καὶ πανταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος κεῖται τοὺς πολίτας

- ὁμνύναι ὁμονοήσῃν, καὶ παχοῦντα ὁμνύουσι τὸν ὄρ-
 τοῦτον· οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίνεσθαι οὐχ ὅπως τῶν
 αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσιν οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τῶν
 αὐτοὺς αὐλητὰς ἐπαινῶσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς
 ποιητὰς αἰρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ἡδῶνται, ἀλλ'
 ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. τούτοις γὰρ τῶν πολι-
 ἔμμενόντων, αἱ πόλεις ἰσχυρόταταί τε καὶ εὐδαιμο-
 σταται γίνονται· ἄνευ δὲ ὁμονοίας οὐτ' ἂν πόλεις
- 17 πολιτευθεῖη οὐτ' οἶκος καλῶς οἰκηθεῖη. ἰδίᾳ δὲ πᾶσι
 μὲν ἂν τις ἦττον ὑπὸ πόλεως ζημιῴτο, πῶς δ'
 μᾶλλον τιμῴτο, ἢ εἰ τοῖς νόμοις πείθοιτο; πῶς δ'
 ἦττον ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἡττῴτο ἢ πῶς ἂν μᾶλλον
 νικῴη; τίνι δ' ἂν τις μᾶλλον πιστεύσειε παρακατα-
 σθαι ἢ χρήματα ἢ υἱοὺς ἢ θυγατέρας; τίνα δ' ἂν
 πόλις ὅλη ἀξιοπιστότερον ἡγήσαιτο τοῦ νομίμου; πα-
 τίνος δ' ἂν μᾶλλον τῶν δικαίων τύχοιεν ἢ γονεῖς
 οἰκεῖοι ἢ οἰκέται ἢ φίλοι ἢ πολῖται ἢ ξένοι; τίνι δ'
 μᾶλλον πολέμιοι πιστεύσειαν ἢ ἀνοχὰς ἢ σπονδὰς
 συνθήκας περὶ εἰρήνης; τίνι δ' ἂν μᾶλλον ἢ τῷ νομί-
 σύμμαχοι ἐθέλοιεν γίνεσθαι; τῷ δ' ἂν μᾶλλον
 σύμμαχοι πιστεύσειαν ἢ ἡγεμονίαν ἢ φρουραρχίαν
 πόλεις; τίνα δ' ἂν τις εὐεργετήσας ὑπολάβοι χάρι-
 κομιεῖσθαι μᾶλλον ἢ τὸν νόμιμον; ἢ τίνα μᾶλλον
 τις εὐεργετήσειεν ἢ παρ' οὗ χάριν ἀπολήψεσθαι νομί-
 τῷ δ' ἂν τις βούλοιτο μᾶλλον φίλος εἶναι ἢ τῷ τοιούτῳ
 ἢ τῷ ἦττον ἐχθρός; τῷ δ' ἂν τις ἦττον πολεμήσειεν
 ἢ ὃ μάλιστα μὲν φίλος εἶναι βούλοιτο, ἥκιστα δ' ἐχθρός
 καὶ ὃ πλεῖστοι μὲν φίλοι καὶ σύμμαχοι βούλονται εἶναι
- 18 ἐλάχιστοι δ' ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι; ἐγὼ μὲν οὖν,
 Ἰππία, τὸ αὐτὸ ἀποδείκνυμαι νόμιμόν τε καὶ δίκαιον
 εἶναι· σὺ δ' εἰ τάναντία γιγνώσκεις, δίδασκε.

ὁ Ἰππίας, Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐ
 μοι δοκῶ τάναντία γινώσκειν οἷς εἰρηκας περὶ τοῦ
 δικαίου. Ἀγράφους δέ τινας οἶσθα, ἔφη, ὦ Ἰππία, 19
 νόμους; Τούς γ' ἐν πάσῃ, ἔφη, χώρα κατὰ ταῦτά
 νομιζομένους. Ἐχοις ἂν οὖν εἰπεῖν, ἔφη, ὅτι οἱ ἄν-
 θρωποι αὐτοὺς ἔθεντο; Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, οἱ γε οὔτε
 συνελθεῖν ἅπαντες ἂν δυνηθεῖεν οὔτε ὁμόφωνοί εἰσι;
 Τίνας οὖν, ἔφη, νομίζεις τεθεικέναι τοὺς νόμους τού-
 τους; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, θεοὺς οἶμαι τοὺς νόμους τούτους
 τοῖς ἀνθρώποις θεῖναι· καὶ γὰρ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώ-
 ποις πρῶτον νομίζεται θεοὺς σέβειν. Οὐκοῦν καὶ 20
 γονέας τιμᾶν πανταχοῦ νομίζεται; Καὶ τοῦτο, ἔφη.
 Οὐκοῦν καὶ μήτε γονέας παισὶ μίγνυσθαι μήτε παῖδας
 γονεῦσιν; Οὐκέτι μοι δοκεῖ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὗτος
 θεοῦ νόμος εἶναι. Τί δὴ; ἔφη. Ὅτι, ἔφη, αἰσθάνομαι
 τινας παραβαίνοντας αὐτόν. Καὶ γὰρ ἄλλα πολλά, 21
 ἔφη, παρανομοῦσιν· ἄλλὰ δίκην γέ τοι διδόασιν οἱ
 παραβαίνοντες τοὺς ὑπὸ τῶν θεῶν κειμένους νόμους,
 ἦν οὐδεὶν τρόπῳ δυνατὸν ἀνθρώπῳ διαφυγεῖν, ὥσπερ
 τοὺς ὑπ' ἀνθρώπων κειμένους νόμους ἔνιοι παραβαί-
 νοντες διαφεύγουσι τὸ δίκην διδόναι, οἱ μὲν λανθάν-
 νοντες, οἱ δὲ βιαζόμενοι. Καὶ ποίαν, ἔφη, δίκην, ὦ 22
 Σώκρατες, οὐ δύνανται διαφεύγειν γονεῖς τε παισὶ καὶ
 παῖδες γονεῦσι μιγνύμενοι; Τὴν μεγίστην νῆ Δί',
 ἔφη· τί γὰρ ἂν μείζον πάθοιεν ἀνθρωποι τεκνοποιού-
 μενοι τοῦ κακῶς τεκνοποιεῖσθαι; Πῶς οὖν, ἔφη, κακῶς 23
 οὗτοι τεκνοποιοῦνται, οὓς γε οὐδὲν κωλύει ἀγαθοὺς
 αὐτοὺς ὄντας ἐξ ἀγαθῶν παιδοποιεῖσθαι; Ὅτι νῆ Δί',
 ἔφη, οὐ μόνον ἀγαθοὺς δεῖ τοὺς ἐξ ἀλλήλων παιδο-
 ποιουμένους εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζοντας τοῖς σώμασιν
 ἢ δοκεῖ σοι ὅμοια τὰ σπέρματα εἶναι τὰ τῶν ἀκμα-

ζόντων τοῖς τῶν μήπω ἀκμαζόντων ἢ τῶν παρηκμασκό-
 των; Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ εἰκὸς ὁμοία εἶναι. Πότερα
 οὖν, ἔφη, βελτίω; Δῆλον ὅτι, ἔφη, τὰ τῶν ἀκμαζόν-
 των. Τὰ τῶν μὴ ἀκμαζόντων ἄρα οὐ σπουδαῖα; Οὐκ
 εἰκὸς μὰ Δί', ἔφη. Οὐκοῦν οὕτω γε οὐ δεῖ παιδο-
 ποιεῖσθαι; Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἱ γε οὕτω
 παιδοποιούμενοι ὥς οὐ δεῖ παιδοποιεῖνται; Ἐμοιγε
 δοκεῖ, ἔφη. Τίνες οὖν ἄλλοι, ἔφη, κακῶς ἂν παιδο-
 ποιοῖντο, εἴ γε μὴ οὗτοι; Ὅμογνωμονῶ σοι, ἔφη, καὶ
 24 τοῦτο. Τί δέ; τοὺς εὖ ποιοῦντας ἀντευεργετεῖν οὐ
 πανταχοῦ νόμιμόν ἐστι; Νόμιμον, ἔφη· παραβαίνεται
 δὲ καὶ τοῦτο. Οὐκοῦν καὶ οἱ τοῦτο παραβαίνοντες
 δίκην διδῶσι, φίλων μὲν ἀγαθῶν ἔρημοι γιγνόμενοι,
 τοὺς δὲ μισοῦντας ἑαυτοὺς ἀναγκαζόμενοι διώκειν; ἢ
 οὐχ οἱ μὲν εὖ ποιοῦντες τοὺς χρωμένους ἑαυτοῖς ἀγαθοὶ
 φίλοι εἰσίν, οἱ δὲ μὴ ἀντευεργετοῦντες τοὺς τοιούτους
 διὰ μὲν τὴν ἀχαριστίαν μισοῦνται ὑπ' αὐτῶν, διὰ δὲ
 τὸ μάλιστα λυσিতেλεῖν τοῖς τοιούτοις χρῆσθαι τούτους
 μάλιστα διώκουσι; Νῆ τὸν Δί', ὦ Σώκρατες, ἔφη,
 θείοις ταῦτα πάντα ἔοικε· τὸ γὰρ τοὺς νόμους αὐτοὺς
 τοῖς παραβαίνουσι τὰς τιμωρίας ἔχειν βελτίονος ἢ κατ'
 25 ἄνθρωπον νομοθέτου δοκεῖ μοι εἶναι. Πότερον οὖν,
 ὦ Ἰππία, τοὺς θεοὺς ἡγεῖ τὰ δίκαια νομοθετεῖν ἢ ἄλλα
 τῶν δικαίων; Οὐκ ἄλλα μὰ Δί', ἔφη· σχολῇ γὰρ ἂν
 ἄλλος γέ τις τὰ δίκαια νομοθετήσκειν, εἰ μὴ θεός. Καὶ
 τοῖς θεοῖς ἄρα, ὦ Ἰππία, τὸ αὐτὸ δίκαιόν τε καὶ νό-
 μιμον εἶναι ἄρέσκει.

[Τοιαῦτα λέγων τε καὶ πράττων δικαιότερους
 ἐποίει τοὺς πλησιάζοντας.]

V. [Ὡς δὲ καὶ πρακτικωτέρους ἐποίει τοὺς συνόντας
 ἑαυτῷ, νῦν αὖ τοῦτο λέξω, νομίζων γὰρ ἐγκράτειαν

ὑπάρχειν ἀγαθὸν εἶναι τῷ μέλλοντι καλὸν τι πράξειν, πρῶτον μὲν αὐτὸς φανερὸς ἦν τοῖς συνοῦσιν ἡσκηκῶς αὐτὸν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ἔπειτα διαλεγόμενος προετρέπετο πάντων μάλιστα τοὺς συνόντας πρὸς ἐγκράτειαν. ἀεὶ μὲν οὖν περὶ τῶν πρὸς ἀρετὴν χρησίμων 2 αὐτὸς τε διετέλει μεμνημένος καὶ τοὺς συνόντας πάντας ὑπομιμνήσκων·] οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ [πρὸς Εὐθύδημον] περὶ ἐγκρατείας τοιάδε διαλεχθέντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄρα καλὸν καὶ μεγαλεῖον νομίζεις εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ πόλει κτῆμα ἐλευθερίαν; Ὡς οἶόν τέ γε μάλιστα, ἔφη. Ὅστις οὖν ἄρχεται ὑπὸ τῶν διὰ 3 τοῦ σώματος ἡδονῶν καὶ διὰ ταύτας μὴ δύναται πράττειν τὰ βέλτιστα, νομίζεις τοῦτον ἐλεύθερον εἶναι; Ἥκιστα, ἔφη. Ἴσως γὰρ ἐλευθέριον φαίνεται σοι τὸ πράττειν τὰ βέλτιστα, εἴτα τὸ ἔχειν τοὺς κωλύσοντας τὰ τοιαῦτα ποιεῖν ἀνελεύθερον νομίζεις; Παντάπασι γ', ἔφη. Παντάπασιν ἄρα σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς 4 ἀνελεύθεροι εἶναι; Νῆ τὸν Δί' εἰκότως. Πότερα δέ σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς κωλύεσθαι μόνον τὰ κάλλιστα πράττειν ἢ καὶ ἀναγκάζεσθαι τὰ αἰσχιστα ποιεῖν; Οὐδὲν ἥττον ἔμοιγ', ἔφη, δοκοῦσι ταῦτα ἀναγκάζεσθαι ἢ ἐκεῖνα κωλύεσθαι. Ποίους δέ τινας δεσπότης ἡγεῖ 5 τοὺς τὰ μὲν ἄριστα κωλύοντας, τὰ δὲ κάκιστα ἀναγκάζοντας; Ὡς δυνατόν νῆ Δί', ἔφη, κακίστους. Δουλείαν δὲ ποῖαν κακίστην νομίζεις εἶναι; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, τὴν παρὰ τοῖς κακίστοις δεσπότης. Τὴν κακίστην ἄρα δουλείαν οἱ ἀκρατεῖς δουλεύουσιν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. Σοφίαν δὲ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν οὐ δοκεῖ σοι ἀπείργουσα 6 τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀκρασία εἰς τοῦναντίον αὐτοὺς ἐμβάλλειν; ἢ οὐ δοκεῖ σοι προσέχειν τε τοῖς ὠφελοῦσι καὶ καταμανθάνειν αὐτὰ κωλύειν, ἀφέλκονσα ἐπὶ τὰ

- ἡδέα, καὶ πολλάκις αἰσθανομένους τῶν ἀγαθῶν τε καὶ τῶν κακῶν ἐκπλήξασα ποιεῖν τὸ χεῖρον ἀντὶ τοῦ βελτίονος αἰρεῖσθαι; Γίνεται τοῦτ', ἔφη. Σωφροσύνης δέ, ὦ Εὐθύδημε, τίτιν ἂν φαίμεν ἦττον ἢ τῷ ἀκρατεῖ προσήκειν; αὐτὰ γὰρ δήπου τὰ ἐναντία σωφροσύνης καὶ ἀκρασίας ἔργα ἐστίν. Ὁμολογῶ καὶ τοῦτο, ἔφη. [Τοῦ δ' ἐπιμελεῖσθαι ὧν προσήκει οἷτι τι κωλυτικώτερον εἶναι ἀκρασίας; Οὐκ οὖν ἔγωγ', ἔφη.] Τοῦ δὲ ἀντὶ τῶν ὀφελούντων τὰ βλάπτοντα προαιρεῖσθαι ποιοῦντος καὶ τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι, ἐκείνων δὲ ἀμελεῖν πεύθοντος καὶ τοῖς σωφρονοῦσι τὰ ἐναντία ποιεῖν ἀναγκάζοντος οἷτι τι ἀνθρώπῳ κάκιον εἶναι; Οὐδέν, ἔφη. Οὐκοῦν τὴν ἐγκράτειαν τῶν ἐναντίων ἢ τὴν ἀκρασίαν εἰκὸς τοῖς ἀνθρώποις αἰτίαν εἶναι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν ἐναντίων τὸ αἷτιον εἰκὸς ἄριστον εἶναι; Εἰκὸς γάρ, ἔφη. Ἐοικεν ἄρ', ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄριστον ἀνθρώπῳ ἐγκράτεια εἶναι; Εἰκότως γάρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες. Ἐκεῖνο δέ, ὦ Εὐθύδημε, ἤδη πώποτε ἐνεθυμήθης; Ποῖον; ἔφη. Ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἡδέα, ἐφ' ἅπερ μόνον δοκεῖ ἡ ἀκρασία τοὺς ἀνθρώπους ἄγειν, αὐτὴ μὲν οὐ δύναται ἄγειν, ἡ δ' ἐγκράτεια πάντων μάλιστα ἡδεσθαι ποιεῖ. Πῶς; ἔφη. Ἡ μὲν ἀκρασία οὐκ ἔῴσα καρτερεῖν οὔτε λιμὸν οὔτε δίψην οὔτε ἀφροδισίῳ ἐπιθυμίαν οὔτε ἀγρυπνίαν, δι' ὧν μόνων ἐστὶν ἡδέως μὲν φαγεῖν τε καὶ πιεῖν καὶ ἀφροδισιάσαι, ἡδέως δ' ἀναπαύσασθαι τε καὶ κοιμηθῆναι, περιμείναντας καὶ ἀνασχομένους, ἕως ἂν ταῦτα ὡς ἐν ἡδίστα γένηται, κωλύει τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τε καὶ συνεχεστάτοις ἀξιολόγως ἡδεσθαι· ἡ δ' ἐγκράτεια μόνη ποιοῦσα καρτερεῖν τὰ εἰρημένα μόνη καὶ ἡδεσθαι ποιεῖ ἀξίως μνήμης ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις. Παντάπασιν, ἔφη,

θῇ λέγεις. Ἀλλὰ μὴν τοῦ μαθεῖν τι καλὸν καὶ 10
 καλὸν καὶ τοῦ ἐπιμεληθῆναι τῶν τοιούτων τινός, δι'
 ἃν τις καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα καλῶς διοικήσῃ καὶ
 ἑαυτοῦ οἶκον καλῶς οἰκονομήσῃ καὶ φίλοις καὶ
 ἀλλοτρίοις ὠφέλιμος γένοιτο καὶ ἐχθροὺς κρατήσῃεν, ἅψ'
 οὐ μόνον ὠφέλειαί, ἀλλὰ καὶ ἡδοναὶ μέγιστα γί-
 νονται, οἱ μὲν ἐγκρατεῖς ἀπολαύουσι πράττοντες αὐτά,
 δ' ἀκρατεῖς οὐδενὸς μετέχουσι. τῷ γὰρ ἂν ἦτον
 σαιμεν τῶν τοιούτων προσήκειν, ἢ ᾧ ἥκιστα ἔξεστι
 αὐτὰ πράττειν, κατεχομένῳ ἐπὶ τῷ σπουδάζειν περὶ
 τῶν ἐγγυτάτω ἡδονῶν; καὶ ὁ Εὐθύδημος, Δοκεῖς μοι, 11
 ἦ, ὦ Σώκρατες, λέγειν ὥς ἀνδρὶ ἦττονι τῶν διὰ τοῦ
 σώματος ἡδονῶν πάνπαν οὐδεμιᾶς ἀρετῆς προσήκει.
 γὰρ διαφέρει, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄνθρωπος ἀκρατὴς
 τοῦ ἀμαθεστάτου; ὅστις γὰρ τὰ μὲν κράτιστα
 σκοπεῖ, τὰ ἥδιστα δ' ἐκ παντὸς τρόπου ζητεῖ ποιεῖν,
 ἂν διαφέρει τῶν ἀφρονεστάτων βοσκημάτων; ἀλλὰ
 οἷς ἐγκρατέσι μόνοις ἔξεστι σκοπεῖν τὰ κράτιστα τῶν
 πραγμάτων, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διαλέγοντας κατὰ γένη
 ἂ μὲν ἀγαθὰ προαιρεῖσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀπέχεσθαι.
 αὐτὸς ἔφη ἀρίστους τε καὶ εὐδαιμονεστάτους ἂν 12
 γίνεσθαι καὶ διαλέγεσθαι δυνατωτάτους· ἔφη
 καὶ τὸ διαλέγεσθαι ὀνομασθῆναι ἐκ τοῦ συνιόντος
 οὐκ οἶν βουλευέσθαι διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ πράγματα
 δεῖν οὖν πειρᾶσθαι ὅτι μάλιστα πρὸς τοῦτο ἑαυτὸν
 τοιοῦτον παρασκευάζειν καὶ τούτου μάλιστα ἐπιμελεῖ-
 σθαι· ἐκ τούτου γὰρ γίνεσθαι ἀνδρας ἀρίστους τε
 καὶ ἡγεμονικωτάτους καὶ διαλεκτικωτάτους.]

Ὡς δὲ καὶ διαλεκτικωτέρους ἐποίει τοὺς συνόν- VI.
 τας, πειράσομαι καὶ τοῦτο λέγειν. Σωκράτης γὰρ τοὺς
 μὲν εἰδότας, τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων, ἐνόμιζε καὶ

- τοῖς ἄλλοις ἂν ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι· τοὺς δὲ μὴ εἰδότας οὐδὲν ἔφη θαυμαστὸν εἶναι αὐτοὺς τε σφάλλεσθαι καὶ ἄλλους σφάλλειν· ὧν ἕνεκα σκοπῶν σὺν τοῖς συνοῦσι, τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων, οὐδέποτε ἔλληγε. πάντα μὲν οὖν ἢ διωρίζετο πολὺ ἔργον ἂν εἴη διεξιελθεῖν· ἐν ὅσοις δὲ τὸν τρόπον τῆς ἐπισκέψεως δηλώσειν οἶμαι,
- 2 τοσαῦτα λέξω. πρῶτον δὲ περὶ εὐσεβείας ὧδέ πως ἐσκοπεῖ. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ποῖόν τι νομίζεις εὐσέβειαν εἶναι; καὶ ὅς, Κάλλιστον νῆ Δί', ἔφη. Ἔχεις οὖν εἰπεῖν ὁποῖός τις ὁ εὐσεβής ἐστιν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, ὁ τοὺς θεοὺς τιμῶν. Ἐξεστι δὲ ὅν ἂν τις βούληται τρόπον τοὺς θεοὺς τιμᾶν; Οὐκ ἄλλὰ
- 3 νόμοι εἰσὶ καθ' οὓς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν. Οὐκοῦν ὁ τοὺς νόμους τούτους εἰδὼς εἰδείη ἂν ὥς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν; Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. Ἄρ' οὖν ὁ εἰδὼς ὥς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν οὐκ ἄλλως οἶεται δεῖν τοῦτο ποιεῖν ἢ ὥς οἶδεν; Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Ἄλλως δέ τις θεοὺς τιμᾷ ἢ ὥς οἶεται δεῖν; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Ὁ ἄρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα εἰδὼς νομίμως ἂν τοὺς θεοὺς τιμῶη; Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν ὁ γε νομίμως τιμῶν ὥς δεῖ τιμᾷ; Πῶς γὰρ οὐ; Ὁ δέ γε ὥς δεῖ τιμῶν εὐσεβής ἐστι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ὁ ἄρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα εἰδὼς ὁρθῶς ἂν ἡμῖν εὐσεβής ὠρισμένος εἴη; Ἐμοὶ γοῦν, ἔφη, δοκεῖ.
- 5 Ἀνθρώποις δὲ ἄρα ἔξεστιν ὅν ἂν τις τρόπον βούληται χρῆσθαι; Οὐκ ἄλλὰ καὶ περὶ τούτους [ὁ εἰδὼς αἱ] ἐστι νόμιμα, καθ' ἃ δεῖ [πρὸς ἀλλήλους χρῆσθαι, νόμιμος ἂν εἴη]. Οὐκοῦν οἱ κατὰ ταῦτα χρώμενοι ἀλλήλοις ὥς δεῖ χρῶνται; Πῶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν οἱ γε ὥς δεῖ χρώμενοι καλῶς χρῶνται; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἱ γε τοῖς ἀνθρώποις καλῶς χρέμενοι καλῶς

πράττουσι τάνθρώπεια πράγματα ; Εἰκός γ', ἔφη. [Οὐκ
 οὖν οἱ τοῖς νόμοις πειθόμενοι δίκαια οὗτοι ποιοῦσι ;
 Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.] Δίκαια δὲ οἴσθα, ἔφη, ὅποια 6
 καλεῖται ; Ἄ οἱ νόμοι κελεύουσιν, ἔφη. Οἱ ἄρα ποι-
 οῦντες ἃ οἱ νόμοι κελεύουσι δίκαιά τε ποιοῦσι καὶ ἃ
 δεῖ ; Πῶς γὰρ οὐ ; Οὐκοῦν οἱ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες
 δίκαιοι εἰσιν ; Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. Οἶει οὖν τινας πεί-
 θεσθαι τοῖς νόμοις μὴ εἰδότας ἃ οἱ νόμοι κελεύουσιν ;
 Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Εἰδότας δὲ ἃ δεῖ ποιεῖν οἶει τινὰς
 οἴεσθαι δεῖν μὴ ταῦτα ποιεῖν ; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Οἴσθα
 δὲ τινὰς ἄλλα ποιοῦντας ἢ ἃ οἴονται δεῖν ; Οὐκ ἔγωγ',
 ἔφη. Οἱ ἄρα τὰ περὶ ἀνθρώπου νόμιμα εἰδότες οὗτοι
 τὰ δίκαια ποιοῦσι ; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἱ
 γε τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοι εἰσι ; Τίνες γὰρ ἄλλοι ;
 ἔφη. Ὅρθῶς ἂν ποτε ἄρα ὀριζόμεθα ὀριζόμενοι δι-
 καίους εἶναι τοὺς εἰδότας τὰ περὶ ἀνθρώπου νόμιμα ;
 Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

Σοφίαν δὲ τί ἂν φήσαιμεν εἶναι ; εἰπέ μοι, πότερά 7
 σοι δοκοῦσιν οἱ σοφοί, ἃ ἐπίστανται, ταῦτα σοφοί εἶναι,
 ἢ εἰσὶ τινες ἃ μὴ ἐπίστανται σοφοί ; Ἄ ἐπίστανται δῆ-
 λον ὅτι, ἔφη· πῶς γὰρ ἂν τις, ἃ γε μὴ ἐπίστατο,
 ταῦτα σοφὸς εἴη ; Ἄρ' οὖν οἱ σοφοί ἐπιστήμη σοφοί
 εἰσι ; Τίνι γὰρ ἂν, ἔφη, ἄλλω τις εἴη σοφός, εἴ γε μὴ
 ἐπιστήμη ; Ἄλλο δὲ τι σοφίαν οἶει εἶναι ἢ ᾧ σοφοί
 εἰσιν ; Οὐκ ἔγωγε. Ἐπιστήμη ἄρα σοφία ἐστίν ; Ἔμοιγε
 δοκεῖ. Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι ἀνθρώπῳ δυνατόν εἶναι τὰ
 ὄντα πάντα ἐπίστασθαι ; Οὐδὲ μὰ Δί' ἔμοιγε πολλοστὸν
 μέρος αὐτῶν. Πάντα μὲν ἄρα σοφὸν οὐχ οἷόν τε ἄν-
 θρωπον εἶναι ; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. Ὁ ἄρα ἐπί-
 σιαιται ἕκαστος, τοῦτο καὶ σοφός ἐστιν ; Ἔμοιγε δοκεῖ.

Ἄρ' οὖν, ὦ Εὐθύδημε, καὶ τάγαθόν οὕτω ζητη- 8

τέον ἐστί; Πῶς; ἔφη. Δοκεῖ σοι τὸ αὐτὸ πᾶσιν ὠφέλιμον εἶναι; Οὐκ ἔμοιγε. Τί δέ; τὸ ἄλλω ὠφέλιμον οὐ δοκεῖ σοι ἐνίοτε ἄλλω βλαβερόν εἶναι; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἄλλο δ' ἂν τι φαίης ἀγαθὸν εἶναι ἢ τὸ ὠφέλιμον; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Τὸ ἄρα ὠφέλιμον ἀγαθὸν ἐστὶν ὅτῳ ἂν ὠφέλιμον ᾖ; Δοκεῖ μοι, ἔφη.

9 Τὸ δὲ καλὸν ἔχοιμεν ἂν πως ἄλλως εἰπεῖν; ἢ ἔστιν, ὃ ὀνομάζεις καλὸν ἢ σῶμα ἢ σκεῦος ἢ ἄλλ' ὅτιοῦν, ὃ οἴσθα πρὸς πάντα καλὸν ὄν; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Ἄρ' οὖν, πρὸς ὃ ἂν ἕκαστον χρήσιμον ᾖ, πρὸς τοῦτο ἕκαστῳ καλῶς ἔχει χρῆσθαι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Καλὸν δὲ πρὸς ἄλλο τί ἐστὶν ἕκαστον, ἢ πρὸς ὃ ἕκαστῳ καλῶς ἔχει χρῆσθαι; Οὐδὲ πρὸς ἓν ἄλλο, ἔφη. Τὸ χρήσιμον ἄρα καλόν ἐστι πρὸς ὃ ἂν ᾖ χρήσιμον; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

10 Ἄνδρείαν δέ, ὦ Εὐθύδημε, ἄρα τῶν καλῶν νομίζεις εἶναι; Κάλλιστα μὲν οὖν ἔγωγ', ἔφη. Χρήσιμον ἄρα οὐ πρὸς τὰ ἐλάχιστα νομίζεις τὴν ἀνδρείαν; Νῆ Δί', ἔφη, πρὸς τὰ μέγιστα μὲν οὖν. Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι πρὸς τὰ δεινὰ τε καὶ ἐπικίνδυνα χρήσιμον εἶναι τὸ ἀγνοεῖν αὐτά; Ἡμιστά γ', ἔφη. Οἱ ἄρα μὴ φοβούμενοι τὰ τοιαῦτα διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τί ἐστὶν οὐκ ἀνδρεῖοί εἰσι; Νῆ Δί', ἔφη, πολλοὶ γὰρ ἂν οὕτω γε τῶν τε μαινομένων καὶ τῶν δειλῶν ἀνδρεῖοι εἴεν. Τί δὲ οἱ καὶ τὰ μὴ δεινὰ δεδοικότες; Ἐτι γε νῆ Δί' ἦτιον, ἔφη. — Ἄρ' οὖν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα ὄντας ἀνδρεῖους ἡγεῖ εἶναι, τοὺς δὲ κακοὺς
11 δειλοὺς; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ἀγαθοὺς δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα νομίζεις ἄλλους τινὰς ἢ τοὺς δυναμένους αὐτοῖς καλῶς χρῆσθαι; Οὐκ ἀλλὰ τούτους, ἔφη. Κακοὺς δὲ ἄρα τοὺς οἴους τούτοις κακῶς χρῆσθαι; Τίνας γὰρ ἄλλους; ἔφη. Ἄρ' οὖν ἕκαστοι χρῶνται ὥς οἴονται.

δεῖν ; Πῶς γὰρ ἄλλως ; ἔφη. Ἄρ' οὖν οἱ μὴ δυνάμενοι καλῶς χρῆσθαι ἴσασιν ὥς δεῖ χρῆσθαι ; Οὐ δῆπου γε, ἔφη. Οἱ ἄρα εἰδότες, ὥς δεῖ χρῆσθαι, οὗτοι καὶ δύνανται ; Μόνοι γ', ἔφη. Τί δέ ; οἱ μὴ διημαρτηκότες ἄρα κακῶς χρῶνται τοῖς τοιούτοις ; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Οἱ ἄρα κακῶς χρῶμενοι διημαρτήκασιν ; Εἰκός γ', ἔφη. Οἱ μὲν ἄρα ἐπιστάμενοι τοῖς δεινοῖς τε καὶ ἐπικινδύνους καλῶς χρῆσθαι ἀνδρεῖοί εἰσιν, οἱ δὲ διαμαρτάνοντες τούτου δειλοί ; Ἔμοιγε δοκοῦσιν, ἔφη.

Βασιλείαν δὲ καὶ τυραννίδα ἀρχὰς μὲν ἀμφοτέρας 12 ἡγεῖτο εἶναι, διαφέρειν δὲ ἀλλήλων ἐνόμιζε. τὴν μὲν γὰρ ἐκόντων τε τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ νόμους τῶν πόλεων ἀρχὴν βασιλείαν ἡγεῖτο, τὴν δὲ ἀκόντων τε καὶ μὴ κατὰ νόμους, ἀλλ' ὅπως ὁ ἄρχων βούλοιο, τυραννίδα. καὶ ὅπου μὲν ἐκ τῶν τὰ νόμιμα ἐπιτελούντων αἱ ἀρχαὶ καθίστανται, ταύτην μὲν τὴν πολιτείαν ἀριστοκρατίαν ἐνόμιζεν εἶναι, ὅπου δ' ἐκ τιμημάτων, πλουτοκρατίαν, ὅπου δ' ἐκ πάντων, δημοκρατίαν.

Εἰ δέ τις αὐτῷ περὶ τοῦ ἀντιλέγοι μηδὲν ἔχων 13 σαφὲς λέγειν, ἀλλ' ἄνευ ἀποδείξεως ἦτοι σοφώτερον φάσκων εἶναι, ὃν αὐτὸς λέγοι, ἢ πολιτικώτερον ἢ ἀνδρειότερον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπανῆγεν ἂν πάντα τὸν λόγον ὧδε πως· Φῆς σὺ ἀμείνω 14 πολίτην εἶναι ὃν σὺ ἐπαινεῖς ἢ ὃν ἐγώ ; Φημί γὰρ οὖν. Τί οὖν οὐκ ἐκεῖνο πρῶτον ἐπεσκεψάμεθα, τί ἐστὶν ἔργον ἀγαθοῦ πολίτου ; Ποιῶμεν τοῦτο. Οὐκοῦν ἐν μὲν χρημάτων διοικήσει κρατοίῃ ἂν ὁ χρήμασιν εὐπορωτέραν τὴν πόλιν ποιῶν ; Πάνυ μὲν οὖν. Ἐν δέ γε πολέμῳ ὁ καθυπερτέραν τῶν ἀντιπάλων ; Πῶς γὰρ οὐ ; Ἐν δὲ πρεσβείᾳ ἄρ' ὅς ἂν φίλους ἀντὶ πολεμίων παρασκευάζῃ ; Εἰκός γε. Οὐκοῦν καὶ ἐν δημογορίᾳ

ὁ στάσεις τε παύων καὶ ὁμόνοιαν ἐμποιῶν; Ἐμοιγε
 δοκεῖ. οὕτω δὲ τῶν λόγων ἐπαναγομένων καὶ τοῖς
 15 ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς φανερόν ἐγίγνετο τᾷληθές. ὁπότε
 δὲ αὐτός τι τῷ λόγῳ διεξίει, διὰ τῶν μάλιστα ὁμολογου-
 μένων ἐπορεύετο, νομίζων ταύτην τὴν ἀσφάλειαν εἶναι
 λόγου. τοιγαροῦν πολὺ μάλιστα ὧν ἐγὼ οἶδα, ὅτε
 λέγοι, τοὺς ἀκούοντας ὁμολογοῦντας παρεῖχε. ἔφη δὲ
 καὶ Ὅμηρον τῷ Ὀδυσσεῖ ἀναθεῖναι τὸ ἀσφαλῆ ρήτορα
 εἶναι, ὡς ἱκανὸν αὐτὸν ὄντα διὰ τῶν δοκούντων τοῖς
 ἀνθρώποις ἄγειν τοὺς λόγους.

- VII. Ὅτι μὲν οὖν ἀπλῶς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαί-
 νετο Σωκράτης πρὸς τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ, δοκεῖ μοι
 δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων εἶναι· ὅτι δὲ καὶ αὐτάρκεις
 ἐν ταῖς προσηκούσαις πράξεσιν αὐτοὺς εἶναι ἐπεμελεῖτο,
 νῦν τοῦτο λέξω. πάντων μὲν γὰρ ὧν ἐγὼ οἶδα μά-
 λιστα ἔμελεν αὐτῷ εἰδέναι, ὅτου τις ἐπιστήμων εἴη
 τῶν συνόντων αὐτῷ· ὧν δὲ προσήκει ἀνδρὶ καλῷ
 καγαθῷ εἰδέναι, ὃ τι μὲν αὐτὸς εἰδεῖν, πάντων προθυ-
 μότατα ἐδίδασκεν· ὅτου δὲ αὐτὸς ἀπειρότερος εἴη,
 2 πρὸς τοὺς ἐπισταμένους ἦγεν αὐτούς. ἐδίδασκε δὲ καὶ
 μέχρι ὅτου δέοι ἔμπειρον εἶναι ἐκάστου πράγματος τὸν
 ὀρθῶς πεπαιδευμένον. αὐτίκα γεωμετρίαν μέχρι μὲν
 τούτου ἔφη δεῖν μανθάνειν, ἕως ἱκανός τις γένοιτο, εἴ
 ποτε δεήσειε, γῆν μέτρῳ ὀρθῶς ἢ παραλαβεῖν ἢ παρα-
 δοῦναι ἢ διανεῖμαι ἢ ἔργον ἀποδειξασθαι· οὕτω δὲ
 τοῦτο ῥᾶδιον εἶναι μαθεῖν ὥστε τὸν προσέχοντα τὸν
 νοῦν τῇ μετρήσει ἅμα τὴν τε γῆν ὁπόση ἐστὶν εἰδέναι
 3 καὶ ὡς μετρεῖται ἐπιστάμενον ἀπιέναι. τὸ δὲ μέχρι τῶν
 δυσσυνέτων διαγραμμάτων γεωμετρίαν μανθάνειν ἀπε-
 δοκίμαζεν. ὃ τι μὲν γὰρ ὠφελοῖται ταῦτα, οὐκ ἔφη
 ὁρᾶν· καίτοι οὐκ ἄπειρός γε αὐτῶν ἦν· ἔφη δὲ ταῦτα

ἱκανὰ εἶναι ἀνθρώπου βίον κατατρίβειν καὶ ἄλλων
 πολλῶν τε καὶ ὀφελίμων μαθημάτων ἀποκωλύειν.
 ἔκλεψε δὲ καὶ ἀστρολογίας ἐμπείρους γίγνεσθαι, καὶ 4
 ταύτης μέντοι μέχρι τοῦ νυκτός τε ὥραν καὶ μηνός
 καὶ ἐνιαυτοῦ δύνασθαι γιγνώσκειν ἕνεκα πορείας τε
 καὶ πλοῦ καὶ φυλακῆς, καὶ ὅσα ἄλλα ἢ νυκτός ἢ μηνός
 ἢ ἐνιαυτοῦ πράττεται, πρὸς ταῦτ' ἔχειν τεκμηρίους
 χρῆσθαι, τὰς ὥρας τῶν εἰρημένων διαγιγνώσκοντας·
 καὶ ταῦτα δὲ ῥάδια εἶναι μαθεῖν παρὰ τε νυκτοθηρῶν
 καὶ κυβερνητῶν καὶ ἄλλων πολλῶν, οἷς ἐπιμελὲς ταῦτα
 εἰδέναι. τὸ δὲ μέχρι τούτου ἀστρονομίαν μανθάνειν, 5
 μέχρι τοῦ καὶ τὰ μὴ ἐν τῇ αὐτῇ περιφορᾷ ὄντα, καὶ
 τοὺς πλάνητάς τε καὶ ἀσταθιμήτους ἀστέρας, γινῶναι
 καὶ τὰς ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὰς περιό-
 δους καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν ζητοῦντας κατατρίβεσθαι,
 ἰσχυρῶς ἀπέτρεπεν. ὀφέλειαν μὲν γὰρ οὐδεμίαν οὐδ'
 ἐν τούτοις ἔφη ὁρᾶν· καίτοι οὐδὲ τούτων γε ἀνήκοος
 ἦν· ἔφη δὲ καὶ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι κατατρίβειν ἀνθρώ-
 που βίον καὶ πολλῶν καὶ ὀφελίμων ἀποκωλύειν. ὅλως 6
 δὲ τῶν οὐρανίων, ἥ ἕκαστα ὁ θεὸς μηχανᾶται, φρον-
 τιστὴν γίγνεσθαι ἀπέτρεπεν· οὔτε γὰρ εὐρετὰ ἀνθρώ-
 ποις αὐτὰ ἐνόμιζεν εἶναι οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἂν
 ἡγεῖτο τὸν ζητοῦντα ἃ ἐκεῖνοι σαφηνίσαι οὐκ ἐβουλή-
 θησαν. κινδυνεῦσαι δ' ἂν ἔφη καὶ παραφρονῆσαι τὸν
 ταῦτα μεριμνῶντα οὐδὲν ἥττον ἢ Ἀναξαγόρας παρε-
 φρόνησεν ὁ μέγιστον φρονήσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν θεῶν
 μηχανὰς ἐξηγεῖσθαι. ἐκεῖνος γὰρ λέγων μὲν τὸ αὐτὸ 7
 εἶναι πῦρ τε καὶ ἥλιον ἡγνόει, ὅτι τὸ μὲν πῦρ οἱ
 ἄνθρωποι ῥαδίως καθορῶσιν, εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύ-
 νανται ἀντιβλέπειν, καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου καταλαμπό-
 μενοι τὰ χρώματα μελάντερά τεκεῖν, ὑπὸ δὲ τοῦ

- πυρὸς οὗ· ἡγνόμεναι δὲ καί, ὅτι τῶν ἐκ τῆς γῆς φανομένων
 ἄνευ μὲν ἡλίου ἀγῆς οὐδὲν δύναται καλῶς αὔξεσθαι, ὑπὸ
 δὲ τοῦ πυρὸς θερμαινόμενα πάντα ἀπόλλυται· φάσκων
 δὲ τὸν ἥλιον λίθον διάπυρον εἶναι καὶ τοῦτο ἡγνόμεναι,
 ὅτι λίθος μὲν ἐν πυρὶ ὧν οὔτε λάμπει οὔτε πολὺν
 χρόνον ἀντέχει, ὃ δὲ ἥλιος τὸν πάντα χρόνον πάντων
 8 λαμπρότατος ὧν διαμένει. ἐκέλευε δὲ καὶ λογισμοὺς
 μανθάνειν. καὶ τούτων δὲ ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἐκέλευε
 φυλάττεσθαι τὴν μάταιον πραγματείαν, μέχρι δὲ τοῦ
 ὠφελίμου πάντα καὶ αὐτὸς συνεσκόπει καὶ συνδιεξήκει
 9 τοῖς συνοῦσι. προύτρεπε δὲ σφόδρα καὶ ὑγείας ἐπι-
 μελεῖσθαι τοὺς συνόντας παρὰ τε τῶν εἰδόντων μανθά-
 νοντας, ὅσα ἐνδέχοιτο, καὶ ἑαυτῷ ἕκαστον προσέχοντα
 διὰ παντὸς τοῦ βίου, τί βρῶμα ἢ τί πῶμα ἢ ποῖος
 πόνος συμφέροι αὐτῷ, καὶ πῶς τούτοις χρώμενος ὑγίει-
 νότατ' ἂν διάγοι· τοῦ γὰρ οὕτω προσέχοντος ἑαυτῷ
 ἔργον ἔφη εἶναι εὔρεῖν ἱατρὸν τὰ πρὸς ὑγίειαν συμ-
 φέροντα αὐτῷ μᾶλλον διαγιγνώσκοντα [αὐτοῦ].
- 10 [Εἰ δέ τις μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν
 ὠφελεῖσθαι βούλοιο, συνεβούλευε μαντικῆς ἐπιμελεῖ-
 σθαι. τὸν γὰρ εἰδότα δι' ὧν οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις
 περὶ τῶν πραγμάτων σημαίνουσιν οὐδέποτε ἔρημον
 ἔφη γίγνεσθαι συμβουλῆς θεῶν.
- VIII Εἰ δέ τις, ὅτι φάσκοντος αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον
 ἑαυτῷ προσημαίνειν, ἃ τε δέοι καὶ ἃ μὴ δέοι ποιεῖν,
 ὑπὸ τῶν δικαστῶν κατεγνώσθη θάνατος, οἶεται αὐτὸν
 ἐλέγχεσθαι περὶ τοῦ δαιμονίου ψευδόμενον, ἐννοησάτω
 πρῶτον μὲν, ὅτι οὕτως ἤδη τότε πόρρω τῆς ἡλικίας
 ἦν, ὥστ', εἰ καὶ μὴ τότε, οὐκ ἂν πολλῷ ὕστερον τελευ-
 τῆσαι τὸν βίον· εἶτα ὅτι τὸ μὲν ἀχθεινότατον τοῦ
 βίου καὶ ἐν ᾧ πάντες τὴν διάνοιαν μειοῦνται ἀπέλειπεν,

ἀντὶ δὲ τούτου τῆς ψυχῆς τὴν ῥώμην ἐπιδειξάμενος
 εὐκλειαν προσεκλήσατο, τὴν τε δίκην πάντων ἀνθρώ-
 πων ἀληθέστατα καὶ ἐλευθεριώτατα καὶ δικαιοτάτα
 εἰπὼν καὶ τὴν κατάγνωσιν τοῦ θανάτου πρᾶτότα καὶ
 ἀνδρωδέστατα ἐνεγκών. ὁμολογεῖται γὰρ οὐδένα πω 2
 τῶν μνημονευομένων ἀνθρώπων κάλλιον θάνατον ἐνεγ-
 κεῖν. ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν
 τριάκοντα ἡμέρας βιώσαι διὰ τὸ Δῆλια μὲν ἐκείνου
 τοῦ μηνὸς εἶναι, τὸν δὲ νόμον μηδένα ἑᾶν δημοσίᾳ
 ἀποθνήσκειν ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ,
 καὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἅπασι τοῖς συνήθεσι φανερὸς
 ἐγένετο οὐδὲν ἄλλοιότερον διαβιοῦς ἢ τὸν ἔμπροσθεν
 χρόνον· καίτοι τὸν ἔμπροσθεν γε πάντων ἀνθρώπων
 μάλιστα ἐθαυμάζετο ἐπὶ τῷ εὐθύμῳς τε καὶ εὐκόλῳς
 ζῆν. καὶ πῶς ἂν τις κάλλιον ἢ οὕτως ἀποθάνοι; ἢ 3
 ποῖος ἂν εἴη θάνατος καλλίων ἢ ὃν κάλλιστά τις ἀπο-
 θάνοι; ποῖος δ' ἂν γένοιτο θάνατος εὐδαιμονέστερος
 τοῦ καλλίστου; ἢ ποῖος θεοφιλέστερος τοῦ εὐδαιμονε-
 στατοῦ; < Λέξω δὲ καὶ ἃ Ἑρμογένους τοῦ Ἰππονίκου 4
 ἤκουσα περὶ αὐτοῦ. ἔφη γάρ, ἤδη Μελήτου γεγραμ-
 μένου αὐτὸν τὴν γραφὴν, αὐτὸς ἀκούων αὐτοῦ πάντα
 μᾶλλον ἢ περὶ τῆς δίκης διαλεγομένου λέγειν αὐτῷ,
 ὥς χρὴ σκοπεῖν, ὃ τι ἀπολογήσεται. τὸν δὲ τὸ μὲν
 πρῶτον εἰπεῖν· Οὐ γὰρ δοκῶ σοι τοῦτο μελετῶν δια-
 βεβιωκέναι; ἔπει δὲ αὐτὸν ἤρετο, ὅπως, εἰπεῖν αὐτόν,
 ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποιῶν διαγεγένηται ἢ διασκοπῶν μὲν
 τὰ τε δίκαια καὶ τὰ ἄδικα, πράττων δὲ τὰ δίκαια καὶ
 τῶν ἁδίκων ἀπεχόμενος, ἦν περ νομῖζοι καλλίστην μελέ-
 την ἀπολογίας εἶναι. αὐτὸς δὲ πάλιν εἰπεῖν· Οὐχ 5
 ὁρᾷς, ὦ Σώκρατες, ὅτι οἱ Ἀθηῆνσι δικασταὶ πολλοὺς
 μὲν ἤδη μηδὲν ἀδικοῦντας λόγῳ παραχθέντες ἀπέκτειναν,

- πολλοὺς δὲ ἀδικοῦντας ἀπέλυσαν ; Ἀλλὰ νῆ τὸν Δία, φάναι αὐτόν, ὃ Ἑρμόγενης, ἤδη μου ἐπιχειροῦντος φροντίσαι τῆς πρὸς τοὺς δικαστὰς ἀπολογίας ἦσαν-
 6 τιώθη τὸ δαιμόνιον. καὶ αὐτὸς εἶπε· Ὁ θαυμαστὰ λέγεις. τὸν δέ, θαυμάζεις, φάναι, εἰ τῷ θεῷ δοκεῖ βέλτιον εἶναι ἔμὲ τελευτᾶν τὸν βίον ἤδη ; οὐκ οἶσθ' ὅτι μέχρι μὲν τοῦδε τοῦ χρόνου ἐγὼ οὐδενὶ ἀνθρώπων ὑφείμην ἂν οὔτε βέλτιον οὔθ' ἡδιον ἑμοῦ βεβιωκέναι ; ἄριστα μὲν γὰρ οἶμαι ζῆν τοὺς μάλιστα ἐπιμελομένους τοῦ ὥς βελτίστους γίνεσθαι, ἡδιστα δὲ τοὺς μάλιστα
 7 αἰσθανομένους ὅτι βελτίους γίνονται. ἃ ἐγὼ μέχρι τοῦδε τοῦ χρόνου ἡσθάνομην ἑμαυτῷ συμβαίνοντα, > καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐντυχάνων καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους παραθεωρῶν ἑμαυτὸν οὕτω διατετέλεκα περὶ ἑμαυτοῦ γιγνώσκων· καὶ οὐ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔμοι φίλοι οὕτως ἔχοντες περὶ ἑμοῦ διατελοῦσιν, οὐ διὰ τὸ φιλεῖν ἑμέ, καὶ γὰρ οἱ τοὺς ἄλλους φιλοῦντες οὕτως ἂν εἶχον πρὸς τοὺς ἑαυτῶν φίλους, ἀλλὰ διόπερ καὶ αὐτοὶ ἂν οἶονται ἑμοὶ συνόντες βελτίστοι γίνε-
 8 σθαι. < εἰ δὲ βιώσομαι πλείω χρόνον, ἴσως ἀναγκαῖον ἔσται τὰ τοῦ γήρως ἐπιτελεῖσθαι καὶ ὁρᾶν τε καὶ ἀκούειν ἥττον καὶ διανοεῖσθαι χεῖρον καὶ δυσμαδέστερον ἀποβαίνειν καὶ ἐπιλησμονέστερον, καὶ ὢν πρότερον βελτίων ἦν, τούτων χείρω γίνεσθαι· ἀλλὰ μὴν ταῦτά γε μὴ αἰσθανομένῳ μὲν ἀβίωτος ἂν εἴη ὁ βίος, αἰσθάνομενον δὲ πῶς οὐκ ἀνάγκη χεῖρόν τε καὶ ἀηδέστερον
 9 ζῆν ; > ἀλλὰ μὴν εἰ γε ἀδίκως ἀποθανοῦμαι, τοῖς μὲν ἀδίκως ἔμὲ ἀποκτείνασιν αἰσχρὸν ἂν εἴη τοῦτο· εἰ γὰρ τὸ ἀδικεῖν αἰσχρὸν ἔστι, πῶς οὐκ αἰσχρὸν καὶ τὸ ἀδίκως ὀτιοῦν ποιεῖν ; ἔμοι δὲ τί αἰσχρὸν τὸ ἑτέρους μὴ δύνασθαι περὶ ἑμοῦ τὰ δίκαια μήτε γινῶναι μήτε

ποιῆσαι; < ὅρῳ δ' ἔγωγε καὶ τὴν δόξαν τῶν προγεγο- 10
 νότων ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἐπιγιγνομένοις οὐχ ὁμοίαν
 καταλειπομένην τῶν τε ἀδικησάντων καὶ τῶν ἀδικη-
 θέντων. οἶδα δ' ὅτι καὶ ἐγὼ ἐπιμελείας τεύξομαι ὑπ'
 ἀνθρώπων, καὶ ἐὰν νῦν ἀποθάνω, οὐχ ὁμοίως τοῖς
 ἐμὲ ἀποκτείνουσιν· οἶδα γὰρ αἰὲ μαρτυρήσεσθαι μοι,
 ὅτι ἐγὼ ἡδίκησα μὲν οὐδένα πώποτε ἀνθρώπων οὐδὲ
 χεῖρω ἐποίησα, βελτίους δὲ ποιεῖν ἐπειρώμην αἰὲ τοὺς
 ἐμοὶ συνόντας. > τοιαῦτα μὲν πρὸς Ἑρμογένη τε διε- 11
 λέχθη καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους.] τῶν δὲ Σωκράτη
 γιγνωσκόντων, οἷος ἦν, οἱ ἀρετῆς ἐφιέμενοι πάντες
 ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι πάντων μάλιστα ποθοῦντες
 ἐκεῖνον, ὥς ὠφελιμώτατον ὄντα πρὸς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν.
 ἐμοὶ μὲν δὴ, τοιοῦτος ὢν οἷον ἐγὼ διήγημαι, εὐσεβίης
 μὲν οὕτως ὥστε μηδὲν ἄνευ τῆς τῶν θεῶν γνώμης ποιεῖν,
 δίκαιος δὲ ὥστε βλάπτειν μὲν μηδὲ μικρὸν μηδένα,
 ὠφελεῖν δὲ τὰ μέγιστα τοὺς χρωμένους αὐτῷ, ἐγκρατῆς
 δὲ ὥστε μηδέποτε προαιρεῖσθαι τὸ ἥδιον ἀντὶ τοῦ
 βελτίονος, φρόνιμος δὲ ὥστε μὴ διαμαρτάνειν κρίνων
 τὰ βελτίω καὶ τὰ χεῖρω μηδὲ ἄλλου προσδέεσθαι, ἀλλ'
 αὐτάρκης εἶναι πρὸς τὴν τούτων γνῶσιν, ἱκανὸς δὲ
 καὶ λόγῳ εἰπεῖν τε καὶ διορίσασθαι τὰ τοιαῦτα, ἱκανὸς
 δὲ καὶ ἄλλους δοκιμάσαι τε καὶ ἀμαρτάνοντας ἐλέγξαι
 καὶ προτρέψασθαι ἐπ' ἀρετὴν καὶ καλοκαγαθίαν, ἐδόκει
 τοιοῦτος εἶναι οἷος ἂν εἴη ἀριστός τε ἀνὴρ καὶ εὐδαι-
 μονέστατος. [εἰ δέ τῳ μὴ ἀρέσκει ταῦτα, παραβάλλων
 τὸ ἄλλων ἥθος πρὸς ταῦτα οὕτω κρίνεται.]

Bog.

